

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE ROMANTİK İLİŞKİLERİN
DÖNÜŞÜMÜ**

Özgür KAYA

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN

MAYIS - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE ROMANTİK İLİŞKİLERİN
DÖNÜŞÜMÜ

DOKTORA TEZİ

Özgür KAYA

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 29/05/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN	Başarılı
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	Başarılı
Prof. Dr. İrfan HAŞLAK	Başarılı
Prof. Dr. Recep YILDIZ	Başarılı
Doç. Dr. Murat YÜKSEL	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Özgür KAYA

29/05/2024

ÖN SÖZ

Ufuk açıcı ve kritik önerileriyle bilimsel araştırma ciddiyetini kazanmamda sağladığı yardım ve yönlendirmelerin yanında, hikmet ve irfan sahibi kişiliğiyle de gerçek anlamda büyümeme yaptığı muazzam katkılara istinaden kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN hocama minnettarlığımı ve teşekkürlerimi ifade etmek için kelimeler kifayetsiz kalır. Bölüme kabul edilmemde ve sonraki süreçlerde bana karşı güvenini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, öğrenci dostu bölüm başkanımız kıymetli Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN hocama en kalbi duygularıyla teşekkür ederim. Yine tez izlemelerinde kritik noktalara işaret eden Prof. Dr. İrfan HAŞLAK hocam ile savunmada sundukları kıymetli katkılarından dolayı Prof. Dr. Recep YILDIZ ve Doç. Dr. Murat YÜKSEL hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu araştırmanın uygulama aşamasında Sakarya Üniversitesi'nde görev alan ve kıymetli yardımlarını esirgemeyen akademisyenlere, idari personele ve araştırmaya katılan tüm değerli üniversite öğrencilerine teşekkür ederim. Bu öğrencilerden biri olan manevi kardeşim A. Erdem KAPAN'a SPSS veri giriş sürecindeki unutulmaz desteği için ayrıca teşekkür ederim. Uzayan eğitim hayatımda maddi-manevi her koşulda desteğini esirgemeyen babam Sadettin KAYA ve annem Mübeccel KAYA'nın hakkını asla ödeyemem. Aile olma konusunda toplumdaki pek çok örneğe kıyasla ve kendi mütevazı yaşamlarından ödün vermek pahasına şanslı tarafta olmamı sağladılar. Ayrıca, beni içine düştüğüm her türlü sıkıntıda asla yalnız bırakmayan abim Emre KAYA, ablam Fatma YENER ve teyzem Belkıs DEMİR'e teşekkür ederim.

Son olarak, bu araştırmanın bitebileceğine dair umutlarımın neredeyse tamamen tükendiği karanlık zamanlarda bile bana olan inancını, sevgisini ve desteğini asla kaybetmeyen müstakbel eşim Ayşe ATÇEKEN'e teşekkür ederim. O yanımda olmasaydı, yaşamımın anlamını ve amacını kaybedebilirdim.

Özgür KAYA

29/05/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	11
---	----

1.1. Romantik İlişkilerin Tarihsel-Toplumsal Bağlamı.....	11
1.1.1. Modernite ve Batı’da Romantik İlişkiler.....	11
1.1.2. Modernite ve Türkiye’de Romantik İlişkiler.....	18
1.2. Romantik İlişkileri Etkileyen Toplumsal Dönüşümler.....	25
1.2.1. Kültür Endüstrisi	25
1.2.2. Dijital Devrim.....	27
1.2.3. Teşhircilik ve Gözetimin Sanallaşması	29
1.2.4. Duygu-dışı Kayıtsızlık Politikası	32
1.2.5. Bireysellecilik Kültü	35
1.2.6. Hedonizm	41
1.2.7. Konfor Alanına Sığınmak	43
1.2.8. Kültürel Narsisizm	45
1.2.9. Uzamış Ergenlik ya da Yetişkinliğin Ertelenmesi	49
1.3. Romantik İlişkilerin Dönüşümüne Kuramsal Yaklaşımlar	52
1.3.1. Yapısal-İşlevselci Kuram ve Romantik İlişki.....	52
1.3.2. Sembolik Etkileşimci Kuram ve Romantik İlişki.....	55
1.3.3. Feminist Kuram ve Romantik İlişki	64
1.3.4. Çatışmacı Kuram ve Romantik İlişki	66
1.3.5. Psikanalitik Kuram ve Romantik İlişki	70
1.3.6. Frankfurt Okulu ve Romantik İlişki	76
1.4. Toplumsal Değer ve Normların Önemi ve İşlevi	79
2. BÖLÜM: UYGULAMALI ARAŞTIRMA.....	82
2.1. Araştırma Metodolojisi.....	82

2.1.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	82
2.1.2. Soru Havuzu Oluşturma ve Anket Sorularının Belirlenmesi	84
2.1.3. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi.....	85
2.1.4. Araştırmanın Hipotezleri	86
2.2. Araştırma Bulguları	88
2.2.1. Katılımcıların Genel Toplumsal Özellikleri.....	88
2.2.1.1. Demografik Özellikler (Eğitim, Fiziki Çevre, Sosyal Sınıf)	88
2.2.2. Katılımcıların Romantik İlişkilerinde Etkili Toplumsal Dinamikler	91
2.2.2.1. Din.....	91
2.2.2.2. Aile.....	92
2.2.2.3. Arkadaş Çevresi	94
2.2.2.4. Sosyal Medya.....	97
2.2.2.5. Eş Seçimi	103
2.2.2.6. Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişki.....	107
2.2.2.7. Romantik İlişkide Öncelikler	118
2.2.2.8. İdeoloji	120
2.2.2.9. İlişki Durumu	121
2.2.2.10. İlişki Bitiş Nedenleri ve İlişki Beklentileri	122
2.2.3. Katılımcıların Romantik İlişki Tutumlarına Dair İlişkisel Bulgular	124
2.2.3.1. Cinsiyet ve Romantik İlişki	124
2.2.3.2. Fakülte ve Romantik İlişki	137
2.2.3.3. Fiziki Çevre ve Romantik İlişki	146
2.2.3.4. Sosyal Tabakalaşma ve Romantik İlişki	149
2.2.3.5. Din ve Romantik İlişki	150
2.2.3.6. İdeoloji ve Romantik İlişki	152
2.2.3.7. İlişki Durumu ve Romantik İlişki	153
SONUÇ	155
KAYNAKÇA.....	166
EK	178
ÖZ GEÇMİŞ	186

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	: Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu'nun İngilizce baş harfleri
Akt.	: Aktaran
ark.	: Arkadaşları
bkz.	: Bakınız
CETAD	: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DM	: Doğrudan Mesaj ifadesinin İngilizce ve Türkçedeki baş harfleri
Ed.	: Editör
HIV	: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü ifadesinin İngilizce baş harfleri
LGBTİ	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks kimliklerinin baş harfleri
MGTOW	: Kendi Yoluna Giden Erkekler ifadesinin İngilizce baş harfleri
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü ifadesinin İngilizce baş harfleri
SPSS	: Sosyal Bilimler için İstatistik Programı ifadesinin İngilizce baş harfleri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Tabakalı Örneklem Sayıları ve Oranları.....	84
Tablo 2: Katılımcıların Mezun Oldukları Liselere Göre Dağılımı.....	88
Tablo 3: Katılımcıların İçinde Yetiştikleri Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı.....	88
Tablo 4: Katılımcıların Yetiştikleri Çevreye Göre Dağılımı.....	89
Tablo 5: Katılımcıların Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya Göre Dağılımı.....	89
Tablo 6: Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 7: Katılımcıların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 8: Katılımcılar ve Ebeveynlerinin Dinsel Tutumlara Göre Dağılımı.....	91
Tablo 9: Katılımcıların Aileyle İlgili Tutumları.....	93
Tablo 10: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “İlişkiler” Hakkında Konuşma.....	95
Tablo 11: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “Cinsellik” Hakkında Konuşma.....	95
Tablo 12: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “Küfürlü/Argo” Konuşma.....	96
Tablo 13: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / Kamusal Alanda “Yakın Temas”.....	97
Tablo 14: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 1.....	98
Tablo 15: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 2.....	99
Tablo 16: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 3.....	99
Tablo 17: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 4.....	100
Tablo 18: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 5.....	101
Tablo 19: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 6.....	101
Tablo 20: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 7.....	102
Tablo 21: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 1.....	103
Tablo 22: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 2.....	104
Tablo 23: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 3.....	104
Tablo 24: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 4.....	105
Tablo 25: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 5.....	106
Tablo 26: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /1..	107

Tablo 27: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /2..108	
Tablo 28: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /3..108	
Tablo 29: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /4..109	
Tablo 30: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /5..110	
Tablo 31: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /6..110	
Tablo 32: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /7..111	
Tablo 33: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /8..112	
Tablo 34: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları /9..113	
Tablo 35: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları/10..114	
Tablo 36: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları/11..114	
Tablo 37: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları/12..115	
Tablo 38: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları/13..116	
Tablo 39: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları/14..117	
Tablo 40: Romantik Bir İlişki için Katılımcıların Önemsemiği Öncelikler.....	118
Tablo 41: Romantik Bir İlişki için Katılımcı Önceliklerinin Ortalamalara Göre Sıralaması.....	119
Tablo 42: Katılımcıların İdeolojik/Dinsel Dünya Görüşlerine Göre Dağılımı.....	120
Tablo 43: Katılımcıların İlişki Karnesi / 1.....	121
Tablo 44: Katılımcıların İlişki Karnesi / 2.....	122
Tablo 45: Sağlıklı Yakın İlişki Kurmanın Önündeki En Temel Nedenler.....	122
Tablo 46: Katılımcıların Sağlıklı Bir Yakın İlişki İçin Partnerlerinden Beklentileri...	123
Tablo 47: Cinsiyet ve Eş Seçimi Arasındaki İlişki / 1.....	124
Tablo 48: Cinsiyet ve Eş Seçimi Arasındaki İlişki / 2.....	126
Tablo 49: Cinsiyet ve Nikah Arasındaki İlişki.....	127
Tablo 50: Cinsiyet ve Evlilik Kaygısı Arasındaki İlişki.....	128
Tablo 51: Cinsiyet ve Dinsel Kimlik Arasındaki İlişki.....	129
Tablo 52: Cinsiyet ve “Açık Konuşma” Algısı Arasındaki İlişki.....	130
Tablo 53: Cinsiyet ve “Namus” Algısı Arasındaki İlişki.....	131
Tablo 54: Cinsiyet ve “Bekâret” Arasındaki İlişki.....	132
Tablo 55: Cinsiyet ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	133
Tablo 56: Cinsiyet ve Sosyal Medya Kullanım Amaçları Arasındaki İlişki.....	133
Tablo 57: Cinsiyet ve İlişkilerin Bitme Sebepleri Arasındaki İlişki.....	134

Tablo 58: Cinsiyet ve Aldatılma Arasındaki İlişki.....	135
Tablo 59: Cinsiyet ve “Akraba Evliliği” Algısı Arasındaki İlişki.....	136
Tablo 60: Fakülte ve Evlilik Algısı Arasındaki İlişki / 1.....	137
Tablo 61: Fakülte ve Evlilik Algısı Arasındaki İlişki / 2.....	138
Tablo 62: Fakülte ve Sosyal Medya Algısı Arasındaki İlişki.....	139
Tablo 63: Fakülte ve Evlilik-Öncesi Cinselliğe Bakış Arasındaki İlişki.....	140
Tablo 64: Fakülte ve “Namus / Bekâret” Algıları Arasındaki İlişki.....	142
Tablo 65: Fakülte ve Partnerin “Evine Gitme / Evinde Kalma” Arasındaki İlişki.....	143
Tablo 66: Fakülte ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	144
Tablo 67: İlahiyat Dışındaki Fakülteler ile Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	145
Tablo 68: Coğrafi Bölge ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	146
Tablo 69: Kentleşme ve Romantik İlişki Tutumları Arasındaki İlişki / 1.....	146
Tablo 70: Kentleşme ve Romantik İlişki Tutumları Arasındaki İlişki / 2.....	148
Tablo 71: Kentleşme ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	149
Tablo 72: Toplumsal Tabakalaşma ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	149
Tablo 73: Dinsel Tutumlar ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	150
Tablo 74: İdeolojik Yakınlık ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	152
Tablo 75: Aldatılma ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	153
Tablo 76: Romantik İlişki Sayısı ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki.....	153

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları	14
--	----



ÖZET	
Başlık: Üniversite Gençliğinde Romantik İlişkilerin Dönüşümü	
Yazar: Özgür KAYA	
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN	
Kabul Tarihi: 29/05/2024	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 177 (ana kısım) + 8 (ek)
Bu çalışma, üniversite gençliğinin romantik ilişki kurma ve sürdürme biçimlerini araştırmak üzere tasarlanmıştır. 19. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'dan yükselen modernleşme deneyimi, bu sürece eklemlenen küresel toplumların sosyal yapılarını köklü bir şekilde etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Bu süreçte bilimsel ve teknik ilerlemeler, kentleşme, sekülerleşme ve bireyselleşme gibi modernleşme dinamiklerine paralel olarak sosyo-kültürel düzeyde bir romantik aşk olgusunun yüceltildiğine ve bu olgunun modern toplumlarda önemli bir yer edindiğine tanık olmaktadır. Yine bu bağlamda, eş seçimi, flört, cinsellik gibi olgulara ilişkin gençlerin evlilik-öncesi romantik ilişki biçimlerinde benimsedikleri tutum ve davranış rollerinde önemli farklılaşmalar olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada gençlerin evlilik, aile kurumuna ilişkin gelecek projeksiyonlarının yanı sıra, mevcut (evlilik-öncesi) romantik ilişki durumları incelenmiştir. Gençlerin ebeveynleriyle ilişkileri, arkadaş çevresi, tüketim alışkanlıkları, değer algıları, dinsel ve ideolojik yatkınlıkları gibi belli başlı bağımsız değişkenlerin romantik ilişkileri üzerindeki etkilerini incelemeye dayanan bütüncül bir yaklaşım benimsenmektedir. Araştırma evreni, Sakarya Üniversitesi'ne kayıtlı lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. %90 güven aralığı ve 0.3 hata payı gözetilen betimsel araştırmamız, tabakalı örnekleme tekniğine göre 7 fakülteden seçilmiş 820 kişilik bir öğrenci grubuyla sınıf içi ortamda ve anonim olarak gerçekleştirilmiştir. Hem evli öğrenciler hem de yabancı uyruklu öğrenciler araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Araştırmada, evliliğin önemini korumakla birlikte getirdiği sorumlulukların gençler için göz korkutucu olduğu, evlilik için aşkın bir önkoşul olduğu, bekârete atfedilen değer azalma eğiliminde olduğu, eş seçiminde maddi konfor beklentilerinin öne çıktığı, kentleşmenin, sosyal medyanın ve sekülerleşmenin evlilik-öncesi cinselliğin artışında önemli ölçüde etkili olduğu, gençlerin artan ilişki sayısının ve sıklığının akışkan ve kırılğan ilişkilerin artışında da etkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Evlilik-öncesi, Romantik İlişki, Cinsellik, Flört, Gençlik	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Transformation of Romantic Relationships in College Youth	
Author of Thesis: Özgür KAYA	
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Tayfun AMMAN	
Accepted Date: 29/05/2024	Number of Pages: ix (pre text) + 177 (main body) + 8 (add)
This study is designed to investigate the ways in which university youth form and sustain romantic relationships. The experience of modernization, originating from Western Europe since the 19th century, has profoundly influenced and continues to impact the social structures of global societies that have become integrated into this process. Concurrent with dynamics of modernization such as scientific and technological advancements, urbanization, secularization, and individualization, we observe the exaltation of a romantic love phenomenon at the socio-cultural level, which has gained significant prominence in modern societies. Within this context, significant variations are observed in the attitudes and behavioral roles adopted by youth in premarital romantic relationships concerning phenomena such as mate selection, dating, and sexuality. This research examines not only the future projections of youth regarding marriage and family institution but also their current (premarital) romantic relationship statuses. A comprehensive approach is adopted, examining the effects of major independent variables such as relationships with parents, peer groups, consumption habits, value perceptions, religious and ideological inclinations on romantic relationships. The population of the study consists of undergraduate students enrolled at Sakarya University. With a descriptive methodology adhering to a 90% confidence interval and a 0.3 margin of error, our stratified sampling technique involved a student sample of 820 individuals selected from 7 faculties, conducted in classroom settings anonymously. Both married students and foreign nationals were excluded from the scope of the research. Findings suggest that while the importance of marriage is upheld, the responsibilities it entails may be daunting for young individuals. Furthermore, it is found that love is considered a prerequisite for marriage, the value attributed to virginity is diminishing, material comfort expectations are prominent in mate selection, and urbanization, social media, and secularization significantly influence the increase in premarital sexuality. Additionally, it is concluded that the rising number and frequency of relationships among youth contribute to the increase in fluid and fragile relationships.	
Keywords: Pre-marital, Romantic Relationship, Sexuality, Dating, Youth	

GİRİŞ

19. yüzyılda Batı Avrupa'dan yükselen modernleşme deneyimi insan gruplarının sosyal yapılarını çeşitli biçimlerde derinden etkiledi. Bilimsel bilgi ve teknik araçsallığın yükselişi, kentleşme, sekülerleşme ve bireyselleşme gibi modernleşme dinamikleri, toplumsal yaşamın hemen her yönünde olduğu gibi, bireyler arası yakın ilişki kurma biçimlerini de önemli ölçüde etkiledi. Aile kurumu tarihsel sürekliliğini korusa da modernleşmeyle birlikte önemli ölçüde değişime uğradı. Dahası, bugün aşk ya da romantik ilişki olarak herkesçe tasavvur edilebilen şey, modernliğin bir sonucu olarak son birkaç yüzyılda gelişip serpildi. Modern bireylerin aşk ve romantik ilişki çerçevesinde benimsediği tutum ve davranışlar da yine bu süreç boyunca sürekli biçimde değişime uğradı. Örneğin, eş sayısı tek eşliliğe, eş seçimi kararı da ailevi bir karar meselesi olmaktan kişisel tercihlere doğru evrildi. Tıp teknolojisindeki gelişmeler, doğumun kontrol altına alınmasını sağlarken cinselliğin de üremeden özgürleşmesinde etkili oldu. Kürtaj uygulaması, “istenmeyen gebelik” tanımını topluma yerleştirdi. Evlilik-öncesi cinselliğe, bekârete, aşka, ihanete, eşcinselliğe, evliliğe, evliliğin kiminle yapılacağı, zamanı ve türleri gibi olgulara atfedilen kolektif anlamlar değişti ve bugün de zamanın ruhuna paralel olarak değişmeye devam etmektedir. Modernleşmenin getirdiği tüm bu değişimlere paralel olarak “romantik aşk” olgusunun yüceltilmesi yeni bir kültürel iklim sürecine işaret etmektedir. Romantik aşkın üzerinde mutabık kalınan mutlak bir tanımı bulunmamakla birlikte, şair John Ciardi'ye ait bir betimleme çalışmamız açısından işlevsel görünmektedir: “Aşk, gençlerin cinsel heyecanını, orta yaşlıların alışkanlığını ve yaşlıların karşılıklı bağımlılığını tanımlamak için kullanılan bir sözcüktür” (Akt. Hollis, 1998:39). Bu bağlamda, bir toplumun geleceğini gençler oluşturduğu için onların aşk algısı; romantik ilişki kurma ve yürütme pratiklerinin incelenmesi evlilik-öncesi karşılaşılan sorunların ortaya konması bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın merkezini, günümüz (üniversite) gençliği ve onların romantik ilişki kurma ve yürütme biçimlerindeki dönüşümler oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, bu araştırma, gençlerin ilgilerinin, beğenilerinin ve ilişki kurma ve sürdürme biçimlerinin -önceki kuşaklara kıyasla- modernleşme dinamiklerinden ne ölçüde etkilendiklerine; yeni bir romantik ilişki formunu takip edip etmediklerine ilişkin şüphenin ampirik incelemesi üzerine bir şerh olarak görülebilir; bu şerh, gençlerin tarihsel, toplumsal ve kültürel birikimden zihniyet olarak ne ölçüde kopuşlar ve süreklilikler sergilediklerini; yani

onların evlilik-öncesi romantik ilişki kurma ve sürdürme biçimlerinde benimsedikleri tutum ve davranışları sosyal teorinin çeşitli yaklaşımları ışığında anlamayı ve açıklamayı amaçlayan mütevazı bir araştırma girişimi olarak okunabilir.

Bu bağlamda, çalışmamız, kuramsal ve ampirik boyutlarıyla iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sırasıyla tarihsel, olgusal ve kuramsal bir anlatı biçimi takip edilmektedir. İlk olarak, 19. yüzyılda Batı Avrupa'dan yükselen modernleşmenin etkileriyle birlikte romantik ilişkiye meşruiyetini kazandıran tarihsel-toplumsal bağlamlara dikkat çekilmektedir. Geleneksel toplumlardaki büyük aile tipolojisinden endüstriyel toplumun örgütlenmesinde etkili politik ekonomik dinamiklerle birlikte ortaya çıkan çekirdek aile tipine, evin değişen anlamına, erkek ve kadınların üstlendikleri rollerin tarihsel süreçte geçirdikleri değişim ve dönüşümlerle bu değişimlere öncülük eden feminist hareketin rolüne yer verilmektedir. Ayrıca, 20. yüzyılın son çeyreğinde yükselen karşı-kültür hareketlerinin yerleşik aile yapısına karşı geliştirdikleri alternatif romantik ilişki kurma deneyimleri de incelenmektedir. İkinci olarak, geç bir modernlik deneyimini yansıtan ülkemizde romantik ilişkilerin nasıl bir tarihsel-toplumsal değişim ve dönüşümler silsilesinden geçtiği üzerine odaklanılmaktadır. İkinci olarak, Türk modernleşmesinin geç bir deneyim olmasının ortaya çıkardığı özgül koşullarda romantik ilişkilerin tarihsel-toplumsal bağlamı Batıcılık eğiliminin romanlara da yansıyan yüzüyle birlikte ele alınmaktadır.

Birinci bölümün ikinci kısmında, romantik ilişkilerin dönüşümünün altında yatan birtakım olgulara yer verilmektedir. Kültür endüstrisinin ortaya çıkardığı popüler kültür ve değişen tüketim alışkanlıkları, internet tabanlı dijital devrim, buna bağlı gelişen teşhircilik ve gözetimin sanallaşması, kamusal meselelere kayıtsız bir apolitikleşme ve bireyselleşmenin yükselişi, ilişkilerde hedonist, konformist ve narsist bir kültürün toplumsal düzlemde yaygınlaşması olguları işlenmektedir.

Kuramsal çerçeveyi tamamlayan son kısımda ise, çeşitli sosyoloji kuramlarının modernliğin getirdiği toplumsal dönüşümler karşısında romantik ilişkilerdeki değişim ve dönüşümleri nasıl ele aldıklarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, yapısal-işlevselcilik açısından toplumsal sistem içinde ailenin sosyalleşmedeki rolü ve önemi; sembolik etkileşimcilik açısından öznel-arası duygusal iletişim stratejileri ile sosyal aktörlerin flört pratiğinde izledikleri sosyal senaryolar; Marksist kuram açısından ilişkilerde belirleyici olan geçinme biçimine dayalı ekonomik maksatlılık, güç ve manipülasyonun

boyutları; ve son olarak da, psikanalitik kuram açısından bilinçdışının yakın ilişkilerdeki rolü incelenmektedir.

Çalışmamızın uygulamaya dayalı ikinci bölümünde, ilk olarak, araştırmaya katılan öğrenci grubunun (eğitim, fiziki çevre, sosyal tabakalaşma vb.) sosyo-demografik özellikler bakımından incelenmesine yer verilmektedir. İkinci olarak, öğrencilerin romantik ilişkileri üzerinde etkili olduğu düşünülen aile, din, arkadaş çevresi, sosyal medya, ideolojik dünya görüşleri, romantik ilişkilerde önemsedikleri toplumsal değerler ile eş seçimi, evlilik, cinsellik ve romantik ilişki tutumlarına ve mevcut ilişki durumlarına göre dağılımları incelenmektedir. Son olarak, cinsiyet, fiziki çevre, tabakalaşma, fakülte, din, ideoloji ve mevcut ilişki durumu ile gençlerin evlilik-öncesi romantik ilişki tutumları arasında hipotezlerimizi destekleyen ya da desteklemeyen ilişkiler araştırılmaktadır.

Literatürde üniversite gençliğinin yakın ilişkilerini konu alan ve araştırmamızla birtakım benzerlikler ve farklılıklar taşıyan daha önce yapılmış çalışmalar bulunmaktadır:

- 2004 yılında Fırat Üniversitesi'nde araştırma evreninin %10'una karşılık gelen 212 kişilik dördüncü sınıf öğrencilerinden küme tipi tesadüfi örnekleme seçilen bir grup öğrenci üzerinde Maşallah Mutlu tarafından benzer nicel bir çalışma yürütülmüştür (Mutlu, 2004). Üniversite gençliğinin evlilik ve aile kurumuna ilişkin ileriye yönelik algı ve beklentilerini betimsel açıdan araştırmayı amaçlayan bu çalışmada, kuramsal bağlamda modernliğin dinamikleri, neo-liberal küresel politikalar ile sosyal medya etkileri önemli ölçüde kapsam dışı tutulmuştur. Ağırlıklı olarak, Türk aile tipolojileri üzerine yoğunlaşan çalışma, üniversite gençliğinin evlilik ve aile kurumu hakkındaki ileriye dönük kanaatleriyle sınırlandırıldığı için öğrencilerin o günkü mevcut romantik ilişki durumları anket kapsamının dışında tutulmuştur.
- 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde Dil Tarih Coğrafya Fakültesi dördüncü sınıf öğrencilerinden araştırma evreninin %25'ine karşılık gelen 57'si kadın 79'u erkek toplamda 136 kişilik tesadüfi örnekleme seçilen bir grup üzerinde Murat Şakir Ceyhan tarafından nicel bir araştırma yürütülmüştür (Ceyhan, 2005). Üniversiteli gençler arasında kabul gören cinsel ilişki türleri ile bunların tabu olup olmama durumlarını betimsel olarak ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, hem kuramsal açıdan daha çok sosyal antropolojik bir zemine dayandırılmış hem de araştırma evrenini temsil etmesi bakımından araştırmanın tek bir fakülteyle sınırlı tutulması yöntemsel açıdan şüpheli görünmektedir.

- 2007 yılında Marmara Üniversitesi'nden Nalan Çelikoğlu tarafından çeşitli üniversitelerdeki üniversite öğrencilerinden oluşan 37 kişilik bir denek grubuyla nitel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma, üniversite gençliğinin aile ve evlilik algılarındaki değişimleri anlamak amacıyla mahremiyet kavramını merkeze alan bir din sosyolojisi çalışmasıdır (Çelikoğlu, 2007). Bu araştırma, çalışmamızla kuramsal açıdan birtakım tematik benzerlikler taşısa da, üniversite gençliğinin evlilik-öncesi mevcut romantik ilişki durumlarından ziyade, kamusal/özel alan ayrımlı mahremiyet değişiminin nitel (dinsel) bir açıdan nasıl değişeceğini öngörmek amacıyla öğrencilerin gelecek-yönelimli aile ve evlilik algılarına eğilmiştir. Ayrıca, yöntemsel açıdan örneklem seçiminin üniversite gençliğine ilişkin ülke çapında bir öngöründe bulunmak için tartışmalı olduğu da söylenebilir.
- 2013 yılında Karabük Üniversitesi'nde Tefik Köroğlu tarafından üniversite gençliğinin evlilik, aile ve boşanma algılarına ilişkin -en az 2-3 kuşak sonrasını öngörmeyi amaçlayan- gelecek projeksiyonlu; araştırma evreninin %4'üne karşılık gelen ve tesadüfi örneklemle seçilmiş 570 kişilik bir öğrenci grubuyla nicel bir araştırma yürütülmüştür. Bu çalışmada, evlilik ve aile türleri, gençlerin muhtemel bir evlilikten beklentileri ile boşanmaya ilişkin tutumları incelenmiştir (Köroğlu, 2013). Fakat gelecek projeksiyonlu olduğu için bu çalışmada, gençlerin mevcut (evlilik-öncesi) romantik ilişki durumları araştırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca, kuramsal açıdan ergenliğin bitimi 21 olarak alınmış; ergenlik sürecinin uzamasına ve de yetişkinliğin ertelenmesine ilişkin güncel yaklaşımlar dikkate alınmamıştır.
- 2018 yılında Nihan Ozansoy Tunçdemir tarafından İzmir ve Nevşehir'deki üniversite öğrencilerinden tesadüfi örneklemle seçilen 32 katılımcıyla nitel araştırma tekniklerinden görüşme formu kullanılmak suretiyle bir araştırma yürütülmüştür (Tunçdemir, 2018). Üniversiteli gençlerin cinselliğini doğrudan konu edinen ve bunu yaparken de kuramsal açıdan feminist bir yaklaşıma dayandırılan bu çalışmanın temel amacının, bekâret ve ataerkillik olgularının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından eleştirel bir analize tabi tutulması olduğu anlaşılmaktadır.
- 2021 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesinde Şükriye Ünal tarafından tesadüfi örneklemle seçilmiş 322 kişilik öğrenci grubuyla nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin aile kurumuna ilişkin tutum ve davranışlarını tespit etme amacını taşıyan bu çalışmada, kuramsal ve ampirik açıdan öncelik öğrencilerin

değer algılarının araştırılmasına verilmiştir (Ünal, 2021). Bu çalışma, öğrencilerin kök ailelerinden edindikleri alışkanlık ve izlenimler temelinde aile kurumuna karşı nasıl bir bakış açısına sahip olduklarına odaklanan gelecek projeksiyonlu bir kanaat araştırmasıdır. Ayrıca, bu çalışmada kuramsal açıdan aile-içi değer aktarımı olgusuna öncelik atfedilmiş, makro (modernleşme) dinamikler ve bu dinamiklerin tarihsel süreçteki rolleri büyük ölçüde dışarıda bırakılmıştır.¹

Kuşkusuz, üniversite gençliğine ilişkin son yirmi yılda artan bu araştırma örneklerini çoğaltmak mümkündür. Fakat araştırmamızla kuramsal açıdan birtakım kesişme noktalarına sahip olsalar da, literatürdeki çoğu çalışmanın ortak noktasının, gençlerin evlilik, cinsellik ve aile kurumuna ilişkin salt gelecek projeksiyonlarını araştırma eğilimine sahip olmaları olduğu söylenebilir. Buna karşın, elinizdeki çalışma birkaç önemli noktada farklılaşmaktadır. Birincisi, literatürdeki çalışmaların evlilik, eş seçimi vb. ortak gelecek projeksiyonlarını paylaşmakla birlikte, çalışmamız, temelde, “evlilik-öncesi” mevcut romantik ilişki durumlarını merkeze almaktadır. Başka bir ifadeyle, araştırmamız üniversiteli gençlerin cinsel, dinsel, mahrem nitelikli tutum ve davranışlarını kapsamakla birlikte, merkezi teması şimdi ve burada yaşanan romantik ilişkilerdir; dolayısıyla üniversiteli gençlerin mevcut (evlilik-öncesi) romantik ilişkilerinin akışkan ve kırılgan biçimlere dönüşmesinde etkili olan toplumsal dönüşümlerin betimsel incelemesine dayanmaktadır. İkincisi, gençlerin ebeveynleriyle ve arkadaş çevresiyle ilişkileri, eş (ya da partner) seçiminde lüks ve gösterişçi tüketim alışkanlıklarının rolü, sekülerleşmenin etkisi, ideolojik yatkınlıklar, sosyal medya faktörü, değer algıları gibi bağımsız değişkenlerin yakın ilişkilerinin akışkan ve kırılgan karakteri hakkında veri sağlayabilecek olası tüm yönlerini kapsayan bütüncül bir yaklaşım takip edilmektedir.²

Araştırmanın Konusu

Gençlerin romantik ilişki deneyimlerini anlamak için, her şeyden önce, bugün nasıl bir gençlikle karşı karşıya olduğumuzu saptamak gerekmektedir. Bunun için de öncelikle,

¹ Burada sadece literatürdeki çalışmalar ile araştırmamız arasındaki kuramsal-yöntemsel düzeyde benzerlik ve farklılıklara değinilmektedir. Bulgular arasındaki benzerlik ve farklılıklara “Sonuç” kısmında yer verilmektedir.

² Bu metnin tamamında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından belirlenen tez yazım kılavuzunda belirtilen atıf sistemleri arasından APA formatının en güncel (7.versiyon) atıf sisteminin kullanımı tercih edilmiştir.

gençlerin bir bütün olarak psiko-sosyal gelişimini etkileyen belli birtakım unsurları hesaba katmak elzemdir. Dolayısıyla başlangıç için uygun soru şudur: Bugün 18 yaşında olan bir birey, gerçekten yetişkin sorumluluklarına haiz bir birey midir? Uzmanlara göre, insanlık tarihinde insani gelişimin spesifik bir dönemi olarak çocukluğun keşfedilmesi birkaç yüzyıldan daha eskilere gitmemektedir (Aries, 1962; Heywood, 2003; Stearns, 2021). Çocukların yetişkinlerden ayrı tutulmaksızın iş bölümüne erkenden dahil edildikleri uzun bir geçmişi ardında bırakan günümüz modern toplumları, son 30-40 yıldır çocukluğa eşi benzeri görülmemiş ihtimam gösterilen bir zamanı tecrübe etmektedirler. Özellikle 1980’lerden itibaren konformist refah toplumunun uzantısı olarak katlanarak artan teknolojik imkân ve yenilikler, kitle kültürü ürünlerinin küreselleşmesiyle birlikte, çocukluk, çocuk yetiştirme gibi konuları aile hayatının başlıca ilgi nesnesi haline getirmiştir. Ayrıca, dünya zamanlarını uzun süreler zor çalışma şartları altında tükettikten ve kişisel yaşamlarından büyük ölçüde feragat ettikten sonra eli bollaşan eskinin yoksulluk görmüş aileleri, çocuklarını kendi yaşanmamış hayatlarının telafisi olarak yetiştirmişlerdir. Başka bir ifadeyle, “önceki kuşakların otoriter, soğuk, hatta militarist çocuk yetiştirme yöntemleri, bunları izleyen kronik özgüven aşılama odağıyla aşırı telafi edilmiştir” (Durvasula, 2021:168). Böylece geçmişin “yaşı küçük büyükleri”, bugünün “yaşı büyük çocuklarının” ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Sonucunda ise günümüz gençliği özel bir ihtimamla yetiştirildikleri için yetişkin dünyasına adım atma; yetişkinliğin sorumluluklarını üstlenme konusunda -tıpkı büyümek istemeyen masal kahramanı Peter Pan gibi- pek acele etmez olmuşlardır (Kiley, 1997). Bu süreçte yaşanan; gençlerin görece konfor alanlarından çıkma ve çalışma isteksizliği, iş bulmanın ciddi zorlukları, bitmeyen eğitim ve kariyer süreçleri, ekonomik destek ve barınma yönlerinden aileye bağımlılığın devam etmesi, gerçek-dışı yaşam beklentileri veya yüksek standartlar, cinsel ilişki yaşı azalırken evlilik yaşının ötelenmesi gibi yaşam koşullarındaki çeşitli belirti ve değişimler ergenliğin uzaması veya yetişkinliğin ertelenmesi olarak tanımlanan durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur (bkz. Arnett, 2015:1-29). Yaşları ilerlerken ergen davranışları terk etmede zorluk çeken gençlerin zihinsel açıdan olgunlaşmaları da sonraki yıllara ertelenmiş; kabaca 30-40 yıl önce, 18 yaşındaki bireyin yetişkin kabul edilmesini sağlayan zihinsel olgunlaşma süreci, bugün 20’li yaşların sonlarına doğru ötelenmiştir. Başlarda çocukluk ve yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi olan ergenliğin bugün insan yaşamının daha uzun ve farklı özellikler taşıyan yeni bir dönemi olarak

belirginleşmesi, gençlerin romantik ilişkilerinin mahrem yapısında da birtakım dönüşümlere yol açmaktadır kuşkusuz. Dolayısıyla bu araştırma, bugün biraz çocuk ruhlu, biraz yetişkin ama ne tam çocuk ne de tam yetişkin özelliklere sahip üniversite gençliğinin romantik ilişkilerinin ne şekilde dönüştüğünü açıklama ve anlama çalışmasının ürünüdür.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, üniversite gençlerinin romantik ilişkilerindeki değişimleri ve bu değişimlerin bireysel ve toplumsal etkilerini anlamak amacıyla yapılmıştır. Modern gençliğin ilişkileri, dijital devrim, bireyselleşme, hedonizm ve kültürel narsisizm gibi kavramların etkisiyle büyük ölçüde dönüşmüştür. Araştırmanın önemi, bu yeni dinamiklerin gençlerin ilişki kurma ve sürdürme biçimlerini nasıl etkilediğini ortaya koymaktır.

Gençlerin zihinsel olgunlaşma süreci, geçmiş kuşaklara göre daha geç tamamlanmakta ve bu durum, romantik ilişkilerde yeni davranış kalıplarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, üniversite gençlerinin ebeveyn tutumları, arkadaş çevresi, dini inançlar, sosyal medya kullanımı ve tüketim alışkanlıklarının romantik ilişkiler üzerindeki etkilerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu faktörler, gençlerin ilişkilerini nasıl kurdukları ve sürdürdüklerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Ayrıca, toplumsal değerler ve normlar, gençlerin romantik ilişkilerindeki davranışlarını şekillendirmektedir. Bu araştırma, toplumsal normların ve değerlerin gençlerin ilişkilerindeki rolünü de ele alarak, bu değerlerin nasıl bir etkisi olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Gençlerin ailelerinden ve çevrelerinden öğrendikleri değerler, romantik ilişkilerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Sonuç olarak, bu araştırma, üniversite gençliğinin evlilik öncesi romantik ilişkilerindeki dönüşümleri daha iyi anlamak ve bu ilişkilerin toplumsal ve bireysel boyutlarını ortaya koymak için önemlidir. Araştırma, gençlerin ilişkilerinde daha sağlıklı ve memnuniyet verici dinamikler geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu araştırma, gençlerin romantik ilişkilerindeki dinamikleri anlamak ve bu ilişkilerin toplumsal ve bireysel boyutlarını ortaya koymak açısından önemli katkılar sunmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ebeveyn tutumları, arkadaş çevresi, dini inanç, sosyal medya ve tüketim alışkanlıklarının üniversite gençliğinin evlilik-öncesi romantik ilişkileri üzerindeki etkilerini açıklamaya ve anlamaya çalışmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, Sakarya Üniversitesi lisans öğrencilerinin evlilik öncesi romantik ilişkilerindeki değişimleri incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yöntemi, tabakalı örneklem tekniği kullanılarak geniş bir öğrenci kitlesinin temsiliyetini sağlamayı hedeflemiştir. Bu bölümde, araştırmanın evreni, örneklem seçimi, veri toplama süreci ve veri analizi detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Araştırmanın evreni, Sakarya Üniversitesi'nde eğitim gören lisans öğrencileridir. Araştırmaya başlamadan önce gerekli etik kurul ve rektörlük izinleri alınmış, ardından üniversitenin öğrenci işleri biriminden fakültelere göre kayıtlı öğrenci sayıları ve cinsiyet dağılımları hakkında bilgiler edinilmiştir. Bu bilgilere göre araştırma evreni, danışman istişareleri neticesinde toplam 25.466 lisans öğrencisi olarak belirlenmiştir. Örneklem seçimi sırasında, farklı katılımcı profillerini yansıtmayı amacıyla tabakalı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla benzerlik ve farklılıklarına göre 7 fakülte tespit edilmiştir. Bu teknik, farklı grupların eşit şekilde temsil edilmesini sağlayarak araştırmanın geçerliliğini artırmıştır. Veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, tesadüfi olarak seçilen öğrencilerle sınıf ortamında anketler yapılmıştır. Anket uygulamaları, ders saatlerinde ve öğretim üyelerinin izni ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, anketin amacı, katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve kimlik bilgilerini belirtmemeleri gerektiği konusunda bilgi verilmiştir. İlk aşamada elde edilen verilere ek olarak, erkek öğrenci oranının bazı fakültelerde düşük kalması nedeniyle, ikinci bir aşamada ek anketler uygulanmıştır. Bu ek anketler, özellikle kantinler ve kütüphanelerde bulunan erkek öğrencilere yönelik olarak yapılmıştır. Bu aşamanın tamamlanmasıyla, toplamda 820 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Toplanan veriler, IBM SPSS Version 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi sürecinde, eksik ve hatalı veriler ayıklanmış, 740 katılımcının verileri analiz için kullanılmıştır. Analiz süreci, araştırmanın hipotezlerini test etmek ve araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla yürütülmüştür. Kullanılan istatistiksel yöntemler arasında frekans dağılımları, çapraz tablolar ve ki-kare testleri yer

almaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, üniversite gençliğinin evlilik-öncesi romantik ilişkilerindeki değişimlerin kapsamlı ve sistematik bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır.

Araştırmanın Problemi

Üniversite gençliğinin evlilik-öncesi romantik ilişkilerin durumu ve dönüşümü nasıldır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Katılımcılar sosyo-demografik özellikler bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Katılımcıların (cinsiyet, kentleşme, tabakalaşma, vb.) sosyo-demografik özellikleri ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
3. Katılımcıların sosyo-demografi özellikleri ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
4. Katılımcılar dinsel açıdan nasıl bir dağılım göstermektedir?
5. Katılımcıların dinsel tutumları ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
6. Katılımcıların eş seçimi ile tüketim alışkanlıkları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
7. Katılımcılar fakültelere göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
8. Katılımcıların fakülteleri ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
9. Katılımcıların dünya görüşleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
10. Katılımcıların dünya görüşleri ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
11. Katılımcıların sosyal medya kullanımları açısından nasıl bir dağılım göstermektedir?
12. Katılımcıların sosyal medya kullanımları ile evlilik-öncesi romantik ilişkileri arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
13. Katılımcıların evlilik-öncesi cinselliğe yaklaşımları nasıl bir dağılım göstermektedir?
14. Katılımcıların evlilik, nikah, bekâret ve aldatılmaya yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
15. Katılımcıların ilişki sayısı ve sıklığı nasıl dağılımlar göstermektedir?

16. Katılımcıların ilişki sayısı ve sıklığı ile evlilik-öncesi cinsellik arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı itibariyle Sakarya Üniversitesi'nde okuyan bekâr ve Türk kökenli lisans öğrencileriyle sınırlıdır.



1. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Romantik İlişkilerin Tarihsel-Toplumsal Bağlamı

1.1.1. Modernite ve Batı’da Romantik İlişkiler

Romantik aşk, her ne kadar antropolojik topluluklarda ve Orta Çağ şövalye aşklarında zayıf izlerine rastlansa da, tam anlamıyla 19. yüzyılın modernleşen Batılı toplumlarında kurumsallaşmaya başlamıştır. Zira modern-öncesi (feodal) toplumlarda yakın ilişkinin kaderinde belirleyici olan dinamik, aşktan ziyade, toprak mülkiyetinin bölünmemesi esastıydı. Bu nedenle, içeriden evlenmeye dayalı, görücü usulü bir evlilik modeliyle mal varlığının en büyük çocuğa intikal etmesini sağlayan bütüncül bir toprak veraset rejimi uygulanmaktaydı. Bununla birlikte, çeşitli hastalıklardan kaynaklanan yüksek bebek ölümleri de eş seçiminde kadının genç, bakire ve doğurgan olmasının önemini artırarak bu sistemin pekiştirilmesinde etkiliydi. Zina dışlanıyordu çünkü topluma verebileceği ahlaki zararlardan korunmak adına cinsel şehvetin kontrol altında tutulması esastı (Turner, 2004:293-294).

Modernleşmenin alameti farikası olan iki büyük devrim, Fransız İhtilali (1789) ve Sanayi Devrimi (1850), insanlık tarihi boyunca daha önce eşi benzeri görülmemiş hızla ve büyüklükte tarihsel-toplumsal dönüşümlere yol açtı. Yaklaşık son 250 yıldır insan topluluklarının devlet, toplum ve ekonomi açısından nasıl yeniden organize olacaklarını derinden etkileyen bu büyük dönüşümler; ekonomi, hukuk, siyaset, din, eğitim, aile, sağlık, sanat, işbölümü, zaman yönetimi vb. toplumsal yapıların rasyonelleşmesinde etkili oldu. Başka bir ifadeyle, rasyonelleşmenin etkisi, söz konusu kurumları dinin belirleyici otoritesinden özerkleştirmiş; modernleşmeyle birlikte, “bir zamanlar insanların kendini içinde buldukları, tabii bir biçimde benimseyip içselleştirdikleri din, ‘seçeneklerden birisi’ haline gelmiştir” (Amman, 2012:54).

Dolayısıyla “yalnızca modern zamanlarda aşk ve cinsellik, Batılı sanayileşmiş toplumlarda birbiriyle sıkı sıkıya bağlı bir konu olarak görülmeye başlanmıştır” (Giddens & Sutton, 2019:394). Zira sanayileşmeyle birlikte toprak mülkiyetine bağlı geçinme biçiminin çözülüşü, bundan sonra ailenin ekonomik bir birim olarak çok az bir öneme sahip olması anlamına geliyordu. Böylece aile içinde, üreme ve çocuk yetiştirme işlevlerinin yanında, romantik aşka da enerji ve zaman ayırma fırsatı doğmuş oldu.

Büyük Britanya’da sanayileşmenin zirve yaptığı yıllar olan Viktorya Dönemi (1837-1931) aynı zamanda yükselen yeni orta sınıfın çekirdek aile yapısının oluşmasına da öncülük etti. Bu yeni ilişki ve aile biçimi, endüstrileşmenin yarattığı acımasız dış dünyanın stres ve hengesinden kaçışın biricik sığınağını temsil ediyordu. Öte yandan, kadınların doğuştan gelen cinsel saflığı, artan hümanizmle birlikte kamuoyunda yüce ve derin bir saygı nesnesi olarak değer görmeye başladı. Kadınlara atfedilen bu aseksüel masumiyetin yüceltilmesi, erkeklerin kendi arzularını kontrol etmesine de ilham veriyordu (Karandeshev, 2017:119). Zira Viktoryan aile tipinde kabalığa karşı zarafet, hayvani şehvete karşı duygululuk, cinselliğin bir sır gibi saklanması, güvenlik ve huzur hissi, eşler arası bağlılıkta ve çocuk yetiştirmede istikrar gibi özellikler ev yaşamının faziletleri olarak idealleştirildi. Eşzamanlı olarak, söz konusu özelliklerin edebiyat ve sanat eserlerinin önde gelen temaları haline gelmeye başlaması da -örneğin, ‘ideal aşkı’ yücelten romanların hızla yayılması- ‘aşk evliliği’ olgusunun toplumsal olarak kabul görmesinde önemli bir etki yapacaktı (bkz. Wohl, 2016).

Modernleşmenin bu erken dönemi aynı zamanda özel alan ve kamusal alanın cinsiyetleşmesini beraberinde getirdi: Kadının, romantik aşk, çocuk bakımı ve mahrem bir özel yaşamın organize edilmesinden sorumlu olduğu kutsal ev yaşamı ve buna karşın erkeğin, ekonomik geçimi sağlamak için dış dünyada çalışmaktan sorumlu olduğu bir kamusal yaşam olmak üzere cinsiyetler arası yeni bir işbölümü ortaya çıktı. Viktorya Döneminin önde gelen edebiyatçılarından biri olan John Ruskin (1864) şöyle yazıyordu:

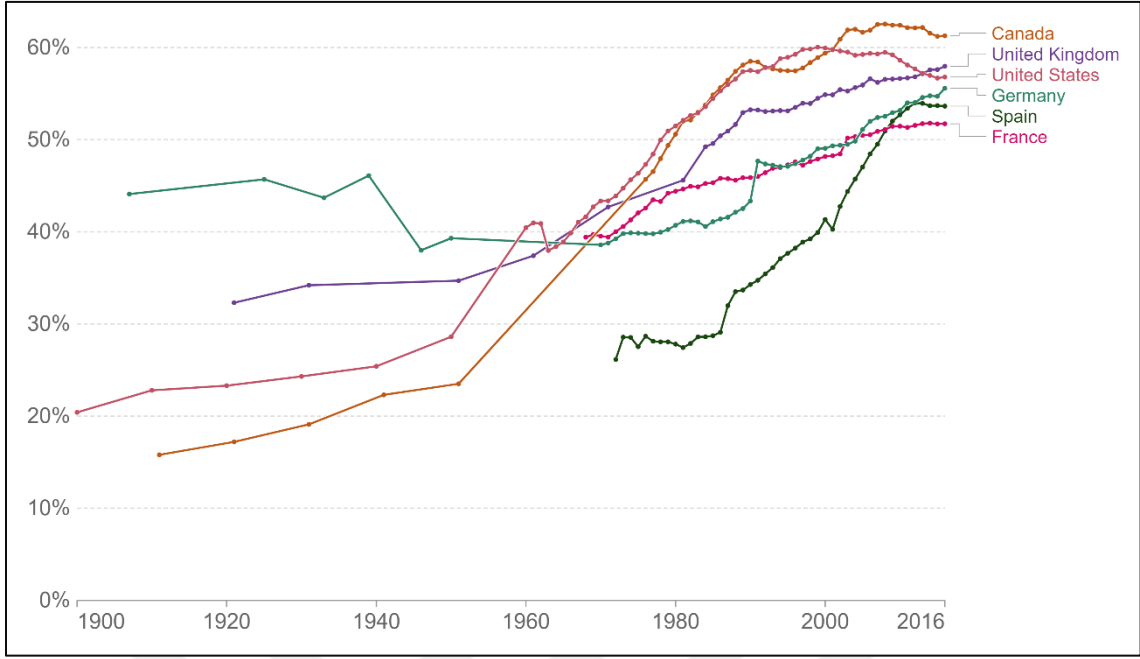
“Ev, huzurun ve korunmanın yuvasıdır. Bizi yalnız fenalıklardan korumaz, tüm dehşetlerden, şüphelerden, bölünmelerden kurtarır. Dışarıdaki hayatın endişeleri içine nüfuz ettiği zaman, kafa dengi olmayan, tanınmayan, seilmeyen kişiler veya dış hayatın saldırgan toplumu, kadın veya erkek tarafından eşikten geçmelerine müsaade edilirse artık bu evden bir yuva olarak bahsedemeyiz. Burası artık bir ev bile değil, dış dünyada içinde ateş yaktığınız çatıyla örülü bir bölümünden başka bir şey değildir. Ev, kutsal bir yer, ocak ateşi tanrıçasının tapınağı, ev tanrıları tarafından gözetlenen kalbin tapınağı, bu tanrıların seve seve kabul ettiklerinden hariç kimsenin giremeyeceği bir barınak olduğu takdirde yuva denmeye hak kazanır ve yuvaya duyulan övgüyü haklı çıkarır. Bir ev ancak yuva denmeye hak kazandığında çatı çok daha heybetli bir gölge, ateşe çok daha etkili bir ışık verir. Tıpkı çorak bir arazideki kayanın verdiği gölge, fırtınalı denizde İskenderiye Feneri’nin yaydığı ışık gibi. Nerede gerçek bir kadın varsa orda bir yuva vardır” (Ruskin, 2014:149-150).

Böylece kadının ev yaşamında baskın eş olması, romantik aşkın evliliğin temeli haline gelmesine ve eşler arası ilişkide duygusal iletişimin önem kazanmasına katkı sağladı.

O halde, kapitalist modernleşmenin ilk Batıda tecrübe edilip büyük ölçüde tüm dünyayı etkisi altına almaya başlaması, aynı zamanda, bir ideal tip olarak Viktoryan aile yapısının da, sanayileşme ve kentleşme yoluna giren Batı-dışı toplumlarda da zamanla ortaya çıkacak, genel-geçer bir modeli temsil etmesi anlamına geliyordu.

Ancak cinsel çekim, açık iletişim ve duygusal bağlılığın evlenip yuva kurmada temel unsurlar haline gelmesi, 20. yüzyılda daha fazla belirginlik kazandı. 20. yüzyılın başlarında özellikle Amerikan tarzı romantik aşk pratiğinde ‘kur yapma’ (courtship) pratiği, yerini ‘çıkma’ (dating) pratiğine bırakmaya başladı. Kur yapma pratiği, genelde özel alanda ve kadının kontrolündeydi; mutlu bir evlilikten emin olmak isteyen kadın için, erkeğin aşkını, sabrını, bağlılığını vb. ölçmesine yarayan bir tür ‘ilişki testi’ işlevi görüyordu. Buna karşın, kur yapmanın yerini alan çıkma pratiğini erkek kontrol ediyordu; kadını ‘dışarı’ çıkarmak; onun kamusal alanda iyi vakit geçirmesini sağlamak, esasen, romantik aşkın, (alış-veriş, tiyatro, sinema, seyahat, otel, restoran, dans kulüpleri, vb.) tüketimin yeni teknoloji ve olanaklarıyla birlikte yeniden şekillenmesi anlamına geliyordu (Karandeshev, 2017:143-144).

1950’lerde başlayan tarımda makineleşme, emeğin kırsaldan kente göç etmesine, bu göç de şehirlerin gitgide büyümesine neden oldu. Kentleşen kalabalıklar, yeni bir iş bölümü içinde gittikçe sekülerleşen, daha bireysel yaşamlar ve anonim ilişkiler inşa etmeye başladılar. Kent içinde yaşama kültürü, belirlenmiş serbest zamanda bireyin hangi insanlarla ilişki kuracağına ve elbette zamanla eş seçiminde kendi özgür karar verme durumunun öne çıkmasında etkili oldu. Zira kentleşen aile, eskisine göre çok daha küçük bir birimi temsil ediyordu, “üstelik artık kadınlar da annelerinin aklından dahi geçiremeyeceği cinsel taleplerde bulunabilirler” idi (Reisman, 2019:315).



Grafik 1: Kadınların İş Gücüne Katılım Oranları

Kaynak: <https://ourworldindata.org/> E.T. 10/02/2021

Grafik 1, teknik ve ekonomik açıdan gelişmiş bazı Batılı ülkelerde 20. yüzyıl boyunca kadınların iş gücüne katılım oranlarındaki dramatik artışı göstermektedir. Bu yukarı yönlü güçlü trendin gerçekleşmesinde, kadınların kamusal alanda erkeklerle daha eşit bir sosyal statü elde etmeleri için yürütülen kadın hareketleri ve bunların oy verme vb. çeşitli hukuki hak talepleri, erkeklerle birlikte karma bir eğitim modelinde yüksek öğrenime katılımlarındaki artış vb. modernleşme sürecinin dinamikleri yatmaktadır kuşkusuz.

Kadınların iş gücüne katılımının yoğun olduğu 1930 ve 1970 yılları arası ilk sıçrama dönemi, bilhassa II. Dünya Savaşı sonrası gelişen refah toplumlarında Viktoryan aile modelinin kadın ve erkek arasında özel ve kamusal alan ayırımına göre paylaştırdığı toplumsal cinsiyet rollerini alt üst etmiştir. Kadınların ekonomik özerkliklerini kazanmaları, erkeklerin karşısına daha fazla cinsel özgürlük ve toplumsal cinsiyet eşitliği talepleriyle çıkmaları anlamına geliyordu. Bundan böyle, nasıl bir romantik ilişki kurmak gerektiği; ev işleri, çocuk bakımı, gelir yönetimi, vb. durumlarda işbölümü sorumluluklarının ve serbest zaman faaliyetlerinin nasıl organize edileceği gibi konular her iki cinsiyet açısından üzerinde önemle yeniden durulması gereken soru işaretlerini de beraberinde getirdi (bkz. Yellen, 2017).

Bununla birlikte, 1960'ların başında modern doğum kontrol yöntemlerinin icadı, romantik ilişkilerde cinselliğe farklı bir boyut kazandırdı. Teknolojinin bu yeni tıbbi kullanımları, cinselliği tarih boyunca yürüttüğü biyolojik (üreme) işlevinden özerk kıldı. Dahası, çocuk sahibi olup olmama ve çocuk sayısı gibi yeni konular üzerinde tasarrufu bireylere teslim eden, Giddens'in kavramsallaştırmasıyla, bu yeni 'plastik cinsellik' fenomeni, kendini salt bir haz pratiğine dönüştürmek suretiyle yaklaşan cinsel özgürlük hareketlerinin de önünü açtı (Giddens, 2010:31). Dolayısıyla, ilk önce, evlilik yapmanın temel unsuru haline gelerek erken modernleşmenin aile tipine sızan romantik aşk, bu gelişmeler ışığında evliliğin sınırlarından dışarı taşma yoluna girecek; ileride romantik bir ilişki kurmak için evlilik yapmanın illaki gerekli olup olmadığına dair sorgulamaların kamusal alanda başlamasının önünü açacaktır.

1970'lerde klasik aile yapısının ve yakın ilişkilerin işlevselci meşruiyetini sarsmak suretiyle, yakın ilişki kurma biçimini, kapsamını ve süresini derinden etkileyen radikal feminist hareket, entelektüellerin, politikacıların ve kanun yapıcıların dikkatlerini 'evi içi' alana çekmeyi başardı. Feminist hareketin gündeminde, kadın istihdamının artmasıyla hane içindeki işbölümünün eşler arasında yeniden tesis edilmesi zorunluluğu, aile içi fiziksel şiddet, tecavüz, ensest ve istismar odaklı eşitsiz iktidar mücadeleleri ile hasta ve yaşlı aile üyelerinin bakım sorumluluğu olmak üzere başlıca üç ana tema yer alıyordu (Giddens & Sutton, 2019:399). Ancak bu tarihlerde romantik aşkın yerini hakkıyla tayin etmek hiç de kolay bir iş değildi. Her şeyden önce, Simone de Beauvoir'ın 1949 gibi erken bir tarihte yayımlanmış *The Second Sex* (İkinci Cinsiyet) adlı kitabı radikal feministler için, -pek çok konuda olduğu gibi- kadınların aşk karşısında almaları gereken tutum ve tavırlar için de ilham kaynağıydı. Beauvoir'a göre kadınların âşık olması, bilinçdışı bir şekilde kendi hayatlarına özgürce karar verme mücadelesinden feragat etmeleri ve kendi benliklerini yadsımaları anlamına geliyordu. Zira Beauvoir romantik aşkı, ataerkil toplum yapısının sürdürülmesini sağladığı için manipülatif bir yanılsama ve boyun eğdirme stratejisi olarak okuyordu ve kadınlar âşık olduklarında daha önce direndikleri koşullar karşısında özveri ve bağımlılığa kolayca teslim oluyorlardı (de Beauvoir, 2011:773-801). Dolayısıyla Beauvoir'ın kuramsal çerçevesine dayanan radikal feministler, sadakatte, fedakârlıkta ve yetkin bir duygusal iletişimde erkekler ve kadınlar arasında iyi tanımlanmış bir mütekabiliyet ilkesince işleyen herhangi bir toplumsal ortam bulunmamasından hareketle; erkeklerin, sosyo-kültürel normlardaki üstünlüğünü

sürdürmek için, aşk ideolojisini kadınlar üzerinde tahakküm kurmanın verimli bir aracı olarak kullandıklarını öne sürdüler (bkz. Fernández, 2017).

1960-75 yılları arasında, Amerika’da ve Avrupa’da kapitalist modernleşmenin toplumsal kurumlarının, tüketim odaklı değer ve normlarının sorgulandığı kültürel bir iklim hakimdi. Zira 45-sonrası yükselen yeni orta sınıfın çocukları büyümüş ve yüksek eğitime giden genç yetişkinler olmuşlardı. Bu gençler sıklıkla eğitim hayatlarında benimsedikleri eleştirel bakış açısını, kapitalist modernleşmenin neden olduğu statü endişesi ve meta fetişizmine karşı yöneltmek suretiyle, alternatif yaşam biçimlerini benimsedikleri karşı-kültür grupları kurdular. Bu muhtelif grupların başını çeken Hippiler en geniş karşı-kültür hareketini temsil ediyordu (bkz. Bach, 2020). Eğitim, din, moda, üretim, sanat gibi alanlarda kendi kültürel kodlarını inşa eden Hippiler, romantik ilişkiye dair de farklı bir bakış açısına sahiptiler. İlk etapta Vietnam Savaşına karşı ortaya çıkmış gibi görünse de Hippi hareketinin esasen kurumsal siyasete karşı hiçbir ilgisi yoktu. Zira Hippiler dünyaya ‘savaşmayın, sevişin!’ sloganıyla mesaj verdiklerinde, vurgu gerçekten de ikinci kelimedeydi; şiddetin karşısına aşkı koydukları için açık cinsel ilişkide bulundukları komünler halinde yaşıyorlardı. Bu komünlerin yapısı, ev işlerinden çocuk bakımına, finansal sorumluluklardan cinsel partnerlere kadar her şeyin paylaşılmasına dayanıyordu. Her bir komün kendi kurallarına göre yaşasa da, romantik ilişki açısından Hippi karşı-kültürü, sıklıkla kamusal alanda çıplaklık, seçici olmayan cinsel ilişki ve çok-aşklılık olgularıyla öne çıkıyordu (bkz. Stone, 1999; Howard, 2011:43-55).

Hippi karşı-kültürünü bu denli önemli kılan şey neydi? Bu karşı-kültür komünleri, kısa süre içinde hayata geçecek ve tüm dünyayı etkisi altına alacak olan neo-liberal politikalar için bir çeşit prototip işlevi gördü. Hippilerin hâkim kültüre karşıt olan ne kadar marjinal ya da alternatif toplumsal değer ve normları varsa, bunlar 1980’lerden itibaren neo-liberal kapitalizm tarafından daha kabul edilebilir formlarda üretilip hâkim kültüre pazarlanabilir metalar olarak eklemlendi. Rengarenk kıyafetler, kişiselleşmiş seküler din, bireysel özgürlük, apolitik kayıtsızlık, açık ve serbest cinsel ilişki, eşcinsellik, uyuşturucu, protest müzik, doğa ve hayvan sevgisi, organik tarım, vejetaryen beslenme, vb. Hippilerin benimsedikleri bu anlayış ve alışkanlıkların hepsi de artık ana akım kültür içinde ayrı ayrı kendilerine yer bulabiliyordu. Böylece Hippi kültürüne de gerek kalmadı. Zira neo-liberal kapitalizm, insanlara anlık hazcı dürtülerine göre serbestçe tüketebilecekleri farklı yaşam tarzlarını pazarlıyordu artık.

Ancak öte yandan, 1980'lerin başında karşı-kültür gruplarının serbest cinsellik politikasına -ve de homoseksüelliğe- karşı şüphe ve tepkiyle yaklaşılmasına neden olan ve halk sağlığına karşı ciddi tehdit oluşturan bir salgın patlak verdi: HIV/AIDS Salgını. İlk önce Afrika'da ortaya çıkan ölümcül HIV virüsü, kısa sürede endüstrileşmiş Batı toplumlarına da yayıldı. Pek çok halk sağlığı araştırmacısı salgının bu denli hızlı yayılmasının nedenini, homoseksüellerin sık partner değiştirmek suretiyle yaşadıkları rastgele cinsel ilişkiler ve damar yoluyla uyuşturucu madde alırken ortak enjektör kullanımları olarak açıkladılar. 1996 yılında 30 milyon kişinin HIV virüsünü taşıdığı ve 10 milyon kişinin de hayatlarını AIDS'li şekilde sürdürdükleri tahmin ediliyordu (Marshall, 2020:6-7). Modern toplumların geniş kitleleri, salgını, yakın ilişkiler kurarken ait oldukları toplumda hâkim olan ortalama değer ve normlara göre hareket etmek gerektiği şeklinde ahlaki bir mesaj olarak aldılar. Böylece salgın, modern toplumların çoğunda karşı-kültür gruplarının 'sapkın' olarak etiketlenip dışlanmasında ve popülerliğini hızla kaybetmesinde etkili oldu. Fakat, karşı-kültür gruplarının cinsel özgürleşme hareketine karşı sergilenen bu muhafazakâr tepki, kısa süreli bir etkiye sahipti. Zira 90'lardan itibaren kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, serbest cinsellik ve romantik aşk olgusuna internet tabanlı yeni boyutlar eklemiştir.

Sonuç olarak, neo-liberal politikaların kendi bünyesinde erittiği tüm bu dönüşümler, aşkın sekülerleşmesini, film ve reklamcılıktaki artan önemini, popüler kültürde kutlanmasını, kişisel mutluluğa eşitlenmesini, tüketimle ilişkilendirilmesini ve 'eğlence'nin evlilik ve aile yaşamı tanımlarına dahil edilmesini içermektedir. Orta Çağlarda Saray Aşk, aşkın feodalleşmesini nasıl dışa vurduysa, bugün de aşkın ticarileşmesi modern toplumun sekülerleşmesini dışa vurmaktadır (Turner, 2004:297). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, üretimde, tüketimde, bireyselleşmede ve sekülerleşmede katalizör işlevi gören kitle iletişim araçları, (geleneksel ve sosyal medya) romantik ilişkinin yeniden yapılanmasında oldukça etkili olmaktadır. Her tür yazılı ve görsel iletişim olanaklarıyla her geçen gün daha fazla manipülasyona maruz kalan benliklerimiz, ilgilerimiz ve diğer insanlarla ilişkilerimiz, kamusal olandan kişisel olana; kişisel olandan bencil olana; manevi-değersel olandan maddi-araçsal olana; akılsal olandan dürtüsel olana; ve en nihayet, mahrem olandan teşhir olana doğru temayül etmeye başlamıştır. Yaşadığımız bu aşırılıklar çağında romantik ilişkilerin sahicilik adına verdiği sınav oldukça çetin görünmektedir.

1.1.2. Modernite ve Türkiye’de Romantik İlişkiler

Türk modernleşmesi, zorlayıcı tarihsel-toplumsal ve jeopolitik koşullara bağlı olarak Batı modernleşmesiyle taban tabana karşıt bir yöntem, zaman skalası ve özellikler üzerinden inşa edilmiştir. Avrupa’yı ve Amerika’yı yapılandıran Batı modernleşmesi; coğrafi keşifler ve sömürgecilik faaliyetleri, doğa bilimsel ve teknik yenilikler, Rönesans estetiği, Aydınlanma sekülerizmi, Amerikan ve Fransız Politik Devrimleri ile İngiliz Endüstri Devrimi gibi tarihsel-toplumsal fenomenleri kapsayan yaklaşık 500 yıllık evrimsel bir sürecin ürünüdür. Her durumda gelişim süreçleri, büyük ölçüde Antik Yunan ve Roma entelektüalizmine ve kısmen de Hristiyanlığın katkılarına dayanmaktadır. Söz konusu Batılı toplumları modernleştiren sosyo-politik aktörler, peyderpey toplumun içinden serpilip gelişen aristokrasinin ve burjuva sınıfının üyeleridir. Bütün bunlar, Batı’nın modernleşme sürecini kendi tarihsel iç dinamiklerine dayandırdığı anlamına gelmektedir. Buna karşın, Türk modernleşmesi, I. Dünya Savaşı sırasında Batı’nın sömürgeci faaliyetlerine karşı verilen bir var kalım mücadelesinden ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, imparatorluk yapısından ulus-devlet yapısına dönüşüm süreci, Batılı ‘ilerleme’ karşısında bir ‘geç kalma’ durumu olarak görülmektedir (bkz. Kaya, 2006). Açıktır ki, Türk modernleşmesi, dış dinamiklerin zorlayıcı koşulları karşısında; asker, sivil bürokrat ve aydın sınıfın sosyo-politik önderliğinde ‘yukarıdan aşağıya’ doğru otoriter bir yöntemle hayata geçirilmiştir (bkz. Belge, 2014:539-754). Türk modernleşmesinin sosyo-politik aktörleri asker, sivil bürokrat ve aydınlara dayanıyordu. Söz konusu aktörlerin benimsediği batıcılık akımı, bağımsızlık mücadelesinin ardından sadece anti-emperyalist karakterin yitirilmesinde değil; aynı zamanda da, Türklerin Anadolu’ya yerleşmesinden Tanzimat’a kadar kuşaktan kuşağa aktardığı tarihsel-toplumsal hafızanın önemli bir bölümünün hızla kaybedilmesinde de etkili oldu. Zira “cumhuriyetin resmi tutumu, Anadolu’nun dama tahtasına benzeyen yapısını, hiç sözünü etmeden reddetmekti” (Mardin, 2017:65). Dahası, batıcılık, Türk toplumunun bundan böyle günlük hayatın her alanında -bir yanda yabancı cumhuriyet reformları diğer yanda tanıdık bir tarihsel-kültürel birikimden geriye kalanlar olmak üzere- ikircikli bir yapıya atıfla davranmalarına yol açtı. Öyle ki, bu sosyal ikilik çok partili sisteme geçiş döneminde açıkça görülebiliyordu. Devletin bürokratik yapısını temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi “merkezi” temsil ederken, buna karşın, köylü ve ticaret eşrafına dayalı sivil toplumun başını çektiği Demokrat Parti “çevreyi” temsil ediyordu (Mardin, 2017:74). Devlet,

toplum ve ekonomi alanlarında ortaya çıkan bu ikircikli tarihsel manzaranın en temel nedeni, Avrupa’da beş yüz yıl gibi uzunca bir zaman dilimine yayılan toplumsal dönüşümlerin Türkiye’de otoriter iktidar eliyle 15 yıl gibi kısa bir süre zarfında aşılma istenmiş olmasıdır. Yönetici seçkinlerin beklentisi, imparatorluğun tarihsel-toplumsal hafızası modernleşme rekabetinde “ileri” ülkelere yetişme -ve hatta onları geçme- konusunda bir yük olduğu için bu birikimle her yönden kopuşu sağlamanın önemli bir avantaj sağlayacağı inancına dayanıyordu. Bunun önemli bir sonucu, Türkiye’nin batıcılık eksenli modernleşme deneyiminin cumhuriyet tarihi boyunca, hukuk, siyaset, ekonomi, din, eğitim, sanat ve aile gibi toplumsal kurumların her veçhesinde karşı karşıya gelen; laik ve muhafazakâr olmak üzere iki karşıt yaşam tarzı arasındaki gerilimli ilişkileri defaatle üretmesi olmuştur. Bu bağlamda, örneğin, hem dini nikah hem de resmi nikahın varlığı uzun süre kafaları karıştıran bir meseleye dönüşmüştür. Esasen başta kadınlar olmak üzere yakın ilişkilerin gidişatını etkileyen pek çok mesele batıcılığın ilk günlerinden itibaren Kılıçzâde Hakkı ve Abdullah Cevdet gibi batıcı aydınlar tarafından tartışılıyordu. Örneğin, kadınların eğitimi, hukuki hakları, iş yaşamına katılması, peçe takıp çarşaf giymesi ve erkeklerin çok-eşliliği mahrem ilişkilerin yazgısını derinden etkileyen ve aslında 1908’den itibaren tartışılacak meselelerdi (Berkes, 2017:444). Ancak, cumhuriyetle birlikte, modernleşmenin önde gelen unsurlarından biri olan bireyselleşmenin Türk modernliği versiyonunda da hayata geçirilebilmesi için en etkin rol laiklik ilkesine atfedilmiştir. Öyle ki, laiklikle, basitçe din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasının ötesinde; dinin toplumsal işlevinin önemli ölçüde sınırlandırılmasına ve böylece inancın bireysel vicdanın tasarrufuna teslim edilmesine dayanan yeni bir (seküler) insan tipolojisinin gelişimi amaçlanmıştır. Bu yeni insan tipolojisi için geleneksel İslami teamüllerce belirlenmiş toplumsal yapının dönüşümüne; başka bir ifadeyle, hem kadın-erkek ilişkilerini hem de paylaşılan mekanları batılılaşma politikasına uygun biçimde yeniden yapılandırmaya ihtiyaç vardı. Açıktır ki, bu toplumsal mühendislik projesi, yakın ilişkilere dair her türden mahrem konunun batı toplumlarında olduğu gibi kamusallaştırılması amacını yansıtıyordu (Göle, 2019:76-78).

Öte yandan, kimi zaman siyasi-askeri müdahaleler yoluyla çoğu zaman da kapitalist modernleşmenin zamana yayılan tedrici etkileriyle, yine de her iki kesimin de modernleşmenin bireyselleştirici ve sekülerleştirici etkilerinden payına düşeni aldığı

söylenabilir. Öyle ki, bu iki yönlü etkilenmeye dikkat çeken bir toplumsal incelemede, Batılı değer ve normları alkışlayan laikler ‘açık sekülerleşme’ kavramıyla ve bunlara maruz kaldıkları için zihniyet-davranış tutarsızlığı sergileyen muhafazakârlar da ‘örtük sekülerleşme’ kavramıyla analiz edilmektedir (bkz. Amman, 2010:43).

Türk modernleşmesi özelinde yakın ilişkilerin yapısı ele alınırken, romanlarda bile ‘batıcılışma’ olgusuyla birlikte ortaya çıkan kültürel bağlam ikiliği göz önünde bulundurulur.³ Örneğin, Peyami Safa’nın cumhuriyet döneminde (1931) yayımlanan Fatih-Harbiye adlı aşk romanında, yakın ilişki, Batılı yaşam tarzı ile geleneksel toplumsal değerler arasında bocalayan Neriman’ın hikayesi üzerinden işlenir. Zira Neriman, Fatih-Harbiye tramvayına binerek geleneksel toplumun değer ve normlarının simgesi olan Fatih semtinden modern toplumun simgesi olan Beyoğlu’na gitmek üzere ayrılır. Ardında bıraktığı Şinasi geleneksel Doğu’yu temsil ederken, yanına gittiği Macit ise modern Batı’yı temsil etmektedir (Şahin, 2010:147-164).

Türk modernleşmesinin tarihini ne kadar geriden başlatırsak başlatalım, bir gerçek hiç değişmemektedir: 1950’lerde tarımın makineleşmesiyle göç ve kentleşme olgusu kendini gösterene dek nüfusun büyük bölümü kırsalda yaşamaktaydı. Bu, modernleşmenin bir sonucu olan romantik aşk olgusundan uzunca bir süre söz edilememesi ve cinselliğin de ‘aile içi bir sır’ olarak varlığını sürdürmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, cumhuriyetin ilanından 1960 ve 70’lerde kentleşmenin bireyselleştirici ve sekülerleştirici etkilerinin somut sonuçları ortaya çıkana dek, romantik aşktan ziyade aile kurumunun geçirdiği dönüşümlerden söz edilebilmekteydi.⁴ Aynı nedenle, literatürdeki çalışmaların çoğunun aile mefhumu etrafında şekillenmiş olması hiç de şaşırtıcı değildir. Bunun diğer bir nedeni de, Türk modernleşmesinin kısa süreye sığdırılmaya çalışılan geç bir deneyim olması hasebiyle, aile mefhumunun devleti kuran siyasi ideolojinin bekasında üstlendiği işlev açısından kullanışlı bir aygıt olarak görülmesiydi. Dolayısıyla yeni kuşakları

³ Doğası itibarıyla mahremin mahrem olarak tecrübe edildiği dönemlerde yakın ilişkiler hakkında bilgi ve belge toplamanın zor bir mesele olması hasebiyle, dönemin tarihsel-toplumsal atmosferini yansıtmaması bakımından romanlar, yakın ilişkilerin yaşanma tarzını etkileyen unsurlar açısından önemli ipuçları içermektedirler. Bu amaçla, burada birkaç örnekten yararlanılmıştır.

⁴ Aile kurumuna ve bu kurumun geçirdiği dönüşümlere dair tartışmalar, bu çalışmanın doğrudan merkezinde yer almamaktadır. Zira içinde yaşadığımız aşırılıklar çağı, cinsiyet fark etmeksizin yaşanan aile-öncesi akışkan ilişki formlarını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla meseleyi aile kurumuyla sınırlandırmak, nikahsız birlikte yaşama ve flört pratikleri, pornografi, teşhircilik, cinsel deneyimlerin sanal mecralarda pazarlanması, rasgele cinsel ilişki vb. aile-öncesi akışkan ilişki formlarını ıskalamak anlamına gelecektir. Bir anlamda, bu çalışmada aile, aşk ve cinsellik arasındaki ilişkinin tek bir çatı altında ‘birleşen’ değil, tersine gittikçe birbirinden ‘ayrılan’ asimetrik evrenlere bölünme olasılıkları ve bunun altında yatan nedenlerin kuramsal ve ampirik açıdan analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

şekillendirme özelliğiyle bir sosyalleşme ajanı olan aile kurumu, laik ya da muhafazakâr fark etmeksizin, devleti yöneten tüm siyasal iktidarlar tarafından toplum mühendisliğindeki politik rolü ve işlevinden ötürü daima ilgi görmüştür. Aileye dair bu devletçi tutum kamusal alanda o kadar içselleştirilmiştir ki, hatta, Türkiye’nin kentli ve eğitilmiş 68 kuşağı gençlik hareketinin bile Avrupalı ve Amerikalı emsallerinin başlatıp yaydığı aile-karşıtı cinsel özgürleşme politikasından neredeyse hiç etkilenmediği öne sürülmektedir (Aytaç, 2015:13).

Dolayısıyla, romantik bir ilişki kurmak için gerekli kişisel özgürlük alanı, flört ve aşk pratikleri için modernliğin ‘aşağıdan yukarıya’ (toplumdan devlete) doğru yapılandığı; endüstrileşme, göç ve kentleşmenin yoğun olduğu ve gittikçe artan sayıda kadın nüfusun okullaşmasının hız kazandığı 1950 sonrası dönemi beklemek gerekti. Endüstriyel üretimde kurumsallaşan mesai saatleri günlük hayatı iş ve serbest zaman olarak yapılandırıyor, böylece mesai saatleri dışında sinemaya, dans kulübüne gitmek, muhallebicide buluşmak, vb. partnerlerin baş başa vakit geçirmesine imkân veren serbest zaman faaliyetleri ortaya çıkıyordu. Kentleşme içinde filizlenen bir popüler kültürle birlikte önceleri tabu olan temalar; gazete, radyo, televizyon gibi ilk kitle iletişim araçlarının gücü izin verdiği ölçüde gündelik dilin kelime dağarcığına usulca sızmaya başlıyordu. 1970’ler türlü engeller yüzünden ‘vuslatsız aşkları’ ile öne çıkıyordu -ki dönemin romantizm dozu yüksek aşk tanımı, aşkın yaşanmadan bireylerin içinde ukde kalmasında anlam buluyordu. Aşkın önündeki engellerin en başta geleni, şüphesiz ‘kötü adamlar’dı. Zira “aşıkların olduğu yerde kötü adamların olması kaçınılmazdı. Dönemin kötü adamları da kızların babaları veya abileriydi. Kız kardeşini sevgilisiyle gördüğü için ikisini birden döven abi hikâyeleri az rastlanır şeyler değildi” (Tunç, 2023:235). Cinselliği tecrübe etmek, ‘evlenmeden olmaz’ idi, cinsellik hakkında konuşmak ise toplumsal değer ve normlar açısından sakıncalıydı; zira cinselliğe dair meseleleri açıkça konuşmak, bireyin ‘utanmaz, arsız’ olarak yaftalanması dolayısıyla sosyal dışlanma riski taşıyordu. Aşk ilanı, cesaret isteyen, heyecan verici ve erkeğe özgü bir deneyimdi. Bu cesareti toplayan erkek, hoşlandığı kızla yüz yüze buluşma fırsatını kolay kolay yakalayamadığı için sıklıkla mektup yazmayı tercih ederdi. Fakat öte yandan, 70’ler romantizminde, toplumsal değer ve normları paranteze alan ve aceleye getirilmiş hazlara görece çok daha geniş bir alan tanıyan 68 kuşağı karşı kültürünün cinsel devrim hareketi de belli bir eğilimi yansıtıyordu. Daha sonra, bu serbest cinsellik eğilimi, dünya çapında

yayılmaya başlayan HIV/AIDS salgınıyla kesintiye uğrarken, diğer yandan iktidara gelen muhafazakâr politikalarla romantik ilişkiler yeni bir döneme giriyordu. Dolayısıyla toplumsal yapı ve kültürel iklimdeki en radikal dönüşümler, 1980 darbesi akabinde kurulan Özal hükümetinin küresel dünyaya entegre olmak için neo-liberal politikaları benimsemesiyle birlikte başladı. Pandora'nın kutusundan çıkan neo-liberal ticaret ve akışkan finans modeli, küresel düzlemde genişleyen tüketim odaklı bir aşırılıklar çağına dahil olmanın habercisiydi. Bu model, devasa şekilde üretilen mal ve hizmetleri başarılı bir şekilde pazarlamak için bireylerin tüketim arzusuna seslenmesi gerektiğini iyi biliyordu. Artık herhangi bir ürünün pazarlanabilmesi için, sadece o metayla ilişkili (inanç, kültür, cinsellik, vb.) bağlama karşı duyarlı bireyin arzusunu kışkırtmak yeterliydi:

“Arzu, tüketiciliği beraberinde getiriyor ve buna bağlı olarak, cinsellik, tüketim kültürünün bir parçası haline geliyor. Çünkü, arzunun ayrılmaz ikizi haz, genel olarak tüketimle özdeşleşebilen bir olgu. Yemek içmekten giyinip kuşanmaya, estetik tercihlere kadar her alanın hazla bir ilişkisi var. Kapitalizm ve piyasa, sürekli olarak, arzunun hazla tatmin edileceği izlenimi verecek biçimde kurgular sahneliyor toplumun karşısında. Ayrıca, tüketimin de cinselliğin de ‘tahrik’ edilen kavramlar olması, bir diğer özdeşleşme unsuru.

Ne var ki, arzunun tatmin edileceği izlenimi tamamen bir illüzyon, bir aldatmaca. Kapitalizm, arzuyu sadece tahrik eder. Sürekli olarak tahrik edilen şeyin tatmin edilmesiye eşyanın doğasına aykırıdır. Tanımı gereği, yanıltır. Kapitalizm, sürekli yenilikler bulup sunarak ‘tahrik piyasasına’, tatmini sürekli olarak erteler. Bu da sadece tüketimin artırılmasına yol açar. O zaman cinsellik de bundan payını alır, bir pazar metası olarak insanlar onun etrafında kurulmuş bir tahrik tuzağına itilir, ama asla tatmin kuyusunda susuzluklarını dindiremezler” (Kahraman, 2010:21).

Neo-liberal model, mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimi ekseninde Türkiye'nin dışarı açılması anlamına geldiği kadar; dışarının da Türkiye'ye açılması anlamına geliyordu kuşkusuz. Deleuze ve Guattari'ye (2017:50) göre, “gerçekte toplumsal üretim, yalnızca belirli koşullar altındaki bir arzulama-üretimi” demektir ve söz konusu ‘belirli koşullar’ 80’lerden itibaren küreselleşen dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi, Türkiye’de de filizlenmeye başladı.

Hakikat arayışıyla bağını koparmış ve kendine özgü amaçlarına hizmet eden çok sayıda yazılı ve görsel basın manşetleri ve dolaşıma soktuğu çok sayıda imgeyle hayali bir iyi

yaşam arzusunu kışkırtan reklamcılık sektörü, sadece 80-öncesi politik kültürün terminolojisini demode ilan etmekle kalmadı, fakat aynı zamanda, daha önce tabu ya da mahrem kabul edilen konuların açıkça konuşulmasına dair muazzam bir ‘söz patlaması’na da yol açtı (Gürbilek, 2020:23-29). Kentli-orta sınıfın statü simgesi olan merkezi bir pop kültürü ile banliyöde yerleşmiş alt sınıfların kendi sesini merkeze duyurmasında etkili olan bir arabesk furyası diyalektik bir ilişki içinde yükselen yeni tüketim toplumunu yansıtıyordu. Örneğin, 1995’te pop şarkıcısı Rafet El Roman “Amerika” adlı şarkısında ayrıntılı biçimde betimlediği Amerikan şehirlerinin renkli günlük yaşamlarının ne kadar ‘macera dolu’ olduğunu Türkiye’ye anlatırken, 1996’da bir başka pop şarkıcısı Mustafa Sandal “onun arabası var, güzel mi güzel / Şoförü de var özel mi özel / Bastı mı gaza gider mi gider?” sözlerine sahip şarkıyla şöhret olduğunda, sosyal statü sembollerinin yakın ilişkilerdeki belirleyici rolü ve etkisi de iyiden iyiye önem kazandı. Buna karşın, kentli orta sınıfın sosyal statü sembollerine eklemelenemeyen; dolayısıyla gelenek ve modernite arasında sıkışmış banliyö sakinleri ise kentli değerler karşısında kendi kimliklerini ve duygusal iletişimlerini kotarma yollarını birkaç on yıldır gelişmekte olan arabesk müzik kültürüyle özdeşleşmekte buldular (Özbek, 2012). Şüphesiz, kentsel ve kırsal özelliklerin tüketim toplumu koşullarında bu şekilde melezlenmesi veya amorf varoluşu, kentli orta sınıf kültürü onay vermediği için ortaya çıkan zengin kız-fakir oğlan ilişkilerinin sınıfsal karakterine kamusal düzlemde belirginlik ve önem kazandırdı. Bununla birlikte, tüketim kültürü 90’lardan itibaren kendini hissettirene kadar kamusal alanda el ele tutuşmak, öpüşmek vb. yakın temaslar önemli ölçüde toplumun kültürüne yabancı olan batılı durumlardı. Toplum eğitimden hukuka, ibadetten ebeveynlik tarzlarına, yeme-içme ve giyim-kuşam alışkanlıklarına kadar seküler ve muhafazakâr yaşam tarzları arasında ikili görünümü her durumda kendini hissettiriyordu. Örneğin, coğrafi olarak ülkenin batı ve kıyı bölgeleri sekülerlerin yaşam tarzını yansıtırken, doğu ve iç bölgeleri muhafazakarların yaşam tarzını yansıtıyordu.

Foucaultcu bir analizden yola çıkan Gürbilek’e göre, cinsellik artık geleneksel iktidar yapılarının koşulları altında olduğu gibi bir ‘bastırma’ meselesi değil, tersine, gittikçe çoğullaşarak resmi kültürün sınırlarını daraltan bir sivil toplumda ‘söze kışkırtma’ meselesidir (Gürbilek, 2020:46). Zira mahrem bir olguyu söze dökmek bir çeşit itiraf niteliği taşıdığından, defaatle açık konuşmaya konu edilen cinsel pratikler, ne denli

sıradışı ya da çeşitli olursa olsunlar, bir noktadan sonra, bağışlayıcı sempati, hoşgörü ya da kayıtsızlık tavrı elde edip normalleşebilmektedirler. Bu bağlamda, neo-liberal politikaların hâkim olduğu 80'lerden günümüze LGBTİ bireylerin kamusal alanda daha fazla görünürlük kazanmaları ve hukuksal açıdan tanınma taleplerini açıkça dillendirmeleri şaşırtıcı değildir.

Bununla birlikte, Duygu Asena'nın ilk kez 1987'de yayımlanan “Kadının Adı Yok” adlı kitabı, 88'de Atıf Yılmaz yönetmenliğinde sinemaya da uyarlanarak kısa sürede hatırı sayılır bir okuyucu/izleyici kitlesine ulaştı ve Türkiye'deki feminizm tartışmalarının merkezine oturdu. Asena kitabın kurgusunda, evlilik, annelik, ev hanımlığı olgularını ataerkil düzenin eşitsizlik payeleri olduğu gerekçesiyle sorunsallaştırıyordu; kadının kendi bedenine, cinselliğine, duygularına sahip çıkması gerektiği mesajını -rövanşist aldatma ve çok-aşklılığı yüceltme pahasına- kadının bireysel özgürlüğüyle özdeşleştiriyordu (bkz. Asena, 2022). Böylece kadın-erkek ilişkilerinde toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yeni bir cephe açılmış oldu. Zira, feministlere göre, namus ve bekâret arasında kurulan ilişki, kadının denetlenmesi gereken bir varlık olduğu fikrine hizmet ediyordu ve eril tahakkümün aracı olarak gördükleri için ataerkil evliliğin meşruiyeti temelden sorunluydu. Dolayısıyla, kadının iyi eğitilmiş ve ekonomik yönden bağımsız olması gerektiği fikrini savunan feministler, kadın-erkek ilişkilerinde sahici bir duygusal iletişimin sağlanabilmesi için, (kuşkusuz kadınlara karşı kamuoyunda infial yaratan sayısız şiddet olayının da etkisiyle) yeni toplumsal cinsiyet normları inşa etmenin zorunlu hale geldiğine dair bir farkındalığa dikkatleri çekmeyi başardılar.

Kültür endüstrisinin gelişen teknik araç ve elemanlarıyla dolaşıma sokulan popüler kültürün tüm ürünleri cinselliği vitrinlerine taşıdı. Toplum üyeleri kendi yapmaktan çekindikleri müstehcen tutum ve davranışları, aşk romanlarında okumaya, gazete ve magazinlerde görmeye, televizyon kanallarında yayınlanan Reality Şovlar ve filmlerde seyretmeye başladılar. Alelade bir filmde bile kameranın girmediği yatak odası yoktu artık. Bu dikizleme kültürü, 90'ların sonlarına doğru internetin gelişile aşkı tamamen ıskartaya çıkartan pornografik bir boyut kazandı. Henüz herkesin evine bilgisayar girmediği için mantar gibi açılan internet kafelerde çocuk ve gençler pornografik içeriklere kolayca erişebiliyordu. Bu içerikler, yatakta kadınlara nasıl davranmaları gerektiği, beden algıları, cinsel performans, ilişki türleri ve süresi gibi konularda gençler üzerinde yanıltıcı ve abartılı bir müfredatın informal pedagojisi olarak işlev görüyordu.

Bununla birlikte, 2000’ler Türkiye’si kitlesel bilgisayarlaşmanın masaüstünden dizüstüne; dizüstünden de tablet ve akıllı cep telefonlarına doğru teknolojik dönüşümlerin hızlı ve yoğun yaşandığı bir dijitalleşme devrimine tanık oldu. Özel ve kamusal alan ayrımlarını tamamen bulanıklaştıran bu dijital dönüşümün yakın ilişkiler üzerindeki etkilerinin ortaya çıkması fazla uzun sürmedi. Önce, ünlü magazin figürlerinin yatak odası ifşaları ve şantaj kurbanı siyasetçiler kamuoyunun gündemini meşgul etti. Günümüze yaklaştıkça da mahrem ilişkilerini Onlyfans, Tiktok, vb. uygulamalar üzerinden pazarlayan anonim kişilikler türedi. Böylece kamusal alanda internetin girip de teşhircilik ve müstehcenliğin kurbanı olmayan hiçbir bakir alan kalmadı. Barthes’in ifadeleriyle söylersek, bundan böyle “cinsel her yerededir, cinsellik hariç” (Akt. Baudrillard, 2019:14).

Ezcümle, 80’lerden günümüze tıpkı dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Amerikanlaşmanın nüfuzunu gittikçe daha fazla hissettirdiği Türkiye’de de bireylerin ilgilerinin kamusal meselelerden kişisel kaygılar alanına çekilmesi eğilimi baş gösterdi. Bu durumun bir sonucu olarak günlük yaşamın gayri ciddileşmesi, diğer sosyal ilişki biçimlerinin yanı sıra, romantik ilişkilerin mahrem yapısı, sahiçilik etiği ve duygusal iletişim becerisi gibi özelliklerini de çok daha kırılğan bir hale dönüştürmeye başladı. Öyleyse, -bir röportajında sosyolog Pierre Bourdieu’nun (2023) dikkat çektiği genel sosyolojik metodoloji sorusundan ilhamla- şu soru hala yanıt beklemektedir: Romantik ilişkilerin tarihsel-toplumsal üretiminde buraya kadar sözü edilen şeyler, neden olup bittikleri şekilde olup bitiyorlar da, başka türlü olmuyorlar? İşte sonraki kısım, günümüz gençliğinin romantik ilişki pratiklerinin toplumsal üretim içinde halihazırda ‘olup-bitme şekillerine’ yön veren bu olgusal kaynakları ortaya koymaya çalışacaktır.

1.2. Romantik İlişkileri Etkileyen Toplumsal Dönüşümler

1.2.1. Kültür Endüstrisi

Kültür endüstrisi kavramı, ilk olarak, Frankfurt Okulu’nun önde gelen düşünürleri Adorno ve Horkheimer’in kaleme aldıkları “Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eserde görünür. Bu yapıtın özü şudur: Modern toplumun kapitalist formda örgütlenmesi, insanlığı salt teknik hakimiyet altına yerleştiren bir araçsal aklın zaferini temsil eder. Araçsal aklın zaferi, Aydınlanmanın kendi öz amaç ve değerlerine ihanet etmesi demektir aslında (bkz. Adorno & Horkheimer, 2010). Buradaki önemli husus, söz konusu

düşünürlerin kültür endüstrisi kuramını, Aydınlanmanın insanlığa sunduğu ‘yüksek’ faziletlerin kapitalist sistem tarafından nasıl bertaraf edildiğini göstermeyi amaçlayan normatif bir bağlam içinde ortaya atmış olmalarıdır. Başka bir ifadeyle, “kültür endüstrisi sorunu toplumsal dönüşüm olasılıklarıyla ilişkisi perspektifinden ortaya çıkmıştır. [Bu nedenle] Kültür endüstrisi, içsel özgürlüğü teşvik etme veya engelleme potansiyelleri perspektifinden anlaşılmalıdır” (Bernstein, 1991:2). Öte yandan, Adorno ve Horkheimer kapitalist sistemin insan yaşamını nasıl metalaştırdığını gösteren ilk tepkisel düşünürler değildi kuşkusuz. Marx’ın meta fetişizmi tanımlaması, Lukacs’ın şeyleşme kavramı ve Weber’in araçsal eylem ve biçimsel rasyonelleşme kuramı, hepsi de, kapitalist sistemin insan yaşamı üzerindeki nesneleştirici iktidarına işaret ediyordu. Fakat 1945 sonrasında, teknik araçların yaygınlaşmaya başlamasının etkisiyle kültürel dönüşümlerin hızlandığı yeni bir dünya belirmeye başladı: Kültür, bundan böyle yeni tekniğin fabrikalarındaki üretim bantlarından kitleye sunulan bir piyasa metasına dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle, kültür endüstrisi, üretim faaliyeti dışında kalan serbest zamanlarda sistemin tasarrufunda bireyleri yeni tüketim alışkanlıklarıyla meşgul eden olgudur (Arslantürk & Amman, 2020:437).

Bugün kültür endüstrisi, minimum emek ve zaman yatırımıyla hayattan nasıl maksimum fayda ve keyif alınacağına ilişkin ekonomik mantığın propaganda faaliyetini yürütmekte; ürünleri aracılığıyla bireylere hayat amaçlarını kişiselleştirme fırsatları sunarak, sosyal acıya karşı duyarsız kalmanın; haz odaklı yaşam tarzları üretmenin yeni yollarını göstermektedir. Örneğin, kişisel yaşam öykülerinin küresel düzeyde yükselişi, tanınmanın, değerli ve önemli hissetmenin yeni reçetesidir (Beck & Beck-Gernsheim, 2002:25).

Kültür endüstrisi, manipülatif ürünleri aracılığıyla toplumsal gerçekliği istediği biçimlerde yeniden ve yeniden üretme gücüne sahiptir. Günümüzde açık biçimde ‘ürün yerleştirme’ olarak tanımlanan reklam olgusu, halihazırda uzun yıllar örtülü biçimde işlerlikteydi. Örneğin, ön ayarlı gülme efektiyle donatılmış sit-com komedileri neye ne zaman gülmemiz gerektiği konusunda yönetiyordu bizi. Amansız maceralardan başarıyla sıyrılıp kendilerini pizzayla ödüllendiren Ninja kaplumbağa karakterler üzerinden aralıksız pizzaya alıştırıldık. Özetle, kültür endüstrisinin zaman içinde katlanarak devam eden bu manipülatif gücünden dolayı, çok sevdiğimiz film ve dizilerdeki kahramanların dilini, kıyafetlerini, kötü alışkanlıklarını ve karşı cinse davranış kalıplarını bilinçdışı bir

şekilde içselleştirmiş halde buluruz kendimizi. Bize sunulan ürünleri, tıpkı dilimize takılan bir şarkıya farkına varmadan zihnimizde yer açmamız gibi, üzerine düşünme ihtiyacı duymaksızın kabul ederiz. Zira “bu ürünler, kavranmaları çabukluk, gözlem gücü ve beceri gerektirecek, ama aynı zamanda (hızla akıp geçen olaylar kaçırılmak istenmiyorsa) düşünsel etkinliğe izin vermeyecek biçimde tasarlanmıştır” (Adorno, 2020:56).

Kültür endüstrisinin gösterişçi ürünlerinin benliği hedef alan faaliyetlerinin, beşerî gelişimin esnek ve hassas dönemindeki ergenler üzerinde çok daha etkili olması muhtemeldir. Zira yetişkinlere kıyasla gençlerin tutum ve davranışlarının manipüle edilmesi çok daha kolaydır. Adorno da bu durumun farkında olduğunu şu ifadelerle gösterir: “Bazı alaycı ABD’li film yapımcılarının on bir yaşındakileri de göz önüne alarak film çekmek durumunda olduklarını söylemeleri bir rastlantı değil. Ellerinde olsaydı, böyle yaparak yetişkinleri de on bir yaşına indirmek için canlarını verebilirlerdi” (Adorno, 2005:82). Buna göre, özendirici yaşam tarzlarını sınıf ve statü sembolleri üzerinden pazarlanabilir metalar haline getiren, konfor propagandası yapan ve sınırsız eğlenceyle dürtüleri kışkırtan kültür endüstrisi, gençleri, yaratıcı ve üretken potansiyellerini tanıma ve hayata geçirme konusunda yanıltıcı yollara sevk eder. Açık ki, kültür endüstrisi, “kendi başlarına bilinçli olarak yargılayan ve karar veren özerk, bağımsız bireylerin gelişimi önünde bir engel olarak durmaktadır” (Adorno, 2005:83). Eleştirel kuramcıların etkili olduğu yirminci yüzyılın ortalarından bu yana kültür endüstrisi eşyanın sahici doğasını gizlemede epeyce ustalaşmış görünmektedir; günümüz teknolojisinin ucu açık imkanlarıyla gençlere hızlı ve kolayca arzularını tatmin edebilecekleri kişiselleştirilmiş, cürekâr teklifler sunmaktadır.

1.2.2. Dijital Devrim

2016 sonbaharında dijital platformda yayınlanan “Black Mirror” (Kara Ayna) adlı İngiliz bilim kurgu dizisi, internet tabanlı sosyal medya teknolojilerinin günlük sosyal yaşamlarımızı dönüştürme kapasitesini göstermek amacıyla, gerçekleşmesi hiç de imkânsız olmayan, her bölümü farklı kurgusal senaryolara dayandırılmıştır. Dizinin özellikle “Nosedive” başlıklı 3. sezon 1. bölümü sosyal medya teknolojilerinin nerelere varabileceği konusundaki sosyolojik boyutları çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bu bölümün, tıpkı bugün olduğu gibi hemen hepimizin akıllı telefonları bir an bile olsa

yanımızdan ayırmadığımız gerçeği üzerine inşa edildiğini görüyoruz. Farklı olan ise insanların hangi sosyo-ekonomik statü gruplarına üye olup olamayacağının sanal popülerlik puanlarıyla belirleniyor olması. İnsanlar ilgi çekici paylaşımlar aracılığıyla beğeni toplama yarışı içine girmekte; birbirleriyle sanal veya yüz yüze etkileşimlerini 1 ile 5 puan aralığında oylayarak yüksek yaşam standartlarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Kimin ne kadar puana sahip olduğunu, telefonunuzu diğer insanların üzerine tuttuğunuzda kişinin başı üzerinde beliren bir hologramdan görebiliyorsunuz. Böylece düşük puanlı kimselerden kaçınmanın ötesinde, daha yüksek puanlı kişilerin prestijli çevresine katılıp itibar artırmaya dayalı bir sınıflamanın parçası olarak bulursunuz kendinizi. Tüm ilişki biçimlerimizi dönüştüren bu tür yarı-kurgusal senaryoların hiç de uzağında sayılmayız bugün.

Ne 68 kuşağının cinsel özgürleşme hareketi ne de feminist hareket, sosyo-kültürel teamüllerin gençlik üzerindeki otoritesini dijital devrimle beliren yeni ilişki pedagojisi kadar zayıflatmamıştır kuşkusuz. Yeni dijital teknolojilerin gelişimi ve günlük hayatlarımıza sirayetiyle internete bağlı kalma sürelerimiz muazzam biçimde artış göstermiştir. Ancak dijital teknolojinin paradoksu, bir yandan, birbirimize karşı ilişkiyel bağımlılığımızı artırırken, diğer yandan, kırılğan ilişkilerin artmasına uygun bir zemin sağlamasıdır. Sosyal medya mecralarındaki yorumlar, emojiler, ses ve fotoğraf paylaşımları üzerinden aralıksız bilgi akışı, ekranın ardına saklanmış bireylere gerçek yaşam profilleriyle tutarsız; dahası, çok daha iyi yapılandırılmış, ideal benlik imajlarını yaygınlaştırma olanağı sağlar. Sanal ilişkilerin ağırlığının çoğu zaman sadece bir engelleme/silme tuşuna endeksli olması, duygusal olmayan fakat anlık hazların tatminine odaklı ilişki biçimlerinin gelişimini destekler. Bu durum, aynı zamanda sosyal medyada dolaşıma giren bilgilerin ne denli güvenilir olduğuna ilişkin akıllarda soru işareti uyandırır.

Kendini bireylerin ‘vazgeçilmez ihtiyaçlar’ listesine yazdıran sosyal medya teknolojileri, nerede olursa olsun herkesi 7/24 bağlantıda tutma arzusundadırlar. Peki ama hiçbir filtreden geçmeksizin gözümüzün önünden hızla geçen böylesi devasa bir bilgi akışına sürekli maruz kalmanın ne gibi yarar ve zararları vardır? Bireylerin sosyal medyaya devamlı bağı kalması, aynı zamanda sosyal medyanın da bireylere devamlı bağı kalması anlamına gelir kuşkusuz. Başka bir ifadeyle, her kapitalist faaliyet gibi sosyal medya teknolojilerini üreten devasa firmalar da bireylerin arzu ve dürtülerine hitap etme

politikası izlemektedirler. Bu amaçla, internet kullanma tarz ve alışkanlıklarımız hakkında devamlı olarak veri toplayan sosyal medya şirketleri, bu bilgiler ışığında kar elde etmek ve teknolojinin gelecek rotasını güncel tutmak için kullanıcılara, aslında kullanıcıların onlara duyduğundan çok daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar.

Sosyal medyada bilginin yoğunluğu kadar akış süresi de dikkat çekici bir hıza ulaşır. Bilginin yüksek hızda akışı, bireylerin hatalı eylemleri için utanma, suçlu veya pişman hissetmeksizin söz konusu olay her neyse hiçbir şey olmamış gibi geçiştirmelerine olanak sağlar. Bu arada gündem o kadar yüksek bir tempoda değişmektedir ki, çoğu zaman bireyler sosyal medyadaki tutum ve davranışlarının sorumluluğunu alma gereği bile duymazlar. Sosyal medyada bir olayı arkada bırakmanın; kamuoyunun gündeminden düşürmenin en pratik yolu, söz konusu olayın üzerine hızla yeni bir skandal veya sansasyon içerikli olayın eklenmesidir. Her çeşit skandal ve sansasyonel hareket tarzı yenilerinin gündeme girişiyle derhal bir kenara atılır; zira sanal ortamda ayıplanma, küçük düşme, pişmanlık vb. duyguları deneyimleme süreleri oldukça kısadır.

1.2.3. Teşhircilik ve Gözetimin Sanallaşması

İnternet teknolojilerine bağlı olarak cinsellik, bir akıllı telefon kadar uzağımızda. Pornografik içeriklere kolay erişim, cinselliği özel ve büyüğü bir etkileşim anı olmaktan çıkardığı gibi duygusuz ve anlamsız bir tüketim unsuruna dönüştürdü. Porno kadar dolaysız biçimde olmasa da popüler sosyal medya uygulamaları da cinselliğin anlamını dönüştürmektedir. Öyle ki, söz konusu uygulamalar, benlik değerini ve özgüvenini seksi pozlarına topladıkları beğeni ve yorumlarda arayan genç kızların fotoğraflarıyla dolup taşmaktadır. Instagram, Snapchat, Periscope, Tinder vb. tanışma ve takipleşme uygulamalarında, “insanlar kişiliklerinin olumlu yönlerine ya da ince davranışlarına göre değil, ‘lavabo selfie’lerde (kızların Kim Kardashian gibi banyo lavabosuna oturup çektiği kendi fotoğrafları) popolarının nasıl görüldüğü ile değerlendiriliyor” (Twenge, 2018:280). Üstelik, sürekli biçimde cinselliği çağrıştıran imge ve sembollerin sosyal medya aracılığıyla her an her yerde bu denli görünür kılınması, gençlerin deneyimledikleri yakın ilişkilerin sağlığı konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır. Günümüzde teknoloji aracılığıyla bilgiye ulaşmada tecrübe ettiğimiz epistemolojik bombardıman, ontolojik ilgi karşısında elde ettiği zaferi yeniden ve yeniden pekiştirir. Sosyal medya kitlelere bir konuya etraflıca eğilmeye gerek olmayacak yeterlikte bilge

oldukları yanılsamasını yerleştirir. İnternet faaliyetlerinin gün geçtikçe portföyünü genişletmesi ve işlem hızını artırması, bir sihirbazın gözlerimizin önünde el çabukluğu maharetiyle gerçekleştirdiği bir illüzyon gibidir: Kuşkusuz sanayi-öncesi toplumların daha doğal ve çetin yaşam koşullarıyla kıyaslayınca yaşadığımız dünyanın bir özgürlükler çağı olduğuna kolaylıkla ikna olabiliriz. Ancak bugün toplumsal davranışlarımızı aralıksız izleyen ve bize ait bilgisel izleri biriktiren dijital kuşatmanın hayatlarımız üzerindeki ‘görünmez’ denetimini hesaba kattığımızda, illüzyonun büyüğü bozulur. İnternet teknolojileri, özgür seçimlerin eyleyicisi konumundaki aklın çalışma biçimi ile gündelik yaşam pratiklerimize yapılan köklü bir müdahaledir. Facebook, Twitter, Snapchat, Periscope, Instagram vb. daha pek çok sosyal medya uygulamaları üzerinden insanlar, kişisel bilgilerinden anlık duygu ve düşüncelerine, yeme içme alışkanlıklarından kıyafetlerine kadar tüm yaşam akış fragmanlarını, biraz ilgi görmek, özel ve iyi hissetmek için anbean teşhir etmeye teşvik edilirler. Bugünün dijital toplumlarında insanların, Han’ın (2017:25) ifadesiyle, “var olabilmek için sergilenmiş olmaları” gerekmektedir.⁵ Böylece fiziksel olarak hiç yüz yüze gelmemiş insanlar, özel yaşamlarını tanıtan beğeni, ilgi ve tercihlerinden, kamusal yaşamlarındaki sosyal statü ve sınıf konumlarına kadar birbirleri hakkında oldukça ayrıntılı bilgilere erişim imkânı elde ederler. Adeta “dikizlenerek, ne kadar özel ve ne kadar farklı olduğumuzu başkalarına göstermek istiyoruzdur” (Niedzwiecki, 2010:42). Ancak bireyleri her geçen gün daha uzun süreler çevrimiçi kalmaya zorlayan koşullar, hem onların kendilerine ayırdıkları özel zaman ve mekânın sayısız uyaran tarafından istila edilmesine hem de mahrem bilgilerin kamusal alana açılmasını yol açar.

Bununla birlikte, “sanal yakınlık çeşitliliğinin gerektirdiği insani dikkat ve öğrenme çabası ne kadar artarsa, sanal olmayan diğer çeşitliliğin gerektirdiği kapasitelerin edinilmesine ve uygulanmasına o kadar az zaman ayrılır. [Hatta] bu kapasiteler zaman aşımına uğrar, unutulurlar” (Bauman, 2017:91). Mesela bu bağlamda, aşk mektupları yazma, ilk buluşmada tanınmak için yakaya karanfil takma, çöpçatanlık, görücü usulü tanışma vb. kültürel pratikler, internet teknolojilerinin dünya çapında yayılması sonucunda ya tamamen ortadan kalkmakta ya da büyük ölçüde önemini yitirmektedir.

⁵ Oysa ki Latincenin ünlü şairi Ovidius iki bin yıl önce, bu fikrin tersine, mahremiyetin önemini şu dizeyle ortaya koymuştu: “Bene qui latuit bene vixit.” (Gizlilik içinde yaşayan güzel yaşamıştır.) Tristia, 3.4.25.

Özel yaşamın gizliliği veya mahremiyet, ilkesel olarak bireysel olanın bireyin özel mülkiyeti olarak tanınmasını ifade ettiğinden, esasen demokratik toplumların ontolojik bir özelliğini ifade eder (Lokke, 2020). Bu nedenle, mahremiyetin önemi, en iyi, vatandaşlarının her hareketini anbean gözetim altında tutan tarihteki totaliter rejimlere bakılarak anlaşılabilir. Eski Doğu Almanya'nın istihbarat örgütü Stasi'nin şefi Erich Mielke'nin sözleri vatandaşların yatak odalarına kadar giren totaliter iktidarın gözetleme pratiklerini nasıl meşru kıldığını göstermesi açısından anlamlıdır: “Her şeyi anlayacaksak, her şeyi bilmeliyiz.” Bu anlayışla her 55 vatandaşı 1 Stasi görevlisi anbean gözetlemiştir (Lokke, 2020:17-18). Benzer şekilde, “Hayvan Çiftliği” ve “1984” adlı romanlarında kötümser bir gelecek tasavvuru çizerken öncelikle özel alanın sıkı biçimde denetlenmesine ve bunun dramatik sonuçlarına eğilen George Orwell, Stalin'in de Sovyetler Birliği'nde vatandaşlarına özel alan tanımayan bir gözetim toplumu inşa ettiğini öne sürmüştür (Williams, 1985). Aslında, hangi sosyo-politik örgütlenme biçimi altında olursa olsun, totaliter eğilimlerin varlığı, doğası itibarıyla bireylerin mahrem hayatlarının sistematik bir yöntemle ihlal etmesinden tanınır kuşkusuz. İngiliz filozof Jeremy Bentham tarafından ortaya atılan panoptikon hapishanesi, 360 derecelik açıyla tüm hücreleri gören ama mahkumlarca içerisi görülemeyen bir gözetleme kulesi üzerinden tüm mahkumlara en ufak bir hareketlerinin bile anbean izlendiğini düşündüren; onları adeta kendi kendilerinin gardiyanlarına dönüştüren bir modeli anlatıyordu (bkz. Bentham, 2016). Panoptikon hapishanesi sıkı gözetim ve denetim ilkeleriyle hiç kimseye hiçbir mahremiyet hakkı tanımayan uç bir örneği temsil etmektedir kuşkusuz. Ancak bugün içinde yaşadığımız dijital dünyada hizmetimize sunulan bütün “akıllı” teknolojiler, mahremiyetlerimizi kesintisiz biçimde ihlal etmek suretiyle hakkımızda veri toplayan internet temelli görünmez bir panoptikon işlevini yerine getirmektedirler (Can & Ulutaş, 2021). Aralıksız gözetleme işlemi yapan dijital bir panoptikon milyonlarca kullanıcıyı birbirine bağlayan küresel bir internet ağına gömülmüştür. Dijital panoptikonun gizliliği, böylece bireyleri gündelik yaşamlarının doğal akışı içinde kendi seçimlerini yaparken kayıt altına almayı sağlar. Sanal ortamda kimin kimi izlediği ve bunu hangi amaçlarla yaptığı tam olarak bilinmediğinden veya bu türden bilgilerin fazlalığı ve bu bilgilere erişim imkânı teknik ehliyetine sahip az sayıdaki profesyonellerin tekelinde olduğundan, iktidar önemli ölçüde anonim kılınmıştır. Bourdieu, pratiğin kendine özgü mantığını açıklarken, öznenin davranışlarının, bu davranışların öznenin farkında olduğundan daha

fazla anlamlar barındırdığını söylüyordu (bkz. Bourdieu & Wacquant, 2021:41). Bu durum, bizi ‘her yönden’ izlemek suretiyle hakkımızda kesintisiz şekilde veri toplayan dijital sistemin bizi bizden daha iyi tanıma fırsatını elde ettiği anlamına gelmektedir kuşkusuz. Dahası, tarihin hiçbir noktasında hiçbir sistem bu denli insanoğlunu tanımaya programlanmamıştır: Küresel bir ağ teknolojisi⁶, hangi kitabı okuduğumuzdan kaç adet çorabımızın olduğuna kadar kayıt tutmakta ve topladığı bütün bilgileri mütemadiyen güncellemektedir. Ancak esas büyük sorun, Lokke’ye göre, ‘nesnelerin interneti’ tam anlamıyla hakimiyet kurduğu zaman ortaya çıkacaktır. Evlerimizde çevrimiçi olmayan hiçbir nesne kalmadığında, özel yaşamlarımızı koruyup koruyamayacağımıza ilişkin daha büyük bir kriz bizi beklemektedir (Lokke, 2020:32). Özetle hatırdan tutulması gereken nokta şudur: İnternete bağlandığımız kadar, internet de bize; bize ait, bize özel kalması gerekenlere bağlanmaktadır.

1.2.4. Duygu-dışı Kayıtsızlık Politikası

Çalışmanın tam bu kısmı yazıldığı sırada, başrollerini Leonardo DiCaprio ve Jennifer Lawrence’ın paylaştıkları “Don’t Look Up!” (Yukarı Bakma!) adlı kara mizah türü bir film gösterime girdi. Film, iki gökbilimci akademisyenin altı ay sonra dünyaya çarpacağını hesapladıkları bir asteroidin keşfinden dünyayı haberdar etme ve teyakkuza geçirme gayretlerini konu edinmektedir. Kurgunun en ilgi çekici yanı, bu çabaların sonuçsuz kalmasıdır: Zira bu ‘dünyanın sonu’ olayı ne ABD Başkanının dikkatinde ne de günlük işlerin koşuşturmasıyla magazine odaklanmış bir basın ve kamuoyunun gündeminde kayda değer bir yer bulabilmiştir kendine. Bilim insanları fırsat buldukları her mecrada ölümün %100 kesinlikle kapıda olduğunu dillendirse de Twitter’ın gündemine girmeyi bile başaramazlar. ABD başkanı bu olayın yaklaşan seçimler açısından bir prestij kaybı olacağından yakınırken, görsel ve sosyal medya, izlenme oranlarına odaklı bir magazin politikasının esiri olmuştur: Zira insanlar altı ay sonra ölecek olmalarıyla değil; sevgilisinden ayrılan ünlü bir rap şarkıcısının melankolik ruh haliyle çok daha yakından ilgilidirler.

⁶ Sanal dünyayı tüm katılımcıların yolunun kesişebileceği yatay bir düzlem olarak hayal etmek, sıradan kullanıcıların sıklıkla içine düştükleri popüler bir yanılgıdır. Gerçekte, küresel internet ağı, görünenden görünmeyene, yasaldan yasadışına doğru sırasıyla Surface Web, Deep Web ve Dark Web olmak üzere hiyerarşik biçimde yapılaşmış bir siber toplumsal tabakalaşmayı yansıtmaktadır.

Bu denli abartılı olmasa da gerçek yaşamın toplumsal travmaları karşısında insanlar oldukça meşgul, duyarsız veya kayıtsız tutumlar sergilemezler mi? Hollywood film sektörünün ısrarla kullandığı temalardan biri olması hasebiyle dünyanın sonu klişesinin ‘yalancı çoban’ hikayesine dönmesi anlaşılabilir bir durumdur ve tam da bu noktada film, bir şeye devamlı maruz kalmanın duyarsızlaşmayı artırdığına ilişkin bir önermeyi vurgulamaya çalışmaktadır. Şimdi bu devamlı maruz kalmaya bağlı gelişen kayıtsızlık politikasının bilimsel temellerine göz atabiliriz.

Ruh sağlığı uzmanları, çeşitli özgül fobilerden mustarip danışanlarını korkularıyla adım adım yüzleştirmeye dayalı ‘maruz bırakma’ adı verilen bir terapi tekniği kullanırlar. Burada amaç, fobik kişide kaygıyı tetikleyen nesneye karşı bir sistematik duyarsızlaşmanın sağlanmasıdır. Fobik birey, hassas olduğu şeyle ne kadar çok yüzleşirse duyarsızlaştırmanın başarısının da o denli yüksek olması beklenir. Esasen maruz bırakma tekniği, günlük yaşamlarımızda önemli ölçüde yer tutan televizyon, bilgisayar, cep telefonu vb. akıllı teknolojiler üzerinden kitlelere uygulanmaktadır: Savaş, cinayet, tecavüz, hastalık -veya dünyanın sonu- vb. talihsiz olaylar ile sansasyon ve skandal içerikli haberlere yazılı ve dijital medyada gitgide daha sık yer verilmesi, kitlelerin isyankâr tepkisine değil, aksine, bu durumların kanıksanmasına ilişkin sistematik duyarsızlaşmaya yol açmaktadır. Bireyler, ellerinden bir şey gelmeyeceğine inandıkları durumlara karşı ruhsal bir savunma mekanizması olarak kayıtsızlık politikası geliştirmektedirler. Sosyal acıyı doğallaştıran bu kayıtsızlık politikası, empati yetisinin kapatma düğmesine basmakla eş anlamlıdır: “Gerçek acı karşısında kayıtsızlık ve korku, acıyı giderek daha az algılamamıza yol açıyor. Algılayacak olsak bir şey yapmamız gerekir. Ama sorumluluk üstlenmek korku vericidir, biz de kayıtsız kalmayı tercih ederiz” (Gruen, 2006:22). Sosyal acılara tahammül eşiğini artırmanın ve böylece tepki vermeyi ketlemenin en basit yolu, toplumsal dünyayı görme ve sınıflama tarzında değişiklikler yapmaktır. Bireyler bunu, sosyal acının tesadüf ettiği etnik, politik, dinsel grubu veya cinsiyeti, özdeşlik kurma sınırlarının dışında bırakan, ötekileştirici veya görmezden gelen bir mantığa bürünme yoluyla yaparlar.

Esasen insanlar temelde empati yeteneğinden yoksun varlıklar değildirler. İnsanların başka insanlarla empati kurmaya gönülsüz olmalarının, durumun kendi çıkarlarına ters düşmesinin ötesinde önemli bir gerekçesi vardır: “Acı ve empati birbirleriyle sıkı bir bağ içindedirler; aynı şekilde acıyı yaşayabilme yetimiz, empati yetimiz için belirleyicidir”

(Gruen, 2006:25). Bu yüzden kişinin kendini başka bir insanın yerine koyması, benzer bir acıyı sahiden hissetme bedelini ödemesini gerektirir (Smith, [1759] 2020). Ancak modern zamanlara özgü toplumsal travmaların yol açtığı sosyal acı enflasyonu, bireyleri sadece empatinin acı bedelini ödemekten caydırmakla kalmaz; empatiyi, bireylerin konfor alanlarından dışarı çıkmalarında etkili bir motivasyon unsuru olmaktan çıkarır. Sonucunda, modern zamanların potansiyel sosyal acılarından kendilerini sakınmak isteyen bireyler, günlük yaşamlarında bireysel hazzı kovalamay; kamusal sorunların doğrudan hedefi olmadıkları sürece bilinçli veya bilinçdışı bir kayıtsızlık politikasını sürdürmeyi tercih ederler.

Bununla birlikte, yeryüzünde yaklaşık 9 milyar insan kıt kaynaklar için eşitsiz koşullarda rekabet ettiğinden, çeşitli talihsizliklerin tesadüf ettiği kimselerin sadece insan olması, bugün ötekiyle empati kurmak için kendi başına yeterli bir özellik olarak görülmemekte ya da en azından bu özellik empati motivasyonu için fazla cılız kalmaktadır. Erich Fromm'un sözleriyle:

“Günümüzde otomat gibi davranan, otomat gibi duyan insanlara rastlıyoruz; bu kişiler kendilerini gerçekte oldukları gibi değil, olmaları gerektiği gibi algılıyorlar; içten kahkahalarının yerini yapay bir gülümseme almış; iletişim sağlamak için konuşmak yerine anlamsız gevezelikler ediyorlar; gerçekten duyulan acılar yerine taşlaşmış bir umursamazlık içindeler” (Fromm, 1996:26-27).

Özellikle metropollerde yaşayan pek çok kişinin başkalarından gelebilecek olası bela senaryolarına karşı daima teyakkuz halinde olduklarını gösteren endişeli ve soğuk yüz ifadesi takınması hiç de şaşırtıcı değildir.

Ayrıca, insanlığın mevcut toplumsal travmalar tarihi de, ötekinin dramına ortak olma, ötekinin acısını paylaşma davranışları sergilemek için insani türdeşliğin ötesinde birtakım duygusal özdeşliklere sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Başka bir ifadeyle, empatik davranış motivasyonu, meşruiyet zeminini aile ve akrabalık bağı, din birliği, ırk birliği, dil birliği, ortak geçmiş ve coğrafi yakınlık gibi tanımlama ve sınıflama unsurlarından sağlar. Ancak denklemin içine bireyleri dezenformasyon bombardımanına maruz bırakan küreselleşen dijital ağ teknolojileri dahil olduğundan beri, bireyler için kayıtsızlık politikası en makul seçenek olarak öne çıkmıştır. Tocqueville'in (2019:538) uzun zaman önce söylediği gibi, “diğerleriyle arasına mesafe koyan her bir kişi, o halde yalnızca kendi kendisiyle ilgilenmeye mecbur olduğunu düşünür.”

Karşı karşıya kaldığımız veya tanık olduğumuz onca kötülüğün sıradanlaştığı duygu-dışı bir insanlık durumunu bu denli kanıksamış olabilir miyiz ciddi? Örneğin, Baudrillard (1991) bir röportajında kitlelerin Körfez Savaşı'na karşı takındığı kayıtsızlık politikasını “bu diziyi izlerken kimse içkisinden ve yemeğinden vazgeçmemiştir” sözleriyle ifade etmişti (s.64). Ona göre, sistemin ürettiği bu hiper-gerçek insanlık durumu, “kendisini yadsıyanlar da dahil olmak üzere her şeyi ilgisizlik, kayıtsızlık kazanına boşaltmaktadır” (s.60). Benzer şekilde, “Duyguötesi Toplum” teorisyeni Stjepan G. Mestrovic de kitlelerin duygu deneyimlerinin gitgide nasıl mekanik bir forma dönüştürüldüğüne dikkat çekmektedir:

“Yirminci yüzyıl duygusal temizlik çağıdır. Güçlü tutkuların ve nefretlerin arenası olagelmiş savaşlar bile soyutlamalara indirgenmiştir: Vietnam Savaşı görünüşte Komünizmin kontrol altına alınmasıyla ilgiliydi; Körfez Savaşı BM kararlarının hayata geçirildiği yasal bir uygulama olarak sunuldu; ve 1990'lardaki Balkan Savaşı'nda NATO Sırp hedeflerini bombalarken bile 'tarafsız' olduğunda ısrar etti. [...] hem lakaytlık hem de umursamazlık, içinde yaşadığımız çağın köşe taşlarıdır” (Mestrovic, 1999:153).

Ergenliği uzamış gençler açısından kayıtsız bir toplumda yaşamamanın anlamı nedir? Ergenlik süreci, ötekini bilinçli olarak görmezden gelme veya acımasızca yargılama gibi bir dereceye kadar kabul edilebilir duygusal iniş-çıkışların yaşandığı bir süreçtir kuşkusuz. Ergenlerin bu süreçte öğrendikleri toplumsal davranış kalıplarını yetişkin yaşamlarına taşıması kuvvetle muhtemeldir. Kayıtsızlık politikasını temsil eden davranış kalıpları, toplum halinde yaşamamanın ve belli bir kültüre ait hissetmenin sağladığı ontolojik güvenlik duygusunu derinden zedeleyebilir. Duyguötesi bir toplumda, her durumda kendi başına olduğuna inanan, yaşam mücadelesinin yükünü bir başına omuzlayan gençlerin sayısı zamanla artar. Ontolojik güvenlik duygusu sarsılmış gençlerin sosyal ilişkileri de salt çıkarlarını gözetmeye dayalı mekanik ve sözleşmecî bir boyuta indirgenir.

1.2.5. Bireyselleşme Kültü

Bugünün ergenleri, adeta akıllı telefon, tablet vb. dijital teknolojilerin ‘ev sahipleri’; yerleşik zaman ve mekân algılarını dönüştüren çevrimiçi sosyal ağ ‘profesyonelleri’ olarak karşımıza çıkmaktadırlar (bkz. Twenge, 2018; Kuran, 2019). Esasen teknolojik değişimlerle birlikte, araştırmamız açısından altı çizilmesi gereken çarpıcı bir sosyogenetik faktör, kolektif değer ve normların paranteze alınmasına bağlı olarak

“utanma” duygusunu yöneten toplumsal ilkelerdeki büyük dönüşümdür.⁷ Bizim için anlamlı ötekilerin olumsuz değer yargıları sonucu ortaya çıkan utanma duygusunun azalması, pekâlâ bireyselci yaşam tarzının yükselmesinin bir göstergesi olarak alınabilir. Zira gençlere, onları sınırlandıran toplumsal kuralları bir kenara bırakmalarını, nasıl mutlu oluyorsa öyle davranmalarını, başkalarının onlar hakkında ne düşündüğünün artık hiçbir öneminin kalmadığını telkin eden self-help⁸ furyası, madde kullanımını, melankolik anlam krizlerini, cinsel özgürlüğü, eşcinselliği ve ahlakı tartışmalı faaliyetleri ‘modern yaşamın sıradan hukuki ve sosyal problemleri’ olarak doğallaştıran medya teknolojileri, geleneksel utanma ve mahremiyet biçimlerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Eskiden adabı muaşeret kuralı olarak utanma nedeni sayılan pek çok şey, bugün bireysel fark edilmenin ve alkışlanmanın bir türü olarak kabul görmektedir.⁹ Toplumsal denetimden kurtulmak ve bireyselliği tüm boyutlarıyla deneyimlemek için kolektif değer ve normların askıya alınması, bir İngilizce atasözünün de işaret ettiği gibi, küvetteki kirli suyla birlikte bebeği de atmak demektir. Başka bir ifadeyle, gençleri saçmalamaktan korkmamaya çağıran ve böylece onların sosyal onay ihtiyacını dönüştüren bireyci davet, günlük yaşam etkileşimlerindeki benlik sunumlarını büyük ölçüde dürtüsel kılmaktadır.¹⁰

“Ben Nesli”nin yazarı, toplumsal gerçekliği farklı görme biçimlerindeki rölativizmi parlatan postmodern hoşgörünün, gençlere kolektif değerler ile görgü kurallarının aktarılmasını öngören terbiye pedagojilerini ‘ıskartaya’ çıkardığını ileri sürmektedir (Twenge, 2013:42). Böylece, gençlerin, insana, topluma ve doğaya dair entelektüel kapasitelerini aksiyolojik, epistemolojik ve ontolojik açılardan etkinleştirme gereği duymaksızın aşırı özgüvenli olmalarının önü açılmıştır. Bununla birlikte, ebeveynlere,

⁷ Örneğin, takvim yaprakları Y kuşağının ortalarını gösterene dek, kadın hastalıkları, regle ve bekâret gibi kadınsal konular kamusal alanda rahatlıkla konuşulamazdı. Ayrıca, boşanma bilhassa kadınlar için hoş karşılanmayan bir olguydu. Küçültücü anlamdaki ‘dul’ sözcüğüyle etiketlenen boşanmış kadınlar sosyal onay konusunda ciddi zorluklarla karşılaşabiliyorlardı.

⁸ Kişisel gelişim kitapları kastedilmektedir. Toplumcu yazarlar, bireyciliğin hâkim olduğu toplumlarda yükselişe geçen kişisel gelişim furyasını, toplumsal değişimden umudunu kesenlerin içe dönüp kendi kafalarını toplamaya çalıştıkları bir farkındalık terapisi hareketinin müşterileri olarak görürler. Öyle ki, bu eleştirilenlerden biri olan Lasch kişisel gelişimcileri kastederek “bu uzmanlar, sanki toplumsal sınıflar ve toplumsal çatışma hiç yokmuş gibi yazarlar” demektedir (Lasch, 2021:52).

⁹ Örneğin, bundan 30-40 sene önce olmuş olsa küçük düşmeye, sosyal acıya ve belki de toplumdan dışlanmaya neden olacak yakışıksız davranış kalıplarının, bugün ünlü bir YouTuber olabilmenin adeta önkoşulu haline gelmiş olması. Enes Batur Örneği için bkz. <https://www.youtube.com> E.T. 14/03/2022

¹⁰ Örneğin, sosyal medya aracılığıyla pek çok genç kız, şöhret, beğeni ve takipçi kazanmaya ilişkin yeni sosyal normları gereği utanmaksızın -ve hatta gururla- bedenlerini teşhir etme konusunda hiçbir beis görmemektedirler.

öğretmenlere, yaşlılara ve kadınlara karşı görgü kurallarının öngördüğü ve bir kuşak öncesine kadar dolaşımda olan incelikli formel dilin yerini, argonun, dobralığın -ve de küfrün- hâkim olduğu egosantrik ve anomik bir dil almıştır (Twenge, 2013:43).

Modern, sınıflı toplumlarda “artık çoğu kadın ve erkek, evliliğe yanlarında önemli miktarda cinsel deneyim ve bilgi stokuyla geliyor” (Giddens, 2010:17). Peki ama eğer cinsel özgürlüğün yaygınlaştığı bir vakıysa, gençler yakın ilişki kurarken birbirlerinin geçmiş deneyimleriyle nasıl başa çıkıyorlar? Zira bir kimsenin neyi ne ölçüde tolere edebileceği basit bir kıskançlık meselesi olmanın ötesindedir. Bireyin, yetişmesinde pay sahibi olan öncü kuşaklardan devraldığı kültürel repertuar, -kişi yaşamın seyri içinde ne kadar açık fikirler edinmiş olursa olsun- partnerinin geçmiş ilişkilerinin ayrıntılarını dinlerken huzursuz edici duygular hissetmesine neden olacak birtakım yatkınlıklarla dolu olabilir. Belki de bu nedenle gittikçe artan toplumsal cinsiyet eşitliği karşısında erkeklerin bocalamaları ve huzursuzluğu, onları kadınlara karşı çoğu zaman trajik sonuçlar üreten simgesel ve fiziksel şiddete başvurmaya yönlendirmektedir.

Kuşkusuz, kadınların kendilerine yönelen cinsel kurlara sağlam bir karşı-tavır alışı sergilemeleri durumunda ‘iffetli’ kabul edilmelerine ve erkeklerin de ancak kadınlardan “yararlanmayı” başardıkları taktirde “zafer” elde edeceklerine ilişkin asimetrik ve arkaik toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetler arası güç mücadelesini belirleyen eril söylem ve pratikler çözüldükçe değişime uğramaktadır. Bu değişimin önde gelen nedenlerinden biri, kadınların eğitim ve iş yaşamına daha fazla katılmaları sayesinde ekonomik özerkliklerini ilan etmeye başlamış olmalarıdır elbette. Ancak Zeldin’e göre cinsler arası bitimsiz bu güç mücadelesinde “tek bir cinsiyet için özgürlük mücadelesi beyhudedir [...] Özgürlüğün birçok biçimini erkekler de bekler” (Zeldin, 2016:232). Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yaygın kanı, ekseriyetle toplumsal açıdan dezavantajlı kadınların erkeklere yetişmesinin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini savunan feminist yaklaşıma atfedilir. Örneğin, konuyu feminist perspektiften ele alan taze bir bakış, kadınların erkeklerle eşit yaşam koşullarına sahip olmaya başladıkları bir devrimci dönüşümler çağında, erkeklerin alışık oldukları, yerleşik maskülen toplumsal cinsiyet rollerinin tepe taklak olması nedeniyle bocaladıklarını; dolayısıyla yetişkinlik-öncesi bir ergen-çocukluğun toplumsal cinsiyet rollerini yeniden benimseme durumuna gerilediklerini iddia etmektedir (bkz. Hymowitz, 2012). Fakat buradaki esas kilitlenme, cinsiyetler arası eşitlik, biyolojik ve kültürel farklılıkları bypass ettiğinde; yani görece bir

dengeye ulaşılan dek kadınların “erkekleşmesini” ve erkeklerin de “kadınlaşmasını” talep ettiği için ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir olgu, bireyselleşmenin ötesinde bir cinsiyetsizleşmiş tekilleşmenin habercisi de olabilir.

Meseleyi kuşaklar ekseninde ele alan Twenge, Amerikalı gençler arasında cinsel ilişkinin 15 yaşına kadar inmiş olmasının ve evliliğin uzun seneler ertelenmesinin nedenlerini yakın ilişkilerin tarihsel süreçteki yapısal dönüşümünde görmektedir. Ona göre bu, kuşaklar boyunca evlilik, ebeveynlik, romantik aşk ve cinsellik mefhumlarının gitgide birbirlerinden ayrıştığı bir dönüşüme işaret etmektedir. Örneğin, Amerika’da 1950’lerde gençlerin yalnızca %30’u evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylarken, günümüzde bu oran %75’e çıkmış; bilhassa 1950’lerin genç kadınları arasında evlilik öncesi cinsel ilişkiyi onaylayanların oranı %12 iken, bu oran bugünkü kadınlar arasında katlanarak %80’i bulmuştur (Twenge, 2013:227). Bu bağlamda, Bebek Patlaması çağında evlilik ve sorumlu ebeveynlik mefhumlarının ağırlığının olduğu çok belirgindir. Daha sonra, X kuşağının tamamı boyunca ve Y kuşağının ortalarına kadar geçen zamana devrimci bir romantik aşk furyası damgasını vurmuştur. Z kuşağına geldiğimizde ise aşk artık eskisi gibi yaşanmaz; dokunmatik teknolojiler çağında sadece eğlenmeyi amaçlayan “hook-up”¹¹ tarzı dokunmatik ilişkiler dramatik bir artış gösterir. Twenge’in (2013:231) aktardığına göre 24 yaşındaki Heather mülakat sırasında kuşaklar arası yakın ilişkilerin dönüşümünü gerçekten ustalıkla bir biçimde özetlemiştir: “Cinsel ilişki, bir zamanlar sadece kocanızla yaşadığınız bir şeydi. Sonra sevdiğiniz insanla paylaştığınız bir şeye dönüştü ancak şimdi eğlence amacıyla yaşıyor.” Bu nedenle, Zeldin’e göre, duygusal açıdan birine bağlanmanın getireceği sorumluluk yükünden kaçınmak için sık sık partner değiştiren gençlerin dünyasında, geçmişte emsaline pek az rastlanan iki kadın tipi sıkça görülür olmuştur: Eğitimli kadınlar ve boşanmış kadınlar (Zeldin, 2020:91).

Gençlerdeki cinsellik pratikleri ister bir “özgürleşmenin” isterse bir “ahlaksızlaşmanın” göstergesi olarak alınsın, yakın ilişkilerdeki bu dönüşümün Bauman’ın işaret ettiği türden bir bireyselleşmiş toplum tasavvuruyla örtüştüğü çok açıktır. Niedzwiecki (2011:31) “muhafazakâr bir hayata sahip gözüken birinin, içki ve uyuşturucudan ölen bir pop yıldızını taklit etmekte kendini özgür hissetmesi, bireysel değerler sisteminin kültürümüzde ne kadar derinlere sızdığının bir tezahürü” demektedir. Üstelik, aşırı

¹¹ Birini etraflıca tanıma gereği duymaksızın veya gerçek bir ilişkinin sorumluluklarına ve bağlayıcı kurallarına dayanmadan sadece “takılma” amaçlı, duygu-dışı ve rastlantısal cinsel ilişkiyi anlatan kavram.

bireyselleşme, bir toplumun üyelerinin aile, din, ülke vb. kolektivitelere bağlılığına ilişkin sosyal sermaye¹² içerimlerini hatırı sayılır ölçüde kaybettiklerini de gösterir. Böylesi bireyselleşmiş bir toplumda “ölüm bizi ayırana kadar süren bağlılıklar, tatmin azalana kadar geçerli olan, tanımı ve tasarımı gereği geçici ve ortaklardan biri ilişkiyi sürdürmektense vazgeçmenin daha değerli olduğunu sezdiği anda tek taraflı olarak ihlal edilmeye yatkın sözleşmeler haline gelir” (Bauman, 2011:194). Nitekim, cinselliğin üreme edimi ve romantik aşkla hiçbir bağının kalmamış olduğunu artık sadece arzunun, arzuyu arzuladığını vurgulayan Bauman, postmodern erotizmin her çeşit ilişkiye girip çıkma serbestliği sağladığının; öte yandan bunun, aynı zamanda ilişkilerin serbest piyasasında kendilerini sömürmek için fırsat kollayan ayartıcı aktörler için bulunmaz bir nimet olduğunun da altını çizer (Bauman, 2011:271). Ancak öte yandan, Bourdieu, gençleri alelacele bir şekilde görünene mahkûm etme hatasına düşmeden önce onların habituslarını çapraz ateşe maruz bırakan neo-liberal ekonomi politikalarını gözler önüne sermenin daha akıllıca bir tutum olacağı kanaatindedir:

“Çağdaş erkek ve kadınların artan nihilizm ve kinizimlerine, ileriye göremeyişlerine, uzun vadeli hayat tasarımlarına olan kayıtsızlıklarına, arzularının sıradanlığına ve bencilliğine, hayatı sonuçlara ilişkin hiçbir kaygı taşımaksızın son damlasına kadar ezilecek epizodlar halinde dilimleme eğilimlerine yazıklanmak, son zamanlarda yaygın ve gözde bir tutumdur. Bütün bu suçlamaları destekleyecek bol miktarda da bulgu vardır. [...] Günahkâr ama çaresiz insan doğasının idrak edilemez ve alt edilemez yasalarının bir ürünü olmaktan çok uzak olan bu durum, hiç de küçük olmayan bir boyutta, ancak belirsizliğin siyasal ekonomisi denilebilecek şeyin bir ürünüdür” (Akt. Bauman, 2011:70).

Üstelik, bir avuç uluslararası şirketin ve finans oligarkının tekelinde işletilen neo-liberal ekonominin piyasa mantığı, bireyselci mutluluğu vurgulayan tüketim odaklı bir kültürel politikanın hayata geçirilmesini öngörmektedir. Bu dönüşüm ilk önce kendini eğitim alanında göstermiştir. Zira gençlerin iyi eğitimle yükselmesi gereken iyi yaşam olanakları, tüketim toplumunun piyasa mantığı tarafından temelsiz beklentilere dönüştürülmüştür. Bir zamanların gençlere rol model olma işlevini yerine getiren ‘kutsal öğretmenlik’ mesleği, gösterişçi tüketimin “akıllı” ürünlerinin çarpık pedagojisiyle

¹² Sosyal sermaye kavramı, belli bir gruba etkin katılım talep eden, güven ve karşılıklı sorumluluk ilkesine göre işleyen değerli sosyal ağları ifade etmektedir. Amerika’da sosyal sermaye kaybının ampirik verilerle ortaya konduğu önemli bir çalışma için (bkz. Putnam, 2000).

rekabet edemez hale gelmiştir. Ancak bu gösterişçi tüketim kültürünün ciddi biçimde etkili kılınmasında esas kırılma noktası, bir tapınma nesnesi olarak “bedenin” keşfedilmesi olmuştur. Zira “beden tüm sunum biçimleriyle birlikte başlı başına bir teşhir ürünüdür” (Can & Ulutaş, 2021:56). Erotikleştirilmiş beden, reklamdan moda, kozmetikten estetiğe kadar hedonist verimlilik ilkesine göre şekilden şekle sokularak tüketim endüstrisinin çarklarını başarılı ve aralıksız biçimde döndüren bir meta işlevi görür. Dolayısıyla piyasa ekonomisiyle örtüşen bu yeni beden kültü, tüketim alanının baştan sona erotik simgelerle donatılmasını gerektirir (Baudriallard, 1997). Baudrillard’ın Fransız bilimkurgu senaristi Jacques Sternberg’ten aktardığı çarpıcı bir ifade bu durumu oldukça iyi özetlemektedir: “Ticari alana sunulacak madde ister bir lastik markası isterse bir tabut modeli olsun, olası müşteri her zaman aynı yerden vurulmaya çalışılır: belden aşağı. Seçkinler için erotizm, kitle için pornografi” (Akt. Baudriallard, 1997:183-184). Ünlü “Ethica” adlı eserinde Spinoza (2014) der ki, “insanlar kendilerinin özgür olduğunu düşünürler, çünkü kendi seçimlerinin ve arzularının farkındadırlar, ama kendilerini bunları seçmeye ve arzulamaya sevk eden nedenlerden bihaberdirler” (s.92) ve aynı eserin devamında şunun altını çizer: “Sözelimi insanlar kendilerinin özgür olduğunu sandıklarından yanırlar. Bu sanının tek dayanağı, insanların kendi eylemlerinin bilincinde oldukları halde, bu eylemleri belirleyen nedenleri bilmemeleridir.” (s.158-159). Dolayısıyla, toplumsal değer ve normların piyasa güçleri tarafından manipüle edilmesi, kendi kendisinin efendisi olmaya cesaretlendirilen gençleri, “arzu köleleri” haline dönüştürmektedir; ancak onlar bu koşullar ve bu koşulların üzerlerindeki etkisinden bihaber olduklarından bu durumu bir bireysel özgürlük olarak kucaklamaktadırlar.

Öte yandan, “cinsellik patlaması” gençlerin boğuştuğu yegane sorun da değildir: öz-düzenleme yetersizliği, rol model veya otorite boşluğu, anlam krizlerine bağlı melankolik veya depresif haller, ekonomik krizlere bağlı artan işsizlik, değişen toplumsal cinsiyet rolleri ve meşru cinselliğin yaş ve sınırlarının belirsizleşmesi, yetişkin sorumluluklarını almaya dirençli kaygılara bağlı olarak evliliğin ve ebeveyn olmanın ötelenmesi, sanal dünyada geçirilen sürelerin artışıyla mahremiyet sınırlarının aşınması, gelecek belirsizliklerine karşı geliştirilen “carpe diem!” (anı yaşa!) savunma mekanizması, artan madde kullanımı, insan türünün yaptığı işkencelere cevaben doğanın kucağıımıza bıraktığı

ekolojik krizler ve tüm bunlara çözüm üretmesi beklenen politika yapıcıların kamusal meselelere yabancılaşması...

1.2.6. Hedonizm

İngiliz filozofu Jeremy Bentham ([1823] 1907:11) “An Introduction to the Principles of Morals and Legislation” adlı eserine şu çarpıcı sözlerle başlar: “Doğa, insanlığı iki mutlak efendinin yönetimine vermiştir: Acı ve haz.” Bentham’a göre hepimiz düşünürken, konuşurken ve davranırken bilinçli veya bilinçdışı bir şekilde hep bu iki uçlu kar/zarar parametresine göre konum alırız. Esasen biyolojik varlığımızın var kalmak için benimsediği bu “acıdan kaçın, hazzı kovala” ilkesi, bir yaşam tarzına işaret etmeye başladığında hedonizm kavramına atfedilen anlama denk düştüğünü söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle, hedonist bireyler bu ilkeyi, toplumsal olaylara karşı sergiledikleri tutum ve davranışlarının belirleyici özelliği haline dönüştürmüş kişilerdir. Çağdaş hedonizm, -her ne kadar yaşamın olağan akışı içinde karşılaştıkları zorlukların yol açtığı sosyal acılara karşı tahammül eşikleri gitgide azalmış olsa da- bireylere, bir şekilde yalnızca kendi kişisel menfaatlerini ve maddi yaşam zevklerini kendi yaşamlarının merkezi ilgisi haline getirmelerini telkin eden bir bireysel mutluluk ideolojisini empoze eder. Meseleye tersinden, Durkheimci bir kolektif mutsuzluk perspektifinden yaklaşırsak, bireyci mutluluğun şu türden sorulara tatmin edici yanıtlar vermesi beklenir: Savaş, ekonomik kriz vb. toplumsal buhranların sefalete, çaresizliğe ve neticede intihara zorladığı insan, mutlu olmak için (olumlu düşün, antidepresan vb.) bireysel reçetelere nasıl ve ne kadar tutunabilir? Eğer insanlar toplumsal sorunlar yüzünden depresyona giriyorsa, bunlara çözümün, içinde bulundukları toplumsal koşulların iyileştirilmesinde aranması gerekmez mi?¹³ Açıktır ki, kolektif mutsuzluğa karşı kişiye özgü mutlu olma önerilerini sorgulayan bu sorular, gösterişçi tüketimin topluma empoze ettiği bireysel mutluluk ideolojisinin yanıtlamaya pek de hevesli olmadığı türden sorulardır. Örneğin, kişisel çözüm önerisi olarak reçete edilen “olumlu düşünmenin depresyonu tedavi edebileceği” yanılgısındaki derin fay hattı, antidepresanların faydalarını en çok anlatmaya çalışan ülkenin, küresel antidepresan arzının üçte ikisini tükettiğini fark eder etmez ayan beyan açığa çıkmış olmalıdır” (Segal, 2020:51). Başka bir ifadeyle, eğer mutsuzluğumuzun kamusal

¹³ Fakat burada şu da unutulmamalıdır ki, toplumsal koşulların iyileştirilmesi illaki de bireylerin mutlu olmasını garanti etmez; ancak mutsuz olmalarının önündeki ciddi bir engeli ortadan kaldırır.

gerekçelerine kayıtsız kalmak ve kendimizi (seks, uyuşturucu vb.) hazların peşinden koşmaya adanmak mutlu yaşamın etkili bir formülü olsaydı, bugün Hippilerin küreselleşmiş varlığından konuşuyor olmamız gerekmez miydi? Oysa Hippiler tarihte sınırlı bir yayılımla ve kısa (1960-1980) bir süreliğine varlık gösterebilmişlerdir.

Öte yandan, modernliğin endüstriyel, teknolojik, tıbbi ve hukuksal kazanımları, sağ ve sağlıklı kalan insan nüfusunda artış sağlamış; ortalama ömür beklentisi uzamıştır. Çağdaş İngiliz edebiyatçısı Julian Barnes yarı-otobiyografik denemesi “Korkulacak Bir Şey Yok”ta şunları ifade ederken altmışlarındaydı:

“Eskiden insanlar şimdi yaşadıkları sürenin yarısını bile yaşamıyorlardı. Salgın hastalıkları ve savaşları, hekimlerin tedavi etme olasılıkları kadar öldürme olasılıklarını da göz önünde tutarsak, kırk yaş fena değildi. “İnsanın aşırı ihtiyarlardan gücünün tükenmesiyle” ölmesi Montaigne’nin zamanında “ender, özel ve olağandışı bir ölümdü”. Günümüzde bunu hakkımız olarak görüyoruz” (Barnes, 2011:47-48).

Barnes sadece toplumların maruz kaldığı kölelik, işkence, salgın hastalık, savaş vb. dramatik deneyimlerin neden olduğu fiziksel acılarda görece bir azalmaya dikkat çekmiyordu; bu durum ölüm meselesine aciliyetini kaybettirdiği için artık insanlar arasında ölüm hakkında konuşmanın ertelenmesinden, hatta görgüsüzlük haline gelmesinden de dem vurmaktaydı (s.48). Barnes haklıysa, insanların eskiye kıyasla daha çok öznel dünya zamanına sahip olması, ölüm hakkında konuşmayı bir kenara bırakıp - sanki ömürleri hiç tükenmeyecekmişçesine- hayatlarını haz odaklı bir şekilde geçirmelerini kolaylaştırmış olamaz mı? Fiziksel acılardaki görece azalma, artan sağlıklı ömür süreciyle ölümü inkâr etmenin kolaylaşması ya da hiç değilse ölüm hakkında konuşmanın abesle iştigal olarak karşılanması, ergenliğin ötelenmesinde ve dünya zamanını hedonist bir yaşam tarzıyla ilişkilendirmeyi destekleyen konforu sağlamış olabilir.

Diğer yandan, yaşam akışını olağanüstü biçimde hızlandıran modernliğin koşulları altındaki bireyler, eski zamanlara oranla daha fazla “sosyal acı” yaşamaktadırlar. Zira modern insan, sosyal dışlanma, yabancı düşmanlığı, ırkçı davranışlara maruz kalma, iş yeri mobingi, işsizlik, etiketlenme, itibar lekelenmesi, yüksek yaşam standartlarına ilişkin beklentilerin gerçekleşmemesine bağlı yaşanan hayal kırıklıkları gibi pek çok durumun yol açtığı sosyal acılarla boğuşmaktadır. Dolayısıyla bireyler hedonizmi çeşitli toplumsal alt üst oluşların yol açtığı sosyal acılardan kaçınmak için, duyarsızlaşma politikası güden

etkili bir savunma mekanizması olarak da benimsiyor olabilirler. Hedonist bir yaşam tarzı, kişiyi zaruri olmayan nesneler satın alma hazzından, sosyal aktivitelere katılım keyfine; fikirlerine değer verildiğinde kendini önemli hissetmesinden alacağı doyuma yönettir. Böylesi bir yaşam tarzı, bireyin bir olaya zamanını, enerjisini ve dikkatini yönlentmeden önce, olayın kendisiyle olan ilişkisini hesaba katmaya öncelik veren egosantrik faydacılığın benimsenmesi anlamına gelir.

Hiçbir ahlaki çerçeveye sınırlandırılmamış hazzcı bir yaşam tarzı nerelere varabilir? Karmaşık durumlar için bileşik kavramlar üretmede usta olan Almanlar, ahlaki olmayan hazzcı eğilim için “Schadenfreude” sözcüğünü türetmişlerdir. Dilimizde bu sözcüğün ifade ettiği duygu durumunu anlatan tekil bir sözcük bulunmamaktadır. Schadenfreude kısaca başkalarının talihsizliğinden ve acısından keyif duymak anlamına gelmektedir. Esasen bu zevk, başkalarının talihsiz bir duruma düşmesiyle zorunlu olarak kişinin kendi şansının artacağına ilişkin yanıltıcı bir ön kabule dayanmaktadır (Smith, 2018:241). Başkalarının talihsizliğinden veya başarısızlığından keyif alan bir kimse ilişkilerinde ikiyüzlü bir tutum sergilemek zorunda olduğu için Schadenfreude duygusunu ölçmek zordur. Fakat zorlaşan yaşam koşulları ile yüksek yaşam standartları beklentisi arasındaki boşluğun gitgide derinleşmesi, ister istemez akla gençler arasında böyle bir duygu durumunun yaygın olup olmadığına; yaygınsa ne boyutlarda olduğuna ilişkin soru işaretleri getirmektedir.

1.2.7. Konfor Alanına Sığınmak

Konfor alanı, İngilizce Cambridge Sözlüğünde “içinde kendinizi rahat hissettiğiniz, yeteneğinizin ve kararlılığınızın test edilmediği bir durum” olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Bir başka yerde ise “konfor alanı, bir kişinin, genellikle risk algısı olmaksızın istikrarlı bir seviyede performans sunmak adına birtakım sınırlı davranışlardan yararlandığı, sıfır-kaygılı bir koşul içinde çalıştığı davranışsal bir durum” (White, 2009:2) olarak tanımlanmaktadır. Kişi, bu alandaki nesnelere aşınadır, çoğunlukla kendini evindeymişçesine rahat ve güvende hisseder. “Konfor alanı, bizzat şu anda yaşadığımız; düşünmeden, belirli davranışları bilinçsizce tekrar ederek yaşamayı başarabildiğimiz ve adına ‘yaşam’ dediğimiz rutinler bütünüdür” (Canan, 2020:25). Eğer ontolojik güvenlik duyguları bir şekilde sarsılırsa, bireyler kişisel konfor alanlarını terk etme konusunda isteksiz olabilir veya direnç gösterebilirler. Hayatlarımızda yeni, değişik ve belirsiz olan

¹⁴ Bkz. <https://dictionary.cambridge.org/tr/> E.T. 21/06/2022

şeylerin artması, ontolojik kaygı düzeyimizi de artırır; çevremizde olup bitenleri öngöremediğimiz sürece huzursuzluğumuz da artar.

Süreksizlikler, kopuşlar ve kırılmalarla özdeşleşen modernlik olgusu, güven vermeyen bir insanlık durumunu yansıttığı için, bireylerin ontolojik güvenlik duygusu tehditlere açık durumdadır. Dahası, modern, sınıflı toplum tipi, bireylerin ontolojik kaygılarını yatıştırma konusunda oldukça zayıf bir karneye sahiptir. Bilimin yükselişiyle doğayı büyük ölçüde kontrol altına alan modern toplumlar, nükleer savaş ihtimali, terör saldırıları, salgın hastalıklar, doğal afetler vb. tehlikeli durumlar karşısında geleneksel toplum tipinde olabileceğinden kat ve kat daha yüksek bir risk portföyünü yönetmeye çalışmaktadırlar. Ruh ve beden sağlığını tehdit eden risklerden ekolojik tahribata kadar, bugün “ileri” toplumların kendi başına çözemeyecekleri kadar küresel ve karmaşık risklerle karşı karşıyayız. Zaten bu nedenledir ki, modernliğin kendi meseleleri üzerine düşünme (reflexivity) boyutu risk toplumu söylemi altında tartışmaya açılmıştır (bkz. Beck, 1992). Modern gündelik yaşam akışı, bireye kendini evindeymiş gibi hissettirmedigi için birey de güvenli alanından, kişisel konfor alanından mecbur kalmadıkça uzaklaşmak istemez; aradığı huzur ve güven duygusu bildik rutinlerinde halihazırda vardır.

Ayrıca, negatif toplumsal sorunların yanı sıra bireyin kişisel konfor alanına sığınmasında ödüllendirici dinamiklerin de etkisi oldukça fazladır. Gençleri kişisel konfor alanlarına bağlayan en etkili unsurların başında bilgisayar oyunları gelmektedir kuşkusuz. Çevrimiçi oyunların yüksek çözünürlüklü sanal gerçekliği, her ne kadar kullanıcılarına bir kulaklık ve mikrofon aracılığıyla kendine özgü bir sosyallik deneyimi sağlasa da, gerçekte, gençleri konfor alanlarında izole ederek asosyalliğin zirve noktasını temsil eder.

Ergenler neden konfor alanına sığınıyorlar? 90’ların başından itibaren ortaya çıkan yaşam koçları, mentorlar ve çeşitli popüler psikoloji temsilcileri, kitle iletişim araçları üzerinden ‘çocuğunuzla arkadaş olun!’ şeklinde ebeveyn otoritesini zayıflatmaya yönelik birtakım mesajlar vermeye başladılar. Bununla eş zamanlı olarak dünya çapında yaygınlaşmaya başlayan internet teknolojileri ebeveynlik yapma tarzındaki dönüşümleri pekiştirmiştir. İlk baskısı 1969 yılında yayımlanan “Between Parent and Teenager” adlı kitabında Dr. Haim Ginott’un ampirik araştırmalara dayanarak ortaya attığı ‘helikopter ebeveyn’ kavramı, günümüzde sıkça rastlanan bir fenomen haline gelmiştir. Toplumsal dünyaya ilişkin risk tehditleri algısı her geçen gün artan kaygılı ebeveynler, çocuklarının

etrafındaki görünmez koruma kalkanını daha da sağlamlaştırmaya çalışmaktadırlar kuşkusuz. Ergenlerin dış dünyayı dolaylı biçimde tanımalarına; onları toplumsal dünyanın aktif sosyal aktörleri olmaktan ziyade pasif seyirci rollerini üstlenmeye yönlendiren bu tutum, konfor alanlarında neden daha uzun süre vakit geçirdiklerini de açıklamaktadır. Gençlerin konfor alanına sığınmaları, zorunlu olarak bir içe kapanıklığa yol açmaz; aksine, yanılsamaların işgali altındaki görme tarzları, dünyada her şeyin en iyisini kendilerinin hak ettiklerine dair egosantrik bir algıyı büyütür.

1.2.8. Kültürel Narsisizm

Yunan mitolojisinde bir avcı olan Narcissus, kendisini görenlerin ilk görüşte hayran olduğu genç, çekici ve çok yakışıklı bir adamdı. Fakat, Narcissus kibri ve gururu yüzünden kimsenin ilgisine karşılık vermiyordu. Bir gün Echo adında bir su perisi, ormanda avlanan bu yakışıklı adamı görür görmez âşık olmuştu. Ne var ki Narcissus bu aşkı da karşılıksız bıraktı. Perinin bu kara sevdası zamanla onu tüketmiş ve ölümüne neden olmuştur; periden arta kalanlar ormanın dağ taş dört bir yanında yankılanmıştı. Bu duruma öfkelenen tanrılar bir gün Narcissus'u su içmek için eğildiği nehirde cezalandırırlar. Suda kendi yansımasını gören Narcissus, gözlerini kendinden bir türlü ayıramaz. O ana dek kimseye olmadığı kadar çok kendine âşık olan bu genç adam, elbette sudaki yansımasına asla ulaşamaz. Kendine aşkı yüzünden günlerce ne su içebilmiş, ne yemek yiyebilmiştir. Yalnızca orada kendi görüntüsünü hayranlıkla seyrederek ömrünü tüketir.¹⁵ “Bu efsane, narsisistlerin kendilerine duydukları sevginin ne kadar yoğun olduğundan ve başkalarının yaşamlarını nasıl etkilediğinden bihaber olduklarını, ayrıca kişinin bilmeden kendi kendisinin sevgilisi olmasının çaresizlik ve yalnızlıkla sonuçlanacağını söyler gibidir” (T. Millon ve ark., 2021:440).

Narsisizm hakkında ayrıntılı çalışmalara temas etmeden önce bu kısımdaki sosyolojik vurgunun, klinik bir tanı tablosuna eğilimin ötesinde sosyo-kültürel bir insanlık durumuna işaret ettiğine dikkat çekmemiz önem arz etmektedir: ‘Kültürel narsisizm.’ Kültürel narsisizm bireyin, kişisel yaşam kalitesini bozan patolojik belirtilerin ötesinde, birtakım yatkınlıklar tarafından kuşatılmış olmasını ifade eder. Başka bir ifadeyle, bencillik, kayıtsızlık, tatminsizlik, sabırsızlık, sorumsuzluk vd. toplumsal bakımdan hoş

¹⁵ Bu Yunan mitolojisi, Şair Ovidius’un “Dönüşümler” adlı eserinde lirik bir dille anlatılmaktadır (bkz. Ovidius, 1994).

karşılanmayan bazı tutumlar, klinik anemnezden daha kapsamlı bir olguya işaret etmektedirler: Sürdürülebilir ilişkiler açısından tehditkâr; dozu arttıkça sağlıksızlığı belirginleşen ve böylece ilişkilerin derinliğini ve kalitesini olumsuz yönde etkileyen birtakım antipatik yatkınlıklar toplamına. Bu nedenle, bu türden antipatik yatkınlıkların toplum yaşamında normalleşmesini ifade eden bütüncül tutum ve davranış örüntüleri, kültürel narsisizm olarak kavramsallaştırılmaktadır (bkz. Lasch, 2021).

“Asrın Vebası: Narsisizm İleti” adlı ortak çalışmalarında Twenge ve Campbell (2015), narsisizmi, klinik teşhisli patolojik vakalardan farklı olarak, sosyo-kültürel temele dayanan süper bulaşıcı bir salgına benzetmektedirler. Yazarlar kitap boyunca kültürel narsisizmin en temel özelliğinin, ebeveynleri tarafından hiçbir istekleri geri çevrilmeyen; yetiştirme süreçlerinde ‘veliahtlar ve prensesler’ gibi el üstünde tutulan gençlerin, hiçbir sorumluluk ve çaba gerekmeksizin her şeyin en iyisini kendilerinin hak ettiklerine dair bir inancı içselleştirmeleri olduğunu vurgulamaktadırlar.¹⁶ Gençlerin bu inancı yaşam tarzlarının olağan bir tanımı haline getirmesinde etkili olan pek çok faktör arasında, otoriter ebeveynlik yapısının yumuşaması ile dijital teknolojilerinin yaşam alanlarımızda artan rolüne öncelik atfetmektedirler.

Öz-saygı (self-esteem) bir kimsenin benlik değerine ilişkin öznel algısını ifade eden bir kavramdır. Bu algı, kişinin benliğinin diğer insanlar kadar önemli/değerli olduğuna ve kendine iyi davranılması gerektiğine dair inancını içerir.¹⁷ Bilhassa 1980’lerden itibaren ne-liberal bireyciliğin küreselleşmesiyle birlikte ailede ve çeşitli eğitim programlarında pedagojik yönüyle öne çıkan öz-saygının, düşük olmasındansa yüksek olmasının daha iyi olduğuna; hayatta başarıyı sağlamada kilit rol oynadığına inanılmaya başlanmıştır. Dahası, Twenge ve Campbell (2015:41) “Amerika Birleşik Devletleri’nde biz, kendine hayran olma arzusunu fazla ileri götürdük. Öyle ileri götürdük ki kültürümüz, öz-saygı ile narsisizm arasındaki ayrımı ifrat derecesinde ve kendi kendini yok edecek biçimde bulanıklaştırdı” demektedirler. Öz-saygıdan narsisizme doğru kaymanın en önemli nedeni, bireyci toplum ontolojisinin ahlaki değer ve normları büyük ölçüde paranteze almayı gerektirmesidir. Zira,

¹⁶ Aynı eğilimin ülkemizde de yaygın olduğunu gösteren işaretler mevcuttur. Örneğin, gençlerin rol model aldığı pop şarkıcılardan biri olan Hadise’nin “Prenses” adlı şarkısının nakaratı şu şekildedir: İstersen bana 'Ukala, Mukala' de / El üstünde tutulmazsam hep el kalırım / Prensesler gibiydim ben baba evinde / Özgürlüğüme gölgeyi hakaret sayarım.

¹⁷ Bkz. <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/self-esteem> E.T. 11/08/2022

“Bugünlerde insanlar başkalarının da dahil olduğu ve inanıp eylediği ortak bir ahlaki tavrı yeğlemiyorlar. Artık yaygın bir biçimde, birçok insan yek başına bir ahlaki durum vazediyor. İçinde bulunduğu anda ve yerde durum ne gerektiriyorsa ya da o an ne olmasını istiyorsa, ahlakını (ahlaksızlığını) o biçimde kurmak istiyor” (Çağan, 2018:28).

Peki insanlık bu hale nasıl geldi? Modernliğin başlarında üretim ekonomisinin koşulları altındaki bireyler ağırlıklı olarak işçi sınıfına ait sembollerle tanımlanıyordu. Zaman içinde hizmet sektörünün muazzam bir ivme kazanıp üretim ekonomisini aşmasıyla herkesin kendini özel hissedebileceği alanların sayısı da arttı. Başka bir ifadeyle, hayatını kazanmak için belli bir sektörde hizmetli olarak nesneleşen birey, aynı zamanda farklı sektörlerden hizmet alarak, yani tüketerek kendini özel hissedebilir; emsalsiz bir özne olduğunun hayalini kurabilirdi artık: “Onlar sanatçı, filozof, punkçı, anarşist, aktör, aktivist veya entelektüel değiller. Normal genç kadınlar ve erkekler olarak da özel olabilecekleri, olmaları gerektiği ve mutlaka olacakları fikrinin normalliğini benimsiyorlar” (Niedzwiecki, 2011:30). Böylece refahın çocukları, diledikleri her şeyi elde ettiklerinde dünyanın kendilerinin etrafında döndüğüne inanır hale geldiler. Nitekim, bu manzara karşısında Niedzwiecki (2011:242) şu soruyu sormakta son derece haklı görünmektedir: “Eğer her şey serbest, herkes özelse, konformizm ve bireyselliği eşit şekilde ihtiva eden, her insan eylemini pop ürünü olarak tüketip geri fişkirtan sistemde, samimi bireysel kimlik, aslında kaçınılmaz olarak yok olmaz mı?”

Bununla birlikte, sosyal medya, narsist kişiliklerin sıklıkla hissettiği kibir, öfke, kıskançlık, şehvet ve açgözlülük gibi duyguların çok daha kolay tetiklenip karşıya iletilmesinde göz ardı edilemez bir ‘süperyayıcı’ rolüne sahiptir (Twenge & Campbell, 2015:135). Sanal dünya, bireylere hayali bir ‘ikinci hayat’ deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Sosyal medya kullanıcıları, bu ikinci hayat kimliklerini gerçekte olduklarından daha iyi, daha havalı ve daha çekici biçimlerde inşa etme ve değiştirme şansına sahiptirler. Sanal dünya narsist kişiliklerin ilgi açlığını kışkırtmanın ve tatmin etmenin yeni imkanlarını sağlar; yaşam tarzı alışkanlıklarını, prestijli sosyal aktivite ve başarıları fotoğraf, video vb. araçlarla sosyal çevrenin beğenisine sunar. Dolaşıma giren bilgi ve belgelerin güvenilirliği şüpheli de olsa bu denli akışkan ve kırılğan bir zeminden elde ettikleri bilgilerin doğruluğunu araştırmaksızın yakın ilişkiler kurmaya cesaret eden gençlerin sayısı hiç de az değildir.

Narsist kişiliklerle yakın ilişki kurmak oldukça yorucu ve zor bir deneyimdir. Zira narsisler kendilerini merkeze yerleştirdikleri ikili ilişkilerinde daima haklı ve üstün olduklarını ispatlamaya çalışan tutum ve davranışlar sergilerler (Lelord & Andre, 2020:119). Zaten diken üstündeki ilişkilerinin kolayca bozulması ise genellikle onların duygusal açıdan yakın ilişkilere gerçek bir değer vermemelerine bağlanmaktadır (bkz. Twenge & Campbell, 2015:25). Zira narsisler birlikte oldukları kimseleri duygu ve düşünceleriyle, ruh ve bedenleriyle bir bütün olarak görmekte çok zorlanırlar. Mekanik cinselliğe dayalı yatak arkadaşlıkları, gençlerin hayatlarına alacakları insanları değerlendirme ölçütünün maddeci boyutuna işaret eder. Amerika’da 2000’li yılların başında 20’li yaşlardaki gençler arasında yapılan bir araştırma, duygusal bağlılık olmaksızın, sadece eğlenmek amacıyla cinsel ilişki yaşayanların oranının %80 olduğuna işaret etmektedir (Twenge & Campbell, 2015:310). Bunun nedeni, gençlerin kendilerine olan aşırı hayranlıklarının bir başkasını gerçekten sevmeyi imkânsız hale getirmesi olabilir. Zira kendi varlığının biricikliğiyle övünenler, doğal olarak kimseyi de kendilerine layık göremezler. Dolayısıyla narsisizm virüsü kültürel yaşama bulaştığı ölçüde, biriyle nasıl ilişki kuracağını tam olarak bilmeyen bir neslin yükselmesine neden olmaktadır.

Twenge ve Campbell’in (2015:31) araştırma verilerinden elde ettikleri ilginç bir sonuç, gençler arasında narsisizm salgınının erkeklere kıyasla kızları daha fazla etkilediğine işaret etmesidir. Tüketim kültürünün kadın odaklı reklam ve pazarlama yatırımları ile bankacılık sektörünün borçlandırma stratejilerinin, gençleri imkanlarından fazlasını harcamaya özendirmesinin rolü kuşkusuz göz ardı edilemez. Ancak bunun da ötesinde, feminist eşitlik ideali ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki “seçmeci mantık” bu konuya daha bir açıklık sağlayabilir: Örneğin, ilişkilerinde ataerkil aile tipine karşı ısrarla feminist eşitlik idealinin altını çizen bazı kadınlar, evlilik söz konusu olduğunda tektaş yüzük, bilezik vb. kıymetli takı takma ritüelleri gibi gelenekselliğin avantajlı rollerinden yararlanmakta bir beis görmemektedirler. Bu, kadınların geleneği sürdürme kaygısından ziyade, daha çok, geleneğin serbest piyasanın tüketim politikasıyla örtüştüğü ve kişisel fayda getirdiği ölçüde kabul edilebilir yanlarını seçime tabi tutan narsist bir mantığa işaret ediyor görünmektedir. Nihayetinde, Lasch’in 1970’lerin sonlarında Amerikan toplumu için söyledikleri bugün kendi toplumumuz için de geçerli görünmektedir: “Toplumumuz kamusal yaşam pahasına özel yaşamı beslemek bir yana,

derin ve kalıcı dostlukları, aşk ilişkilerini ve evlilikleri başarılması giderek daha zor şeyler haline getirir” (Lasch, 2021:58).

1.2.9. Uzamış Ergenlik ya da Yetişkinliğin Ertelenmesi

Peter Pan, hemen herkesin bildiği üzere, İskoç romancı ve oyun yazarı J. M. Barrie tarafından çocuklar için kurgulanmış, popüler bir hikâye kahramanıdır. Peter Pan, özgür ruhlu, yaramaz, uçabilen, düşmanlarına karşı gözü pek ve hiç büyümeyen genç bir karakterdir. Hikayelerinde tehlikeli maceralara atılmaktan bir an bile tereddüt etmeyen Peter Pan karakterinin en dramatik yönü ise aşkı Wendy’nin yetişkin olma talebini inatla reddetmesidir kuşkusuz. Bu kurgusal karaktere biraz daha yakından baktığımızda onun aslında pek de sağlıklı bir çocuğu temsil etmediğini görebiliriz. Etraflıca düşünmeden alınan anlık kararlar, dürtüsel tutum ve davranış eğilimleri ergenliğin arketipik özellikleri arasında kabul edilse de yetişkin dünyasına adım atmanın ısrarla reddi belli bir sorunun varlığına işaret etmektedir (Kiley, 1997). Peter çocukluğun sorumluluktan muaf, eğlenceli dünyasına daha uzun süreler sığınmasına neden olacak kadar yetişkinlerin dünyasındaki hangi olumsuz durumlardan kaçınmaktadır? İşte bu bölümün konusu, ertelenmiş yetişkinlik veya uzamış ergenlik olarak ifade edilen olgunun ortaya çıkmasına yol açan çeşitli dinamikler üzerinedir. Şimdi bu yeni ergenliğe daha yakından bakabiliriz. Stephen R. Covey’in basitten karmaşığa doğru ilerleyen sürekli olgunlaşma modeline göre insanoğlu, doğumundan ölümüne dek sırasıyla bağımlılık, bağımsızlık ve karşılıklı bağıllık aşamalarından geçmektedir. Bu modelde;

“Bağımlılık, sen paradigmasıdır. Benimle sen ilgilenirsin; bana sen yardım edersin; yardım etmeyen sensin; sonuçlardan seni sorumlu tutarım. Bağımsızlık, ben paradigmasıdır. Ben bunu yapabilirim. Ben sorumluyum. Ben kendime güvenirim. Ben bir seçim yapabilirim. Karşılıklı bağıllık, biz paradigmasıdır. Biz bunu başarabiliriz. Biz iş birliği yapabiliriz. Biz yeteneklerimizi ve becerilerimizi birleştirip birlikte daha büyük bir şey yaratabiliriz” (Covey, 2021:63).

Sağlıklı bir insan hayatında, bebeklik başkalarına her yönüyle bağımlı olunan dönemdir kuşkusuz. (Bebeklik, bir bakıma, gelenektir.) Ergenlik, coşkun duygular eşliğinde bireyin kendi başına karar aldığı, bu kararlara göre tutum ve davranışlar sergilediği bağımsızlık dönemidir. (Ergenlik, bir bakıma, dizginsiz modernliktir.) Yetişkinlik ise bireyin toplum halinde yaşamının temel düsturu olan karşılıklı bağıllığı içselleştirdiği; biz farkındalığını tam olarak kavradığı andan itibaren başlar. İnsana, doğaya ve doğaüstüne dair yerleşmiş,

tutarlı bir şemanın işler halde olduğu bir dönemdir. (Yetişkinlik, bir bakıma, terbiye edilmiş modernliktir.) Buradaki temel sorun, ergenlik döneminin uzaması ve yetişkinliğin ötelenmesi neticesinde gençlerin dürtüsel tutum ve davranış kalıplarını, yaşamlarını kuşatan tüm sosyal ilişki biçimlerine genelleme riski taşımasıdır. Bağımlı-bebeklikten bağımsız-ergenliğe geçişte önemli bir endişe kaynağı görülmemektedir. Fakat yanıt bekleyen soru, bağımsız ergenlikten biz-yetişkinliğine geçişin uzamasıyla sosyal ilişkilerin, (bilhassa da bu çalışmanın konusu olan romantik ilişkilerin) derinliği, kalitesi ve anlamlılığının nasıl bir dönüşüm geçirmekte olduğudur.

İçinde yaşadığımız dünyada ergenlik, artık eskiden olduğu gibi 13-19 (teenage) yaşlarını kapsayan bir zaman aralığını ifade etmemektedir. Beşerî gelişimin bu evresi, günümüzde daha erken yaşlarda başlayıp çok daha geç dönemlerde tamamlanmaktadır. Nörologlardan psikologlara kadar pek çok araştırmacı, yürüttükleri çalışmalarda bu yeni ergenlik olgusunun 10 ila 25 yaş aralığını kapsadığını ortaya koymuşlardır (bkz. Steinberg, 2018). Ergenlik sürecinin böylesi bir dönüşüm geçirmesinde, rekabetçi yapısı gitgide artan sınıflı toplumlarda eğitim sürecinin uzaması ve buna bağlı olarak gençlerin üretim sürecine geç katılmaları vb. nedenleri sayabiliriz. Özellikle, “eskiye göre, anne babalar ergenlik dönemindekilere çocuk gibi davrandıkça, daha az bağımsızlık tanıdıkça ve onları daha fazla korudukça çocukluk dönemi uzuyor” (Twenge, 2018:70). Ancak daha kapsayıcı olan makro neden, 1970’lerin sonlarından günümüze dek uzanan ve başka pek çok şey gibi çocukluğun tarifini de derinden etkileyen küresel sosyo-ekonomik ve teknolojik dönüşümlerdir kuşkusuz. Bu makro dönüşümler, 1975’te 25 yaşında olan biri ile bugün 25 yaşında olan biri arasındaki psiko-sosyal gelişim farkına işaret eden; (barınma, finansal vb.) her bakımdan aile desteğinin ve eğitim süresinin uzaması, evliliğin ve ebeveyn olmanın ötelenmesiyle karakterize olan bu yeni ergenlik tipini ortaya çıkarmıştır. Klasik ergenlik anlayışının yaygın olduğu daha eski zamanlarda gençler, 18 yaşına geldiklerinde sosyo-ekonomik olarak dış dünyada kendilerine ebeveynlerinden özerk bir yaşam tarzını sürdürebilecekleri esaslı bir yer tutuyorlardı. Örneğimize dönersek, 1975’te 25 yaşında olan biri, büyük ihtimalle ebeveynlerinden bağımsız bir yaşamı çoktan örgütlemiş; okulu bitmiş, iş sahibi, evli ve çocuklu bir yetişkindi. Toplumsal sisteme bir ucundan tutunmanın sağlamlığı, eylemlerinin sorumluluklarını üstlenme düsturu ve sağlıklı kendini gerçekleştirme deneyimi, bireyin artık yetişkin olduğunu kanıtlamak için yeterliydi. Öte yandan, bugünkü toplumda 25 yaşındaki birinin,

eğitiminin hala devam ediyor olmasına, barınma ve ekonomik açıdan aile desteğine muhtaç ve bekar olmasına neredeyse hiç şaşırıyoruz. Öte yandan, klasik ergenlik anlayışının yaygın olduğu zamanlarda, gençlerin dikkatini hayat amaçlarını gerçekleştirmekten alıkoyacak bir popüler kültür furyası patlamamış; hakiki ihtiyaçları reklam edilenlerle yer değiştirirlerse kendilerini özel hissedeceklerini taahhüt eden bir tüketim kültürü henüz dünya toplumlarını bugünkü ölçekte kuşatmamıştı. Daha da önemlisi, tüm bunları harmanlayan bir sosyal medya devrimi henüz gerçekleşmemişti. Çok açık ki, “[...] ergenlik çağındakilerin büyüme hızı, yere ve zamana göre değişiyor. Daha akademik bir dille söylemek gerekirse gelişim hızı kültürel bağlama uyum gösteriyor” (Twenge, 2018:49).

Ergenler üzerine çalışmalarıyla ünlü Amerikalı psikolog Laurence Steinberg son 25 yılın beyin esnekliğini inceleyen nörolojik çalışma bulgularından hareketle, ergenliğin, beşerî gelişimin ilk evresi (0-3 yaş aralığı) kadar elzem bir dönem olduğuna dikkat çekmekte; ergenliğin, çevresel deneyimle beynin işlenebilirliği açısından muazzam pay sahibi olan ikinci ve son şans dönemi olduğunu ileri sürmektedir. Ancak Steinberg’e göre ergenliğin 15 yıllık bir zaman dilimine uzaması (10-25 arası) ve öz-denetimi temsil eden yetişkinliğin ileriki yaşlara ertelenmesi, ancak iyi değerlendirilirse önemli bir fırsattır. Beynin yeni şeyler öğrenme konusunda diğer dönemlere kıyasla daha esnek bir yapıda olduğu bu süreçte, gençler öz-denetimi zayıflatın bu dış dünya deneyimlerinin insafına terk edildiği takdirde, bu dönemin coşkulu dürtüsel eğilimleri kontrolü ele alır. Bu da alkol ve madde bağımlılığı, şiddet eğilimi, obezite, diyabet vb. sağlık sorunları, rastlantısal cinsel ilişkiye bağlı bulaşıcı hastalık, kürtaç ve evlilik-dışı doğum vb. sorunlarda kaçınılmaz bir artış olarak karşımıza çıkar (Steinberg, 2018).

Steinberg yetişkinliğin ertelenmesinde romantik ilişkilerin dönüşümüne ilişkin birkaç popüler tezin varlığını ifade etmektedir. İlk görüşe göre, ebeveynleri tarafından fazlaca övülen, şımartılan yeni nesil, nazlı, tembel ve bencil oldukları için yetişkin rollerini üstlenmede gönülsüz yetişmektedirler. Zira özgüvenleri sağlıksız ve temelsiz yükseltilen bu gençler yaşamlarında her şeyin en iyisini hak ettiklerine ikna olmuşlardır. İkinci görüş, dünya nüfus artışı ve küresel piyasalardaki dönüşümlere paralel olarak iş dünyasının istihdam için gerekli eğitim taleplerinin değişen niteliğine ilişkindir. Yaşam şartlarının gitgide zorlaştığı bir dünyada kariyerlerine öncelik vermeyi tercih eden gençlerin eğitim ve sertifikasyon süreçleri de haliyle uzamaktadır. Bununla birlikte, kadınların, üretim

süreçlerine daha etkin biçimde katılıp ekonomik bağımsızlıklarını ele almaya başlamaları, ekonomisi erkeğe bağlı geleneksel aile tipine eskisi kadar sıcak bakmamalarına neden olmaktadır. Üçüncü bir görüş ise nedenlerden çok sonuçlara ilişkin bir kaygıyı paylaşır: Eğitimini uzun tutan, ailesiyle birlikte yaşayıp ailesinden maddi destek almaya devam eden ve bağlanmaktan kaçarak bekar kalmayı seçen gençleri nasıl bir geleceğin beklediği sorusuna dikkat çeker (Steinberg, 2018:87-88).

Sonuç olarak, ergenliğin uzaması veya yetişkinliğin ertelenmesi olgusu, gençlerde eğitim, üretime katılım, ebeveynlerden bağımsız yaşama geçme ve evlenme sürelerinin uzamasından yola çıkılarak ortaya atılmıştır. Bu nedenle, örneğin evlilik-içi mahrem deneyimlerin evliliğin ötelenmesiyle evlilik dışına çıkmış olması, tabiri caizse, geleneksel ‘evlenmeden olmaz’ anlayışını sorgulanır bir düzeye getirmiştir.

1.3. Romantik İlişkilerin Dönüşümüne Kuramsal Yaklaşımlar

1.3.1. Yapısal-İşlevselci Kuram ve Romantik İlişki

Yapısal-İşlevselci teorinin ana ilkesi, toplumsal kurumların hem içsel işleyişinde hem de birbirileriyle olan ilişkilerinin yeniden üretilmesinde istikrar, denge ve dayanışmanın işlevsel değerine dayanır. Dolayısıyla yapısal-işlevselcilğe göre toplumun varlığını devam ettirebilmesi için aile kurumunun muhafaza edilmesi hayati önemdedir (Zelditch, 1964). Yapısal-işlevselciliğin bu muhafazakâr tutumu, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Amerikan refah toplumunda yükselen orta sınıf aile formunu teorileştirme çabasından kaynaklanmaktaydı. Parsons’a göre geleneksel aile formu endüstriyel gelişme ve kentleşmenin bir sonucu olarak eski ekonomik işlevlerini modern kurumlara devretmiş, anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek bir formun daha kişisel ve duygusal bağlılık deneyimleriyle karakterize olan nihai şekline evrilmişti. Parsons bu yeni formu, cinsel davranışın düzenlenmesi, ilk sosyalleşme rolleriyle sosyo-kültürel değer ve normların çocuklara aktarılması ve yetişkin kişiliğinin gelişimiyle ilgili birtakım işlevleri yerine getiren izole bir form olarak tanımlamaktaydı (Parsons, 1949). Dolayısıyla bu teorinin aşk ve romantik ilişkilere yaklaşımı aile kurumu ve bu kurumun sürdürülmesi etrafında şekillenir. Başka bir ifadeyle, aşk ve romantik ilişki, bireyler arasında kaynaşmayı sağlama ve sosyal bağları inşa etmedeki işlevsel başarısıyla birlikte bir anlam ifade eder. Bu bağlamda, aşk ve romantik ilişki, ancak bireysel çıkarları aşan; sosyalleşme ve duygusal destek aracılığıyla mevcut toplumun istikrarına ve bütünleşmesine katkı

sağlayan bağları teşvik ettiği ölçüde kendisine meşru bir zemin bulabilir (Bowlby, 1969). Zira aile kurumu üyelerine sonraki yaşamlarında karşılaştıkları fırsatları ve zorlukları değerlendirmelerine yardım edecek değer ve normları aktarmak suretiyle bireysel kimliklerinin gelişimine ve bu kimliklerin toplumsal yaşamda karşılık bulmasına katkı sağlar (Murdock, 1949). Başka bir ifadeyle, bu kurum, cinsel üreme davranışlarını düzenlemek suretiyle, genç üyelerin toplumsallaşması üzerinden sosyal düzenin korunmasına yardımcı olacak şekilde yapılaşmış bir ilk ortamı oluşturur. Dahası, aile kurumu, miras ve aile itibarının korunması gibi mekanizmalar aracılığıyla sosyal ve ekonomik statükonun korunup sürdürülmesinde muazzam bir işlevi yerine getirir (Goode, 1963). Dolayısıyla, aile kurumu içinde romantik ilişkiye yüklenen işlevler sosyal dokunun yapıcı bileşenleri olarak görüldüğü için aşk, cinsellik vb. olguların ailenin kurumsal yapısının dışına çıkması, -geleneksel evlenme biçimi içinde elde ettiği meşruiyetinin riske girmesi anlamına gelebileceğinden- sosyal dokuyu aşındıran sapkın davranışların temsil ettiği bir sosyal patoloji konumuna düşer.

70'lerde Amerikan toplum ve aile yapısı neo-liberal küreselleşme, popüler kültür ve teknik gelişmelerin etkisiyle dönüşüme uğrarken, yapısal-işlevselcilik, perspektifini sosyal düzenin istikrarının aşırı vurgulanması üzerine temellendirdiği için toplumsal değişimleri açıklama girişimleri zayıf kaldığı gerekçesiyle yoğun eleştirilerin odağı haline geldi ve popülerliğini kaybetti. Dolayısıyla bugün az sayıda sosyolog kendini yapısal-işlevselci olarak tanımlamaktadır. Bu araştırmacılar, değişen evlilik kalıplarını, birlikte yaşama, kürtaj ve evlilik-dışı ilişkiler ile LGBTİ ilişkilerinin aile kurumuna ve dolayısıyla toplumsal istikrara etkilerini ampirik açıdan incelemeye yoğunlaşmaktadırlar. Örneğin, evliliğin ertelenmesi, boşanma oranlarındaki artış, tarihsel olarak toplumsal örgütlenme ve istikrarın merkezinde yer alan geleneksel aile yapısını değiştiriyor görünmektedir. Bu nedenle yapısal-işlevselciler, bu değişikliklerin çocukların sosyalleşmesi, kültürel değerlerin aktarımı ve toplumlar içindeki duygusal destek sistemleri üzerinde nasıl etkileri olduğunu incelerler (Cherlin, 2004:848-861). Öte yandan, bilhassa Batılı toplumlarda nikahsız birlikte yaşama ve evlilik-dışı ilişkilerdeki artış, aile kurmaya ilişkin geleneksel sosyal normların önemli ölçüde sorgulanmasına neden olmaktadır. Burada yapısal-işlevselcilik açısından önemli bir merak konusu, bu yeni beliren ilişki kurma ve yaşama biçimlerinin evlilikle aynı toplumsal işlevleri yerine getirip getiremeyeceğidir (Nock, 1995:53-76). Örneğin, klasik yapısal-işlevselci

yaklaşımında topluma ya bir düzen ya da bir kaos (anomi) hakimdir; toplumsal bütünü çeviren ya sağlıklı işleyen yapılar iş başındadır ya da aksatan hastalıklı, çürüyen yapılar vardır. Dolayısıyla klasik yapısal-işlevselcilik evlilik-dışı ilişkilerin geleneksel ailenin işlevlerini üstlenemeyeceğine ilişkin bir kanaatle sosyal “çürüme” dilini konuşurken, neo-işlevselci bir sosyolog olan William j. Goode, sanayileşme, kentleşme ve diğer sosyal güçlerin etkisi altında aile yapılarının değişimini küresel çapta incelemeye koyulmuş; aile yapılarının çözülme fikrine meydan okumaya çalışmıştır. Goode sosyal bir “çürüme” fikrine karşı, dünyanın çeşitli coğrafyalarından alternatif aile örnekleri sunmak suretiyle bu yeni beliren aile tasarımlarının uyumlu bir sosyal düzeni yansıttığını kanıtlamaya çalışmıştır (Goode, 1963).

Bir diğer husus, LGBTİ ilişkileri ve diğer geleneksel olmayan romantik ilişki biçimlerinin -örneğin, çokaşlılık (polyamory)- Batı toplumlarında artan sosyal kabulü ve yasal açıdan tanınmasının, toplumsal normlar ve değerlerde önemli dönüşümlere neden olmasıdır. Dolayısıyla bazı yapısal-işlevselciler, bu homoseksüel ilişki biçimlerinin genel toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı nasıl etkilediğine yoğunlaşmaktadırlar (Peplau & Fingerhut, 2007). Yine, teknolojinin -özellikle de flört uygulamaları ve sosyal medyanın- romantik ilişkileri ve dolayısıyla aile kurumunu dönüştürücü etkileri bir başka risk-yüklü mesele olarak görülmektedir. Bu nedenle bazı yapısal-işlevselciler, günümüzde bu teknolojilerin partner seçimi, ilişki kurma ve romantik bağların sürdürülmesi süreçlerini nasıl değiştirdiğini ve bu değişikliklerin toplumsal istikrar ve ilişki kalitesi üzerinde ne gibi sonuçlar doğurduğunu araştırmaktadırlar (Rosenfeld, 2017:213-228). Yine bir başka mesele, endüstrileşmeyle birlikte kadınların iş gücüne katılımındaki artış ve ekonomik istikrarsızlığa bağlı ortaya çıkan ekonomik değişimlerin, romantik ilişkiler ve aile içi roller üzerindeki derin etkileridir. Bazı yapısal-işlevselciler de, bu ekonomik değişikliklerin geleneksel aile içi toplumsal cinsiyet rollerini, ekonomik destek sistemlerini ve yakın ilişkilerin istikrarını nasıl dönüştürdüğü üzerine eğilmektedirler (Sayer ve ark., 2004:1-43).

Sonuç olarak, yapısal-işlevselcilik, zaman içinde toplumsal analizdeki yerini ve önemini önemli ölçüde kaybetmiştir. Bu nedenle, evlilik-öncesi ilişkilerin toplumsal rol ve işlevlerini aile kurumunun içinde olduğu genel kriz kapsamındaki bir sosyal patoloji olarak etiketlemek dışında, günümüzdeki yakın ilişkilere dair sorgulamaları önemli ölçüde sınırlı bir yer tutmaktadır.

1.3.2. Sembolik Etkileşimci Kuram ve Romantik İlişki

Bir mikro sosyal analiz biçimi olduğu için sembolik etkileşimci kuram, romantik ilişkileri çözümleme noktasında daha esnek ve kullanışlı bir toplumsal analiz fırsatı sağlayabilir.

Sembolik etkileşimciliğin temel ilkeleri kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- “1. Alt seviye hayvanlardan farklı olarak, insanlar düşünme kapasitesine sahiptirler.
 2. Düşünme kapasitesi, sosyal etkileşimle şekillenir.
 3. Sosyal etkileşim içinde insanlar, düşünme kapasitelerini kendilerine özgü tarzda ve belirgin biçimde kullanabilmelerine imkân tanıyan anlamları ve sembolleri öğrenirler.
 4. Anlamlar ve semboller, insanlara, bu kendilerine özgü eylem ve etkileşimleri sürdürebilme imkân sağlar.
 5. İnsanlar, [içinde bulundukları] durumun yorumlanması temelinde, eylem ve etkileşimde kullandıkları anlam ve sembolleri düzenleyebilir veya değiştirebilirler.
 6. İnsanlar, kısmen, kendileriyle etkileşime girebilme yetenekleri sayesinde bu değişiklikleri ve düzenlemeleri yapabilirler; bu da onlara eylemin olası yönlerini tartma; görece avantaj ve dezavantajlarını değerlendirip ardından birini seçme imkânı tanır.
 7. Eylem ve etkileşimin iç içe geçmiş kalıpları, grupları ve toplumları oluşturur”
- (Ritzer & Stepnisky, 2014:348-349).

Görüldüğü üzere, sembolik etkileşimci kuram, yapısal-işlevselciliğin makro-statik yapısına kıyasla, toplumun oluşumunda sosyal aktörlerin bilinçli eylem kapasitesini öne çıkartan daha mikro-esnek bir kuramsal model sunmaktadır. Sembolik etkileşimciliğin üç önemli kurucu figürü Herbert Mead, Herbert Blumer ve Erving Goffman arasından yalnızca Goffman’ın fikirlerinin sosyal analiz açısından bugün hala önemli ölçüde güncelliğini koruduğu söylenebilir.

“Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu”nda Goffman, insanlar arasındaki etkileşimlere dayalı mikro yapıları tiyatroyla anoloji kurmak suretiyle inşa ettiği dramaturjik bir modele göre betimler. Shakespeare’in As You Like It¹⁸ adındaki ünlü oyunundan ilham

¹⁸ Bu oyun şu şekilde başlamaktadır: “Bütün dünya bir sahnedir; ve bütün erkekler ve kadınlar yalnızca birer oyuncu: Çıkışları ve girişleri vardır hepsinin; ve bir insan hayatı boyunca bir çok rolde oynar” Devamı için bkz. William Shakespeare - İnsanın Yedi Çağı <https://www.antoloji.com/insanin-yedi-cagi-siiri/> E.T. 17/08/2022

alan bu yaklaşım¹⁹ Goffman’a, ekseriyetle hepimizin aşına olduğu ama üzerinde fazla durmadığımız günlük yaşamın sıradan unsurlarını sosyal bilimin entelektüel kavrayış düzeyine taşıma esnekliğini sağlar.

İlk olarak, Goffman’ın kuramında kullandığı bu kavramlara açıklık getirerek başlayabiliriz. Günlük yaşamda bireylerin karşılaştıkları, iletişim kurdukları ve birtakım alışverişlerde bulundukları dinamik sürece etkileşim denir. Etkileşime dahil olan katılımcılardan aktif olarak kendini ifade eden kişi oyuncu ve daha pasif konumdaki kişiye de seyircidir. Her oyuncu hedef seyircinin karşısına onların öznel ilgi, beğeni ve beklentilerine hitap etmeyi amaçlayan bir “durum tanımı” ile çıkar. Oyuncuların, amaçları doğrultusunda seyircileri etkilemek veya yönlendirmek için inşa ettikleri algıya izlenim, bunun için sergiledikleri davranış kalıplarına roller veya rutinler, bu rollerin toplamına da performans denmektedir. Oyuncu ve seyircinin -bilinçli veya bilinçsiz- katıldıkları ortak etkileşim faaliyetine gösteri, bu faaliyetin canlandırıldığı ortama ise sahne denir. Oyuncuların yaş, cinsiyet, ırk, boy, beden dili ve görünüş gibi kişisel unsurlarının oluşturduğu bütüne vitrin, ortamda yer alan diğer bütün yardımcı dekor ve aksesuarlara da set denir. Dekorların ve kişisel vitrin eşyalarının yer aldığı, oyuncuların gayri resmî hallerde rahat davranışlar sergiledikleri ve rollerini prova ettikleri gözlerden uzak alana arka bölge veya sahne arkası denir. Seyircilerin bu alana girmesine de izin verilmez. Her sosyal etkileşim doğası itibarıyla kırılgan bir süreçtir ve bu yüzden oyuncunun performansı türlü nedenlerle aksayabilir. Performansı kesintiye uğratan dışsal nedenler için oyuncunun elinden pek bir şey gelmese de oyuncu kendi izlenim çelişkilerini denetleyebilir. İzlenim çelişkileri, oyuncunun sözel ifadelerine dayalı, bilinçli farkındalıkla verdiği izlenim ile sözel olmayan, bilinçdışı bedensel ifadelerin yaydığı izlenim arasındaki uyumsuzluktur. Bu durumda genellikle beklenti, oyuncunun tutarlı, içten ve ahlaki tutumlar aracılığıyla performansını sürdürmesi yönündedir; onun bu becerisine izlenim yönetimi denir (Goffman, 2009).

Bu bilgiler ışığında artık Goffman’ın teatral kuramını romantik ilişkilerin duygusal analizinde kullanmaya başlayabiliriz. İlk olarak, sosyal etkileşim deneyimini temsil eden yakın ilişkileri gösteri ya da oyun olarak düşünmeliyiz. Oyun kurmak için adım atacak taraf, tıpkı hayvanlar aleminde olduğu gibi, sosyal dünyamızda da genellikle erkeklerdir.

¹⁹ Bununla birlikte, Ömer Hayyam da rubailerinde insan yaşamını sahne metaforuyla şu şekilde anlatır: “Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz / Kuklacı felek usta, kuklalar da biz. / Oyuna çıkıyoruz birer, ikişer; Bitti mi oyun, sandıktayız hepimiz” (Hayyam, 2019:41).

Bu nedenle, erkekler, karşı cinsi etkilemek amacıyla birtakım kur yapma rolleri icra eden aktörler veya oyunculardır. Kadınlar da kendilerine yönelik sergilenen bu rolleri değerlendirip, olumlu veya olumsuz tepki verecek olan gözlemciler veya seyircilerdir. Bununla birlikte, bir oyuncu daima sonuç odaklıdır; iyi bir performansın kendine kazandıracağı ödül beklentisi onun en büyük motivasyon kaynağı olmaktadır. Buna karşın, seyirci ise süreç odaklıdır; ilişkiye onay veya ret vermek arasında karar kılarken performans boyunca hissettiği duyguları ve bu duyguların yoğunluğunu referans alır.

Her şeyden önce, seyircisine etkileyici bir performans sergilemek isteyen oyuncunun ortak bir etkileşim alanına, yani sahneye ihtiyacı vardır. Oyuncu için ilk akla gelebilecek en zahmetsiz sahne, kendisinin de bir parçası olduğu iş, aile, okul, kulüp vb. sosyalleşme ajanlarını içeren yakın çevresidir kuşkusuz.²⁰ Bu ilk karşılaşmada katılımcıların birbirine karşı hissettikleri asgari hoşlanıtı, sonraki ortak faaliyetlerin gerçekleşeceği flört etkileşimi için meşruiyet zemini sağlar. Flört etkileşimi, oyuncunun kendini ifade etmeye çalıştığı, seyircinin de izlemeye/dinlemeye zaman ayırdığı test içerikli bir gösteri sürecidir. Bu gösteride oyuncu bütün maharetini sergileyerek ideal bir benlik sunumu yapmaya çalışır. Zira oyuncu kendini sunma şeklinin çoğu zaman seyirciden alacağı tepkiyi belirleyeceğinin de farkındadır ve kuşkusuz günün sonunda performansı takdir yetkisi seyircisi olan kadındır. Flört etkileşimindeki mikro ifadeleriyle, tutum ve davranış rolleriyle oyuncunun ortaya koyduğu performansın nihai amacı seyircide güven duygusu inşa etmektir. Bu amaçla, maddi imkanlara işaret eden statü simgeleri aracılığıyla oyuncular, seyircilerin beklentilerini yakalamaya çalışan birtakım taahhütlerde bulunurlar. Öte yandan, ara sıra şüpheli ve çapraz sorgularıyla performansı bilinçli bir şekilde aksatan seyirci, tüm dikkatiyle tutarlılığa ve içtenliğe kulak verir. Ne var ki her flört deneyimi illa ki de aile kurmaya elverişli bir birlikteliğe dönüşmeyecektir kuşkusuz. Flört etkileşiminde yeterince kendini ifade edemeyen; verdiği izlenim ve yaydığı izlenim arasındaki tutarsızlıkları göz ardı edilemeyecek ölçüde fazla olan ve bu yüzden “foyası meydana çıkma” riskiyle karşı karşıya kalan oyuncuların performansları da doğal olarak şüpheli hale gelir. Sonucunda da flört etkileşimi istikrarlı bir ilişkiye dönüşmeden sona erer. Bu nedenle, bir oyuncu sergilediği teatral performansın gidişatı hakkında geribildirim almak için seyircinin yüz ifadesi, nükteden cevapları, manidar tonlama ve

²⁰ Günümüzde sosyal medyanın küresel boyutta sağladığı sanal erişebilirlik, hiçbir coğrafi kısıtlama olmaksızın tüm fiziksel mesafelerin anlamını değiştirmektedir. Kuşkusuz bu durum aşına olduğumuz ilişki kurma biçimlerini de derinden etkilemektedir.

duraksamalarını ipuçları olarak değerlendirir. Her durumun koşulları kendine özgü olduğu için oyuncunun zaman zaman doğaçlama yapması kaçınılmazdır.

Her şeyin yolunda olduğu bir flört deneyiminde, etkileşime dahil olan taraflar birbirlerinin güçlü ve zayıf yanlarını keşfetmeye çalışırlar; bir yandan, kur yapmanın gereği olarak birbirlerinin güçlü yanlarını takdir ederken, diğer yandan, birbirlerinin mahcubiyete neden olabilecek zayıf yanlarıyla empati kurmak suretiyle merhametli oldukları izlenimini verirler. Ancak etkileşim sırasında açığa çıkan bu zayıf yanlar, zaman içinde katılımcılar arasında çıkması muhtemel bir krizde birbirlerinin aleyhine kullanabilecekleri kozlara dönüşürler. Ayrıca, her performans adeta evrensel bir oyuncu ikilemine dayanır: Pek çok oyuncunun, seyirciyi rahatsız etmesi muhtemel olan kendine özgü düşünceleri açığa vurma itkisiyle ile seyircinin duymak istediği birtakım ruha dokunan düşünceleri ifade etme arasında içsel bir bocalama yaşaması da olağandır. Neticede, ortalama bir oyuncu seyircinin duygularını ondan daha iyi biçimde kelimelere döktüğü takdirde bunun seyirci üzerinde ne denli büyüleyici bir etki yaratacağının farkındadır. Fakat bunun için ödemesi gereken bedel, flört etkileşimini aksatması ve nahoş bir izlenim vermesi muhtemel olan eleştirel düşüncelerinden büyük ölçüde feragat etmek zorunda kalması olacaktır.

Flört etkileşiminin sürdürülebilir bir ilişkiye dönüşmesi için katılımcılar arasında -geçici bile olsa- asgari müştereklerde bir uzlaşmanın sağlanması şarttır. Ancak kadınların erkeklerle eşit şekilde iş yaşamına katıldığı günümüz modern toplumlarında, cinsiyetlere atfedilen klasik iş bölümü rolleri -ev geçindiren erkek (breadwinner) ve ev içi işlerden sorumlu kadın (homemaker)- önemli ölçüde dönüşüm geçirmektedir. Bu nedenle, ekonomik özerkliklerini ilan eden kadınlar, flört etkileşiminin müzakere masasına birtakım taleplerle otururlar. Bu talepler ev işi ve çocuk bakımı yükünün paylaşılması gibi uzlaşmanın görece daha kolay olabileceği talepler olabilir. Ya da alışveriş, tatil, eğlence vb. tüketim ve harcama alışkanlıklarına ilişkin bireysel karar, tutum ve davranışların öne çıkarıldığı zorlayıcı talepler de olabilir. Modern zamanların ilişkilerinde öne çıkan can alıcı nokta, her şeyin her an için yeniden ve yeniden müzakere edilmeye açık olmasıdır.

Katılımcılar, fikir ayrılığına yol açması muhtemel dış görünüş, ailevi travma, etnik ve dinsel aidiyet gibi hassas konular hakkında sessiz kalmayı tercih edebilir veya kısmen

birbirlerini destekleyici diplomatik dil²¹ kullanımını benimseyebilirler. Goffman'ın ifadesiyle, “belli gerçekleri öne çıkararak ve diğerlerini gizleyerek idealize edilmiş bir izlenim takdim edilir” (Goffman, 2009:71). Zira etkileşim süreci doğası itibariyle iki ucu keskin bir bıçak gibidir; bir uçta gösteri, seyirciyi koşulsuz onaylamak suretiyle oyuncunun kendi kaderini seyircinin insafına bıraktığı bir dalkavukluğa dönüşme riskini içerir. Ya da oyuncunun narsistik bir büyüklenmecilikle seyirciye üstünlük tasladığı bir şova da dönüşebilir. Bu nedenle “her katılımcının kendisi için çok önemli olan ama diğerleri için aynı acil öneme sahip olmayan konularla ilgili geçici bir kural çerçevesi çizmesine izin verilir” (Goffman, 2009:22-23). Fakat üstünkörü bir performansla asgari müştereklerde uzlaşan bir kural çerçevesi çizilemez elbette. Bunun için, oyuncunun bencillik-empati skalasının ortalarında bir noktadan performans sergilemesini mümkün kılacak bir “sahicilik etiğini” benimsemesi ve bunu seyirciye hissettirmesi gereklidir. Zira oyuncu ancak tutarlı, içten ve ahlaki niteliklere sahip bir izlenim yönetimiyle seyirciye duygularını iletmenin kabul edilebilir bir yolunu keşfedebilir. Goffman'ın (2009:25) uyarısına kulak verirsek; “herhangi bir durum tanımının aynı zamanda kendine özgü ahlaki bir karakteri de olduğu yönündeki önemli gerçeği göz ardı etmemeliyiz. [...] Gizlice veya açıkça belli toplumsal özellikler taşıdığını belirten bir bireyin gerçekte de iddia ettiği gibi olması gereklidir.” Öte yandan, elbette her sosyal etkileşimde olduğu gibi, flört etkileşiminde de seyircileri manipüle etmeye çalışan, niyet ve beklentileri gerçekte sarıh olmayan kötü şöhretli kurnaz oyuncular bulunur. Seyircinin, “kolay lokma” olmadığına ilişkin izlenim oluşturma çabası da bu nedenledir. Bununla birlikte, içtenlik, ekseriyetle spontane gelişen bir durum tanımı olduğu için oyuncuyu senaryo dışına çıkmaya ve doğaçlama yapmaya zorlar. Fakat yine de içtenliği biraz pratikle taklit etmek mümkün olduğundan, bir oyuncunun ne zaman içten veya ne zaman stratejik bir hamle içinde olduğunu anlamak oldukça güç olabilir. Goffman oyuncularını araçsal akılla hareket etmekten alıkoyan birtakım duyguların etkili olduğunu öne sürer eder: “Çoğu oyuncunun gerçekleri yanlış sunmak için gerekli yeti ve güdüye sahip olduğu da açıktır; yalnızca utanç, suçluluk veya korku bunu yapmalarını engeller” (Goffman, 2009:65). Ancak biz yine de oyuncunun yansıttığı izlenimlerde spontane içtenlik ile kendini role kaptırma arasında kesin bir ayırım yapmanın oldukça güç olduğu durumların varlığını da kabul

²¹ Mütecaviz söz ve eylemlerden stratejik olarak kaçınma anlamına gelen İngilizce “politically correctness” (politik doğruculuk) kavramına karşılık olarak kullanılmıştır.

etmeliyiz. Zira çarpık ilişkileri başlatan sahtekâr benlik sunumlarını ancak bu şekilde açıklayabiliriz. Bununla birlikte, seyircinin güvenini hızlıca kazanmak isteyen sabırsız bir oyuncunun, birtakım içi boş ve abartılı taahhütlerde bulunması, ilişkide onarılması pek de mümkün olmayan hasarlara yol açabilir. Goffman’a göre, başlangıçta sunulan böylesi bir durum tanımı, sonradan değiştirilebilmesi kolay bir şey olmadığı gibi, ahlaki de değildir. Onun için oyuncunun en başında bir ilişkiden ne beklediğini etraflıca düşünmüş olması hayli elzemdir (Goffman, 2009: 24). Zira oyuncu, etkileşimin başında olduğunu iddia ettiği benliğe ve yansıttığı izlenimlere sadık kalmaz; zaman içindeki eylemleri başlangıç konumuyla çelişirse riyakâr durumuna düşecektir.

Ayrıca, bir flört etkileşimi analizinde mahcubiyet duygusunun işlevine de yer vermek önemlidir. Tiffany W. Smith’in (2018) “Duygular Sözlüğü”nde mahcubiyet, “başkalarının yanında bir anlığına yapılan, görgü kurallarına aykırı ufak bir hareket nedeniyle sosyal ortamda küçük düşmek” (s.166) şeklinde tanımlanmaktadır. Mahcubiyet, konuşurken duraksama, dudak ısırma, gelişigüzel el kol hareketleri, yüzün kızarması ve nereye bakacağını bilememe gibi pratiklerde kendini ele verir. Flört etkileşiminde erkek oyuncu ‘tuttuğunu koparan’ veya ‘girişken’ bir izlenim oluşturmaya çalıştığından, mahcubiyet duygusu -eğer senaryo gereği değilse- oyuncunun performansını sekteye uğratabilir. Buna karşın, kadın seyirci, hâkim sosyo-kültürel çevreyle²² tutarlı bir benlik izlenimi sunduğu takdirde, utanma ya da mahcubiyet duygusunu bir uyumluluk gösterisi²³ olarak kolaylıkla kendi lehine kullanabilir. Zira “mahcubiyet bireyin toplumsal örgütlenmeye, değerlere ve göreneklere duyduğu bağlılığı sürdürmesinde önemli bir rol oynar” (Heath, 2009:93). Bu kültürel sadakatin önemli bir avantajı, seyirciyi beklenmedik yaklaşma maceralarından uzak tutması ve böylece kendini güvende hissettiği görece mesafeli konfor alanını korumasıdır. Fakat burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta vardır: Seyirci, görgü kurallarına aykırı biçimde rahat tavırlar sergileyebilir veya tersine, kendini tümüyle kültürel denetime tabi kıldığına ilişkin silik veya içe dönük bir izlenim bırakabilir. Her iki senaryo da katılımcıları söz konusu flört etkileşiminin çöktüğü bir kriz içinde bırakabilir.

²² Utanma veya mahcubiyetin nerede başlayıp nerede bittiğine ilişkin evrensel sınırlar bulunmamaktadır. Bu duygunun ekseriyetle kültürden kültüre göre değişiklik gösterdiği kabul edilmektedir (bkz. Önderman, 2020).

²³ Aksayan ilişkinin sağlıklı biçimde sürmesini isteyen bir katılımcı, pişmanlık, özür ve ortamı yatıştırma gibi mahcubiyetin “uyum sağlayıcı” işlevlerinden yararlanmak suretiyle, toplumsal bir kural ihlali yaptığını itiraf eder. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. (Cirinlioğlu, 2020).

Gündelik sosyal etkileşimlerin içindeyken çoğu zaman ne söyleyeceğimizi, nasıl davranacağımızı biliriz. Zira gündelik olayların çoğuna karşı birtakım karşılık verme rutinlerine ve ritüellerine sahibizdir. Peki ama biz bu ritüelleri nasıl öğreniriz? Yeni biriyle tanıştığımızda, eğlenceli bir partiye veya iş mülakatına katıldığımızda hangi tutum ve davranışları sergileyeceğimizi nasıl biliriz? Bir stadyumda, düğünde veya cenazedeki uygun davranış ilkelerini nasıl ediniriz? Tıpkı bir film aktörünün belli bir senaryoya bağlı kalmasına benzer şekilde, bizler de toplumsal aktörler olarak farklı durumlara özgü söylem ve eylemlerimize yön veren birtakım farklı senaryoları takip ederiz.

William Simon ve John H. Gagnon toplum kuramında halen biyolojik tözcülüğün²⁴ baskın olduğu 1970'lerin başında cinsel davranış sosyal inşacı bir perspektiften ele aldılar. Sembolik etkileşimci gelenekten gelen Gagnon ve Simon, cinsel davranış kalıplarının günlük yaşamın dinamik akışı içinde yapılaşmış olduklarını savundular. 1973'te basılan "Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality" (Cinsel Davranış: İnsan Cinselliğinin Sosyal Kaynakları) adlı ortak çalışmalarında, tüm anlamlı cinsel pratiklerin sosyo-kültürel olarak belirli senaryolara, kurallara ve yaptırımlara göre sosyal aktörün eylemlerine yön verdiğine dikkat çektiler (Akt. Parker, 2010).

Simon ve Gagnon cinsel senaryolar kuramını (sexual scripts theory) üç farklı düzey üzerine inşa etmişlerdir: a) Sosyal aktörün içinde yer aldığı bağlamın kendine yüklediği kolektif talimatlara göre sergilediği uygun davranışlar kılavuzu olarak kültürel senaryolar, b) Sosyal aktörün belli bir etkileşim anında belli bir kültürel senaryoyu doğaçlama yapmak suretiyle eşsiz bir forma dönüştürdüğü kişilerarası senaryolar ve c) Spesifik bir durumda cinsel uyarılmayı başlatan ve sürdüren imaj ve arzuların yönetimini sağlayan; nasıl düşüneceğimizi, hissedeceğimizi ve davranacağımızı belirleyen inrapsişik senaryolar (Simon & Gagnon, 1986:98-99).

Aynı kültürel senaryoların yürürlükte olduğu bir sosyal çevrede yetişen bireyler, genellikle aynı cinsel senaryoları içselleştirmeye yatkındırlar. Fakat pek çok kültürde kadınlar ve erkekler farklı şekilde yetiştirildiklerinden, birbirinden farklı ama sıklıkla birbirlerini tamamlayan cinsel senaryolara hayat verirler. Erkek ve kadınların farklı cinsel senaryolar içindeki rol ve beklentileri, cinsiyetlerin her birine özgü şekilde yapılaşmış (gendered) davranış kalıplarına işaret etmektedir. Dolayısıyla bir toplumun birlikte

²⁴ Cinsellik, toplumsal cinsiyet, yetenek, kişilik ve zekâ gibi unsurların, -koşullar, yetiştirme ve kültürden ziyade- biyolojik olarak insan doğasına içkin olduğunu veya doğuştan geldiğini savunan görüş.

yaşama alışkanlıkları, evlilik, nikah ve aile kurmaya ilişkin ritüelleri, bu davranış kalıplarının kurumsallaşmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Ancak burada sosyo-kültürel yapının, sosyal aktörün eylemleri üzerinde mutlak belirleyiciliği veya katı bir ağırlığı söz konusu değildir. Aksine hem erkek hem de kadın, cinsel aktivite için gereken doğru zaman, doğru yer, beklenen ritüeller ve uygun davranış bilgisini kültürel senaryolardan öğrendikten sonra içinde oldukları spesifik duruma özgü kişilerarası senaryolar geliştirirler. En nihayet bu senaryolar ne derece birbirini tamamlayıcı olursa her iki cinsiyetin birbirlerinden beklentileri de o derece iyi örtüşecektir (Wiederman, 2005).

Erkek ve kadın bedenlerinin anatomik açıdan farklı olması, erkeksi ve kadınsı cinsiyet rollerini derinden etkiler kuşkusuz. Beden bilgisiyle birlikte sosyalleşen erkekler daha bağımsız, girişken ve keşfetmeye odaklı cinsel senaryoları öğrenirken, kadınlar utangaç, korumacı ve öz-denetim içeren senaryoları öğrenirler. Pek çok genç erkek için cinsel aktivite, fazlaca duygusal yatırım gerektirmeyen, basitçe bedensel haz ödülüne dayalı ve rekabetçi bir oyununun bileşenidir. Bu, bireysel haz arayışını önde tutan erkeklerin, “doğru adres” kaygısı taşımadıkları ve rastlantısal cinsel aktivitelere daha yatkın oldukları anlamına gelmektedir. Buna karşın, kadının doğum yapması, gebelik süreci ve yeni doğan bakımının diğer tüm canlılara kıyasla insan türünde oldukça uzun zamanlara yayılması gibi koşullar, kadınları, hemen her zaman söz konusu bakım yükünü paylaşacağı sorumlu erkeği seçerken titiz ve şüpheli bir tutum almaya teşvik eder. Zira kadınlar için gayri meşru ve anlamsız cinsel aktivite hem bedenlerine (hamile kalmak gibi) hem de sosyal itibarlarına (damgalanmak) karşı riskler içermektedir (Wiederman, 2005). Ne var ki, kadının sosyal itibarını zedeleme tehdidi içeren cinsel etkileşim ritüelleri, bencilce haz arayışındaki bir erkeğin daha geniş bir sosyal grubun nazarındaki itibarını yükselten sembolik bir anlama sahip olabilir (Collins, 2004:238).

Aslında, kadın bedeninin tarih boyunca her sosyo-kültürel yapıya özgü belli bir “nomos”un [namus/kural] merkezi konusu yapılmış olması hem toplumsal damgalanmanın getirebileceği itibar kaybının engellenmesine hem de soy bağı istikrarına ilişkin ahlaki-hukuksal bir kaygının neticesi gibi görünmektedir.²⁵ Dolayısıyla kadınlar için cinsel aktivitenin, erkeklerde olduğu gibi basit ve bencil bir haz deneyiminden ziyade, ekseriyetle normatif bir ilişki çerçevesine bağlanır. Mesela bu farklılık, sıklıkla

²⁵ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. (Berkowitz, 2013).

ailelerinden uzak şehirlerde okuyan gençler arasındaki ilişkilerde belirgindir. Her tür dışsal denetim mekanizmasından bağımsız bir şekilde yakın ilişkiler kuran genç erkekler ve kızlar, cinselliğe oldukça farklı anlamlar atfettikleri senaryolara sahip olduklarını kısa sürede öğrenirler. Söz konusu senaryoların örtüşmemesinden dolayı sosyal itibarını kaybedip utanç verici bir durumun içinde kalma riskini almak istemeyen kızlar, temeli sağlam bir ilişki için gereken duygusal enerji²⁶ yatırımında bulunmaya gönülsüz erkekleri seçmemeye özen gösterirler.

Ayrıca, günlük yaşamın mikro sosyal etkileşimlerinde bireyler genellikle oldukça kısıtlı biçimde fiziksel temas içeren senaryoları takip ederler. Zira temas, sosyal ve fiziksel mesafelerin kapsam ve sınırlarını belirler. Bireyler, bir sosyal ilişkinin başladığını veya bittiğini ifade etmek için el sıkışmalar veya kazara birbirlerine temas ettiklerinde bunu bir kural ihlali sayıp özür dilerler. El sıkışma, el ele tutuşma, sarılma, sırta dokunma, kol kola girme ve öpüşme gibi temas türleri, süre ve yoğunlukları, bireyler arasındaki sosyal bağın niteliğini tanımlayan ve bunu tüm katılımcılara ileten sembolik anlamlara sahiptirler. Örneğin bir cinsel etkileşim ritüeli olarak erkek ve kadının ele ele tutuşması, aralarında tesis edilmiş daimî duygusal bağı gösteren tipik bir aşk ilişkisini çevreye ilan eder (Collins, 2004:239). Ya da ülkemizde üniversiteye yeni başlayan kız öğrencilerin küçük gruplar halinde kol kola girdikleri görülür. Bu, yabancı bir çevreye katılmanın neden olduğu güvenlik endişesi karşısında özgüveni destekleyen tipik bir etkileşim ritüelidir kuşkusuz. Fakat kol kola girme ritüeli, kızlara sadece çevrede olup bitenleri güvenli bir noktadan seyretme -ki onların seyirci olduklarını hatırlarsak- fırsatı vermez, aynı zamanda yeni çevreyi yeterince tanımadan erkeklerden gelebilecek muhtemel yakın ilişki taleplerine karşı da sosyal bir bariyer işlevi görür.

Özetle, sembolik etkileşimci bir perspektiften romantik ilişkilere eğilirken, her durumun simgeleri ayrı ayrı anlamlar taşır. Bireyin geldiği ailenin toplumsal sınıfı, gelir, servet, meslek, giyim tarzı, alışveriş alışkanlıkları, (saat, küpe vb.) aksesuar ve takı tercihleri, eğlenmek için tercih ettiği mekanlar, sigara markası, otomobil modeli, iletişimde tercih

²⁶ Bu kavram, Collins'in etkileşim ritüeli zincirleri kuramı için adeta bir "sine qua non" (olmazsa olmaz)dur. Etkileşim ritüelleri, kendi ifadeleriyle, "yüksek derecede karşılıklı ilgi odağını –yani yüksek derecede duygusal bir katılımla birlikte, yüksek derecede bir öznelarasılığı– bir araya getiren durumlardır; bedensel senkronizasyon, karşılıklı uyarılma/katılımcıların sinir sistemlerinin uyarılması aracılığıyla, bilişsel sembollerle ilintili üyelik hissini üreten durumlar; ayrıca, ahlaken uygun olduğunu düşündükleri şey adına eyleme geçmelerinde katılımcılara özgüven, coşku ve arzu vererek onların duygusal enerjilerini üreten durumlardır" (Collins, 2004:42).

ettiği dil, bekâret algısı, vb. pek çok şey, bireyin kim olduğuna ilişkin öznelarası iletişimde karşıya ilettiği (ve de karşıdan aldığı) mesajlar üzerinden belli simgesel statü anlamlarına sahiptirler. Bu simgesel anlamlar, şüphesiz, romantik ilişki kuracağımız partner ve eş seçimlerimizi derinden etkiler.

1.3.3. Feminist Kuram ve Romantik İlişki

Feminist kuram, cinsiyet eşitsizliğinin toplumsal, kültürel ve siyasal dinamiklerini anlamak için 20. yüzyılın başlarından itibaren gelişme gösteren disiplinlerarası bir yaklaşımdır. Cinsiyetin güç ilişkilerini, toplumsal yapıları ve bireysel deneyimleri nasıl şekillendirdiğini analiz etmeyi ve sorgulamayı amaçlar. Kuramın tanımlayıcı özellikleri kısaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Kesişimsellik: Cinsiyetin, ırk, sınıf, cinsellik ve milliyet gibi diğer kimliklerle nasıl bir etkileşim içinde olduğuna dikkat çeker; bireylerin baskı ve ayrıcalık deneyimleri üzerine odaklanır (Crenshaw, 1989).
2. Eril Tahakküm Eleştirisi: Erkeklerle ayrıcalık tanıyan ve kadınları ikincil konuma getiren patriyarkal sistemlerin egemenliğine meydan okur (Hooks, 1984).
3. Cinsiyeti Bir Toplumsal İnşa Olarak Görme: Cinsiyeti sabit bir biyolojik kategori yerine toplumsal olarak inşa edilmiş bir kimlik olarak görür; toplumsal normların ve beklentilerin cinsiyet rollerini ve davranışları nasıl şekillendirdiğini vurgular (Lorber, 1994). Erkeklerle kadınlar arasında sabit, doğuştan gelen farklılıkların olduğu fikrini reddeder; dolayısıyla cinsiyet farklarının toplumsal olarak inşa edildiğini ve değiştirilebileceğini savunarak biyolojik tözcülük fikrini reddeder (Butler, 2019).
4. Tarihsel Analiz: Tarihsel bağlamların nasıl cinsiyet eşitsizliklerini şekillendirdiğini ve devam ettirdiğini inceler; mevcut sorunların kökenlerini geçmişteki toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarla ilişkilendirir (Offen, 1988).

Bununla birlikte feminist kuramın kendi tarihsel gelişimindeki dönüm noktaları ise şu şekilde özetlenebilir:

- Birinci Dalga Feminizm (19. yüzyılın sonu-20. yüzyılın başı): Kadınlar için seçme ve seçilme hakkı gibi yasal hakların sağlanmasına odaklandı.
- İkinci Dalga Feminizm (1960'lar-1980'ler): Üreme hakları, işyerinde ayrımcılık ve aile içi şiddet gibi konuları da içine alan bir perspektifle genişledi. Ayrıca patriyarkayı, cinsiyet rollerini ve öteki kimliklerle kesişimsel noktaları vurguladı.

- Üçüncü Dalga Feminizm (1990'lar-günümüz): Kadınlar arasındaki çeşitliliği vurgular ve küreselleşme, queer hakları ve cinsiyetin diğer kimlik ve baskı biçimleriyle etkileşimini ele alır. 2010'lardan itibaren belli bir nüansla yeni bir dalga oluşturup oluşturmadığı tartışılan yeni bir manzara, cinsiyete dayalı şiddet, beden-merkezli bakış açısı ve çevrimiçi taciz gibi konuları ele alması ve etkinliklerinde sosyal medya ve dijital aktivizmi kullanmasıyla öne çıkmaktadır (Donovan, 2019).

Heteroseksüel romantik ilişkiler tarihsel olarak erkeklerin kadınlara kur yapma pratiği ile onlara “sahip olma” (mülkiyet) zihniyeti üzerine kuruludur. Bu, tarih boyunca süregelen güçlü bir gelenek olmuştur. Birine çıkma teklifinde bulunma, hesap ödeme veya ailenin ana geçim kaynağını kazanma işlevini üstlenme gibi romantik ilişkiyle ilgili pek çok düşünce ve eylemin hala erkeklerin başlatıcı ve yönlendirici, kadınların ise alıcı ve bakım sağlayıcı olduğu fikrine dayanmaktadır. Ancak bir yandan da dünya toplumları neo-liberal modernleşmenin etkisiyle pek çok yönden değişime uğramaktadır. Kadınlar giderek artan bir şekilde yüksek statülü işler ve cinsel serbestlik gibi “erkek alanlarına” girmektedir.

Peki, tüm bunlar romantik ilişkileri nasıl etkilemektedir? Feminizm hakkındaki popüler (yanlış) algılar feministleri erkek düşmanı ya da lezbiyen olarak karalamaya eğilimli olduğundan, birçok insanın toplumsal cinsiyet eşitliğini romantizmle uyumsuz ve romantik ilişkilere engel olarak görmesini kolaylaştırır. Ancak durum gerçekten de böyle midir? Geleneksel olarak, kadınların statü ve etki kazanma yolu yüksek statülü romantik partnerler çekmekten geçiyordu. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği hareketi işleri değiştirmiş olsa da romantizmle ilgili kültürel kalıplar kadınların sosyal rollerini sınırlamış ve hala sınırlamaya devam etmektedir. Örneğin, ergen kızlar ilk cinsel deneyimlerini tanımlarken sık sık bunun kendilerine “olmuş” bir şey olarak tanımlarlar, oysa erkeklerin anlatılarında bu tür bir irade eksikliği görülmez. Bu güç dengesizliği yetişkinlerde de devam eder ve erkeklerin kadınlardan daha fazla cinsel ilişki başlatma ve yönlendirme olasılığı yine de daha yüksek kalır. Bununla birlikte, araştırmacılar heteroseksüel romantizm senaryolarının zamanla daha eşitlikçi hale geldiğini de fark etmişlerdir. Eşitlik hareketi tarafından teşvik edilen kadınlar, romantizmi başlatmada giderek daha aktif roller üstlenmekte ve daha baskın cinsel davranışlar sergilemektedirler. Kadınlar için bu değişimin getirisi açıktır. Geleneksel kültürel romantizm anlayışları, kadınların kendilerini ifade etme yeteneklerini engeller, çünkü bu, kontrol ve iradeden

vazgeçmeyi gerektirir. Bu durumun cinsel ilişki ve ilişkilerde memnuniyetsizliğe yol açtığını biliyoruz. Dahası, kadınların abartılı geleneksel baskıya kalma durumlarında vajinismus gibi rahatsızlarla karşılaştıkları da bilinmektedir (Yunusoğlu, 2021). Buna karşılık, feministler, bir ilişkide daha fazla irade ve eşitliğin, daha iyi iletişim, artan ilişki memnuniyeti ve daha iyi bir cinsel yaşam ile ilişkili olduğuna yönelik çalışmalara atıfla, feminist erkeklerle ilişkide olan kadınların hem kalite hem de uzun vadeli istikrar açısından, feminist olmayan erkeklerle ilişkide olan kadınlara göre daha sağlıklı ilişkiler bildirdiklerini öne sürmektedirler (Jacqueline, 2021).

Erkeklerin korkusu ya da bocalaması – Birçok erkek, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilişki sorunlarına yol açacağını düşünmektedir. Durum gerçekte böyle midir? Bu konuyu ele almanın bir yolu, çiftlerin geleneksel aile rollerinden uzaklaştıklarında, erkeklerin evde daha fazla sorumluluk alması durumunda ne olduğunu incelemektir. Birlikte yaşayan çiftler üzerinde yapılan bir çalışma, gelir kazanımında ve ev işlerinin paylaşımında daha fazla eşitliğin, daha büyük ilişki istikrarı ve daha sık cinsel ilişki ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Harris ve ark., 2022). Öte yandan, erkeklerin ilişkilere özgü eski geleneksel sosyal rollerini terk edip eşlerine ev işleri, alışveriş ve çocuk bakımı gibi konularda daha eşitlikçi sorumlulukları kabullenmesi kolay olmadığı gibi hızla bocalamalarını da beraberinde getirmektedir (Cohen, 1995).

Feminist kuram, toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha istikrarlı ilişkilere yol açtığını öne sürer, daha tatmin edici ve sağlıklı ilişkiler adına daha açık iletişim kalıplarına ilişkin desteğini vurgular. Peki, bu erkeklerin romantik ilişkileri başlatmayı bırakmaları veya kadınların hesabı ödemeye başlamaları gerektiği anlamına mı gelmektedir? Kısa vadede (örneğin, ilk buluşmada), kültürel senaryolara uymak, her iki partner de aynı fikirde olduğu sürece etkileşimleri kolaylaştırabilir. Ancak uzun vadede, romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri sürdürmek muhtemelen yarardan çok zarar getirecektir.

1.3.4. Çatışmacı Kuram ve Romantik İlişki

Tıpkı yapısal-işlevselcilik gibi makro ölçekli sosyal analizleriyle öne çıkan Marksist kuram da romantik ilişkilere aile birimi üzerinden yaklaşmaktadır. Fakat yapısal-işlevselcilikten farkı, mevcut toplumsal düzenin içinde kurumsallaşmış olan yapılara eleştirel bir perspektiften yaklaşmasıdır. Marksist kurama göre, aile biriminin ortaya

çıkışı doğrudan üretim biçimi ve mülkiyet koşullarıyla ilişkilidir. Engels'in tarihsel materyalizme dayanan temel argümanı, ataerkil ve tek eşli aile yapısını tarihsel süreç içinde özel mülkiyet ve devletin ortaya çıkışıyla ilişkili görmesine dayanır. Buna göre, özel mülkiyet birikimine sahip erkekler, kendi soyundan mirasçıların yaşam standartlarını garanti altına almak için kadın cinselliğini ve doğurganlık işlevlerini kontrol etmek istemişlerdi. Kadınların boyunduruk altına alınması yoluyla ataerkil çekirdek aile yapısının kurumsallaşması bu ekonomik kaygının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, mülkiyet sahibi sınıfın çıkarlarını korumak için ortaya çıkmış olan devlet aygıtı, miras hukuku ve tek eşli evlilik yasaları üzerinden mülk ve servetin kuşaklar boyunca aynı aile içinde kalmasını garantilemek istemiştir (Engels, 2021). Zira feodal toplumlarda, aşk, evliliğin temeli değildi. “Şövalye veya baron için, toprağın prensi için olduğu gibi, evlilik siyasi bir eylemdir, yeni ittifaklarla gücü artırma fırsatıdır” (Engels, 2021:78). Dolayısıyla ister evlilik içi olsun isterse de evlilik-dışı olsun, cinsel ilişki, romantik bir aşk ifadesi olmaktan başka, politik sonuçları olan açıkça fizyolojik bir eylemdi.

Engels'in Darwin'in evrim teorisi üzerine temellendirdiği bu tarihsel materyalist toplumsal anlatının geçerliliği veya güncelliği bir yana, onun bakış açısının önemi, insanın kendi türü üzerinde tahakküm kurmayı amaçlayan iktidar tutkusunu eleştirel bir gözle sosyal analizin merkezine getirmesinde aranmalıdır. Devlet ve toplum, patron ve işçi, ebeveyn ve çocuk, öğretmen ve öğrenci arasındaki güç ilişkileri romantik ilişkiler özelinde erkekler ve kadınlar arasında da söz konusudur kuşkusuz. Cinsiyetlerin ekonomik kazanıma ilişkin sosyal konumları, yani bir ilişkide kimin çalışıp kimin çalışmadığı ya da kimin ötekenden daha fazla kazanç elde ettiği gibi konular, güç merkezli tartışmaları da beraberinde getirebilmektedir.

Marx'a göre, “insanın varlığını belirleyen bilinci değildir, buna karşın, bilincini belirleyen toplumsal varlığıdır.” (Marx, 1904:7). Bu nedenle, romantik bir ilişki de sadece iki kişi arasındaki duygusal etkilenmeyle sınırlı bir aşk olayı olarak görülemez. Fakat romantik ilişki, mahrem duygusal bağa olan ihtiyaca dayalı olduğu ve düşünceleri içerdiği ölçüde, üretim ilişkileri ve bunlarla ilişkili ekonomik gelişim ve politik süreçleri de içeren daha büyük toplumsal kuvvetlerden etkilenir. Dolayısıyla kapitalizmin koşulları altındaki bir romantik ilişki anlayışı ile alternatif bir toplum modeli içindeki romantik ilişki anlayışı farklı olacaktır. Bu amaçla, Marx ve Engels Komünist Manifesto'da, bir üretim aracı

olduğu gerekçesiyle burjuva evlilik ve aile anlayışını sert şekilde eleştirirler ve kadınların yalnızca birer üretim aracı olarak görülmedikleri bir toplum öngörürler. Bu durum, Marx ve Engels'in kişisel ilişkiler üzerindeki ekonomik kısıtlamaları aşma arzusunu yansıtır. Başka bir ifadeyle, aşk ile evliliğin kapitalizmin materyalist baskılarından özgürleşeceği alternatif bir ekonomik ve toplumsal örgütlenme modelini savunma gerekçelerinden birini oluşturur (Marx & Engels, 2003:89-92).

Ayrıca, bir bütün olarak Marksist kuramın yansıttığı ideolojik karakteri bir yana bırakırsak, onun içindeki meta fetişizmi, şeyleşme, yabancılaşma, yanlış bilinç vb. bazı kavramların günümüz kapitalizminin toplum üzerindeki etkilerine odaklanan eleştirel bir sosyal analiz açısından hala kullanışlı yönleri olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, Marksist teori temelinde romantik ilişkilerdeki dönüşümü anlamak için kapitalizmin gündelik hayat içinde nasıl bir yakın ilişki formunu ve aile yapısını teşvik ettiğine bakmak gerekmektedir.

Modernlik-öncesi toplumlardan farklı olarak, ailenin yönetsel açıdan daha küçük birimler halinde varlığını sürdürmesi, kapitalist ekonominin döndürülmesinde gerekli olan hem emek gücü ihtiyacı hem de tüketim hacmi ve çeşitliliği için daha işlevsel bir anlama sahiptir (Cozarelli, 2018). Zira sistemin tüketime dayalı genişlemeci mantığı belli bir işlem hacmini; işlem hacmi de rekabetin varlığını gerektirir. Rekabetin sürdürülmesi ise sisteme dahil olan rakiplerin çokluğuna dayanmaktadır. Sistemin mantığı açısından üretilen bir metayı bir bütün olarak aileye satmak yerine ailenin her bir ferdine satmak daha karlı bir tutumdur. Örneğin, ev telefonu ilk icat edildiğinde önce her bir haneye pazarlandı. Her ailede sadece bir ev telefonu bulunuyordu. Daha sonra icat edilen cep telefonları bir ailenin her bir ferdine pazarlanmaya başladı. Aile yapısının kendisi de bu kişiselleştirme deneyiminden bağımsız değildir. Aşk, cinsellik ve çocuk sahibi olma gibi ailenin ontolojik bileşenleri, neo-liberal kapitalizmle birlikte aileden bağımsız, kendinde birer amaç olma yoluna gitmektedirler. Bu politikanın altındaki ekonomik amaç, kapitalist sistemi ayakta tutan işlem hacmi adına kişiselleşmiş tüketimi artırmak ve ihtiyaçları çeşitlendirmekten başka bir şey değildir. Bunu yapabilmek için de bir toplumun her bir üyesini meta fetişizminin tuzağına çekmek; onları, gerçek ihtiyaçlarını göremeyecek kadar kendilerine yabancılaştırmaktan geçmektedir. Klasik Marksist kurama göre, kapitalist sistem içinde üretilen bir metanın iki anlamı vardır: biri, sağladığı faydası (kullanım değeri), diğeri, pazardaki marka algısı (değişim değeri). Toplumsal

ilişkilerde metanın marka algısının kullanım faydasının önüne geçtiği her durumda meta fetişizmi ortaya çıkar (Sammond, 2007:607-612). Dolayısıyla meta fetişizmi, kitle iletişim araçları üzerinden bireylerde yüksek yaşam standartlarına dair algı ve beklentilerin kısıktırılmasının bir sonucudur.

Romantik ilişkiler de bu durumdan bağımsız değildir. Bireyler, birbirlerini tıpkı metaları gördükleri gibi görürler: Erkek için zayıf, güzel ve çekici bir kadın, kadın için ise kaslı, zengin ve yakışıklı bir erkek toplumsal olarak itibarlı ve ayrıcalıklı kabul edilen simgesel tanımlara dönüşürler. Ayrıca, doğum günü, sevgililer günü, evlilik yıldönümü, vb. tarihlerin hatırlanıp sürprizlerle kutlanması, piyasanın işlem hacmini artırmak için ortaya attığı stratejik bir hamledir. Bu gibi özel algılanan günlerde romantik ilişkinin kalitesi ve derinliği, sıklıkla sevgililerin birbirlerine verdikleri hediyelerin değişim değeriyle değerlendirilir. Hediye ne kadar pahalı veya egzotikse, aşk ilişkisi o kadar iyi kabul edilir. Marksist kuramın bir diğer önemli kavramı, yabancılaşma, bireyin dünyaya, insana ve topluma dair isabetli durum değerlendirmesi yapabilmesini engelleyen bir bilinçsizlik haline işaret eder (bkz. Slaterry, 2017:123-133). Başka bir ifadeyle, yabancılaşma, “kişinin kendisi ve yaşam deneyimleri arasındaki sosyal ve psikolojik ayrışmayı ifade eder” (Hodson, 2007:119). Bu, isabetsiz durum değerlendirmesi krizine yol açan yabancılaşma, toplumsal dayanışmanın karakterini dönüştürür; rekabet ve başarı üzerinden bireyciliğin bencillikle özdeşleşmesinin yolunu açar. Bu aynı zamanda günümüzün yeni kuşak gençleri arasında her şeyin en iyisini kendisinin hak ettiğine dair abartılı yanılsamayı hızla yayan bir narsisizm salgınının da kaynağını oluşturur (Twenge & Campbell, 2015). Bireylerin birbirlerinden bencilce talep ve beklentilerini pazarlık konusu haline getirebilmeyi normalleştiren bu kültürel pandemi içinde, romantik ilişkinin inşa edilmesinde ve sürdürülmesinde elzem olan empati ilkesi de temelinden sarsılır. Başka bir ifadeyle, romantik bir ilişki veya aile yaşantısı içinde A kişisi B kişinin maddi gereksinimlerini karşılayamazsa aralarındaki sevgi bağı da bundan olumsuz şekilde etkilenir.

Ayrıca, kapitalizmin, çalışma yaşamının süresini ve niteliğini belirleyen yeni kontrol biçimleri geliştirmesi, çalışanın yaratıcı potansiyel becerilerinin gelişimine hiçbir katkısı olmayan rutinleşmiş, robotik ve esnek iş yaşamının günlük hayatın büyük bölümünü işgal etmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Sennett, 2021). Dolayısıyla bu yeni zaman ve emek ayarlaması, çoğu durumda eşlerin birbirine ayırabildikleri kısa zamanlara

sığdırılmış duygusal bağın ve iletişimin kalitesini de derinden etkiler. Bireylerin günlük yaşamda hayatlarını birleştirdikleri kişilerden daha çok mesai arkadaşlarıyla vakit geçirmesi, çoğu kez eve fazlasıyla yorgun dönen ve artakalan zamanda paylaşımları günden güne azalan eşlerin içinde bulundukları ortak durumun (evliliğin) hakiki bir parçası gibi hissetmedikleri, tersine, bu durumu ikinci bir mesai türü gibi algıladıkları bir yabancılaşmaya neden olur.

1.3.5. Psikanalitik Kuram ve Romantik İlişki

“Nereden gelip nereye gidiyoruz?” Evrenin gizemini beş kelimeye sığdıran bu soruya ilişkin insanlığın -inançlar dışında- verebileceği bir yanıt henüz bulunmamaktadır. Bu durum, kuşkusuz, her birimizin doğa karşısında çaresiz ve yalnız olduğu anlamına gelir. Hepimiz bu dünyaya gelirken anne karnında kaygısızca süzıldüğümüz güvenli ortamı irademiz dışında terk etmek zorunda kalarak çıplak şekilde bir toplumun içine fırlatılırız. Bu her birimizde bulunan bilinçdışının kaydettiği ilk ayrılık anksiyetesidir: doğum travması (Rank, 2020). Dünyadaki misafirliği pekiştiren bu büyük gizemli sorunun yanıtsız kalması, bireyin ölümü ve yaşamın acılarını katlanılabilir kılması için ontolojik güvenliğini sağlama alması ve yalnızlık problemini hafifletmesi adına onu kendi türünde güvenli bir liman ya da yuva bulma arayışına yönlendirir. Başka bir ifadeyle, anne karnının ‘güvenli yuva’ özlemi, bireyin yaşamı boyunca bir büyülü öteki (ruh eşi) arayışıyla özdeşleşen bilinçdışı bir geri dönme çabasına dönüşür (Hollis, 1998). Ne var ki, tüm bunlardan önce, dünyaya gelir gelmez yaşamın bir başka trajik ilkesi daha iş başındadır: Düşünmeyi öğrenmeden önce alışmayı öğrenmek. Bu durum, insan psikolojisiyle ilgilenen pek çok düşünürün, bilinçdışının ve erken çocukluk deneyimlerinin bireyin benliğinin şekillenmesi üzerinde ne gibi etkilerde bulunduğunu dikkate almasına neden olmuştur. Bir çocuğun doğduğu andan itibaren nasıl ebeveynlerle veya bakıcılarla etkileşim içinde olduğunun onun kişisel tarihini; kişisel tarihinin de benliğinin ve ötekilerle kurduğu sosyal ilişkilerin oluşumunu derinden etkilediği anlaşılmıştır. Bu durum ise, ileriki yetişkin hayatında (evlilik, vb.) önemli tercihlerde bulunurken ailenin çocuğun üzerindeki rol modeli etkisinin ne denli önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yakın çevresindekiler üzerinden dünyaya ilişkin (koruyucu mu tehditkâr mı, güvenilir mi incitici mi?) oluşturduğu fenomenolojik okuma, çocuğun sonraki yaşamını tüm yönleriyle derinden etkiler. Freud’un yineleme zorlantısı (repetition

compulsion) adını verdiği bu duruma göre; örneğin, sorunsuz ilişkiler içinde yetişmiş bir genç, başkalarıyla ilişkilerinde karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilme direnci ve esnekliği gösterebilirken, buna karşın, kumar ve alkol bağımlılığı, aile içi kavga ve şiddet, aldatma, boşanma, vb. olumsuz deneyimlerin acısını travmatik biçimde içselleştirmiş bir gencin kendi ilişkilerinde sağlıklı duygusal bağlar kurarken ciddi zorluklar yaşaması kuvvetle muhtemeldir (Holowchak & Lavin, 2017). Her birey ötekinde benliğinin kayıp parçasını bulmuş olmanın coşkusuyla mı âşık olur kesin olarak bilinmez ama hangi motivasyonla romantik bir ilişkiye adım atarsa atsın, psikanalitik kurama göre, kişi, çoğu kez bilinçdışı bir şekilde kendinden -benliğini oluşturan kişisel tarihinin öznel deneyimlerinden- yola çıkar:

“Görünüşteki etkileyici istikrarlılığı yüzünden seçilen eş, belki de kendini kaotik kayıtsızlığına karşı bir savunmadır; hayat dolu oluşundan dolayı seçilen kadın, belki de kendini altta yatan depresyonuna karşı savunuyordur; yüksek ahlaki değerlerinden dolayı seçilen adam, belki de gizil sapkınlığına karşı savunuyordur; cinsel çekiciliğinden dolayı seçilen bir diğeri ise, belki de ölgünlüğünü ve bölünmüşlüğüne gizleyip hayata tekrar geri dönmeyi bekliyordur” (Mitchell, 2010:57).

Fakat, çocukluk travmalarının yaşamın sonraki yıllarındaki ilişkilere bilinçdışı etkisi, kişiyi illa ki de edilgen bir (kurban) konuma indirgeyen belirlenimciliğe teslim etmek anlamına gelmez. Esasen, kişi, bu bilinçaltı komplekslerin etkisinin farkına vardığı (onları bilince getirdiği) andan itibaren onlar üzerinde dönüştürücü güce sahip olduğunu da kavrar. Ne var ki, o zamana kadar bilmediklerinin kendi üzerindeki etkisini kader olarak görmek durumunda kalır. Bu nedenle, benliğini tanımaksızın kendini romantik ilişki içinde bulan bireylerin ilişkileri çeşitli patolojik yönlerde ilerler. Tolstoy’un Anna Karenina romanının ilk satırlarında söylediği gibi; “mutlu aileler birbirine benzer, her mutsuz aileninse kendine özgü bir mutsuzluğu vardır” (Tolstoy, 2021). Dolayısıyla muhtelif mutsuzlukların kaynağı olan ailedeki bu ilk-orijinal deneyimler, çocuğun yetişkin hayatındaki ilişkilerinde bilinçdışından bir yol bulup yüzeye çıkma eğiliminde olurlar.

Bu arada, bireyin tüm ilişkilerinde olduğu gibi romantik ilişkileri üzerinde de etkili olan bu inrapsişik durum ile dışsal sosyo-kültürel koşullar arasında bir müteakabiliyet de bulunmaktadır. Geleneksel toplumun bakış açısında bireylerin bu dünyadan kurtuluş adına kutsal bir Tanrı sevgisine sığınma çabası, modern seküler çağda, önemli ölçüde

dünyevi yalnızlık ve acılardan kurtuluş adına bir “büyülü öteki”nin sevgisine sığınma çabasına dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle, moderniteyle birlikte bireyin dini inanca bağlı kutsal ve göksel unsurlarla arasının açılmasıyla ortaya çıkan varoluşsal açlık, günümüzde romantik aşk ve bunu hayata geçirmek için gerekli Büyülü Öteki arayışıyla telafi edilmeye çalışılıyor gibi görünmektedir. O halde, kimdir bu Büyülü Öteki?

“Dışarıda bir yerde bizim için doğru olan bir kişi; hayatlarımızı işler hale getirecek, kişisel tarihlerimizin yaralarını onaracak bir ruh eşi olduğu düşüncesi; bizim için orada olup zihnimizi okuyacak, ne istediğimizi bilecek ve en derin ihtiyaçlarımızı karşılayacak biri; bizi acıdan koruyacak iyi bir ebeveyn ve eğer şanslıysak bireyselleşmenin tehlikeli yolculuğundan bizi kurtaracak biri. Neredeyse tüm popüler kültür bu fikir ve türevleriyle doludur – Büyülü Öteki’ni arama, onu bulma, bu Öteki’nin faniliğinin üzücü şekilde keşfedilmesi ve yeni arayış... Araba radyosunda çalan on şarkıyı dinleyin. Dokuzu, Büyülü Öteki arayışıyla ilgili olacaktır” (Hollis, 1998:37).

Şüphesiz bu durum, romantik ilişkilerde partnerlerin birbirlerine taşıyamayacakları yükleri ve beklentileri yüklemeleri anlamına geldiği için de ilişkilerde birtakım sorunların ortaya çıkması doğal olarak kaçınılmaz hale gelir.

Dolayısıyla, bir romantik ilişkide rol alan hemen her bireyin, kendine yeterlilik (özerk olma) ve ilişkisellik (bağlı olma) karşıt kutupları arasındaki gerilimli ilişkiden nasibini alması kuvvetle muhtemeldir. Partnerlerden en az biri maddi ve/ya manevi olarak kendine yeterli bir duruşa sahip olduğu konusunda eksik ya da çarpık bir öz-benlik algısına sahipse, söz konusu ilişkinin krize girmemesi için hiçbir neden yoktur. Başka bir ifadeyle, kendinde sevmeye dair bir şey bulamayan; yani kendini tanımayan kişi, kendini sevmediği gibi, başkası tarafından sevmeyi de kendine reva görmez (Fromm, 2023). Bu, aynı zamanda, Alfred Adler tarafından kavramsallaştırılan aşağılık kompleksine karşılık gelen bir olgudur (bkz. Adler, 2022:93). Ancak bireyler ilişkilerinde bu aşağılık kompleksini doğrudan göstermezler, tersine, temelsiz bir üstünlük kompleksi şeklinde yansıtmaya eğilimli olurlar. En ufak başarıların bile abartılı bir şekilde sunumunu içeren bu üstünlük kompleksinin günümüzdeki karşılığı narsisizm olarak kendini gösterir.²⁷

²⁷ Bu konu daha önceki kısımlarda işlendiği için yeniden ele alınmayacaktır. Ayrıca, bununla ilgili olarak, Durkheim’in intihar olgusunda yapmaya çalıştığına benzer şekilde, narsisizmin toplumsal kaynaklarına eğilen bir yazı için (bkz. Kaya, 2022).

Özetle, buraya kadar anlatılanlardan çıkarılabilecek sonuç şu görünmektedir: Bireyler, bilinç düzeyinde, çoğu kez romantik bir ilişkiden gerçekte ne beklediklerini bilmedikleri gibi, ilişki deneyimini bilinçli seçimlerle belirlenen iki kişilik bir gündemle sınırlamaya eğilimlidirler. Fakat, bilinçdışı düzeyde, bir yandan, dünyanın gizemi karşısında hiç de büyötmek istemedikleri bir yalnızlık (izolasyon) kaygısını katlanılabilir bir seviyede tutmayı garantilemek isterler (cezadan kaçınma), diğer yandan, güvenli yuvanın bir taklidi olarak benimseyebilecekleri otantik ve sahici bir ilişki deneyiminin keyfini sürmeyi arzularlar (ödöle koşma). Dolayısıyla, psikanalitik kuramın bakış açısına göre, birey, romantik bir ilişkinin sağlıklı şekilde inşa edilip sürdürölmesinde, eğer çocuklukta deneyimlediğı travmaların ve aileden edindiğı münhasır komplekslerin kendi üzerindeki tasarrufunu kader olarak kabullenmek istemiyorsa, bilinçdışı şemalarına ilişkin bir farkındalık geliştirme sorumluluğunu üstlenmeli ve bu farkındalıktan doğacak olan kişisel müdahale şansını hafife almamalıdır.

Romantik ilişkinin doğası kendi başına yeterince karmaşık değilmiş gibi, bir de bu mahrem ilişkiler alanı üzerinde küresel çapta bir hegemonya kurmaya çalışan neo-liberal bir politika söz konusudur. Ancak politik niyetin işleyişini daha iyi anlamak ve açıklamak amacıyla öncelikle bir başka psikanalitik kuramın yardımına başvurmakta fayda vardır: Jungü psikanalitik kuram.

Jung’a göre, erkekler ve kadınlar arasında cinsiyet temelinde işleyen bir asimetrik bütünleşme ya da tamamlanma ilkesi çalışmaktadır. Yani her bir erkeğin psişesi içinde bir miktar dişil enerji -ki Jung bunu “anima” olarak adlandırır- bulunurken, buna karşın, her bir kadının psişesi içinde de bir miktar eril enerji -ki Jung bunu “animus” olarak adlandırır- bulunmaktadır.²⁸ Anima sayesinde erkekler kadınları anlayabilir ve buna uygun karşılıklar üretebilirlerken, animus sayesinde de kadınlar erkekleri anlayabilir ve buna uygun karşılıklar üretebilirler. Fakat erkeğin animası [dişil mizaç] ve/ya kadının animusu [eril mizaç] sağlıklı şekilde oluşmamışsa taraflar arasında yanlış anlamalar kaçınılmaz olur. Yine aşk da bu kavramlarla açıklanır: Erkeklerin görece bir miktar kadınsı özellikler taşıması ve bazen buna göre davranması ve kadınların da görece bir

²⁸ Jung’un anima ve animus kavramları arasındaki ilişki, İtalyan düşünür Vilfredo Pareto tarafından ortaya atılan 80/20 ilkesi ile benzerlik taşır. Bu ilke, örneğin, bir ölkedeki toprakların %80’inin tüm nüfusun sadece %20’sine ait olduğu halde, toplumun bu %20’lik kesimin ihtiyaç ve taleplerine göre yönetilmesini anlatır. Benzer şekilde, bir erkeğin kendine bir partner seçerken, (farazi rakamlarla) içindeki %20’lik dişil mizaca aşına gelen bir kadını seçmeye eğilimli olması ve bir kadının kendine bir partner seçerken içindeki %20’lik eril mizaca aşına gelen bir erkeğı seçmeye eğilimli olması.

miktar erkeksi özellikler taşıması ve bazen buna göre davranması, her bir psişenin kendine tanıdık gelen bir öteki karşısında heyecanlanmasını (Sizi sanki uzun yıllardır tanıyormuş gibiyim!); karşıtıyla bütünleşme ve tamamlanma niyetini açıklamaktadır. Ayrıca, Jung’a göre, bir toplumdaki bireylerin her birinin içindeki dürtüleri ve karanlık yönleri içeren kişisel bilinçdışlarından hariç, bir de tüm toplum yapısında içkin olan; bireyin ataları tarafından biçimlendirilmiş dinsel, mitolojik ve kültürel simgeleri, anlamları, kültleri ve ritüelleri içeren bir kolektif bilinçdışı bulunmaktadır. İki cinsiyet arasında kurulması muhtemel bir yakın ilişki de bu kuşaklararası aktarıla gelen kolektif bilinçdışının etkisinden bağımsız değildir (Jung, 2016a, 2016b).

Öyleyse, günümüzde küresel güçlerce işletilen neo-liberal ana akımın yakın ilişkiler temelinde benimsediği politikaya geçebiliriz: “Cinsiyetsizleştirme.” Neo-liberal politika, yazılı ve görsel kitle iletişim araçları ve internet tabanlı dijital mecralar aracılığıyla hem erkeklerdeki dişil enerji hem de kadınlardaki eril enerjinin eşzamanlı yönetiminde etkili olan dijital içerik üreticiliğini mevcut kolektif bilinçdışını yeniden şekillendirmek amacıyla daima teşvik eder; gençlere rol model olarak benimsettiği yeni giyim-kuşam tarzları, beğenilerine hitap eden sözümona özgürlükçü fikirler ve aktiviteler aracılığıyla cinsiyetler arası asimetrik bütünleşme ilkesini derinden sarsar.²⁹ Ayrıca, bu durum, hem maskülenliği “toksik” olarak etiketleyen popüler kültür yayınlarıyla hem de cinsiyeti “bela” olarak etiketleyen ve cinsiyetsizleşmeyi savunan hiper-feminist yayınlarla da desteklenir (bkz. Butler, 2019). Toplumsal cinsiyet rollerini iktidarın art niyetli bir inşası olarak görüp tümüyle yadsınması gerektiğini savunan neo-liberal politika nedeniyle, günümüz gençleri arasında erkek gibi yumruklan, sokakta yürürken sigara içmeyi bir özgürlük isyanı olarak kutlayan kızlar ile dar pantolon giyen, çekingen erkeklere eskiye nazaran daha fazla rastlarız. Bu erkek animası ile kadın animusunu yeniden biçimlendirme politikasının sonucunda, ikili ilişkilerin, cinselliğin ve dolayısıyla evliliğin taşıdığı kolektif anlamlar da dönüşüme uğramaktadır. Neo-liberal politika ve (LGBTİ ve Queer kuram destekçisi) üçüncü kuşak feminist akım, erkeğin animasını ve kadının animusunu eşzamanlı olarak yükseltmeyi ve böylece görece bir dengede buluşturmak amacıyla kolektif bilinçdışında birtakım cinsiyetsizleştirici ayarlamalar yapılmasını öngörür. Örneğin, artık kadınlar da hoşlandıkları erkeklere aşkını ilan edebilir, cinsellik

²⁹ Güney Kore’de yaygınlaşan K-pop kültürü küresel düzeyde artan bu cinsiyetsizleştirme politikasının örneklerinden birini yansıtır. Ayrıca, Çin’de zayıflayan erilliğe karşı okulların müfredatına ‘erkeklik’ eğitimi konulmasına ilişkin tartışmalara yol açan bir haber için bkz. (Minghui, 2021).

hakkında rahatlıkla konuşabilir, hatta evlilik teklifinde bulunabilmektedir. Buna karşın, erkekler de oje sürme, manikür, pedikür ve epilasyon gibi feminen bakım uygulamalarına katılabilmektedirler. Fakat bu durum sadece bireyler arasındaki Jungçu asimetrik bütünleşme ilkesini sabote etmekle kalmaz, bireyin ötekiyle otantik ve anlamlı ilişki kurma arayışını da çıkmaza sokar. Dahası, cinsiyetsizleştirme politikası, toplumsal cinsiyet sorunlarını çözmediği gibi, cinsiyetlerin “düşman kamplar” olarak ayrışmasına yardım eder. Bu bağlamda, örneğin, erkeklere kaybettikleri maskülenliği geri kazandırmayı amaçlayan Kırmızı Hap (Redpill) ve MGTOW gibi akımların gençler arasında bu denli hızlı yayılması, bu kolektif bilinçdışına yapılan cinsiyetsizleştirici müdahalelere yönelik bir tepkinin yansıması olarak görülebilir.³⁰ Günümüz yakın ilişkilerindeki toplumsal cinsiyet krizini anlamak açısından bu akımlara kısaca değinmekte fayda vardır. Bu akımlar, temelde erkek ve kadınların birbirlerini hiçbir zaman anlayamayacakları ve anlamak zorunda olmadıkları savına dayanır. Sözümona erkekler için tek çözümün, tabiri caizse, kadınları kendi silahıyla avlamak olduğu kabul edilir: Manipülasyon. Bu bağlamda, romantik ilişkilerden mustarip erkeklere, bu meselenin şahsi bir ilişki krizinden öte, politik bir mücadele olduğu anlatılır. Erkeklere, bir yandan, kadınlara asla güvenmemeleri; öz-benliklerinin duygusal içeriğini onlara açmamaları ve onları aşırı yüceltip hayatlarının merkezi haline getirme acemiliğine düşmemeleri gerektiği şeklinde bazı telkinlerde bulunulur. Diğer yandan, evrimsel biyoloji ve psikoloji kaynaklı cinsiyet farklılıklarına ilişkin birtakım tarihsel varsayımlardan hareketle erkek takipçilere çeşitli yakın ilişki kurma ve sürdürme stratejileri empoze edilir. Kadın-erkek ilişkilerindeki sorunların çözümü, -tıpkı profesyonel iş yaşamındaki sorunların çözümüne benzer şekilde- birtakım krizle baş etme kurallarına bağlanır. Bu akımlara göre, eğer erkekler duygusal acı içinde kıvranmak istemiyorlarsa, yakın ilişkileri sadece cinsel ilişki paylaşımıyla sınırlı tutmaları gerekir. Temel amaç, hiper-feminizm tarafından kötülenmiş ve gözden düşürülmüş olan maskülenliği pozitif anlamda yeniden inşa etmektir (Tomassi, 2013).

³⁰ Kırmızı Hap akımı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (<http://www.kirmizihap.net>) MGTOW akımı ise İngilizce “The men going their own way” ifadesinin kısaltmasıdır. “Kendi yoluna giden erkekler” anlamına gelir. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Smith, 2020).

1.3.6. Frankfurt Okulu ve Romantik İlişki

Klasik Marksist kuramın salt ekonomi merkezli çözümlemeleri toplumsal dünyanın kültürel boyutlarını açıklama noktasında yetersiz kaldığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalınca, Batı Marksizmi olarak da bilinen Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisyenleri, Hitler zulmünden dolayı iltica ettikleri Amerika'da kitle iletişim araçlarının yaygın hale getirdiği bir popüler kültüre tanık oldular ve bu kültürün bireyler üzerindeki manipüle edici etkilerini tüketim toplumuna doğru yönelen bir sosyal analizin merkezi konusu haline getirdiler (Bottomore, 2016).

Aydınlanma modernliğinin teknik ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak ekonomik amaçlarına ulaşmış, politik, etik, estetik ve kültürel amaçlarına ulaşamadığını düşünen eleştirel teorisyenler, Aydınlanma'nın eşitlik, özgürlük, vb. kendinde bir toplumsal değere sahip olan insani vaatlerine kendisinin ihanet ettiğini; toplumun hakim teolojik ve totaliter mitlerini yıkmaya çalışırken kendini bir mite dönüştürdüğünü öne sürdüler (Adorno & Horkheimer, 2010). Dolayısıyla bu yeni insanlık durumunu, değer-merkezli bir akıldan ziyade araçsal bir akılla inşa edildiği gerekçesiyle kıyasıya eleştirdiler. Zira bu teorisyenlere göre, insanlığın hakiki amaçları ile araçları yer değiştirmiş (Horkheimer, 2002:55); başka bir ifadeyle, “etkili olma baskısı altında teknik, psikotekniğe, yani insanların davranışlarını manipüle etme yöntemine dönüşmüştür” (Adorno, 2020:103). Dolayısıyla eleştirel teorisyenlere göre araçsal aklın iş başında olduğu (modern) bir insanlık durumu, kitlelerin aldatılmasına yönelik oldukça vasat (popüler) bir kültürü beslemekteydi. Öyle ki, bu yeni kültürün kuşatması altında kitleler, mutlu bir hayat beklentisi ve ruh eşi arayışları için gazete köşelerinde yıldızlar tarafından kendilerine bahşedilmiş tılsımlı bilgilerin yazgıları üzerinde söz sahibi olduğuna inanır hale gelmişlerdi (Adorno, 1994).

Yine eleştirel teorisyenlerden bir diğeri, Marcuse, insani ihtiyaçları, “gerçek” ve “sahte” ihtiyaçlar olmak üzere ikiye ayırır. Gerçek ihtiyaçlar yaşamsal önemdeki beslenme, barınma, giyim gibi ihtiyaçlardır. Buna karşın, sahte ihtiyaçlar bireylere konforlu yaşam tatmini vadeden -ama aslında onların özgürlüğünü kısıtlayıcı yeni kontrol biçimleri olarak işlev gören- eğlence ve gösterişçi tüketim temelindeki yapay ihtiyaçlardır. Ona göre, kapitalizmin gelişmiş olduğu toplumlarda, bireyler, sistemi çeviren güçler tarafından reklamlar vb. yollar aracılığıyla ikna edilmek suretiyle, aslında hiç de ihtiyaç duymadıkları şeyleri sanki gerçekten ihtiyaçları varmışçasına satın almaya motive

edilirler (Marcuse, 2007). Meseleyi romantik ilişkiler açısından ele alırsak, bireylere gerçekte ihtiyaç duymadıkları şeyleri satın almaları dayatıldığında ve bu nesneler zamanla gerçek ihtiyaçlar olarak kabul görmeye başladığında bireylerin evlilik yapması ve bu evliliği sürdürmeleri gittikçe zora girebilmektedir.³¹ Zira her ne kadar romantik aşk, evlilik ya da aile yaşantısı, kitlelere boğucu iş yaşamı ve onun getirdiği yabancılaşmadan -kısa süreli de olsa- bir kaçış fırsatı olarak sunulsa da (Mazeikis, 2015:22), yabancılaşmanın mantığı aşkın burjuva tarifine içkin bir şekilde kitlelere empoze edilir; yani romantik bir ilişki veya aile yaşantısının mantığı da iş yaşamında benimsenen üretim ilişkilerinin karakterinden bağımsız şekilde var olamaz.

Kültür endüstrisi kavramı Adorno ve Horkheimer'in modernleşme eleştirilerinin merkezinde yer alır. Bu kavram, bireyselci, başarı-odaklı, materyalist ve seküler bir modernlik ideolojisinin kitlelere taşınmasında işlevsel olan kültürel metaların üretimini ve dağıtımını ifade eder. Bireylerin beğenilerini, ilgilerini ve dikkatlerini cezbeden bu kültürel ürünlerin amacı, bireyleri, muhalif duruşlarına harcadıkları zaman ve enerjiyi, daha pasif, oyalayıcı ve kişisel bir yaşam tarzını benimsemeleri lehine harcamaya ikna etmektir (Adorno, 2020). Örneğin, bu ürünlerin diziler ve filmler olarak sunulan örneklerinde, bireylere, nasıl âşık olunacağı, nasıl flört edileceği, romantik bir ilişki içinde nasıl davranmaları gerektiği, hangi toplumsal cinsiyet rollerinin kabul edilebilir davranışları yansıttığına ilişkin mesajlar iletilir; öpüşme, sarılma vb. yakınlaşma içeren cinsel senaryolar üzerinden belli tutum ve davranış kalıplarını içselleştirmeleri sağlanır. Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisyenlerine göre, modernliğin bu şekilde (araçsal akılcı) tezahür etmesi; yani günlük yaşamın pek çok yönünde yabani otların türemesine benzer şekilde bir kitle kültürü inşası adına taklidin çoğaltılması, sadece Aydınlanmanın vaatlerine ihanet etmemiş; aynı zamanda insani bir sahicilik etiğine ilişkin umutları da yerle bir etmiştir. Dahası, Adorno (2020:107)'ya göre, "insanların en mahrem tepkileri bile kendileri için öylesine şeyleşmiştir ki, kendine özgü olma fikri ancak uç noktadaki bir soyutluk biçimde varlığını sürdürmektedir: kişilik, parlak beyaz dişlere sahip olmanın duygulardan ve ter kokusundan kurtulmanın ötesinde pek anlam taşımaz. Reklamın kültür endüstrisindeki zaferi budur işte."

³¹ Bu nedenle, şunun gibi gazete haberlerine sıkça rastlarız: "Yeni evli çift düğün masrafları yüzünden balayında tekme tokat kavga etti" bkz. <https://www.takvim.com.tr> E.T. 18/03/2023

Sahicilik, bireyin sosyal ilişkilerinde kendini her kim ise o kişi olarak en yalın haliyle itiraf ettiği; yani ötekilerine karşı rol yapmaya mecbur hissetmediği, dürüst bir benlik algısı sergilemesi anlamına gelir. Sahicilik, Taylor'a (2003:25-29) göre, bireyleri kendi arzularını, değerlerini ve inançlarını derinden incelemeye; yani onları, dışsal baskılara ya da toplumsal normları uygitsinci bir şekilde kabullenmekten ziyade, kendi kişisel doğrularına göre yaşamaya ilişkin bir davettir. Bu davete icabet edecek bireyin yaşamını hakikatli şekilde yaşamasını sağlayacak bir sahicilik etiğinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Tutarlılık, öz-farkındalık, şeffaf diyalog, kendini ifade gücü, empati, sorumluluk, psikolojik esneklik ve hatalarından ders çıkarma. Modern toplumsal dayanışma formu, bu özelliklerle harmanlanmış bir kültürü yansıtmak şöyle dursun, yapay bir kültüre dayandığı için çağdaş bireyler de kendi gerçekliğini geri kazanmak adına sahicilik etiğine ilişkin sorunlarla mücadele etmek durumunda kalırlar.

Ayrıca, düşüncelerimizin, kararlarımızın ve eylemlerimizin bazıları, gerçekten bize ait olmadıkları için kim olduğumuzun da hakiki ifadeleri değildir. Başka bir ifadeyle, bireyler yaşamlarını, çoğu kez, tarih, aile, din, kültür, eğitim, arkadaş çevresi, siyaset, genetik, bilinçdışı gibi çok sayıdaki karmaşık faktörün bir bileşkesinin otomatik pilotunda yaşarlar. Dolayısıyla bu durum, bireyin “bunları düşünüp bu kararları veren, bu seçimleri yapan bensem, öyleyse ben kimim?” sorusuna yanıt vermesini oldukça zorlaştırır. Modern insanlık durumu da bu sorunun yanıtlanmasını daha karmaşık bir hale getirir. Kapitalizmin koşulları altında sıkışıp kalan bireyin haklı olarak kendine şu soruyu sorması beklenir: “Bu dünyadan bir defa geçiyorum ama sadece patronları zengin etmek ve karşılığında temel ihtiyaçlarımı karşılamak adına neden yeteneklerimle hiç de ilgisi olmayan ve kişisel gelişimime hiçbir katkısı bulunmayan işlerde çalışmak zorunda kalıyorum?” Fakat, bireyler çoğu kez bu soruyu bile içtenlikle kendilerine yöneltme bilgeliğini gösteremezler. Zira sahiciliğin kaynağı olan doğamızın iç sesi (vicdan), dışsal etkileyiciler tarafından bastırılır, böylece de duyulmaz ve dillendirilmez olur. Modern insanın ilişkilerine de yansıyan anlam krizinin yansımasıdır bu (Berger & Luckmann, 2015). Taylor, bireylerin sahicilik etiği geliştirmelerinin önündeki temel engelleri, modernliğin araçsal akılcı şekilde yapılanmasına, bireyselciliği teşvik etmesine ve siyasal özgürlük krizine bağlamaktadır (Taylor, 2003:1-12).

Romantik ilişkiler bağlamında kültür endüstrisi, sinema, televizyon, roman vb. gösterişçi tüketim metaları aracılığıyla ticari olarak yücelttiği aşkı esasen bir gönül macerasına

indirger. Sözümona tüketicilerine sunduğu ideal romantik ilişki örnekleriyle; erkeklerin ve kadınların payına düşen sosyal rollerden giyim kuşamlarına, kullandıkları dil, ortak alışveriş ve tatil tercihlerinden, birbirlerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışların hangilerinin ödüllendirilmesi veya cezalandırılması gerektiğine kadar çeşitli telkinlerde bulunur. Ayrıca, evlilik yapmanın maddi anlamda gittikçe zorlaşmasının altında da, yine kültür endüstrisinin ihtiyaçlar ve yapılması gerekenler listesindeki masraf kalemlerini manipülatif biçimde artırmış olması yatmaktadır.

Eleştirel teorisyenlerin endüstriyel üretim bandından çıkan bu sentetik kültürde gördükleri tehlike, bu sözde kültürün gittikçe herkesin birbirine daha çok benzemesine yol açan sahte bir nesneleşme ideolojisine hizmet etmesiydi. Oysa, gerçekte “aşk, farklı olanda benzerlik görme gücüdür” (Adorno, 1998:196). Taklit üretimleriyle bireye, bir yandan, ideal ruh eşi beklentisini telkin eden bu eğlence ideolojisi, diğer yandan, romantik ilişkide bireyin kendi haz ve arzularına öncelik vermesini salık veren bir bencillik ekonomisini normalleştirir. Dolayısıyla kültür metalaşmasıyla birlikte “bu aşk, engellenmekten çok esirgenmiştir” (Benjamin, 2018:130). Bireyin ilgi ve dikkatinin bu denli kendi yaşam konforuna odaklanması, yaşamın en küçük trajedileri karşısında bile ötekine yönelik tahammül kapasitesinin azalmasına yol açar. Kültür endüstrisinin ürettiği ilişkiler piyasası bir maskeli balodan farksız olduğu için ötekine tahammül eşiği azalan ama ötekinden beklentileri artan birey, yalnızlıktan kurtulma ve sahici bir ilişkiyle tamamlanma ihtiyacını giderebilmek adına sık partner değiştirme döngüsüne girer. Tüm “o erotik hayhuy içinde olup biten de budur. Her şey koitus’un [cinsel ilişki] etrafında döner” (Adorno, 2020:74).

1.4. Toplumsal Değer ve Normların Önemi ve İşlevi

Sosyal değerler ve normlar, herhangi bir toplumun temel bileşenleridir. Kabul edilebilir davranışlar için bir çerçeve sağlar ve toplumsal uyumu kolaylaştırır. Değerler, eylemleri ve yargıları yönlendiren derinlemesine benimsenmiş inançlardır; normlar ise toplumun üyelerinin davranışlarını yönlendiren kurallar ve beklentilerdir. Bu toplumsal yapının önemini ve nasıl aktarıldığını anlamak, toplumsal düzen ve değişimin dinamiklerini kavramak için kritiktir.

Toplumsal Uyumu ve Düzeni Sağlama – Sosyal değerler ve normlar, toplumsal düzenin korunması için esastır. Kabul edilebilir davranışların ne olduğunu anlamak ve bu konuda

ortak bir mutabakat sağlamak için temel oluşturlar, bu da sosyal uyumu teşvik eder. Öncü sosyolog Emile Durkheim, paylaşılan bir değer sisteminin toplumun istikrarı ve işlevselliği için hayati olduğunu vurgulamıştır (Durkheim, 2023). Kuşkusuz bu paylaşılan değerler ve normlar olmadan, toplumsal yaşam kaotik ve öngörülemez olurdu.

Kimlik ve Aidiyet – Değerler ve normlar, sosyal kimliğin gelişimine de katkıda bulunur. Bireylerin toplumun değer ve normlarını öğrendiği ve içselleştirdiği toplumsallaşma sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Berger & Luckmann, 2008). Bu süreç, bireylerin aidiyet ve kimlik duygusu geliştirmelerine yardımcı olur, onları daha büyük sosyal gruba bağlar. Bu bağ aracılığıyla, bireyler sosyal etkileşimlerinde anlam ve amaç bulurlar.

Davranışın Düzenlenmesi – Sosyal normlar, davranışları yönlendiren ve uyumu sağlayan düzenleyici mekanizmalardır. Belirsizliği azaltır ve bireyler arasında koordinasyonu kolaylaştırırlar (Hechter & Opp, 2001). Sıra beklemek, belirli bir yolda araç kullanmak veya uygun kişisel mesafeyi korumak gibi normlar, günlük yaşamı düzenlemenin örnekleridir. Bu düzenleme, toplumun sorunsuz işlemesi için kritiktir, çünkü çatışmaları en aza indirir ve uyumlu etkileşimleri teşvik eder.

Kurumların Aktarma İşlevi – Toplumsallaşma, sosyal değerler ve normların bir nesilden diğerine aktarılmasının birincil mekanizmasıdır. Bu süreç çocuklukta başlar ve bireyin yaşamı boyunca devam eder. Aile, eğitim, akran grupları ve medya, toplumsallaşmanın başlıca ajanlarıdır (Grusec & Hastings, 2015). Bu ajanlar aracılığıyla bireyler, toplumlarında uygun görülen norm ve değerleri öğrenirler.

Aile: Aile, toplumsallaşmanın ilk ve en etkili ajanıdır. Küçük yaşlardan itibaren çocuklar, aile üyeleriyle olan etkileşimler aracılığıyla kültürlerinin değer ve normlarını öğrenirler. Ebeveynler ve diğer aile üyeleri, kabul edilebilir davranışlar için bir model teşkil ederler (Mead, 2017).

Din: Dinlerin sosyalleşme sürecindeki rolü önemlidir; bireylerin inançlarını, değerlerini ve davranışlarını şekillendirir. Dini kurumlar, kültürel normları ve uygulamaları nesilden nesile aktaran önemli sosyalizasyon araçları olarak hizmet ederler. Din, ritüeller, öğretiler ve toplumsal katılım gibi çeşitli yollarla sosyalleşmeyi etkiler. Dünyayı anlama çerçevesi, ahlaki rehberlik ve aidiyet duygusu sağlar. Ayrıca, din, toplumsal cinsiyet rolleri gibi sosyal rolleri etkileyerek ve topluluklar içinde sosyal uyumu ve işbirliğini teşvik ederek sosyalleşmeyi etkileyebilir (Berger, 1967).

Eğitim: Eğitim kurumları, sosyal değerler ve normların aktarılmasında önemli bir rol oynar. Okullar, sadece akademik öğrenme merkezleri değil, aynı zamanda sosyal becerilerin ve kültürel normların öğrenildiği ortamlardır. Müfredat, ders dışı etkinlikler ve öğretmen-öğrenci etkileşimleri aracılığıyla, okullar disiplin, işbirliği ve otoriteye saygı gibi önemli sosyal değerleri aşılar (Bowles & Gintis, 1976).

Arkadaş Çevresi: Akran grupları, bireyler büyüdükçe giderek daha önemli hale gelir. Ergenlik döneminde, akran etkisi özellikle güçlü olabilir. Akran grupları, bireylerin etkileşim ve karşılıklı geri bildirim yoluyla sosyal normları ve değerleri öğrenip pekiştirdikleri bir bağlam sağlar (Brown, 2004).

Medya: Medya, çağdaş toplumda güçlü bir toplumsallaşma ajanıdır. Televizyon, internet ve sosyal medya platformları, geniş bir değer ve norm yelpazesi yayar. Medya, sunduğu içerik aracılığıyla algıları şekillendirir, tutumları etkiler ve toplumsal normları pekiştirir (Bandura, 2001).

Ayrıca, Bandura'nın sosyal öğrenme teorisi, toplumsal değer ve normların bireyler tarafından nasıl içselleştirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bandura öğrenmenin gözlem, taklit ve modelleme yoluyla gerçekleştiğini ve dikkat, motivasyon, tutumlar ve duygular gibi faktörlerden etkilendiğini öne sürmektedir. Bu amaçla, insanların öğrenme sürecinde çevresel ve bilişsel unsurların nasıl bir etkileşim içinde olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Bandura'ya göre insanlar ya doğrudan diğerleriyle sosyal etkileşimler ya da medya aracılığıyla davranışları gözlemleyerek öğrenirler. Gözlemsel öğrenme, mutlaka bir eylem için başka bir kişiyi izlemeyi gerektirmez. Bireyler bir podcast dinlemek gibi sözlü talimatları duymak suretiyle ya da kitaplardaki ve filmlerdeki karakterlerin eylemlerini okuyarak, duyarak veya izleyerek de öğrenirler. Ödüllendirilen eylemler daha olası bir şekilde taklit edilirken, cezalandırılanlardan kaçınılır (Bandura, 1986).

Ancak neo-liberal politikalara bağlı olarak sözü geçen sosyalleşme ajanları üzerinden bireylere verilen içeriğin değiştirilmesi, bir toplumun üyelerinden beklenen davranışsal sonuçların değiştirilmesini de beraberinde getirmektedir.

2. BÖLÜM: UYGULAMALI ARAŞTIRMA

2.1. Araştırma Metodolojisi

2.1.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Saha araştırmasının evreni Sakarya Üniversitesi lisans öğrencileri olarak belirlenmiştir. Saha araştırmasına başlamadan önce, gerekli Etik Kurul ve Rektörlük izinleri (bkz. Ek 1 ve Ek 2) alınmıştır. Araştırmada tabakalı örneklem tekniği kullanılacağı için üniversitenin öğrenci işlerine başvurmak suretiyle, her bir fakültede kayıtlı öğrenci sayıları ile bunların cinsiyetlere göre dağılımını gösteren araştırma evreninin toplam popülasyon verisi temin edilmiştir. İlk aşamada, yüksek okullar ile lisansüstü eğitim veren enstitüler araştırmanın hedef kitlesi olmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır. Akabinde hem zaman hem de maliyetten tasarruf amacıyla, betimleyici özellikleri açısından benzer olduğu için araştırmadaki etkinliği değiştirmeyeceği uzman görüşüyle öngörüldüğünden bazı fakülteler kapsam dışı bırakılmıştır. Böylece 7 fakülteden oluşan yeni araştırma evreninin toplam popülasyonu; 12756'sı erkek ve 12710'u kız öğrenci olmak üzere toplam 25466 olarak belirlenmiştir. Söz konusu fakülteler belirlenirken Sakarya Üniversitesi'ne kayıtlı toplam öğrenci sayısı (45683) içindeki kız (%51) ve erkek (%49) öğrenci oranları yeni evrende “büyük ölçüde” korunmaya çalışılmıştır. Farklı fakültelerden elde edilecek bulguların araştırma evrenini oluşturan tüm popülasyona genellenebilmesi ve böylece temsil gücünün sağlanabilmesi için olasılıklı araştırma tekniklerinden tabakalı örneklem tekniği tercih edilmiştir. Zira, “tabakalı örneklemede araştırmacılar evreni bazı belirli özelliklerine göre katmanlara ayırır ve sonrasında basit seçkisiz örnekleme kullanarak evrenin her alt grubundan örneklem seçer. Böylece araştırmacının örnekleme bulunmasını istediği belirli özelliklerin örnekleme olma durumu kesinleşir” (Creswell, 2015:191-192). Bu örnekleme türünün avantajlı bir yönü, birbirinden farklı özellikler sahip katmanlar arasında karşılaştırma olanağı vermesidir. Bu amaçla, katılımcılar arasında dengeli bir dağılımın elde edilebilmesi için bu çalışmada fakültelerin ve cinsiyetin araştırma evreni içindeki oranları dikkate alınmıştır. Akabinde, zaman ve maliyeti bütütmeden istatistiksel analiz açısından etkinliği sağlayacak en uygun örneklem büyüklüğünün belirlenmesi amacıyla, seçilen güven düzeyi (%90), evren büyüklüğü (25466) ve hata payı (%3) öngörülerine göre en ideal örneklem büyüklüğünü veren çevrimiçi bir örneklem büyüklüğü hesaplama aracından (qualtricks.com)

faaydalanılmıştır. Hesaplamada özellikle bu aracın tercih edilmesinin nedeni, aracın hesaplamalarının, aynı zamanda, Rea ve Parker (bkz. 2014:171)’ın 500-100.000 arası popülasyon için minimum örneklem büyüklüklerini detaylı şekilde gösterdiği tablodaki sayılarla birebir örtüşen sayıları vermesiydi. Böylece “740” kişi olarak tespit edilen en uygun örneklem büyüklüğü teyit edilmiş oldu. Akabinde, tabakalı örneklemin mantığı gereği, araştırma evreni içindeki hangi fakültede ne kadar sayıda kız ve erkek  ğrenci kayıtlıysa, bu  ğrenci oranları tespit edilip 740 katılımcıyla yapılması öngörülen ankette bu oranlar dikkate alındı. Böylece anketin hangi fakültelerden kaç kız ve kaç erkek katılımcıyla yapılması gerektiğine ilişkin sorular Tablo 1 de gösterildiği şekilde yanıt bulmuş oldu.



Fakülte	Erkek	Kız	Toplam	Toplamdaki Oranlar (%)	Katılımcı Sayıları	Erkek	Kız
Devlet Konservatuvarı	231	121	352	1,38	10	7	3
	%66	%34				%66	%34
Hukuk Fakültesi	625	769	1394	5,47	41	18	23
	%45	%55				%45	%55
İlahiyat Fakültesi	1123	2299	3422	13,43	99	33	66
	%33	%67				%33	%67
İletişim Fakültesi	799	966	1765	6,93	51	23	28
	%45	%55				%45	%55
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	2326	4148	6474	25,42	188	68	120
	%36	%64				%36	%64
Mühendislik Fakültesi	4774	1858	6632	26,04	193	139	54
	%72	%28				%72	%28
Siyasal Bilgiler Fakültesi	2878	2549	5427	21,31	158	84	74
	%53	%47				%53	%47
Genel Topamlar	12756	12710	25466	%100	740	372	368
	%50,09	%49,9				%50,27	%49,72

Tablo 1: Tabakalı Örneklem Sayıları ve Oranları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.1.2. Soru Havuzu Oluşturma ve Anket Sorularının Belirlenmesi

Her şeyden önce, araştırma süreci üniversite öğrencilerinin romantik ilişki kurma ve sürdürmede karşılaştıkları sorunlar hakkında ön bilgi toplamak ve bu bilgilerden hareketle belli bir soru havuzu oluşturmak için kampüs ortamında tesadüfi olarak seçilen 7 kişilik kız-erkek karma bir öğrenci topluluğuyla ön görüşme yapılarak başlamıştır. Bu görüşmede gençlere; romantik ilişkilerinin süresi, sıklığı ve bitiş nedenlerine, partnerlerinden beklentilerine, cinselliğe, aldatılmaya, resmi ve dini nikaha, dinsel ve ideolojik yatkınlıklarına, birlikte yaşamaya, akraba evliliğine, aile ilişkilerine, arkadaş

ortamlarında kullandıkları dile, sosyal medya ve tüketim alışkanlıklarına, ruh eşi betimlemelerine yönelik çok sayıda soru yöneltmiştir. Literatürdeki çalışmalarla karşılaştırmalı olarak işleyen bu sürecin sonunda 160 maddelik ham bir soru havuzu elde edilmiştir. Yaklaşık 9 ay boyunca tez danışmanı ile çok sayıda yapılan istişarelerin ardından söz konusu maddeler, üniversite öğrencilerinin yakın ilişkileri üzerinde etkili olduğu varsayılan toplumsal dinamiklere göre gruplandırma yapılmak suretiyle ayıklanmıştır. Buna göre, aile etkisi, dini inanç durumu, akran grubu etkisi, sosyal medya tutumları, eş seçiminde tüketim alışkanlıkları, evlilik, cinsellik ve romantik ilişki algıları, ideolojik yatkınlıklar, yakın ilişkilerde öncelik atfedilen toplumsal değer ve normlar, mevcut ilişki durumları ile ilişkilerinin bitiş nedenlerine ilişkin çok-seçenekli sorular da dahil (6'lı, 4'lü ve analiz sırasında kolaylık sağlaması açısından birleştirilmiş seçeneklerle 3'lü şekilde yapılandırılmış olmak üzere) Likert tipinde -katılımcı bilgi formu hariç- 93 soruluk bir anket formu hazırlanmıştır. Ayrıca, sahadan verinin sağlıklı şekilde toplanabilmesi için soru kâğıdının ilgili maddelerinin katılımcıların rahatlıkla anlayabileceği şekilde açık seçik ve sade ifadelerden hazırlanmış olması gerekmektedir (Johnson & Morgan, 2016:50) Bu amaçla, potansiyel anlam sorunlarını önlemek adına maddelerdeki sözcük tercihleri günlük dile uygunluk açısından bir kez daha gözden geçirilmiştir. Daha sonra, birkaç öğrenciye uygulanmak suretiyle anketin yanıtlanma süresi ortalama 10 dk. olarak tespit edilmiştir.

2.1.3. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Yukarıda belirlenen katılımcı oranlarına ve sayılarına eksiksiz biçimde ulaşabilmek adına sahada toplam 820 katılımcıyla anket yapılması gerekmiştir. Anket uygulaması iki aşamada tamamlanmıştır. İlk aşamada, araştırma, her bir fakülteye sırasıyla gidilerek tesadüfen seçilen muhtelif bölümlerdeki öğrencilerin ders gördüğü sınıflarda, derslerin yürütücüsü öğretim üyelerinden izin -ve de çoğu durumda destek- almak suretiyle, sınıf ortamında ve hemen her seferinde ders saati içinde gerçekleştirilmiştir. Anketin sınıf ortamında ve ders saati içinde gerçekleştirilmesi, sadece zamandan tasarruf sağlamakla kalmamış, aynı zamanda, dersin resmi ve sessiz atmosferi ile çoğu durumda eşlik eden öğretim üyelerinin destekleyici tutumları sayesinde anketin katılımcılar tarafından ciddiye alınmasını önemli ölçüde garanti altına almıştır. Bununla birlikte, katılımcıların ankete rahat ve içtenlikle yanıt verebilmeleri adına, soru kâğıtları dağıtılmadan önce

katılımcılara, araştırmacı tarafından kısaca araştırmanın konusuna, izinlerine, katılımcıların kimliklerini belirtmemelerine, katılım gönüllülüğüne ve anketin tümüne yanıt vermenin önemine ilişkin gerekli bilgi ve açıklamalar yapılmıştır. Öte yandan, araştırmanın konusu ve amaçları göz önünde bulundurulduğunda, sahada karşılaşılan yabancı uyruklu öğrenciler ve evli öğrenciler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuş; bu konuyla ilgili bilgi de önden sınıflara duyurulmuştur. İlk aşamada, her bir fakültede anket yapılması öngörülen öğrenci sayılarının 10-15 kişi kadar üzerinde fazla sayıda katılımcıyla anket yapılmış olsa da, kız ve erkek öğrenci oranları, -mühendislik fakültesi dışındaki fakültelerde zaten sınıf içi sayıları az olan erkek öğrencilerin derslere katılımlarının da bir hayli az olması nedeniyle- beklendiği şekilde elde edilememiştir. Dolayısıyla bu durum, erkek katılımcı oranlarını ve sayılarını tabakaların oran ve sayılarıyla denkleştirmek için -mühendislik fakültesi dışındaki fakültelerde- toplamda 60 kişilik sadece erkek öğrencilere yönelik ikinci bir uygulamanın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu aşamada, sınıf içi uygulama tercih edilmemiştir. Bunun yerine, gerekli sayıda erkek öğrenci katılımı fakülte kantinlerinden ve merkez kütüphaneden sağlanmıştır. Ezcümle, 820 katılımcıdan elde edilen veriler IBM SPSS Version 26 programına işlenmiş; akabinde, örneklem kotalarını Tablo 1'deki tabakalı örneklem sayı ve oranlarına eşitlemek amacıyla hem kayıp veri sunan az sayıdaki katılımcı verileri hem de sayıca fazla kız öğrencilerin verileri silinerek 740 katılımcıya ilişkin en son veri seti elde edilmiştir.

2.1.4. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Ege/Akdeniz bölgelerinden gelen öğrenciler, diğer bölgelerden gelen öğrencilere kıyasla evlilik-öncesi romantik ilişkilerde daha rahattırlar. [RET]

H₂: Kırsaldan metropol kentlere gidildikçe gençlerin evlilik-öncesi cinsel ilişkileri artar. [KABUL]

H₃: Üniversiteli gençler ebeveynleriyle arkadaş gibi oldukları rahat bir aile ortamında yetişmişlerdir [KABUL]

H₄: Üniversiteli gençler romantik ilişkileri hakkında arkadaş çevresinde rahatlıkla konuşabilmektedirler [KABUL]

H₅: Üniversiteli gençler arkadaş çevresinde cinsellik hakkında rahatlıkla konuşurlar [RET]

- H6:** Üniversiteli gençler arkadaş grubunda rahat bir şekilde argo ve/ya küfürli konuşmaktadırlar [RET]
- H7:** Üniversiteli gençler yoğun bir şekilde sosyal medya kullanmaktadırlar [KABUL]
- H8:** Üniversiteli gençler sosyal medyadan tanıştıkları kişilerle evlenebilirler [KABUL]
- H9 :** Üniversiteli gençler romantik ilişkiler kurmak için sosyal medyayı aktif biçimde kullanırlar [RET]
- H10:** Üniversiteli gençler ileride evlenecekleri eşlerinden maddiyat ve yüksek yaşam standartları beklerler [KABUL]
- H11:** Üniversiteli gençlerin evliliğe bakışında aşk, olmazsa olmazdır [KABUL]
- H12:** Üniversiteli gençler evlenmeden birlikte yaşamaya sıcak bakarlar [RET]
- H13:** Üniversiteli gençler duygusal açıdan yüzeysel; sadece cinsel haza yönelik ilişkiler yaşarlar [KABUL]
- H14:** Üniversiteli gençlerin romantik ilişkilerinde ruh eşi arayışı önemli bir yere sahiptir [KABUL]
- H15:** Üniversiteli gençler dinsel/kültürel yönden kendilerine benzer kişilerle romantik ilişki kurmayı tercih ederler [KABUL]
- H16:** Üniversiteli gençler yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilikten korkarlar [KABUL]
- H17:** Üniversiteli gençler akraba evliliğini tercih etmezler [KABUL]
- H18:** Üniversiteli gençlerin romantik ilişkileri yaşama biçimleri fakültelere göre farklılık gösterir [KABUL]
- H19:** Üniversiteli gençlerin ait oldukları toplumsal tabaka ile evlilik-öncesi cinselliğe yaklaşımları arasında farklılık vardır [RET]
- H20:** Üniversiteli gençlerin evlilik-öncesi cinsel ilişki tutumları ideolojik dünya görüşlerine göre farklılaşır [KABUL]
- H21:** Dini hassasiyetleri az olan üniversiteli gençler evlilik-öncesi cinsel ilişkilerde daha rahat davranırlar [KABUL]

2.2. Araştırma Bulguları

2.2.1. Katılımcıların Genel Toplumsal Özellikleri

2.2.1.1. Demografik Özellikler (Eğitim, Fiziki Çevre, Sosyal Sınıf)

	Katılımcılar	%
Genel Lise/Anadolu/Fen L.	428	57,8
Meslek Lisesi	67	9,1
İmam Hatip/Anadolu İHL	151	20,4
Özel Lise	66	8,9
Diğer (Sosyal Bilimler L.)	28	3,8
Toplam	740	100,0

Tablo 2: Katılımcıların Mezun Oldukları Liselere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	Katılımcılar	%
Marmara Bölgesi	489	66,1
Karadeniz Bölgesi	90	12,2
Ege Bölgesi	37	5,0
İç Anadolu Bölgesi	65	8,8
Akdeniz Bölgesi	18	2,4
Doğu Anadolu Bölgesi	15	2,0
G. Doğu Anadolu Böl.	26	3,5
Toplam	740	100,0

Tablo 3: Katılımcıların İçinde Yetiştikleri Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Saha araştırmamızdaki katılımcıların Sakarya Üniversitesi'ne kayıtlı öğrencilerinden oluşmasına bağlı olarak katılımcıların ağırlıklı olarak Marmara Bölgesinden oldukları görülmektedir. Katılımcıların Marmara Bölgesinden olmasının önemli bir avantajı, bu bölgenin tarımsal-geleneksel (Doğulu) toplum özellikleri ile endüstriyel-modern (Batılı) toplum özelliklerinin iç içe geçtiği “postmodern durumu” en iyi yansıtan coğrafyalardan biri olmasından kaynaklanır. Postmodern durum; akılcı, dinsel ve kültürel açıdan uzlaşmaz görünen her şeyi aynı anda bünyesinde barındırabilir (Kellner & Best, 2011). Postmodern durumda, tabiri caizse, pergelin bir ucu, (evrensel) rasyonalite, diğer ucu (yerel) kültür üzerindedir. Pergelin açısı kapandıkça, her iki unsur da belli özelliklerinden

feragat ederek hoşgörüyü birbirine sarılır. Pergelin açısı açıldıkça, kimliğe ilişkin bu farklılıklar ayrıştırıcı özellikler olarak göze batmaya başlar.

Dolayısıyla Tablo 3, Sakarya Üniversitesi'ni tercih eden öğrencilerin -ileride daha ayrıntılı olarak gösterileceği gibi- rasyonel, kültürel ve dinsel yönden ne denli kozmopolit bir profile sahip olduğunun ilk ip uçlarını vermektedir. Bunula birlikte, diğer bölgelerden gelen öğrenci sayılarının Marmara Bölgesine mesafesine göre artıp azaldığına da dikkat edilmelidir. Konaklama, yol, vb. maliyetler nedeniyle katılımcıların aile evlerinin bulundukları yerdeki veya bu bölgeye en yakın yerdeki üniversiteye göre tercihte bulundukları görülmektedir.

	Katılımcılar	%
Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	276	37,3
Şehir Merkezi	328	44,3
Köy/ilçe vb. kırsal	136	18,4
Toplam	740	100,0

Tablo 4: Katılımcıların Yetiştikleri Çevreye Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4'da görüldüğü üzere katılımcıların %81,6'sı "kentli" özellikler taşımaktadır. Bireylerin köy, ilçe vb. daha kırsal alanlardan kent yaşamına doğru coğrafi hareketlilik içinde olmaları, genellikle kent yaşamındaki yeni istihdam ve iyi eğitim olanaklarına erişim sağlama amaçlarıyla ilişkilidir kuşkusuz. Bununla birlikte, yüksek nüfuslarıyla kentler, hem etnik hem sınıfsal açıdan birbirine yabancı kalabalıkları bağlar. Disko, bar, pavyon, kafe, vb. anonim kamusal mekanlar aracılığıyla, bireyler arasında hızlı tanışma olanakları ve akışkan ilişkiler geliştirmeye elverişli zeminleri sağlar.

	Katılımcılar	%
Üst sınıf	3	,4
Üst-orta sınıf	102	13,8
Orta sınıf	547	73,9
Alt-orta sınıf	80	10,8
Alt sınıf	8	1,1
Toplam	740	100,0

Tablo 5: Katılımcıların Kendilerini Ait Hissettikleri Toplumsal Tabakaya Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Modern toplumları pre-modern toplumlardan ayıran en temel özelliklerden biri modern toplumların gelir, meslek, eğitim vb. birtakım özelliklere göre hiyerarşik biçimde örgütlenmeleridir kuşkusuz (bkz. Giddens, 1999). Fakat klasik sosyologlardan çağdaş sosyologlara kadar, bir bireyin belli bir toplumsal ve ekonomik örgütlenmede (meslek, eğitim, gelir, üretimdeki konum, tüketim alışkanlıkları, vb.) hangi nesnel ölçülere göre hangi katmanda yer alması gerektiğine ilişkin mutlak bir konsensüs sağlanamamıştır (Sunar, 2019). Bu karmaşanın bir diğer nedeni ise, bireylerin maddi imkanlarına ilişkin sahadan toplanan verilerin tam anlamıyla bireylerin gerçek sınıfını yansıtmamasıdır. Başka bir ifadeyle, bireylerin sınıflaması zor olan çok çeşitli ek gelirleri mevcuttur ve çoğu kez bu gelirlerine ilişkin şeffaf beyanlar vermezler. Dolayısıyla, bu araştırmada katılımcıların nesnel konumlarından ziyade, kendilerini hangi toplumsal katmana ait hissettiklerine ilişkin öznel algıları inceleme konusu edilmiştir. Tablo 5’de katılımcıların kendilerini büyük ölçüde orta sınıfa ait hissettiklerini görmekteyiz. Orta sınıf aidiyeti, bireylerin, hayatta kalmak için gereken temel ihtiyaçlarını karşılamaya muktedir olmalarının ötesinde; hobi, eğlence, alışveriş, tatil, vb. kişisel beğenileri doğrultusundaki aktivitelere harcaabilecek gelire sahip oldukları anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Tablo 5’den hareketle, gençlerin sinema, konser, seyahat, vb. romantik ilişki aktivitelerini finanse edebilecek maddi imkanlara sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bununla birlikte, Tablo 6 ve Tablo 7 de katılımcıların sınıf aidiyetine ilişkin öznel algılarını pekiştirmektedir. Başka bir ifadeyle, katılımcılar düşük eğitimli ailelerden gelmelerine ve babaları yoğun olarak işçi, memur ve küçük esnaf/tüccar meslek gruplarının üyesi, anneleri yoğun biçimde ev hanımı olmalarına karşın kendilerini orta sınıfa ait olarak algılamaktadırlar.

	Temel eğitim	Lise	Ön lisans	Lisans	Lisansüstü	Toplam
Babalar	322 %43,5	231 %31,2	31 %4,2	129 %17,4	27 %3,6	740 %100
Anneler	439 %59,3	210 %28,4	25 %3,4	51 %6,9	15 %2	740 %100

Tablo 6: Katılımcıların Ebeveynlerinin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	İşçi	Çiftçi	Memur	Küçük esnaf/tüccar	Büyük girişimci	Emekli	Diğer (Özel Sektör)	Toplam
Babalar	272 %36,8	32 %4,3	158 %21,4	152 %20,5	34 %4,6	56 %7,6	36 %4,9	740 %100
	İşçi	Çiftçi	Memur	Küçük esnaf/tüccar	Büyük girişimci	Emekli	Diğer (Özel Sektör)	Ev hanımı
Anneler	94 %12,7	7 %0,9	54 %7,3	14 %1,9	4 %0,5	8 %1,1	9 %1,2	550 %74,3
							Toplam	740 %100

Tablo 7: Katılımcıların Ebeveynlerinin Mesleklerine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.2.2. Katılımcıların Romantik İlişkilerinde Etkili Toplumsal Dinamikler

2.2.2.1. Din

	Çok Dindar	Dindar	Az Dindar	Dine İlgisiz	Dini İnancı Yok	Din Karşısı	Toplam
Anneler	136 %18,4	484 %65,4	110 %14,9	10 %1,4	-	-	740 %100
Babalar	101 %13,6	410 %55,4	181 %24,5	40 %5,4	5 %0,7	3 %0,4	740 %100
Katılımcılar	26 %3,5	258 %34,9	279 %37,7	128 %17,3	38 %5,1	11 %1,5	740 %100

Tablo 8: Katılımcılar ve Ebeveynlerinin Dinsel Tutumlara Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8'i ele almadan önce 'sekülerleşme' kavramına kısaca değinilmesi elzemdir. Her şeyden önce, sekülerleşme, modernleşme deneyiminin bir parçası olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Endüstrileşmiş-modern toplumlar, rasyonel biçimde örgütlenmiş; yani bürokratik, ekonomik, politik, mesleki, sanatsal ve bilimsel yönlerden özerkleşmiş alanlarda uzmanlaşmaya dayalı bir işbölümüne tabi oldukları için hayatın anlamını açıklarken dinsel referanslara başvurmazlar (bkz. Wilson, 2016). Benzer şekilde, Batılı modernleşme paradigmasının benimsenmesiyle Türkiye'de de toplumun, -gerek çağdaşlığı savunanların ilerlemeci anlayışları gereği seküler pratikleri açıkça kucaklaması şeklinde olsun, gerekse de muhafazakâr kesimlerin seküler pratiklere öyle ya da böyle maruz kalmasına bağlı olarak örtük biçimde olsun- sekülerleşmekte olduğu vurgulanmaktadır (Amman, 2010). Dolayısıyla gerçekleşme şekli nasıl olursa olsun,

Tablo 8'deki veriler, söz konusu sekülerleşme iddiasını doğrular niteliktedir. Zira katılımcılar, anne ve babalarını ağırlıklı olarak 'çok dindar' ve 'dindar' olarak belirtirken, kendi dindarlıklarında düşme eğilimi görülmektedir. Dahası, kendilerini sırasıyla 'az dindar', 'dine ilgisiz', 'dini inancı yok' ve 'din karşıtı' olarak tanımlayanların sayılarında da önemli ölçüde artışlar söz konusudur.

Dini ritüel ve pratiklerin, emir ve yasakların bireylerin günlük yaşamlarında karar alırken etkisini yitirmesi, yakın ilişki yaşama biçimlerini de derinden etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, toplumsal yaşantıda dinin kolektif vicdan oluşturma kabiliyetinin zayıflaması, her şey gibi romantik ilişkilerin kaderini de bireyselleşmenin inisiyatifine bırakır. Dünyevileşme ve bireyselleşme süreçleri, aşk ve cinselliğin evlilikten özerkleşmesine katkı sağlar. Dahası, dünyevileşme, bireylerin önüne aşk ve cinsellik olgularını kendinde birer amaç olarak koyar; bireylerin ilgi ve dikkatini, mahrem ilişkilerin "aşk ile değil, aşk için" yaşanması adına uyarlar. Dünyevileşme, bireyleri kısa dünya zamanlarını hazcı itkilerin güdümünde tüketmeye açık ve elverişli hale getirir; bireylerde, dünya nimetlerinin en iyilerini kendilerinin hak ettiklerine ilişkin bir arzuyu tetiklemek suretiyle, yüksek yaşam standartlarına ilişkin gerçek dışı beklentileri arttırır. Dünyanın bu şekilde materyalist bir okumasına teslim olan bireyler, bir türlü sahip olamadıklarının hayal kırıklığını yaşarken, sahip olduklarının kolayca nankörü haline gelebilirler.

2.2.2.2. Aile

Ebeveynlik yapma tarzlarıyla ilgili literatürde; otoriter, baskıcı, müsamahakâr ve ihmalkâr olmak üzere dört çeşit ideal tip bulunmaktadır (Maccoby & Martin, 1-101:1983). Fakat bu tipler, bir çocuğun ebeveynlerine yönelik güvenli, kaygılı, kaçınan ve karışık olmak üzere dört çeşit bağlanma biçimiyle ilişkisi açısından öne sürülmüş psikolojik kategorilerdir (Myers, 2019:427). Sınırlarının açık seçik olmaması bir yana, bu çeşit bir ebeveynlik sınıflandırması, doğası gereği sosyolojik bağlamları dışarıda bırakmaktadır. Bu nedenle, bu kısmın maddeleri hazırlanırken -aynı zamanda söz konusu ebeveynlik sınıflandırmasını da mümkün kılan- iki ana özellik dikkate alınmıştır: "özgürlük ve disiplin." Zira özgürlük-disiplin ikiliği arasındaki karşıt ve gerilimli ilişki, sadece ailenin değil, modernliğin sosyolojisinin de temel taşları olarak görülmektedir (bkz. Wagner, 2003).

Dolayısıyla (Tablo 9) katılımcılara aileyle ilgili ilk 4’ü özgürlük ve son 2’si disiplin ekseninde olmak üzere toplam 6 adet madde yöneltilmiştir. Ayrıca, özgürlükle ilgili ilk 4 madde de kendi içinde en yumuşak tonlu maddeden en sert tonlu maddeye doğru sıralanmıştır. Madde 1 ve Madde 2’ye verilen yanıtlar, “katılıyorum” ve bunun türevleri üzerinde yoğunlaşmıştır. (Madde 1 için %65,2 ve Madde 2 için %59,7).

Benzer şekilde, Madde 3’ün yanıtları da “katılıyorum” ve bunun türevlerinde yoğunlaşırken (%63,6), daha sert bir tonda olan cinsel konuları ebeveynlerle rahatça konuşmayla ilgili Madde 4’e verilen yanıtlar “Katılmıyorum” ve bunun türevlerinde yoğunlaşmıştır (%74,6).

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
1. Ailemle her konuyu rahatlıkla konuşabilirim						
42 %5,7	118 %15,9	98 %13,2	199 %26,9	162 %21,9	121 %16,4	740 %100
2. Ailemle romantik ilişkim hakkında konuşabilirim						
80 %10,8	147 %19,9	71 %9,6	171 %23,1	169 %22,8	102 %13,8	740 %100
3. Ailemle partnerimi rahatlıkla tanıştırebilirim						
77 %10,4	115 %15,5	77 %10,4	171 %23,1	191 %25,8	109 %14,7	740 %100
4. Ailemle cinsel konuları rahatlıkla konuşabilirim						
262 %35,4	198 %26,8	92 %12,4	97 %13,1	54 %7,3	37 %5	740 %100
5. Ailem kiminle, nerede, ne yaptığımı daima bilmek ister						
37 %5	108 %14,6	96 %13	133 %18	240 %32,4	126 %17	740 %100
6. Ailem otoriter olduğu için romantik ilişkiyi saklamayı tercih ederim						
217 %29,3	194 %26,2	65 %8,8	105 %14,2	109 %14,7	50 %6,8	740 %100

Tablo 9: Katılımcıların Aileyle İlgili Tutumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Disiplin ekseninde hazırlanan Madde 5 ve Madde 6 katılımcılara ters etkili maddeler olarak sunulmuştur. Ebeveyn otoritesiyle ilgili Madde 5’e verilen yanıtlar ebeveyn denetiminin katılımcılar üzerinde devam ettiğini (%67,4) gösterir şekilde dağılırken,

katılımcıların ebeveyn otoritesinden romantik ilişkileri saklamasına yönelik Madde 6'ya verilen yanıtlar “katılmıyorum” ve bunun türevlerinde yoğunlaşmıştır (%64,3).

Tablo 9 bir bütün olarak bize neyi anlatmaktadır? Her şeyden önce, Madde 5'teki yüksek oran, büyük ihtimalle ebeveynlerin çocuklarını dış dünyanın risklerinden koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın, aile içi ilişkileri temel alan diğer maddeler, katılımcıların yetiştirme tarzları açısından oldukça özgür ve rahat olduklarını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, katılımcılar ve aileleri, son zamanların moda tabiriyle söylersek, arkadaş gibidirler. Ebeveyn ve çocuk arasındaki arkadaşlık politikası, modern zamanların popüler söylemi olarak ortaya çıkmış, son derece tartışmalı bir tutumdur. Bu durumu başlatan en önemli nedenlerinden biri, katılımcıların ailelerinin, aşırı disiplinli bir X kuşağının çocukları olmalarıdır. Muhtemelen ebeveynlerinin bir dediklerini iki etmedikleri itaatkâr bir çocukluk dönemini tecrübe etmişler ve aynı uysal tutumlarını kendi çocuklarını yetiştirirken sergileyen bir ara kuşak durumunda kalmışlardır (Y kuşağı). Dolayısıyla karşımıza bir dediği iki edilmeyen yeni bir katılımcı profili (Z kuşağı) çıkmaktadır. Ebeveynlerin gençlerin her dediğini yapmak için büyük gayret sarf etmesi ve fedakârlık göstermesi, söz konusu gençlerde aşırı bir özgüveni ve talepkârlığı artırmıştır. Dahası, son dönemlerde duygusal yönden anne-babayı istismar etmeyi alışkanlık haline getirmiş gençler tartışmaya açılmıştır (bkz. Dökmen, 2021). Ayrıca, ebeveynlerin tüm şartları zorlama pahasına çocukların her türlü taleplerini itirazsız karşılama çabası, çocukların yetişkinliğe geçmek ve yetişkin sorumluluklarını üstlenmek için acele etmelerine gerek olmadığına dair bir kanaati güçlendirmekte; böylece onları görece konfor alanlarında kalmaya teşvik etmektedir (bkz. Bölüm 1).

2.2.2.3. Arkadaş Çevresi

2000'lerin başından itibaren popüler hale gelen ve sıklıkla Amerikalı girişimci, yazar ve motivasyon konuşmacısı Jim Rohn'a atfedilen bir söz vardır: “En çok vakit geçirdiğiniz beş kişinin ortalamasıdır.” Benzer şekilde, Türkçedeki “bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim” atasözü de aynı etkileşim ortamının önemine dikkatleri çekmektedir: arkadaş çevresi. Dolayısıyla, bu kısımda romantik ilişkilerin ve cinselliğin arkadaş ortamında ne sıklıkla konuşulduğuna, arkadaş ortamına hâkim olan söylem dilinin niteliğine ve çiftlerin kamusal alanda ne sıklıkla yakın temas davranışları sergilediklerine bakılmıştır.

Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
1. Arkadaşlarım, ilişkim hakkında rahatlıkla eleştiri ve yorum yaparlar						
42 %5,7	94 %12,7	215 %29,1	145 %19,6	128 %17,3	116 %15,7	740 %100
2. Arkadaşlarıma, ilişkileri hakkında rahatlıkla eleştiri ve yorum yaparım						
25 %3,4	63 %8,5	206 %27,8	133 %18	152 %20,5	161 %21,8	740 %100

Tablo 10: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “İlişkiler” Hakkında Konuşma

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 1 ve Madde 2’deki artış eğilimlerini değerlendirirken, Türkiye’de 80’lerden itibaren değişmeye başlayan kültürel iklime kısaca göz atmak da fayda vardır. Zira Gürbilek’e göre 80’lere gelenek kadar aşk, cinsellik ve romantik ilişkiler adına bastırılan ne varsa, 80’lerden sonra bir “söz patlamasına” yol açmıştır (Gürbilek, 2020:23-29). Eskiden ayıp, günah, vb. ifadelerle tanımlanan ve sosyal ortamlarda konuşulması utanma nedeni olan tabular birer birer yıkılmaya başlamıştır. Dolayısıyla Madde 1 ve Madde 2 eskiden mahrem olan meseleleri arkadaş ortamında serbestçe konuşmanın büyük ölçüde normalleştiğini göstermektedir. Sosyal utanma duygusunun yokluğu, özel ve kamusal alanlar arasındaki sınırları da belirsizleştirmektedir (bkz. Bölüm 1).

Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
3. Cinsellik dahil romantik ilişkilerde yaşanan her şey, yakın arkadaşlar arasında enine boyuna konuşulur						
198 %26,8	218 %29,5	163 %22	63 %8,5	52 %7	46 %6,2	740 %100
4. Cinsellik dahil bir ilişkide yaşadığım pek çok şeyi yakın arkadaşlarımla paylaşıyorum						
257 %34,5	231 %31,2	138 %18,6	47 %6,4	40 %5,4	27 %3,6	740 %100

Tablo 11: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “Cinsellik” Hakkında Konuşma

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 3’e verilen yanıtlar cinsellik dahil romantik ilişki detaylarının arkadaş sohbetlerine yoğun biçimde konu edilmediğini göstermektedir. Benzer şekilde, Madde 4’e verilen yanıtlar da katılımcıların kendi ilişkilerinde yaşadıkları mahrem yakınlaşmaları arkadaş çevresinde yoğun biçimde paylaşmadıklarını göstermektedir.

Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
5. Arkadaş çevremde sıklıkla küfürlü ve/ya argo bir dil kullanılır						
80 %10,8	165 %22,3	201 %27,2	142 %19,2	72 %9,7	80 %10,8	740 %100
6. Arkadaş çevremde sıklıkla küfürlü ve/ya argo bir dil kullanırım						
145 %19,6	199 %26,9	201 %27,2	79 %10,7	60 %8,1	56 %7,6	740 %100

Tablo 12: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / “Küfürlü/Argo”
Konuşma

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hem Madde 5 hem de Madde 6 için katılımcı yanıtlarının “nadiren” ve “ara sıra” seçeneklerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna göre, katılımcıların argo ve/ya küfürlü bir dil kullandıkları ama bunun önemli ölçüde yoğun olmadığı görülmektedir. Anlaşılan o ki, küfür belli bir toplumsal işlevi karşıladığı ölçüde tercih edilmektedir. Psikolojik açıdan rahatlama ihtiyacı bir yana, bireyler işleri ters gittiklerinde, yeterince ciddiye alınmadıklarında, birini kızdırmak istediklerinde vb. çok çeşitli nedenlerle argo veya küfürlü söylemlerde bulunabilirler. Argo ve küfürlü konuşma dilinin tarihini inceleyen Pinker’e göre (2008:390) sekülerleşmeyle birlikte dinsel lanetlemenin yerini cinsel -ve bilhassa da toplumsal cinsiyet temalı- küfürler almıştır. Burada önemli bir husus: Eğer birini kızdırarak dikkatleri üzerine çekmek isterseniz, argo ve küfrün mantığı gereği o kişinin gerçekten değer verdiği bir şeylere karşı hakaretimiz söylemlerde bulunmanız gerekir. Modernleşme öncesinde bu durum ya dinin etkisi altında ya da dine karşı gerçekleştiriliyordu. Günümüzde ise gençler arasında dini arkasına veya karşısına alarak lanetleme biçimleri yerine, cinsel küfürlerin yaygın şekilde kullanılması söz konusudur. Bu durum da bireylerin bilinçdışı bağlamda dinden ziyade cinselliğe karşı ilgisinin ve atfettiği önemin daha da artmış olabileceğini düşündürmektedir.

Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
7. Sevgilisi olan arkadaşlar, arkadaş ortamında öpüşme, sarılma vb. yakın davranışlar sergilerler						
148 %20	174 %23,5	203 %27,4	121 %16,4	61 %8,2	33 %4,5	740 %100
8. Arkadaş ortamında sevgilimle öpüşme, sarılma vb. yakın temaslarda bulunurum						
261 %35,3	203 %27,4	165 %22,3	56 %7,6	35 %4,7	20 %2,7	740 %100

Tablo 13: Katılımcıların Arkadaş Çevresiyle İlgili Tutumları / Kamusal Alanda “Yakın Temas”

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 7 ve Madde 8, öpüşme, sarılma vb. özel alana ait mahrem ilişki tutum ve davranışlarının kamusal alanda herhangi bir utanç duygusu olmaksızın veya çok az bir utanmayla sergilendiğini göstermektedir. Zira bu davranışların hiçbir zaman sergilenmediği arkadaş ortamları %20’dir ve bu davranışları hiçbir zaman sergilemeyen gençlerin oranı ise %35’te kalmıştır. “Utancın sosyal kontrol mekanizmaları arasında yer alması, utandırmayı -ya da utandırılmamayı- da sosyal bir değer, bir statü davranışı veya saygınlık göstergesi haline getirir” (Önderman, 2020:48). Dolayısıyla, mahrem ilişki eylemlerinin kamusal alanda rahatlıkla yaşanmasının, bir informel toplumsal kontrol mekanizması olan utanç duygusunun işlevinin zayıflamasının bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle, kamusal alanda mahrem ilişkilerini rahatlıkla yaşayan bireyler, kendileri için anlamlı ötekilerinin nazarından bir sosyal dışlanma riskinin endişesini taşımamaktadırlar. Çoğu durumda bunu savunurken gençler, son zamanların popüler ama çarpık şu tabirinin ardına sığınmaktadırlar: “Herkesin hayatına kimse karışamaz”

2.2.2.4. Sosyal Medya

Bilişsel nörobilim uzmanı Fransız araştırmacı yazar Michel Desmurget yakınlarda çıkan kitabında ekran bağımlılığının gençlerin bedensel ve duygusal sağlığını nasıl tehdit ettiğine, bilişsel becerileri ile eğitimsel başarılarını ne denli derinden etkilediğine dikkati çekmekte; sosyal medyayı ise bir çeşit “dijital ahmak fabrikası” olarak tanımlamaktadır (bkz. Desmurget, 2022). Bireyler üzerindeki sağlık riskleri ve tartışmalı içeriğinin yanı sıra, sosyal medya aynı zamanda bireylerin dikkatini ve zamanlarını gasp eden en büyük hırsızdır kuşkusuz. Günümüzde ister bir öğretmen, ister dini bir lider veya siyasetçi,

isterse bir motivasyon konuşmacısı olsun, hedef kitlesine telefon, tablet, vb. araçların ekranları içinden seslenmediği sürece sosyal medyanın bireyler üzerindeki gücüyle rekabet edememektedir. Dolayısıyla bu araştırmada da sosyal medyanın gençlerin romantik ilişkilerinde nasıl bir role ve etkiye sahip olduğu dikkate alınmıştır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
1. Sosyal medyada oyuncu, şarkıcı vb. ünlüleri yakından takip ederim						
102 13,8	148 %20	72 %9,7	233 %31,5	131 %17,7	54 %7,3	740 %100
2. İlişkim yoksa arkadaşlık kurmak için Tinder, OkCupid, vb. uygulamaları kullanırım						
516 %69,7	127 %17,2	12 %1,6	52 %7	18 %2,4	15 %2	740 %100

Tablo 14: Katılımcıların Sosyal Medya ile İlgili Tutumları / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 1, “katılıyorum” ve türevlerini işaretleyen katılımcıların %56,5 olduğunu göstermektedir. Oyuncu, şarkıcı, sözümona fenomen, vb. ünlüleri takip etmek suretiyle, gençlerin rol model ihtiyaçlarını sosyal medyadan karşılama eğiliminde olduklarını söyleyebiliriz.

Madde 2’de verilen uygulama adları, “arkadaşlık kurma” adı altında doğrudan tek gecelik ilişkilere aracılık ettiği gençler arasında yaygın bir şekilde bilinen uygulama adları olduğu için yanıtların “kesinlikle katılmıyorum” da toplanması tepkiseldir. Eğer burada sosyal ilişki yönü daha fazla öne çıkan Snapchat, Instagram, vb. uygulama adları verilmiş olsaydı o zaman dağılımın tam tersi yönde olması beklenebilirdi. Romantizm kullanılan dil düzeyinde varlığını sürdürmektedir. Gençler, ilişki kurma stratejilerinde doğrudan cinselliği çağrıştıran bir terminolojiden uzak durmayı tercih etmekte; onun yerine bir “aşk terminolojisi” üzerinden söylem üretmektedirler. Dolayısıyla Madde 2, tek gecelik ilişkileri soruşturduğu için katılımcıları, tabiri caizse, ilişki stratejisi oyununun kurallarını ihlal etmeye zorlamıştır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
3. Günlük yaşam aktivitelerimin çoğunu sosyal medyada paylaşıyorum						
212 %28,6	198 %26,8	100 %13,5	150 %20,3	67 %9,1	13 %1,8	740 %100
4. İlişkim olduğunda sevgilimle mutlu anlarımı sosyal medyada paylaşıyorum						
156 %21,1	141 %19,1	81 %10,9	212 %28,6	120 %16,2	30 %4,1	740 %100

Tablo 15: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların Madde 3'te "katılmıyorum" ve türevlerine verdikleri yanıtlar sosyal medyada çok da yoğun paylaşımlarda bulunmadıklarını göstermektedir (Toplam oran: %68,9). Fakat, Madde 4'te "katılmıyorum" ve türevlerine verdikleri yanıtlarda toplam oran %51,1'e gerilemektedir. Yani katılımcılar romantik bir ilişki içinde olduklarında yine de (yarıya yakın bir oranla) ilişki durumlarını, partnerlerini ve birlikte yaptıkları aktiviteleri sosyal medya mecralarında paylaşmayı tercih etmektedirler.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
5. Denizde veya havuzda çekildiğim fotoğraf/video vb. görüntülerimi sosyal medyada paylaşıyorum						
240 %32,4	160 %21,6	94 %12,7	130 %17,6	92 %12,4	24 %3,2	740 %100
6. Sosyal medya, çok sayıda seçenek arasından kısa sürede en uygun flörtü/sevgiliyi bulmak için kullanışlı bir araç işlevi görür						
275 %37,2	152 %20,5	72 %9,7	150 %20,3	72 %9,7	19 %2,6	740 %100

Tablo 16: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 3

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 5'te ağırlıklı olarak "katılmıyorum" ve türevleri yönünde yanıtlar vermişlerdir (%66,7). Dolayısıyla katılımcılar, denizde ve havuzda çekildikleri fotoğrafları paylaşmayı büyük ölçüde tercih etmemektedirler. Öte yandan, Madde 6, katılımcıların romantik ilişki kurma stratejilerinde sosyal medyanın araçsal kullanım değerini anlamak amacıyla yöneltmiştir. Yine katılımcıların çoğu (%67,4) bu duruma sıcak bakmadıklarını beyan ederken, araçsal kullanım değeriyle sosyal medyadan faydalananların oranı %32,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu noktada, karma eğitim ve kampüs ortamında tanışma kolaylığı, sosyal medyanın araçsal kullanım oranlarının düşük kalmasına neden olmuş olabilir. Ne sıklıkla tercih edildiği bir yana, bireyin arzu nesnesine

ulaşım hızı ve kolaylığı sağlaması aısından sosyal medyanın iletişimsel nemi yadsınamaz bir gerektir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
7. Bir kişinin sosyal medya paylaşımları, o kişiden hoşlanıp hoşlanmayacağına karar vermem iin yeterli ip ularını verir						
155 %20,9	114 %15,4	70 %9,5	201 %27,2	148 %20	52 %7	740 %100
8. Eski sevgilimi sosyal medyadan stalk'larım						
270 %36,5	137 %18,5	53 %7,2	135 %18,2	91 %12,3	54 %7,3	740 %100

Tablo 17: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 4

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 6 gibi, Madde 7 de -ama daha yumuşatılmış ve dolaylı olmakla birlikte- yine sosyal medyanın romantik ilişki iindeki arasal kullanım payını anlama amacıyla ilişkilidir. Bu kez, katılımcılar %54 oranla sosyal medyadan elde ettikleri potansiyel partner bilgilerinin o kişiyi tanımak ve o kişiye güvenip güvenmemek konusunda yeterli bir referans olduğunu bildirmişlerdir. Yani bir kimsenin sosyal medya profili, bu kimsenin gerek yaşamdaki benliğinin bir uzantısı olarak kabul görmektedir.

Madde 8'deki İngilizce sözcük (stalk), Amerikan kültüründen dilimize gemiş ve günümüz genliğinin terminolojisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerika'da bu sözcüğün günlük hayattaki karşılığı, sadece takıntılı bir psikolojik rahatsızlığın göstergesi değildir, fakat aynı zamanda hukuksal yaptırımları olan bir gizli takipilik suçunu da kapsar.³² Ülkemizde sosyal medyaya ilişkin yasal boşluğun da etkisiyle sözcük sosyal medya kullanımı iin daha ılımlı bir anlama büründürölmüş olsa da, eylemin psikolojik bir takıntı halini ifade etme durumu ortadan kalkmaz. şimdi bu bilgilerin ışığında bakıldığında, Madde 8'e "katılıyorum" ve türevleri lehinde görüş bildiren katılımcıların (%37,8) eski partnerlerinin gündemlerinden düşmesine bir türlü izin veremedikleri ortaya çıkmaktadır. Zira sosyal medya, kullanıcılarının -ister gerek ister mecazi anlamda" ölümlü olmalarına izin vermeyen bir mecradır.

³² Yasa maddesine ulaşmak iin bkz. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title18/html/USCODE-2010-title18-partI-chap110A-sec2261A.htm> E.T. 10/05/2022

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
9. Birinden etkilendiğimde tanışmak için sosyal medyadan DM atarım						
241 %32,6	131 %17,7	67 %9,1	132 %17,8	137 %18,5	32 %4,3	740 %100
10. Sıklıkla tanışma, flört ve cinsellik talepleri içeren çok sayıda DM alırım						
264 %35,7	189 %25,5	57 %7,7	100 %13,5	99 %13,4	31 %4,2	740 %100

Tablo 18: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların, Madde 9 için “katılıyorum” ve türevleri yönünde verdikleri yanıtların toplamı %40,6 oranındayken, Madde 10 için “katılıyorum” ve türevleri yönünde verdikleri yanıtların toplamı %31,1 oranındadır. DM, dilimize “Doğrudan Mesaj” şeklinde çevrilebilen “Direct Message” sözcüğün baş harflerinin kısaltmasıdır. Sosyal medya üzerinden beğendikleri kimselere mesaj atanların, mesaj alanlardan yaklaşık %10 kadar daha fazla olduğu görülmektedir. Bu fark, erkeklerin beğendikleri kızlara daha fazla doğrudan mesaj yoluyla ulaşmaya çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuya ileride ayrıca değinilecektir. Sosyal medya üzerinden mesajlaşma, flört etmenin yeni bir formu olarak ilişki kurma biçimleri arasında kendine yer açmış görünmektedir. Ayrıca, bu oranların görece düşük görünmesi, bir noktada yanıltıcı olabilir. Zira ilk akla gelen bekarlar olmaktadır. Oysa bir çiftin yakın ilişkisi ciddi bir yön almaya başladığında, partnerlerden birine gelen onlarca, yüzlerce ve bazen binlerce yabancıdan gelen davetsiz mesajlar, bu ilişkinin mahremiyetini zedeleyerek seyrini olumsuz biçimde etkileyebilmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
11. Whatsapp, Instagram vb. uygulamalar üzerinden şimdiye dek en azından 1 kez çıplak fotoğraf/video vb. görüntülerimi partnerimle paylaştım						
488 %65,9	67 %9,1	11 %1,5	63 %8,5	77 %10,4	34 %4,6	740 %100
12. Whatsapp, Instagram vb. uygulamalar üzerinden şimdiye dek en azından 1 kez, çıplak fotoğraf/video vb. görüntülerini partnerim benimle paylaştı						
469 %63,4	44 %5,9	8 %1,1	52 %7	114 %15,4	53 %7,2	740 %100

Tablo 19: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 11 ve Madde 12, katılımcıların partnerleriyle çıplaklık içeren görüntü ve video kayıtlarını paylaşp paylaşmadıklarını anlamak amacıyla hazırlanmış en radikal sorulardır. Madde 11’de katılımcıların toplamda %23’ü “katılıyorum” ve türevlerini işaretlemek suretiyle bu tür paylaşımlarda bulunduklarını bildirmişlerdir. Daha da ilginç olanı, Madde 12’de aynı soru, partnerleri için katılımcılara yöneltildiğinde bu oran %29,6’ya yükselmiş; yani katılımcılar, davranışın sorumluluğunu partnerlerine yüklemek suretiyle, partnerlerinin bu tür kayıtları kendileriyle paylaştıklarını daha bir gönüllü bildirmişlerdir.

Sosyal medyadan önce, cinsel ilişki, kapalı kapılar ardında yaşanıp biten bir olaydı. Fakat, sosyal medyayla birlikte bir kez kayıt altına alınan hiçbir bilgi, görsel ya da video kaydı yitip gitmemektedir. Katılımcıların çoğunun (Madde 11 için %76,5 ve Madde 12 için %70,4 oranla) mahrem hayatları sosyal medyaya düştüğü takdirde yaşayacakları sosyal itibar kaybı riskinin bilincinde oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın, katılımcıların yaklaşım %25-30 kadarının -bilincinde ya da değil- her türlü riski aldıkları anlaşılmaktadır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
13. Sanal ortamda ara sıra da olsa pornografik/erotik içerikler izlerim						
378 %51,1	67 %9,1	9 %1,2	130 %17,6	124 %16,8	32 %4,3	740 %100
14. Sosyal medyayı bir günde toplam ne kadar sıklıkla kullanırsınız?						
Hiç kullanmıyorum	1 saatten az	1-2 saat arası	2-3 saat arası	3-4 saat arası	4-5 saat arası	5 saat ve üzeri
3 %0,4	31 %4,2	112 %15,1	165 %22,3	158 %21,4	150 %20,3	121 %16,4

Tablo 20: Katılımcıların Sosyal Medyayla İlgili Tutumları / 7

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Pornografi, kitle iletişim araçlarının geliştiği son elli içinde doğrudan cinselliğe odaklı unsurların ve eylemlerin abartılı bir biçimde sergilendiği devasa bir endüstri haline gelmiştir. Bu durumun gençler arasındaki yaygınlığını anlamak amacıyla hazırlanan Madde 13 için katılımcıların “katılıyorum” ve türevleri lehine verdikleri yanıtların örneklem içindeki toplam oranı %38,7 olarak gerçekleşmiştir. Porno endüstrisi, erkeğin rolü, kadın bedeninin nesneleştirilmesi, cinsel ilişki süresi ve sapkın fanteziler aracılığıyla çok çeşitli cinsel mitler üretir. Eğer gençler erken yaşlardan itibaren pornografiyle tanışır ve ondan bir informal cinsel eğitim pedagojisi olarak yararlanırsa, hedonik tüketimi

önceleyen birtakım tutum ve tavırların yakın ilişkilerinde baskın hale gelmesi kaçınılmaz olur.³³

Madde 14, katılımcıların sosyal medyaya ayırdıkları süreleri göstermektedir. Burada katılımcılara sunulan 7 seçenekten “2-3 saat arası” ortalanca süredir. Bu seçenek hariç, sadece bunun üzerine çıkan -yani sosyal medyayı 4 saat, 5 saat ve 5 saat üzeri kullanımlar- diğer seçeneklerdeki sosyal medya kullanım oranlarının toplamı %58,1’dir. Önemli bir nokta, bu madde katılımcıların internette geçirdikleri toplam süreyi sormamaktadır; sadece sosyal medyada harcadıkları zamana yöneliktir. Dolayısıyla, sosyal medya kullanımı için %58,1 oldukça yüksek bir orandır.

2.2.2.5. Eş Seçimi

Bu araştırmanın önemli amaçlarından biri de, katılımcıların ilişki kurma stratejilerinde yüksek yaşam standartlarına ilişkin birbirlerinden beklendikleri materyalist taleplerin oynadığı rolü göstermektir. Zira lüks tüketim ve konfor arayışına yönelik materyalist talepler, olası evlilik koşullarında ilişkilerin altını oyan önemli unsurlardan biridir. Başka bir ifadeyle, evliliğin, iyi şartlarda bir yaşam sürdürebilmek adına bir çeşit sosyal statü atlama aracı olarak görülüp görülmediği sosyal analizin önemli sorularından biridir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
1. Önemli olan evlilik yapmak değil, iyi şartlarda bir evlilik yapmaktır						
28	62	69	134	209	238	740
%3,8	%8,4	%9,3	%18,1	%28,2	%32,2	%100
2. Evleneceğim kişi kültürel olarak benden daha donanımlı olmalı						
25	92	121	232	188	82	740
%3,4	%12,4	%16,4	%31,4	%25,4	%11,1	%100

Tablo 21: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 1 için toplamda %78,5 gibi yüksek bir oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmışlardır. Bu oran, katılımcıların evliliğe, konforlu yaşam koşullarına sahip olmak suretiyle olumlu baktıklarını göstermektedir. Önceki kuşakların zor yaşam koşullarına karşı dirayetli tutumunun bu gençler için söz konusu olmadığı açıktır.

³³ Ülkemiz açısından bu konuda daha fazla ve büyük ölçekli araştırmaların yürütülmesine ihtiyaç vardır.

Madde 2 için de benzer bir durum söz konusudur. Katılımcılar, toplamda %67,9 oranla partnerlerinin kültürel açıdan kendilerinden daha donanımlı olmasını beklemektedirler. Zira yüksek kültürel sermaye de, yine yüksek toplumsal sınıf konumuyla yakından ilişkilidir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
3. Evleneceğim kişi, finansal açıdan benden daha iyi durumda olmalı						
61 %8,2	173 %23,4	118 %15,9	167 %22,6	143 %19,3	78 %10,5	740 %100
4. Evleneceğim kişi benden daha iyi bir mesleki kariyere sahip olmalı						
63 %8,5	139 %18,8	135 %18,2	175 %23,6	173 %23,4	55 %7,4	740 %100

Tablo 22: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 3 için toplamda %52,4 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, partnerlerinin gelir durumlarının kendilerinden daha iyi olmasını talep etmektedirler. Madde 4 için ise toplamda %54,4 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, partnerlerinin kendilerinden daha iyi bir mesleki kariyere sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Ekonomik imkân ve mesleki statünün eş seçim stratejilerinde katılımcıların yarısından fazlası için önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu oranların daha yüksek çıkması beklenebilirdi. Ancak katılımcıların yarısının erkek olması hasebiyle geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri göz önünde bulundurulduğunda, erkeklerin güç ve statüyü müstakbel eşlerinden ziyade kendileri için daha fazla istedikleri düşünülebilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
5. Benim yoksa evleneceğim kişinin bir evi ve/ya arabası olmalı						
94 %12,7	165 %22,3	110 %14,9	167 %22,6	144 %19,5	60 %8,1	740 %100
6. Evleneceğim kişi, güzel/yakışıklı ve çekici olmalı						
40 %5,4	60 %8,1	95 %12,8	213 %28,8	228 %30,8	104 %14,1	740 %100

Tablo 23: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 3

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 5 için toplamda %50,2 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, müstakbel eşlerinin bir ev ve/ya arabaya sahip olmasını

beklemektedirler. Bir yandan, gittikçe zorlaşan ekonomik koşullar, diğer yandan, tüketim kültürünün tetiklediği yüksek yaşam standardı hedefleri, tabiri caizse, “iki gönül bir olunca samanlık seyrar olur” atasözünün vurguladığı; birbirini seven iki kişinin zor koşullara birlikte dayanması anlayışını geçersiz kılmaya başlamış görünmektedir. Zira her iki katılımcıdan biri, ev ve/ya araba sahibi olmayı evlilik yapmanın önkoşulu olarak görmektedir.

Diğer yandan, katılımcıların Madde 6 için toplamda %73,7 oranla “katılıyorum ve türevleri yönünde işaretleme yapmaları, partnerlerinin güzel/yakışıklı olmasına ne denli büyük önem atfettiklerini göstermektedir. Romantik ilişkilerde derinliğe değil de, yüzeye (dış görünüme) önem vermenin belki de en belirgin göstergelerinden biri, sağlık ve bakım teknolojilerinin gelişmesiyle paralel olarak son 40 yılda plastik cerrahi operasyonlarının ve kozmetik sektörünün muazzam bir şekilde popüler hale gelmiş olmasıdır.³⁴ Bilhassa da kadınlar, daha güzel bir dış görünüme sahip olmak için gitgide daha fazla sayıda plastik cerrahi operasyonlara girmekte; kimyasal kozmetik ürünleri yardımıyla da gitgide birbirine daha fazla benzeyen ortak bir beden tasarımı ve yüz ifadesine bürünmektedirler. Burada, dış görünüşün de hedonik bir tüketim metası olarak kanıksandığına dikkat edilmelidir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
7. Evleneceğim kişi, seçkin/varlıklı bir aileden geliyor olmalı						
137 %18,5	200 %27	188 %25,4	122 %16,5	61 %8,2	32 %4,3	740 %100
8. Evlilik, (alışveriş, eğlence, tatil vb.) yaşam standartlarımı yükseltmeli						
68 %9,2	117 %15,8	125 %16,9	162 %21,9	187 %25,3	81 %10,9	740 %100

Tablo 24: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 4

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların partnerlerden ekonomik imkân ve mesleki statü adına yüksek beklentilere sahip olduklarını daha önceki tablolardan hatırlıyoruz. Fakat beklenenin aksine bu kez katılımcıların ailevi malvarlığına (Madde 7’ye) hiç de iltifat etmedikleri görülmektedir

³⁴ ISAPS Global Survey (2022) raporuna göre, 2020 yılında Türkiye’de %38’i cerrahi olmak üzere toplamda 945. 477 adet estetik işlem yapılmış; operasyonlarda ilk üçte burun estetiği, yağ aldırma ve meme büyütme yer almıştır. Cerrahi müdahale gerektirmeyen işlemlerde ise ilk üçte botoks, hyalüronik asit enjeksiyonu ve epilasyon gelmektedir. Türkiye pek çok estetik işlem sıralamasında ilk 5 ülke arasında yer almaktadır. Ayrıntılı rapor için bkz. <https://www.isaps.org> E.T. 19/11/2023

(%29). Muhtemelen bunun önemli bir nedeni, katılımcıların her durumda olduğu gibi eş seçimi stratejilerinde de kişisel -ve de iki kişilik- kararlara dayalı bireyselci bir bakış açısına sahip olmalarıdır. Modern zamanlarda ailevi zenginlik, -miras yoluyla hemen intikal etmediği sürece- dolaylı bir statü göstergesidir ve bu statü ebeveynlere çiftin ilişkisi üzerinde söz sahibi olma hakkı tanır. Dolayısıyla bu noktada, katılımcıların seçkinliği ya da zenginliği değil de, birbirlerinin ailesel otoritesini dışlama eğiliminde oldukları söylenebilir. Sonuçta, özgürlüğüne son derece düşkün bir kuşakla karşı karşıya olduğumuz su götürmez.

Katılımcıların Madde 8 için toplamda %58,1 oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapması, tüketim alışkanlıkları ve statü simgeleri olarak alışveriş, tatil, eğlence vb. rekreasyon etkinliklerinin bir evlilikte yaşam standartlarının yüksekliği açısından ne denli önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Evlilik, lüks ve şatafatlı bir yaşam arzusunda önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
9. Alışık olduğum belli bir yaşam standartım var ve evliliğimde bunun altına düşersem mutsuz olurum						
53 %7,2	102 %13,8	95 %12,8	158 %21,4	185 %25	147 %19,9	740 %100
10. Söz, nişan, düğün gibi seremoniler en iyi/en kaliteli şekilde yapılmalı						
211 %28,5	178 %24,1	108 %14,6	115 %15,5	77 %10,4	51 %6,9	740 %100

Tablo 25: Katılımcıların Eş Seçimiyle İlgili Tutumları / 5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların Madde 9 için toplamda %66,3 oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmış olmaları, bekar yaşamlarında aileleri tarafından kendilerine sağlanan görece konforu, evlilik yaşamlarında da korumak istediklerini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, katılımcıların sosyal hayatın iniş-çıkışlarına karşı pek de tahammüllü olmadıkları anlaşılmaktadır.

Katılımcıların Madde 10 için toplamda %67,2 oranla “katılmıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmış olmaları, söz, nişan, düğün vb. geleneksel ritüel ve seremonilere karşı antipatik bir tutumla yaklaştıklarını göstermektedir. Ebeveynleri de içine alan kolektif ritüellere karşı olma durumu, muhtemelen yine gençlerin özerk karar alma süreçlerindeki bireyselleşme etkisiyle açıklanabilir. Daha çok ebeveynlerin

itibarıyla ilgili olan bu geleneksel törenlerin düzenleme süreçlerinde ebeveynlerin çift üzerindeki etkisi çoğu kez sınırlandırıcı bir rol oynamaktadır. Tören için yer ve kıyafet seçiminden, davetli listesine ve takıların akıbetine kadar her bir durum ayrı birer çatışma meselesidir.

2.2.2.6. Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişki

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
1. Aşk duygusu olmadan evlilik yapılmamalıdır						
24 %3,2	24 %3,2	52 %7	86 %11,6	248 %33,5	306 %41,4	740 %100
2. Evlenileceği zaman resmi nikah yapılmalıdır						
10 %1,4	12 1,6	16 %2,2	30 %4,1	196 %26,5	476 %64,3	740 %100

Tablo 26: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların Madde 1 için toplamda %86,5 gibi rekor bir oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmış olması, evliliğin “olmazsa olmaz” bir önkoşulu olan aşk olgusunun, tabiri caizse, modern zamanların seküler dini haline geldiğini göstermektedir. Geleneksel toplumda evlilik, toprak mülkiyeti, ailenin itibarı, soyun devamı, vb. saiklerle gerçekleşmekteydi. Hatta, Aydınlanma öncesi Avrupa’da kralların eşlerine âşık olması, bir utanç kaynağıydı. Modernleşme, başta romanlar aracılığıyla ve daha sonra kitle iletişim araçlarıyla tüm dünyaya ötekini yüceltmeye dayanan aşk olgusunu (romance) tanıttı. Modern aşk kavramı, tabu olan (cinsellik vb.) birtakım sözcüklerin yerine hızla ikame oldu. Günümüzde aşk hakkında söylem üretmek, doğrudan cinsellik üzerine konuşmaktan çok daha meşru bir zemine sahiptir.

Katılımcıların Madde 2 için toplamda %94,9 gibi yine rekor bir oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmış olması, resmi nikaha muazzam düzeyde bir önem atfettiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, resmi nikahın evliliğe sağladığı meşruiyete dair kanaat tartışmasıdır. Bununla birlikte, resmi nikahın meşruiyeti kadar zamanı da önemli bir husustur. Zira TÜİK’in (2023) evlenme ve boşanma istatistikleri raporuna göre, ülkemizde ilk evlilik yaşı, 2001-2022 yılları arasında erkekler için 26’dan 28,1’e ve kadınlar için 22,7’den 25,6’ya yükselmiştir. Evliliği ileriki yaşlara erteleme nedenleri arasında, uzayan eğitim ve kariyer süreçleri, bireylerin eğitimleriyle orantılı işler bulmada gitgide daha fazla zorluk çekmeleri, uzun boşanma süreçleri sonucunda süresiz nafaka,

tazminat vb. maddi külfetle sonuçlanan olumsuz evlilik örneklerinin toplumda gitgide yaygınlaşması, feminist hareketlerin mevcut evlilik içi işbölümünü toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde tartışmaya açması gibi durumlar sayılabilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
3. Evlenileceği zaman dini nikah yapılmalıdır						
43 %5,8	51 %6,9	49 %6,6	84 %11,4	170 %23	343 %46,4	740 %100
4. Sevgi ve güven olduktan sonra nikahsız birlikte yaşanabilir						
270 %36,5	124 %16,8	52 %7	128 %17,3	98 %13,2	68 %9,2	740 %100

Tablo 27: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar Madde 3 için toplamda %80 oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmıştır. Resmi nikaha atfettikleri önemle (%94,9) karşılaştırıldığında, katılımcılar, dini nikaha yaklaşık %15 daha az önem atfetseler de, yine de dini nikahı büyük ölçüde vazgeçilmez bir akit şekli olarak görmektedirler. Öte yandan, katılımcılar, Madde 4 için toplamda %60,3 oranla “katılmıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmışlardır. Madde 4, Madde 3 ve Madde 2’nin tam tersi yönde bir duruma, yani nikahsız birlikteliğe vurgu yapmaktadır. Yalnız Madde 4’te denkleme aşk duygusu dahil edildiğinde resmi nikah için %94,9 oranının ve dini nikah için %80 oranının %60,3’e gerilemesi ilginçtir. Belli ki katılımcıların bir kısmı, denkleme aşk duygusu (sevgi ve güven) dahil edildiğinde, nikahsız birlikteliğe çok da olumsuz bakmamaktadır. Zira Madde 4 için “katılıyorum” ve türevlerine işaretleme yapan katılımcıların toplam oranı %40 civarında gerçekleşmiştir. Seküler aşk olgusunun, kendi başına hem hukuksal hem de dinsel normlar karşısında belli bir baskı gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
5. Çocuğu olmaması koşuluyla ilk evliliğimi boşanmış biriyle yapabilirim						
135 %18,2	172 %23,2	123 %16,6	159 %21,5	109 %14,7	42 %5,7	740 %100
6. Çocuğu olsa da ilk evliliğimi boşanmış biriyle yapabilirim						
212 %28,6	227 %30,7	129 %17,4	90 %12,2	54 %7,3	28 %3,8	740 %100

Tablo 28: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 3

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 5 için toplamda %58 oranla “katılmıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmak suretiyle, boşanmış kişilerle evliliğe sıcak bakmadıklarını bildirmişlerdir. Benzer şekilde, yine katılımcılar, Madde 6 için toplamda %76,7 oranla “katılmıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmak suretiyle, boşanmış ve çocuk sahibi kişilerle evliliğe sıcak bakmadıklarını bildirmişlerdir. Katılımcılar için ilk evliliğin, ideal bir anlam taşıdığı anlaşılmakta; eski yakın ilişkilere dair tecrübeler, yeni ilişki için bir rahatsızlık nedeni olmaktadır. Ayrıca, Madde 6’daki oranın daha yüksek çıkması da bu durumu destekler niteliktedir. Zira önceki evlilikten çocuk sahibi olma durumu, boşanmış bile olsalar eski eşlerin çocuk için ömür boyu belli bir ilişkide kalacak olması anlamına gelmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
7. Farklı dinden biriyle evlenebilirim						
208 %28,1	105 %14,2	57 %7,7	91 %12,3	175 %23,6	104 %14,1	740 %100
8. Farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim						
142 %19,2	105 %14,2	64 %8,6	120 %16,2	194 %26,2	115 %15,5	740 %100

Tablo 29: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 4

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 7 için katılımcıların, lehte ve aleyhte yaptıkları işaretleme oranları toplandığında tam olarak ikiye bölündükleri görülmektedir (%50). Bununla birlikte, katılımcılar Madde 8 için toplamda %57,9 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, farklı kültürden partnerlerle ilişki kurmaya sıcak baktıklarını bildirmişlerdir. Bu oranlar katılımcılar arasında sekülerleşmenin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ülkemizin yakın geçmişinde birbirleriyle husumet içinde oldukları için her zaman bir ötekileştirme konusu olan kültürel farklılıklar eksenindeki kimlik tartışmalarının gençler arasında büyük ölçüde aşıldığı görülmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
9. Müslüman olmayan (ateist) biriyle evlenebilirim						
295 %39,9	91 %12,3	62 %8,4	73 %9,9	109 %14,7	110 %14,9	740 %100
10. Seviyorsam (amca, teyze, dayı, hala vb.) yakın akrabamın kızıyla/oğlula evlenirim						
455 %61,5	126 %17	44 %5,9	58 %7,8	33 %4,5	24 %3,2	740 %100

Tablo 30: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar Madde 9 için toplamda %39,5 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, bir yaratıcının varlığına inanmayan (ateist) kişilerle yakın ilişki kurmayı sorun olarak görmediklerini bildirmişlerdir. Ateist sözcüğü toplumun geniş kesimlerince pejoratif bir etiketleme veya sosyal dışlama konusu olmasına rağmen, gençlerin böylesi bir oranla ateistlerle evlenmekte bir beis görmemeleri, gençler arasında sekülerleşmenin ne denli yüksek boyutlarda olduğunu göstermesi açısından önemli bir veridir.

Katılımcılar, Madde 10 için toplamda %78,5 gibi yüksek bir oranla “katılmıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, kuzenlerle evliliğe sıcak bakmadıklarını bildirmişlerdir. Kuzenlerin evlenmesinin önünde dinen herhangi bir engel bulunmadığı halde, katılımcıların kuzenlerle romantik ilişki içinde olma fikrine ateistlerle romantik ilişki kurma fikrinden (%60,6) bile fazla tepki gösterdikleri görülmektedir. Yine bu durum, gençler arasında seküler bir yaşam tarzının yükselişte olduğunu bir başka açıdan gösteren diğer bir örnek olarak düşünülebilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
11. Sosyal medyadan tanıştığım biriyle evlenebilirim						
96 %13	85 %11,5	80 %10,8	208 %28,1	208 %28,1	63 %8,5	740 %100
12. Yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik, gözümü korkutuyor						
67 %9,1	77 %10,4	56 %7,6	205 %27,7	184 %24,9	151 %20,4	740 %100

Tablo 31: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 6

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 11 için toplamda %64,7 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, sosyal medyadan tanıştıkları kişilerle evlenebileceklerini

bildirmişlerdir. Kuşkusuz, sosyal medya, bireylere çok sayıda kişiyle tanışma fırsatı ve ekran arkasından konuşma kolaylığı, yüz yüze görüşmenin getirdiği riskleri barındırmaması gibi birtakım cazip avantajlar sağlar. Fakat buradaki en temel sorun, sosyal medyanın yakın ilişkilerin hızla başlamasındaki etkisi kadar, hızla bitmesinde de oynadığı roldür. Bireylere çok sayıda seçenek sunan sosyal medya, Bauman'ın (2017:8) “akışkan aşk” tanımlamasına uygun biçimde, romantik ilişkilerde rahatsızlık verici bir kırılganlığa ve güven sorunlarına yol açabilmektedir.

Katılımcılar, Madde 12 için toplamda %73 gibi yüksek bir oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, evliliğin sorumluluklarından korktuklarını bildirmişlerdir. Avrupa ve Amerika kökenli 68 kuşağı karşı-kültür hareketlerinin serbest cinsellik politikası, 80’lerden sonra uygulanan küresel neo-liberalizmin bir sonucu olarak dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de yansımalarını bulmuştur. Gelişen doğum kontrol teknolojilerinin de etkisiyle cinsel ilişki, gitgide evlilik olgusundan ayrılmaya başlamıştır. Bu ayrışmanın sonucunda, evliliğin maddi-manevi yükümlülüklerini üstlenmek genç kuşaklara külfet olarak görünmeye başlamıştır. Serbest cinsel yaşam politikasının, evliliği, tamamen geçersiz kılmasa da, yaşamın ileriki yıllarına ertelemeye önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca, herkes için alternatifleri artıran sosyal medyanın da bireylerde evlilikten uzak durma fikrini besleyen bir katalizör işlevi gördüğü de bir gerçektir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
13. Evli biriyle romantik ilişki yaşanabilir						
549 %74,2	74 %10	16 %2,2	34 %4,6	33 %4,5	34 %4,6	740 %100
14. Kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar						
150 %20,3	91 %12,3	55 %7,4	175 %23,6	150 %20,3	119 %16,1	740 %100

Tablo 32: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 7

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 13 için toplamda %86,4 oranla “katılmıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmak suretiyle, evli biriyle mahrem ilişki yaşama fikrine karşı olduklarını

bildirmişlerdir. Bu durumda, ahlaki açıdan bir sorun görmeyenlerin oranı ise %13,7 olarak gerçekleşmiştir.³⁵

Katılımcılar, Madde 14 için toplamda %60 oranla “katılıyorum” ve türevleri yönünde işaretleme yapmak suretiyle, evlilik öncesinde partnerlerini cinsel yönden tanımak istediklerini bildirmişlerdir. Modernleşmenin özerk karar alma süreçlerindeki bireyselleştirici gücü, burada da kendini göstermekte; geleneksel toplumun “görücü usulü” düzenlenen evlilikleri, önemli ölçüde yerini kişisel deneyimi merkeze alan ilişkilere bırakmaya başlamış görünmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
15. Hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim						
118 %15,9	82 %11,1	78 %10,5	161 %21,8	166 %22,4	135 %18,2	740 %100
16. Evleneceğim kişinin bakir(e) olup olmaması benim için önemli değildir						
186 %25,1	105 %14,2	64 %8,6	137 %18,5	118 %15,9	130 %17,6	740 %100

Tablo 33: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 8

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 15 için toplamda %62,4 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, flörtleriyle cinsel konuları rahatlıkla konuşabileceklerini bildirmişlerdir. Cinsellik gibi çerçevesi açık seçik olmayan bir durum, olay ve konu hakkında konuşurken “utanmasız söylem” üretme pratiği, günümüz gençliğinin ilişki kurma stratejilerindeki bir “sınır keşfi” oyununun parçası olduğu söylenebilir. Zira iki yabancı arasındaki bir diyalogda söylemin sınırları ne kadar genişlerse, eyleme dönüşme ihtimali de o denli artar.

Katılımcılar, Madde 16 için toplamda %52 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, evlenecekleri kişinin bakir(e) olup olması durumunun kendileri için pek bir önem taşımadığını bildirmişlerdir. Her şeyden önce, kadın bedeninin farklı anatomik yapısı ve bu yapıya kültürel-dinsel değer ve normlar üzerinden atfedilen “iffetlilik” anlamı, modernleşme tarihi boyunca tartışmalı bir konu olagelmıştır. Bu konu, ülkemizde de özellikle 80’li ve 90’lı yıllar boyunca bazı kurumlara bekâret kontrolü isteme yetkisi tanıyan yasa ve bu bağlamda gerçekleşen intiharlara ilişkin

³⁵ Ankette, standart sosyo-kültürel değer ve normları doğrudan yansıtan bazı maddeler bulunmaktadır. Madde 13 de bunlardan biridir.

kamuoyunda yankı bulan çeşitli trajik haberler, dizi ve filmler ile feminist hareketin bu olaylara gösterdiği yoğun tepkiler üzerinden sıkça tartışılmıştır. Bekâretin yeri ve önemine ilişkin kafa karışıklığı bugün de devam etmekle birlikte, eski toplumun tarihsel-dinsel bağlamı dikkate alındığında, genç katılımcıların bekâret konusuna önemli ölçüde seküler bir tutumla yaklaşmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
17. Bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır						
273 %36,9	138 %18,6	78 %10,5	88 %11,9	91 %12,3	72 %9,7	740 %100
18. Bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır						
277 %37,4	143 %19,3	93 %12,6	71 %9,6	82 %11,1	74 %10	740 %100

Tablo 34: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 9

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 17 için toplamda %66 oranla olmak üzere ve Madde 18 için toplamda %69,3 oranla olmak üzere “katılmıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, evlilik-öncesi cinsel ilişkiyi “namus” sözcüğü ve taşıdığı anlamlarla ilişkilendirmediklerini bildirmişlerdir. Ayrıca, katılımcı tutumlarının hem Madde 17 hem de Madde 18 için “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinde yakın oranlarda yoğunlaşması, katılımcıların evlilik-öncesi cinsel ilişki açısından herhangi bir toplumsal cinsiyet lehine pozitif ayrımcılık yapmadıklarını da göstermektedir. Öte yandan, gençlerin kendilerine özgü farklı bir jargon kullandıklarından daha önce bahsetmiştik. Gençler “namus” sözcüğünü büyük ölçüde bu yeni söylem dilinin dışında bıraktıkları için bu sözcüğün olumlu ya da olumsuz türevine atfedilen kültürel anlamların da kadük kaldığı söylenebilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
19. Sadece biyolojik ihtiyacı karşılamak için tek gecelik ilişkiler yaşamakta bir sakınca yoktur						
408 %55,1	86 %11,6	39 %5,3	96 %13	72 %9,7	39 %5,3	740 %100
20. Aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir						
236 %31,9	69 %9,3	49 %6,6	132 %17,8	144 %19,5	110 %14,9	740 %100

Tablo 35: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 10

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Madde 19 ve Madde 20’de evlilik-öncesi cinsel birliktelik, görüldüğü üzere iki farklı şarta bağlanarak sorulmuştur. Bu bağlamda, katılımcılar, Madde 19 için toplamda %72 oranla “katılmıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, biyolojik ihtiyaç olarak cinsel ilişki yaşamaya karşı oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Buna karşın, Madde 20’de ise katılımcıların, toplamda %52,2 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, aşk olması koşuluyla evlilik-öncesi cinsel ilişkiye önemli ölçüde yeşil ışık yaktıkları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu iki madde arasındaki korelasyon, modern aşk tasavvurunun, bireyler üzerinde nasıl bir etki gücüne sahip olduğunu göstermesi bakımından ilginç bir veri sağlamaktadır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
21. Günümüzde duygusal açıdan yüzeysel; yalnızca cinsel hazza dayalı ilişkiler artıyor						
35 %4,7	26 %3,5	40 %5,4	84 %11,4	267 %36,1	288 %38,9	740 %100
22. Birinden hoşlandığımda, bunu o kişiye rahatlıkla söyleyebilirim						
42 %5,7	61 %8,2	87 %11,8	212 %28,6	207 %28	131 %17,7	740 %100

Tablo 36: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 11

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu araştırmanın en temel amacı, gençlerin impulsif, hedonist ve narsistik tutum ve davranışlarının romantik ilişkilerinin akışkan ve kırılğan hale gelmesindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla, Madde 21’de araştırmanın en temel amacını yansıtan bir ifade, katılımcıların kendi tecrübe ve gözlemlerine başvurmak amacıyla onlara doğrudan yöneltilmiştir. Katılımcılar, Madde 21 için toplamda %86,1 gibi yüksek bir oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, kendi dönemlerinde

yaşanan yakın ilişkilerin gerçekten de sıg ve sadece cinsel hazzı önceler nitelikte olduğu yönünde kanaat bildirmişlerdir.

Katılımcılar, Madde 22 için toplamda %74,3 gibi yüksek bir oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, beğenilerine hitap eden kişilere çekinmeksizin duygularını açabildiklerini bildirmişlerdir. Reddedilme kaygısı, platonik sevmeye, sevdiğinin duygularını incitme naifliği, yanlış anlaşılma çekingenliği, vb. gerekçelerle bir zamanların popüler vuslatsız aşkları, modern toplumun “büyü bozan” koşulları altında yitip gitmiş görünmektedir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
23. Benim için ruh eşi veya doğru kişi, bir konudaki duygu ve düşüncelerimi açıkça söylemeden beni anlayan kişidir						
18 %2,4	20 %2,7	29 %3,9	144 %19,5	246 %33,2	283 %38,2	740 %100
24. Sevgilimin evine rahatlıkla giderim						
105 %14,2	78 %10,5	55 %7,4	119 %16,1	231 %31,2	152 %20,5	740 %100

Tablo 37: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 12

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Daha önce gençlerin yeni söylem dilinde “namus” sözcüğünün kendine bir yer edinmeyip büyük ölçüde gözden düştüğünden bahsetmiştik. Bunun tersine, modern aşk tasavvuru ekseninde “ruh eşi” ifadesi, gençlerin yeni söylem dili içinde inanılmaz bir popülerlik elde etmiştir. Zira katılımcılar, -ruh eşi ile ilgili ortalama bir tanım verilmesine rağmen- Madde 23 için toplamda %90,9 gibi yüksek bir oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmışlardır. 8 milyarlık dünya nüfusu içinde ruh eşinin kim ve nerede olduğu gibi mantıklı soruları sormak bir yana, ruh eşine dair tanımlar ve bu eşi bulmaya dair öneriler de son kırk yıldır dünya çapında yükselen New Age spiritüalizminden ileri gelmektedir. Eğer ruh eşinizi arıyorsanız, en fazla magazin dergilerindeki testlere göz atabilir ya da astrolojiyle uğraşan kimselere fal baktırabilirsiniz. Yine de katılımcıların bu denli yüksek bir oranla bir ruh eşi kavramına inanç beslemeleri -ve de bu mükemmel eşlerden kendilerini konuşmaksızın anlamalarını beklemeleri- oldukça şaşırtıcıdır. Ayrıca, bu türden gerçek dışı bir beklenti, yakın ilişkinin gerçekte partnerler arasında etkileşimsel olarak inşa edilen bir şey olduğu fikriyle de bağdaşmaz.

Katılımcılar, Madde 24 için toplamda %67,8 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, partnerlerinin bekar evine gitmekte bir sakınma görmediklerini bildirmişlerdir. Aile evinden uzakta yaşanan bir öğrencilik hayatı, farklı coğrafyalardan ve kültürlerden gelen gençlere birlikte zaman geçirme ve birbirlerini daha yakından tanıma adına çeşitli avantajlar sağlar. Öğrenciler, ders çalışmanın yanında çeşitli eğlence aktiviteleri için de kız-erkek karışık arkadaş grupları halinde evlerde bir araya toplanırlar. Öğrenci evleri, bazı parti, kutlama, vb. eğlence aktivitelerinde o kadar kalabalık bir hal alabilir ki, bireyin kendine bile mahrem bir alan tanımaz. Dolayısıyla yakın ilişkiler, çoğu kez çeşitli aktiviteler aracılığıyla birlikte vakit geçirip birbirini tanımaya çalışan gençlerin grup içi arkadaşlıklarından doğar. Bu ders çalışma ya da eğlence aktiviteleri, ev içi aktiviteler olduğu için yakın ilişkinin partnerin evine gittikten sonra başladığı da söylenebilir.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
25. Sevgilim evinde rahatlıkla kalırım						
149 %20,1	81 %10,9	66 %8,9	135 %18,2	167 %22,6	142 %19,2	740 %100
26. Bir kimsenin kendine daha uygun/denk birini bulana kadar bazı flörtlerini ‘yedekte’ bekletmesinde bir sakınca görmüyorum						
466 %63	128 %17,3	46 %6,2	42 %5,7	35 %4,7	23 %3,1	740 %100

Tablo 38: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 13

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılar, Madde 25 için toplamda %60 oranla “katılıyorum” ve türevleri lehine işaretleme yapmak suretiyle, sevgililerinin evinde kalmakta bir sakınca görmediklerini bildirmişlerdir.

Madde 26, Madde 27 ve Madde 28, mevcut sosyo-kültürel değer ve normlara aykırı, tabiri caizse, “sınır deneyimler” ile ilgili tutum ve davranışların yaygınlığını anlamak amacıyla katılımcılara yöneltilmiş radikal tutumlardır. Dolayısıyla her üç madde de, bir noktada aldatma temasıyla ilişkilidir. Katılımcılar, Madde 26 için toplamda %86,5 gibi yüksek bir oranla “katılmıyorum” ve türevleri lehine tepkisel işaretleme yapmışlardır.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam
27. Evliliğinde mutsuz olan kişi, başkasıyla duygusal yakınlık kurabilmelidir						
537 %72,6	100 %13,5	29 %3,9	40 %5,4	22 %3	12 %1,6	740 %100
28. Yakın arkadaşımın eski sevgiliyle çıkmakta benim için bir sakınca yoktur						
539 %72,8	88 %11,9	21 %2,8	46 %6,2	28 %3,8	18 %2,4	740 %100

Tablo 39: Katılımcıların Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişkiyle İlgili Tutumları / 14

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yine Madde 27 için toplamda %90 gibi yüksek bir oranla “katılmıyorum” ve türevleri lehine ve Madde 28 için de toplamda %87,5 gibi yüksek bir oranla “katılmıyorum” ve türevleri lehine tepkisel işaretleme yapmışlardır. Madde 26 ve Madde 28 muhtemelen ikiye bölünmüş ve alçaltıcı stratejiler oldukları için katılımcıların tepkisini çekmiş olabilir. Madde 27 için ise farklı bir durum söz konusu olabilir. Her şeyden önce, geleneksel aile tipinden modern aile tipine geçiş, sadece niceliksel değil aynı zamanda nitelikseldir; modernleşme, aile birimini kutsal yapısından soyundurup seküler bir elbise giydirmiştir kuşkusuz. Modern aile tipinde birlikteliğin dokunulmazlığı yoktur; tersine, en küçük bir anlaşmazlıkta taraflardan birinin ilişkiyi hızlıca boşanma yoluna götürebilme kolaylığı vardır artık. Zira bazı katılımcılar, soru kâğıdının yanına “Boşansın!” yazmak suretiyle, “aldatmanın gereksizliğini” günümüzde boşanmanın kolaylaşmış olmasına bağlamışlardır.

2.2.2.7. Romantik İlişkide Öncelikler

		S	%			S	%
Maddi İmkânlar (gelir, ev, araba, malvarlığı, vb.)	Hiç Önemli Değil	10	1,4%	Güven	Hiç Önemli Değil	1	0,10%
	Önemli Değil	284	38,4%		Önemli Değil	3	0,40%
	Önemli	235	31,8%		Önemli	138	18,60%
	Çok Önemli	211	28,5%		Çok Önemli	598	80,80%
Statü (unvan, kariyer, şöhret, vb.)	Hiç Önemli Değil	19	2,6%	Empati (anlayış, hoşgörü, vb.)	Hiç Önemli Değil	3	0,40%
	Önemli Değil	323	43,6%		Önemli Değil	10	1,40%
	Önemli	272	36,8%		Önemli	167	22,60%
	Çok Önemli	126	17,0%		Çok Önemli	560	75,70%
Dış Görünüş (tip, kilo, boy, vb.)	Hiç Önemli Değil	26	3,50%	Nezaket	Hiç Önemli Değil	2	0,30%
	Önemli Değil	121	16,40%		Önemli Değil	18	2,40%
	Önemli	417	56,40%		Önemli	184	24,90%
	Çok Önemli	176	23,80%		Çok Önemli	536	72,40%
Yaş Farkı	Hiç Önemli Değil	40	5,40%	Dürüstlük	Hiç Önemli Değil	1	0,10%
	Önemli Değil	257	34,70%		Önemli Değil	1	0,10%
	Önemli	363	49,10%		Önemli	121	16,40%
	Çok Önemli	80	10,80%		Çok Önemli	617	83,40%
Cinsellik	Hiç Önemli Değil	14	1,9%	Sadakat	Hiç Önemli Değil	1	0,10%
	Önemli Değil	56	7,6%		Önemli Değil	3	0,40%
	Önemli	401	54,2%		Önemli	111	15,00%
	Çok Önemli	269	36,4%		Çok Önemli	625	84,50%
Saygı (aile terbiyesi, görgü kuralları, vb.)	Hiç Önemli Değil	1	0,10%	Merhamet	Hiç Önemli Değil	2	0,30%
	Önemli Değil	2	0,30%		Önemli Değil	9	1,20%
	Önemli	162	21,90%		Önemli	176	23,80%
	Çok Önemli	575	77,70%		Çok Önemli	553	74,70%
Sevgi	Hiç Önemli Değil	1	0,10%	Dindarlık	Hiç Önemli Değil	138	18,60%
	Önemli Değil	3	0,40%		Önemli Değil	183	24,70%
	Önemli	175	23,60%		Önemli	264	35,70%
	Çok Önemli	561	75,80%		Çok Önemli	155	20,90%

Tablo 40: Romantik Bir İlişki İçin Katılımcıların Önemsemiği Öncelikler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Romantik bir ilişkiye başlama kararı verirken hangi maddi-manevi değerlere öncelik verdiklerini anlamak için katılımcılara 14 adet değer verilmiştir. Katılımcılar bu değerlere Tablo 40'ta ayrıntılı şekilde sunulan sayı ve oranlarda işaretleme yapmışlardır.

Bu veriyi, daha öz ve anlaşılır kılabilmek adına tüm değerlerin aritmetik ortalamaları alınmış ve bu ortalamalar en çok öncelik atfedilen değerden en az öncelik atfedilen değere doğru olmak üzere Tablo 41'de görüldüğü şekilde sıralanmıştır:

	Hiç önemli değil	Önemli değil	Önemli	Çok önemli
	1	2	3	4

Sıra No:	Değerler	Katılımcı Sayısı	Ortalama
1.	Sadakat	740	3,83
2.	Dürüstlük	740	3,82
3.	Güven	740	3,80
4.	Saygı (aile terbiyesi, görgü kuralları, vb.)	740	3,77
5.	Sevgi	740	3,75
6.	Empati (anlayış, hoşgörü, vb.)	740	3,73
7.	Merhamet	740	3,72
8.	Nezaket	740	3,69
9.	Cinsellik	740	3,25
10.	Dış Görünüş (tip, kilo, boy, vb.)	740	3,00
11.	Maddi İmkânlar (gelir, ev, araba, vb.)	740	2,87
12.	Statü (unvan, şöhret, vb.)	740	2,68
13.	Yaş Farkı	740	2,65
14.	Dindarlık	740	2,58

Tablo 41: Romantik Bir İlişki için Katılımcı Önceliklerinin Ortalamalara Göre Sıralaması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 41 bize ne söylemektedir? Her şeyden önce, gençler, evliliğin ön koşulu olarak maddi imkân ve statüye atfettikleri muazzam önemi, romantik ilişkileri için öngörmezler. Bu da gençlerin romantik bir ilişki içinde olma ile evli olmanın arasına kalın bir çizgi çektikleri anlamına gelmektedir. Daha önce de gördüğümüz gibi, gençler evliliği sosyal

yaşamda dikey hareketlilik yapabilmek için bir tür “statü atlama aracı” olarak görürken, romantik ilişkileri sağlıklı biçimde sürdürebilmek için en büyük taleplerin ya da ihtiyacın daha çok “ahlaki” özelliklerde toplandığı görülmektedir. Buna karşın, dindarlığın en son sırada yer alması, kolektif dinin (İslam’ın) evlilik-dışı romantik ilişkiler için meşru bir zemin sağlamamasından; yani, bu türden mahrem yakınlaşmaları haram fiil (zina) kılması olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca, “dış görünüş” ve “cinsellik”, öncelikler listesinde önemli olarak işaretlenen önceliklerin son iki basamağında listelenmiştir. Gençlerin dış görünüşe ve cinsel dürtülere aldanarak tecrübe ettikleri yakın ilişkilerin sığ karakteri, ilk beşteki ahlaki değerlere olan gereksinimi tırmandıran nedenler arasında sayılabilir. Öte yandan, gençlerin yakın ilişki pratiklerinde kolektif dine tanıdıkları alanın daralarak ahlaki değerlere önem ve gereksinimlerinin artması, yine bir diğer seküler tutum ve davranış örneği olarak görülebilir. Zira, “bu ahlakçılık karşılıklı çıkarlarımız çerçevesinde amaçlarımızın birbiriyle örtüştüğü modern düzen anlayışı bağlamında şekillenmiştir” (Taylor, 2019:269).

2.2.2.8. İdeoloji

	Katılımcı Tercihleri	%
1. Milliyetçi	482	65,1%
2. Atatürkçü	445	60,1%
3. Laik	402	54,3%
4. Dindar	254	34,3%
5. Muhafazakâr	221	29,9%
6. Demokrat	214	28,9%
7. İslamcı	154	20,8%
8. Feminist	151	20,4%
9. Liberal	101	13,6%
10. Sosyalist	99	13,4%
11. Kapitalist	56	7,6%
12. Sosyal demokrat	46	6,2%
13. Komünist	18	2,4%
14. Diğer (bilgi yok)	1	0,1%

Tablo 42: Katılımcıların İdeolojik/Dinsel Dünya Görüşlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 42’de katılımcılara birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri çok-seçimli bir ifade yöneltilmiştir. Buna göre, katılımcıların günlük yaşamlarında büyük ölçüde seküler bir yaşam tarzını benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların “dindar” ve “muhafazakâr” sıfatlarını daha fazla (sırasıyla 4. ve 5. sırada) tercih ederken, “İslamcı” sıfatını görece daha az (7. sırada) tercih etmeleri, çok sayıda gencin bireyselleşmiş bir din tasavvuruna sahip olması ihtimaline ilişkin bir soru işaretini akla getirmektedir.

2.2.2.9. İlişki Durumu

Bugüne kadar KAÇ romantik ilişkiniz oldu?						
0	1	2	3	4	5 ve üzeri	Toplam
142 %19,2	183 %24,7	174 %23,5	122 %16,5	49 %6,6	70 %9,5	740 %100
En uzun romantik ilişkiniz kaç YIL sürdü?						
0	1	2	3	4	5 ve üzeri	Toplam
272 %36,8	180 %24,3	124 %16,8	74 %10	39 %5,3	51 %6,9	740 %100
En kısa romantik ilişkiniz kaç AY sürdü?						
0	1	3	5	7	9 ve üzeri	Toplam
262 %35,4	215 %29,1	140 %18,9	49 %6,6	28 %3,8	46 %6,2	740 %100

Tablo 43: Katılımcıların İlişki Karnesi / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tüm katılımcıların sadece %19,2’sinin hiç ilişkisi olmamışken, %80,8’inin en azından 1 ilişkisi olmuştur. Bununla birlikte, katılımcıların yakın ilişkilerinin hem yıl bazında hem de ay bazında süreleri arttıkça sayılarının azalmış olduğu görülmektedir. İlişkileri 2 yılın üzerinde olan katılımcıların toplam oranı %22,2 iken, ilişkileri 3 ayın üzerinde olan katılımcıların toplam oranı %16,6’da kalmıştır. Bu da, bize, her durumda katılımcıların romantik ilişkilerinin kısa sürme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Mevcut ilişki durumunuz:		
Var	Yok	Toplam
298 %40,3	442 %59,7	740 %100
Cinsel deneyiminiz:		
Var	Yok	Toplam
377 %50,9	363 %49,1	740 %100
Şu ana kadar hiç aldatıldınız mı?		
Evet	Hayır	Toplam
272 %36,8	468 %63,2	740 %100
Şu ana kadar hiç aldattınız mı?		
Evet	Hayır	Toplam
90 %12,2	650 %87,8	740 %100

Tablo 44: Katılımcıların İlişki Karnesi / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 44’de görüldüğü üzere, her 2 katılımcıdan birinin cinsel deneyimi vardır. Her 10 kişiden 4’ü romantik bir ilişki içindedir ve yine her 10 kişiden 4’ü aldatıldığını belirtmiştir. Tablo 43’le tutarlı biçimde, Tablo 48’in verileri de gençlerin ilişkilerinin oldukça akışkan ve kırılgan yapıda olduğunu göstermektedir.

2.2.2.10. İlişki Bitiş Nedenleri ve İlişki Beklentileri

	Katılımcı Tercihleri	%
1. <u>Yalancılık / Bencillik / Aldatma</u>	479	64,7
2. <u>Her şeyi çabuk tüketme / Çabuk sıkılma</u>	332	44,9
3. <u>Yaşam standartlarıyla ilgili yüksek beklentiler</u>	144	19,5
4. <u>Ailevi / Kültürel / Dinsel farklılıklar</u>	95	12,8

Tablo 45: Sağlıklı Yakın İlişki Kurmanın Önündeki En Temel Nedenler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 45’te katılımcılara birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri çok-seçimli bir ifade yöneltilmiştir. Katılımcılara çevrelerindeki kişilerin romantik ilişkilerini sağlıklı şekilde sürdürmelerini engelleyen nedenler sorulduğunda, ilk sırada bir ahlak probleminin açık arayla önde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunu tüketim kültürü ve onun yükselttiği gerçek dışı beklentiler takip ederken, en az sorunlu alan olarak kültürel kimliğin son sırada geldiği görülmektedir.

	Katılımcı Tercihleri	%
1. Duygusal istikrar ve ahlaki olgunluk	607	82
2. Ailevi / kültürel / dinsel yaşam tarzlarının denklığı	176	23,8
3. Alışveriş, eğlence ve tatil zevklerinin örtüşmesi	126	17,0
4. Maddi imkanlar ve mesleki denklik	84	11,4

Tablo 46: Katılımcıların Sağlıklı Bir Yakın İlişki için Partnerlerinden Beklentileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 46’da da yine katılımcılara birden fazla seçeneği işaretleyebilecekleri çok-seçimli bir ifade yöneltilmiştir. Bu defa gençlere romantik ilişkilerdeki krizi nasıl aşabilecekleri sorulduğunda, %82 gibi oldukça yüksek bir katılımı “duygusal istikrar ve ahlaki olgunluk” gerektiği yönündeki seçeneği işaretlemişlerdir. Bu seçenek, gençlerin bir önceki soruda tespit ettikleri ahlaki problemin çözülmeksizin istikrarlı bir ilişki kurma ve sürdürmenin mümkün olmayacağı inancına sahip olduklarını doğrulamaktadır.

Tablo 45 ve Tablo 46 arasındaki çelişkili ilişki, ister istemez akla şöyle bir soru getirmektedir: Gençler, neden sanki bile isteye bu şekilde davranıyormuş gibi görünmektedirler?

Yaşamın en büyük trajedilerinden biri, dünyaya geldiğimiz andan itibaren düşünmeden önce alışmayı öğrenmemizdir kuşkusuz. Sosyal çevre etkileriyle şekillenen bilinçdışı alışkanlıklarımız, güçlü bir arka plan oluşturmak suretiyle, şimdi ve burada verdiğimiz “özgür” seçimlerimiz üzerinde etkide bulunurlar ve yine aynı doğrultuda geleceğimizi de inşa ederler. Dolayısıyla gençler ya çoğu kez yoğun çevresel dikkat dağıtıcılar arasından sorunun derinlerdeki kaynağını göremezler ya da sorunu tespit etseler de bu alışkanlıklar o kadar kanıksanmıştır ki, bunların gücüne karşı direnmek için gereken kararlı iradeyi gösterme cesaretini kendilerinde bulamazlar. Zira gençlerin içsel disiplini, sosyal çevrenin dürtüleri üzerindeki baştan çıkarıcı etkisine karşı doğal olarak zayıftır. Bu nedenle, sorunun toplumsal kaynaklarını göz ardı eden terapötik müdahale, kendi başına yeterli bir çözüm olamaz. Sosyal medya vb. dışsal uyarıcıların gençler üzerindeki olumsuz etkilerini dönüştürmek için kuşkusuz sosyolojik müdahaleyi içeren daha makro düzeyde çözümlere ihtiyaç vardır.

2.2.3. Katılımcıların Romantik İlişki Tutumlarına Dair İlişkisel Bulgular

2.2.3.1. Cinsiyet ve Romantik İlişki

%		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Önemli olan evlilik yapmak değil iyi şartlarda evlilik yapmaktır	Erkek	14,5	35,2	50,3	X ² = 32,649 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	9,8	19,6	70,7	
	Toplam	12,2	27,4	60,4	
2. Evleneceğim kişi, finansal açıdan benden daha iyi durumda olmalı	Erkek	47	38,7	14,2	X ² = 117,359 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	16	38,3	45,7	
	Toplam	31,6	38,5	29,9	
3. Evleneceğim kişi benden daha iyi bir mesleki kariyere sahip olmalı	Erkek	37,1	43,5	19,4	X ² = 60,148 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	17,1	40,2	42,7	
	Toplam	27,2	41,9	30,9	
4. Benim yoksa evleneceğim kişinin bir evi ve/ya arabası olmalı	Erkek	52,2	34,4	13,4	X ² = 118,844 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	17,7	40,5	41,8	
	Toplam	35	37,4	27,6	
5. Evleneceğim kişi, seçkin/varlıklı bir aileden geliyor olmalı	Erkek	50,5	38,7	10,8	X ² = 7,870 S.D: 2 P = 0,020
	Kadın	40,5	45,1	14,4	
	Toplam	45,5	41,9	12,6	
6. Evlilik, (alışveriş, eğlence, tatil vb.) yaşam standartlarımı yükseltmeli	Erkek	30,1	41,1	28,8	X ² = 20,339 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	19,8	36,4	43,8	
	Toplam	25	38,8	36,2	
7. Alışık olduğum belli bir yaşam standartım var ve evliliğimde bunun altına düşersem mutsuz olurum	Erkek	26,1	37,6	36,3	X ² = 24,252 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	15,8	30,7	53,5	
	Toplam	20,9	34,2	44,9	
8. Evleneceğim kişi kültürel olarak benden daha donanımlı olmalı	Erkek	21,5	51,6	26,9	X ² = 36,653 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	10,1	43,8	46,2	
	Toplam	15,8	47,7	36,5	

Tablo 47: Cinsiyet ve Eş Seçimi Arasındaki İlişki / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 47’de görüldüğü üzere, Madde 1’deki “önemli olan evlilik yapmak değil, iyi şartlarda evlilik yapmaktır” ifadesi için her ne kadar her iki cinsiyetten öğrenciler (erkekler için %50,3 ve kadınlar için %70,7) “katılıyorum” lehine görüş bildirmiş olsalar da, cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($P < 0,01$). Buna göre, olası bir evlilik için erkeklere kıyasla kadınların eş seçiminde iyi yaşam koşullarını %20,4 daha fazla önemsedikleri anlaşılmaktadır.

Madde 2'deki "evleneceğim kişi finansal açıdan benden daha iyi durumda olmalı" ifadesi için erkekler ağırlık olarak (%47) "katılmıyorum" ve kadınlar ağırlıklı olarak (%45,7) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, eş seçiminde cinsiyet ve finansal beklenti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Kadınların erkeklere kıyasla daha fazla finansal beklenti içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Madde 3'teki "evleneceğim kişi benden daha iyi bir mesleki kariyere sahip olmalı" ifadesi için erkekler (%37,1) "katılmıyorum" ve kadınlar (%42,7) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, eş seçiminde cinsiyet ile mesleki statü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Kadınların erkeklere kıyasla partnerlerinin mesleki statüsüne daha fazla önem atfettikleri anlaşılmaktadır.

Madde 4'teki "benim yoksa evleneceğim kişinin bir evi ve/ya arabası olmalı" ifadesi için erkekler (%52,2) "katılmıyorum" ve kadınlar (%41,8) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, eş seçiminde partnerin ev ve araba sahibi olması ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Kadınların erkeklere kıyasla partnerlerinden daha fazla ev/araba sahibi olmalarını bekledikleri anlaşılmaktadır. Madde 5'teki "evleneceğim kişi seçkin/varlıklı bir aileden geliyor olmalı" ifadesi için her ne kadar cinsiyet bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($P<0,05$) bulunmuş olsa da, her iki cinsiyetten öğrenciler de olası eşlerinin seçkin/varlıklı bir aileden olmasına (erkekler için %50,5 ve kadınlar için %40,5) ağırlıklı olarak "katılmıyorum" lehinde görüş bildirmişlerdir.

Madde 6'daki "evlilik, (alışveriş, eğlence, tatil vb.) yaşam standartlarımı yükseltmeli" ifadesi için erkekler (%30,1) "katılmıyorum" ve kadınlar (%43,8) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ile evlilikte konforlu yaşam standartları beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Kadınların erkeklere kıyasla daha fazla evliliği yaşam standartlarını yükseltmesi gereken bir durum olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

Madde 7'deki "alışık olduğum belli bir yaşam standardım var ve evliliğimde bunun altına düşersem mutsuz olurum" ifadesi için her ne kadar her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %36,3 ve kadınlar için %53,5) "katılıyorum" lehine görüş bildirmiş olsa da, cinsiyet ve yaşam standartlarına önem atfetme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, kadınların erkeklere kıyasla yaşam standartlarına daha fazla önem atfettikleri anlaşılmaktadır.

Madde 8'deki “evleneceğim kişi kültürel olarak benden daha donanımlı olmalı” ifadesi için her ne kadar her iki cinsiyetten öğrenciler de “katılıyorum” lehine görüş bildirmiş olsa da, cinsiyet ile olası partnerin kültürel donanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, eş seçiminde kadınların partnerlerinin kültürel açıdan donanımlı olmasına erkeklere kıyasla daha fazla önem attıklarını anlaşılmaktadır.

80'lerden itibaren üretim toplumundan tüketim toplumuna geçişle birlikte, yetinme kültürünün önemli ölçüde dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu dönüşümün eş seçimi tutumlarına da yansdığı; kadınların erkeklere kıyasla daha fazla iyi yaşam koşulları açısından avantajlı partner beklentisi içinde oldukları söylenebilir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Evleneceğim kişi, güzel/yakışıklı ve çekici olmalı	Erkek	12,6	39	48,4	$X^2 = 3,752$ S.D: 2 $P = 0,153$
	Kadın	14,4	44,3	41,3	
	Toplam	13,5	41,6	44,9	
2. Kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar	Erkek	28,5	29,8	41,7	$X^2 = 9,996$ S.D: 2 $P = 0,007$
	Kadın	36,7	32,3	31	
	Toplam	32,6	31,1	36,4	
3. Aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir	Erkek	37,6	23,7	38,7	$X^2 = 6,717$ S.D: 2 $P = 0,035$
	Kadın	44,8	25,3	29,9	
	Toplam	41,2	24,5	34,3	

Tablo 48: Cinsiyet ve Eş Seçimi Arasındaki İlişki / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 48'de görüldüğü üzere, Madde 1'deki “evleneceğim kişi, güzel/yakışıklı ve çekici olmalı” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %48,4 ve kadınlar için %41,3) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve partnerin iyi bir dış görünüme sahip olması beklentisi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Her iki cinsiyetten öğrencilerin de partnerin dış görünüşüne görece yakın oranlarda bir önem attıklarını anlaşılmaktadır.

Madde 2'deki “kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar” ifadesi için erkekler (%41,7) “katılıyorum” ve kadınlar (%36,7) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve evlilik-öncesi cinsel yönden birbirini tanıma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($P<0,01$). Erkeklerin

kadınlara kıyasla evlilik-öncesi cinsel yakınlaşmalara daha sıcak baktıkları anlaşılmaktadır.

Madde 3'teki "aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir" ifadesi için erkekler (%38,7) "katılıyorum" ve kadınlar (%44,8) "katılmıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ile aşk/güven-kşuluyla cinsellik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olsa da ($P < 0,05$); başka bir ifadeyle, erkekler kadınlara kıyasla aşk/güven-kşullu cinselliğe daha yakın görünse de, kadınların "kısmen" ve "katılıyorum" oranları toplamının %55,2 olması da dikkat çekicidir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Evlenileceği zaman resmi nikah yapılmalıdır	Erkek	3,8	7,5	88,7	$X^2 = 4,003$ S.D: 2 $P = 0,135$
	Kadın	2,2	4,9	92,9	
	Toplam	3	6,2	90,8	
2. Evlenileceği zaman dini nikah yapılmalıdır	Erkek	16,7	21,8	61,6	$X^2 = 21,773$ S.D: 2 $P = 0,000$
	Kadın	8,7	14,1	77,2	
	Toplam	12,7	18	69,3	
3. Sevgi ve güven olduktan sonra nikahsız da birlikte yaşanabilir	Erkek	49,2	24,2	26,6	$X^2 = 8,137$ S.D: 2 $P = 0,017$
	Kadın	57,3	24,5	18,2	
	Toplam	53,2	24,3	22,4	

Tablo 49: Cinsiyet ve Nikah Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 49'da görüldüğü üzere, Madde 1'deki "evlenileceği zaman resmi nikah yapılmalıdır" ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %88,7 ve kadınlar için %92,9) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve resmi nikah algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P > 0,05$). Resmi nikaha atfedilen önemin cinsiyetten bağımsız olduğu anlaşılmaktadır.

Madde 2'deki "evlenileceği zaman dini nikah yapılmalıdır" ifadesi için yine her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %61,6 ve kadınlar için %77,2) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve dini nikah algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakta ($P < 0,01$); kadınların erkeklere kıyasla dini nikaha %15,6 daha fazla önem atfettikleri anlaşılmaktadır. Genel olarak hem resmi nikahın hem de dini nikahın her iki cinsiyet için de önemini koruduğu söylenebilir. Bununla yanında,

resmi nikaha göre dini nikaha ilginin (erkeklerde %27,1 ve kadınlarda %15,7 oranında) daha az olmasında sekülerleşmenin bir payı olduğu söylenebilir.

Madde 3'teki “sevgi ve güven olduktan sonra nikahsız da birlikte yaşanabilir” ifadesi için her ne kadar her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %49,2 ve kadınlar için %57,3) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmiş olsa da, cinsiyet ve nikahsız birlikte yaşam arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ($P<0,05$); kadınların erkeklere kıyasla nikahsız yaşamaya daha mesafeli bir tutum içinde oldukları görülürken, erkeklerin “katılmıyorum” oranı (%49,2) ile “kısmen” ve “katılıyorum” oranları toplamının da (%50,8) görece eşit olması dikkat çekicidir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
Yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik, gözümü korkutuyor	Erkek	18,8	39,0	42,2	$X^2 = 4,628$
	Kadın	20,1	31,5	48,4	S.D: 2
	Toplam	19,5	35,3	45,3	P = 0,099

Tablo 50: Cinsiyet ve Evlilik Kaygısı Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 50'deki “yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik gözümü korkutuyor” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %42,2 ve kadınlar için %48,4) ağırlıklı olarak “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve evlilik kaygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Dolayısıyla evliliğin sorumluluklarına ilişkin kaygının cinsiyetten bağımsız olduğu anlaşılmaktadır. Gençlerin, sorumluluklarından ötürü evliliği yürütmesi son derece zahmetli bir şey olarak gördükleri söylenebilir. Zira yine üniversite öğrencileriyle yapılan bir başka araştırma da bu görüşü destekler niteliktedir.³⁶

³⁶ Söz konusu araştırma 2020 yılında çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 1000'ü kadın 277'si erkek toplamda 1280 bekar üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada öğrencilere “geçmişe kıyasla, evliliği devam ettirebilmek için daha fazla çabaya gerek olduğuna inanıyorum” ifadesi yöneltilmiştir. Buna göre, “kesinlikle katılmıyorum” %4; “katılmıyorum” %4; “kısmen katılıyorum” %16; “katılıyorum” %24 ve “kesinlikle katılıyorum” %52 olarak bulgulanmıştır. Dolayısıyla sadece “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” görüşü bildiren öğrencilerin toplam oranının %76 olduğu görülmektedir (Keldal, 2021:380).

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Ateist biriyle evlenebilirim	Erkek	43,8	20,2	36	X² = 21,160 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	60,3	16,3	23,4	
	Toplam	52	18,2	29,7	
2. Farklı dinden biriyle evlenebilirim	Erkek	32,0	22,0	46	X² = 33,906 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	52,7	17,9	29,3	
	Toplam	42,3	20	37,7	
3. Farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim	Erkek	26,3	23,9	49,7	X² = 22,747 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	40,5	25,8	33,7	
	Toplam	33,4	24,9	41,8	

Tablo 51: Cinsiyet ve Dinsel Kimlik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 51’de görüldüğü üzere, Madde 1’deki “ateist biriyle evlenebilirim” ifadesi için her ne kadar her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %43,8 ve kadınlar için %60,3) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmiş olsa da, cinsiyet ve “ateist partner” algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P < 0,01$); kadınların erkeklere kıyasla ateist partnerle evliliğe %16,5 daha mesafeli bir tutum içinde oldukları görülmüştür.

Madde 2’deki “farklı dinden biriyle evlenebilirim” ifadesi için erkekler (%46) “katılıyorum” ve kadınlar (%52,7) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve farklı dine mensup partner algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P < 0,01$); kadınların erkeklere kıyasla farklı dinden bir partnerle evliliğe %20 daha mesafeli bir tutum içinde oldukları görülmektedir.

Madde 3’teki “farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim” ifadesi için erkekler (%49,7) “katılıyorum” ve kadınlar (%40,5) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ve mezhepsel kimlik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P < 0,01$); erkeklerin kadınlara kıyasla farklı kültürden bir partnerle evliliğe önemli ölçüde daha yakın bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Birinden hoşlandığımda, bunu o kişiye rahatlıkla söyleyebilirim	Erkek	12,6	41,1	46,2	X² = 1,035 S.D: 2 P = 0,596
	Kadın	15,2	39,7	45,1	
	Toplam	13,9	40,4	45,7	
2. Hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim	Erkek	21,8	32,5	45,7	X² = 12,290 S.D: 2 P = 0,002
	Kadın	32,3	32,1	35,6	
	Toplam	27	32,3	40,7	

Tablo 52: Cinsiyet ve “Açık Konuşma” Algısı Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 52 incelendiğinde, Madde 1’deki “birinden hoşlandığımda, bunu o kişiye rahatlıkla söyleyebilirim” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %46,2 ve kadınlar için %45,1) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, cinsiyet ile hoşlanılan kişiye rahatlıkla açılma algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Dolayısıyla ilan-ı aşkın cinsiyetten bağımsız olduğu anlaşılmaktadır.

Madde 2’deki “hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %45,7 ve kadınlar için %35,6) “katılıyorum” lehine görüş bildirmiş olsalar da cinsiyet ve olası partnerle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşma algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, erkeklerin kadınlara kıyasla cinsellik hakkında olası partnerleriyle daha açık ve rahat şekilde konuştukları anlaşılmaktadır.

Bireyselleşmiş toplum koşulları altında bugün artık -bir parça daha temkinli olmakla birlikte- kadınların da en az erkekler kadar karşı cinsle mahrem konu ve duyguları rahatlıkla konuştukları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir informel toplumsal kontrol mekanizması olan utanç duygusunun romantik ilişkiler özelinde önemli ölçüde işlevsiz kaldığı söylenebilir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır	Erkek	43	29	28	X ² = 47,612 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	68,2	15,8	16	
	Toplam	55,5	22,4	22	
2. Bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır	Erkek	46,2	29,3	24,5	X ² = 35,846 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	67,4	14,9	17,7	
	Toplam	56,8	22,2	21,1	

Tablo 53: Cinsiyet ve “Namus” Algısı Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 53’te görüldüğü üzere, Madde 1’deki “bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının ‘namus’ kavramıyla bir ilgisi vardır” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %43 ve kadınlar için %68,2) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Diğer yandan, erkeklerin “kısmen” ve “katılıyorum” oranları toplamının %57 olması, erkeklerin “namus” kavramına görece belli bir anlam atfetmeye devam ettiklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bununla birlikte, cinsiyet ve namus algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakta ($P < 0,01$); kadınların, bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasını “namus” kavramıyla ilişkilendirmeye erkeklere kıyasla %25,2 daha fazla olumsuzlayıcı bir tutum içinde oldukları görülmektedir.

Madde 2’deki “bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır” ifadesi için her iki cinsiyetten öğrenciler de (erkekler için %46,2 ve kadınlar için %67,4) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Diğer yandan, erkeklerin “kısmen” ve “katılıyorum” oranları toplamının %53,8 olması, görece eşit düzeyde bir tutumu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bununla birlikte, cinsiyet ve namus algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta ($P < 0,01$); kadınların, bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasını “namus” kavramıyla ilişkilendirmeye erkeklere kıyasla %21,2 daha fazla olumsuzlayıcı bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Sonuç olarak, modernleşmenin etkisiyle birlikte gençlerde cinselliğin kolektif bir “namus” anlayışından ziyade “bireysel ahlak” anlayışının tasarrufuna bağlı olduğu söylenebilir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
Evleneceğim kişinin	Erkek	40,1	31,5	28,5	X² = 10,791 S.D: 2 P = 0,005
bakir(e) olup olmaması	Kadın	38,6	22,8	38,6	
benim için önemli değildir	Toplam	39,3	27,2	33,5	

Tablo 54: Cinsiyet ve “bekâret” Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 54’te görüldüğü üzere, “evleneceğim kişinin bakir(e) olup olmaması benim için önemli değildir” ifadesi için erkekler (%40,1) “katılmıyorum” lehine görüş bildirirken, kadınların “katılıyorum” (38,6) ve “katılmıyorum” (%38,6) oranlarının birbirine eşit oldukları görülmektedir. Buna göre, cinsiyet ve bekâret algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P < 0,01$) olsa da, diğer yandan, her iki cinsiyetten öğrencilerin “kısmen” ve “katılıyorum” oranı toplamalarının (erkekler için %60 ve kadınlar için %61,4) görece eşit ve olumlu tarafta toplanması da dikkat çekicidir. Zira bazı araştırmalar da bu konuda benzer sonuçları bulgulamıştır. Örneğin, 2013 yılında Ankara’da 5 farklı üniversitenin çeşitli fakülte ve bölümlerinden (1955 kadın, 1222 erkek) toplamda 3177 üniversite öğrencisiyle yapılan bir eş seçimi araştırmasında öğrencilere potansiyel eşlerinde bulunmasını isteyebilecekleri maddi-manevi toplamda 50 özellik verilmiş ve bunları 5’li Likert tipinde önem derecelerine göre sıralamaları istenmiştir. Bu sıralamada öğrencilerin bekârete verdikleri önemin (kız-erkek $\bar{X}$; 3,51) 42. sırada yer aldığı görülmüştür (Efe, 2013:50). Ayrıca, yine Tablo 54’teki “kısmen” ve “katılıyorum” toplamaları temelinde görece cinsiyetten bağımsız görünen bu durum, dolayısıyla partnerlerinin geçmiş romantik ilişki deneyimlerinin gençlerin evlilik kararı üzerindeki etkisinin geçmişe göre azalmış olabileceği ihtimalini de güçlendirmektedir. Zira 2020 yılında Üsküdar Üniversitesi sosyoloji bölümü ve iletişim fakültesi ortaklığıyla Türkiye çapında 3266 üniversite öğrencisiyle yürütülen bir araştırmada da, gençlerin, partnerlerinin geçmiş romantik ilişki deneyimlerini evlenmeye engel olarak görmedikleri bulgulanmıştır.³⁷

³⁷ Söz konusu araştırmada gençlere “Daha önce başkasıyla duygusal birlikteliği olmuş biriyle evlenir misin?” sorusu yöneltilmiş; gençlerin %62,6’sı “Evlenirim” yanıtı verirken, %28,2’si “Düşünmedim” ve %9,2 “Evlenemem” yanıtı vermiştir (Süleymanlı & Demir, 2022:20).

(%)		VAR	YOK	
Cinsel deneyim:	Erkek	52,2	47,8	X² = 0,434 S.D: 1 P = 0,510
	Kadın	49,7	50,3	
	Toplam	50,9	49,1	

Tablo 55: Cinsiyet ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 55’te görüldüğü üzere, cinsiyet ve evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Buna göre, katılımcılardan hem evlilik-öncesi cinsel deneyimi “var” olan erkekler (%52,2) ve kadınlar (%49,7) arasında hem de evlilik-öncesi cinsel deneyimi “yok” olan erkekler (%47,8) ve kadınlar (%50,3) arasında görece eşit bir dağılım olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin evlilik-öncesi cinsel ilişki tutumlarının cinsiyetten bağımsız olduğu anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Sosyal medyada oyuncu, şarkıcı vb. ünlüleri yakından takip ederim	Erkek	38,2	41,7	20,2	X² = 11,306 S.D: 2 P = 0,004
	Kadın	29,3	40,8	29,9	
	Toplam	33,8	41,2	25	
2. Birinden etkilendiğimde tanışmak için sosyal medyadan DM atarım	Erkek	36,8	26,3	36,8	X² = 91,080 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	63,9	27,4	8,7	
	Toplam	50,3	26,9	22,8	
3. Sanal ortamda ara sıra da olsa pornografik/erotik içerikler izlerim	Erkek	45,4	25	29,6	X² = 67,857 S.D: 2 P = 0,000
	Kadın	75	12,5	12,5	
	Toplam	60,1	18,8	21,1	

Tablo 56: Cinsiyet ve Sosyal Medya Kullanım Amaçları Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 56’da görüldüğü üzere, Madde 1’deki “sosyal medyada oyuncu, şarkıcı vb. ünlüleri yakından takip ederim” ifadesi için cinsiyet ve sosyal medya ünlülerini takip etme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, “katılıyorum” (%29,9) ve “katılmıyorum” (%29,9) lehine görüş bildiren kadınların görece eşit dağıldığı görülürken, erkeklerin daha çok “katılmıyorum” (%38,2) lehine görüş bildirdiği görülmektedir. Buna karşın, “katılıyorum” lehine görüş bildiren kadınların (%29,9) “katılıyorum” lehine görüş bildiren erkeklere (%20,2) kıyasla daha fazla sosyal medya figürlerini takip ettikleri anlaşılmaktadır.

Madde 2'deki "birinden etkilendiğimde tanışmak için sosyal medyadan DM atarım" ifadesi için cinsiyet ve sosyal medyadan doğrudan mesaj gönderme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, "katılmıyorum" lehine görüş bildiren kadınların (%63,9) "katılmıyorum" lehine görüş bildiren erkeklere (%36,8) kıyasla, sosyal medyadan tanışma amacıyla erkeklere flört mesajları göndermeyi çok fazla tercih etmedikleri görülürken, buna karşın, "katılıyorum" lehine görüş bildiren erkeklerin (%36,8) "katılıyorum" lehine görüş bildiren kadınların (%8,7) dört katından fazla olması, erkeklerin kadınlara kıyasla sosyal medyadan tanışma amacıyla flört mesajları göndermeyi daha fazla tercih ettiklerini göstermektedir.

Madde 3'teki "sanal ortamda ara sıra da olsa pornografik/erotik içerikler izlerim" ifadesi için cinsiyet ve pornografi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, "katılmıyorum" lehine görüş bildiren kadınların (%75) "katılmıyorum" lehine görüş bildiren erkeklere (%45,4) kıyasla, pornografiye karşı daha olumsuz bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın, "katılıyorum" lehine görüş bildiren erkeklerin (%29,6) "katılıyorum" lehine görüş bildiren kadınların (%12,5) iki katından fazla olması, pornografik/erotik içerikler izleyen erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, burada Merton'ın sosyal kurumların kendi varlıklarını sürdürmelerini işlevselci perspektiften açıklarken öne sürdüğü açık ve gizli işlev ayrımını hatırlamakta fayda vardır. Zira, eğitim kurumu, eğitim vermeye ilişkin açık işlevinin yanı sıra, oluşturduğu kampüs ortamı ve sınıf içi karma eğitim koşullarıyla, gençlerin sürekli bir arada bulunmalarını ve böylece birbirleriyle tanışıp kaynaşmalarını sağlamak suretiyle romantik ilişkilerin gelişmesine ilişkin gizli bir işleve de sahip görünmektedir. Bu bağlamda, sosyal medyanın gençlerin romantik ilişkileri üzerindeki etkisinin bir miktar söz konusu gizli işlevin gölgesinde kalmış olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

(%)		Erkek Kadın		$X^2=25,054$ S.D: 4 P = 0,000
Sizce	1. Yaşam standartlarıyla ilgili yüksek beklentiler	66	34	
romantik	2. Yalancılık / Bencillik / Aldatma	48,4	51,6	
ilişkilerin	3. Ailevi / Kültürel / Dinsel farklılıklar	38,9	61,1	
bitme sebebi	4. Her şeyi çabuk tüketme / Çabuk sıkılma	50,3	49,7	
nedir?				

Tablo 57: Cinsiyet ve İlişkilerin Bitme Sebepleri Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 57’de görüldüğü üzere, öğrencilere romantik ilişkilerinin bitme nedenlerine ilişkin kanaatleri sorulmuş ve çoklu işaretleme yapabilecekleri seçenekler verilmiştir. Katılımcıların ilişkilerinin bitme nedenlerine ilişkin yanıtları ilişkilerin bitmesinden en fazla sorumlu tutulan seçenekten en aza doğru sıralanmıştır. Ayrıca, cinsiyet ve romantik ilişkilerin bitme nedenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki de bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, ilişkilerinin bitme nedenleri olarak Madde 1’deki “yaşam standartlarıyla ilgili yüksek beklentiler” ifadesine erkeklerin (%66) kadınlara (%34) kıyasla daha fazla sorumluluk attettikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın, ilişkilerin bitme nedenleri olarak Madde 3’teki “ailevi / kültürel / dinsel farklılıklar” ifadesine kadınların (%61,1) erkeklere (%38,9) kıyasla daha fazla sorumluluk attettikleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan, ilişkilerin bitmesinde Madde 2 (Yalancılık / Bencillik / Aldatma) ve Madde 4’ün (Her şeyi çabuk tüketme / çabuk sıkılma) her iki cinsiyetten öğrencilerce (Madde 2 için; erkekler %48,4 ve kadınlar %51,6; Madde 4 için erkekler %50,3 ve kadınlar %49,7) görece eşit derecelerde sorumlu tutulduğu anlaşılmaktadır.

		EVET HAYIR		
		(%)		
Aldatılma:	Erkek	36,6	63,4	$X^2 = 0,013$ S.D: 1 P = 0,911
	Kadın	37	63	
	Toplam	36,8	63,2	

Tablo 58: Cinsiyet ve Aldatılma Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 58’de görüldüğü üzere, öğrencilerin aldatılma bilgilerine başvurulmuştur. Cinsiyet ve aldatılma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Buna göre, her iki cinsiyetten öğrenciler de aldatılmaya ilişkin hem olumlayıcı (“Evet” için erkekler %36,6 ve kadınlar %37) hem de olumsuzlayıcı (“Hayır” için erkekler %63,4 ve kadınlar %63) tutumlar açısından cinsiyetler arasında görece eşit görüşler bildirmişlerdir. Dolayısıyla aldatma davranışının cinsiyetten bağımsız olduğu anlaşılmıştır.

Bu durumda, aldatmanın sadece erkeklere özgü bir davranış olduğu şeklindeki toplumdaki mevcut yaygın algının tartışmalı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
Seviyorsam (amca, teyze, dayı, hala vb.) yakın akrabamın kızıyla/oğluyla evlenirim	Erkek	73,7	17,5	8,9	X² = 10,960
	Kadın	83,4	10,1	6,5	S.D:2
	Toplam	78,5	13,8	7,7	P =0,004

Tablo 59: Cinsiyet ve “Akraba Evliliği” Algısı Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 59’da görüldüğü üzere, “seviyorsam (amca, teyze, dayı, hala vb.) yakın akrabamın kızıyla/oğluyla evlenirim” ifadesi için, her ne kadar istatistiksel olarak cinsiyet ve akraba evliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta ($P < 0,05$); kadınlar (%83,4) erkeklere (%73,7) kıyasla bir miktar daha fazla akraba evliliğine karşı görünse de, nihayetinde her iki cinsiyetten öğrencilerin de ağırlıklı olarak “katılmıyorum” lehine görüş bildirmek suretiyle kuzenleriyle evlilik yapmaya büyük ölçüde mesafeli bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır. TÜİK (2022) İstatistiklerle Aile raporu da gençler arasında akraba evliliğine yönelik olumsuz algının yükselme eğiliminde olduğunu göstermektedir.³⁸

Eş seçiminde yeni biriyle tanışma ihtimalinin sınırlı olduğu; evliliklerin belli bir toprak rejimine göre yapıldığı kırsal-tarımsal toplum tipinden modern-endüstriyel toplum tipine geçişle birlikte mahrem ilişki kurma ve evlilik yapma biçimlerinin de dönüşüm geçirdiğini söylemek mümkündür. Gençler, ebeveynlerinin döneminde doğal karşılanan akraba evliliklerine artık sıcak bakmamaktadırlar. Bilhassa da sosyal medyanın denkleme dahil olmasıyla fiziksel mekânın dönüşmesi beraberinde partner alternatiflerinin muazzam şekilde çeşitlenmesini getirdiği için gençlerin eş seçiminde yakın çevreyle sınırlı kalma zorunluluğunun da ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.

³⁸ Söz konusu raporda 2010’daki evliliklerin %5,9’unun akraba evliliği olarak gerçekleştiği ve bu oranın takip eden yıllarda devamlı olarak (2017’de %4,4’e ve 2022’de %3,9’a) düşüş gösterdiği bulgulanmıştır.

2.2.3.2. Fakülte ve Romantik İlişki

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Farklı dinden biriyle evlenebilirim	1.Konservatuar / Hukuk	39,2	15,7	45,1	X²=72,308 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	80,8	11,1	8,1	
	3.Diğer Fakülteler	36,1	21,9	42	
	Toplam	42,3	20	37,7	
2. Farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim	1.Konservatuar / Hukuk	27,5	13,7	58,8	X²=91,395 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	73,7	15,2	11,1	
	3.Diğer Fakülteler	27,1	27,5	45,4	
	Toplam	33,4	24,9	41,8	
3. Müslüman olmayan (ateist) biriyle evlenebilirim	1.Konservatuar / Hukuk	39,2	15,7	45,1	X²=76,545 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	91,9	4	4	
	3.Diğer Fakülteler	46,4	20,8	32,7	
	Toplam	52	18,2	29,7	

Tablo 60: Fakülte ve Evlilik Algısı Arasındaki İlişki / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 60’ta görüldüğü üzere, modernleşme dinamiklerinden farklı derecelerde etkilenebileceği düşünülen fakülteler arasında üçlü bir sınıflama yapılmıştır. Buna göre, Madde 1’deki “farklı dinden biriyle evlenebilirim” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%45,1) “katılıyorum”, ilahiyat fakültesi öğrencileri büyük ölçüde (%80,8) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%42) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile farklı dinden partnerle evliliğe bakış arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P<0,01$); en fazla ilahiyat fakültesi öğrencilerinin farklı dinden bir partnerle evliliğe karşı olumsuz bir tutum benimsedikleri görülmüştür. Diğer fakülte öğrencilerinin görece olumlu bir tutum içinde oldukları anlaşılrken, buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin olumlu bir tutum benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Madde 2’deki “farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%58,8) “katılıyorum”, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%73,7) ağırlıklı olarak “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%45,4) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile farklı kültürden

partnerle evlilik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ($P<0,01$); en fazla ilahiyat fakültesi öğrencilerinin farklı (mezhepten) kültürden partnerle evliliğe karşı olumsuz bir tutum benimsedikleri görülmüştür. Diğer fakülte öğrencilerinin görece olumlu bir tutum içinde oldukları anlaşılırken, buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin olumlu bir tutum benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Madde 3'teki "Müslüman olmayan (ateist) biriyle evlenebilirim" ifadesi için sadece konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%45,1) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna karşın, hem ilahiyat fakültesi öğrencileri (%91,9) hem de diğer fakülte öğrencileri (%46,4) "katılmıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ve inançsız (ateist) bir partnerle evlilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). İnançsız bir partnerle evliliğe en fazla ilahiyat fakültesi öğrencilerinin karşı oldukları anlaşılmaktadır. Toplam öğrenci popülasyonuna kıyasla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin inançsız(ateist) bir partnerle evliliğe görece daha sıcak baktıkları anlaşılırken, diğer fakülte öğrencilerinin -her ne kadar "katılmıyorum" lehine görüş bildirmiş olsalar da- "kısmen" ve "katılıyorum" oranları toplamının %53,5 olması da görece bir dengenin varlığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
Yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik gözümü korkutuyor	1.Konservatuar / Hukuk	15,7	23,5	60,8	X²=35,422 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	37,4	39,4	23,2	
	3.Diğer Fakülteler	16,8	35,6	47,6	
	Toplam	19,5	35,3	45,3	

Tablo 61: Fakülte ve Evlilik Algısı Arasındaki İlişki / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 61'de görüldüğü üzere, "yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik gözümü korkutuyor" ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%60,8) "katılıyorum" lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%37,4) "katılmıyorum" lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%47,6) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ve evlilik kaygısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Toplam popülasyon içinde en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi

öğrencilerinin yüklediği sorumluluklar nedeniyle evliliğe karşı olumsuz bir tutum benimsedikleri anlaşılmaktadır. İkinci olarak, diğer fakülte öğrencilerinin evliliğe karşı (1. gruba göre %13,2 daha az ama 2. gruba göre %10,2 daha fazla) olumsuz bir tutum benimsedikleri görülürken, bu üç grup içinde sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin evliliğe karşı olumlu bir tutum benimsedikleri anlaşılmaktadır.

(%)	Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
Sosyal medyadan tanıştığım biriyle evlenebilirim	15,7	47,1	37,3	$\chi^2=41,906$ S.D: 4 P = 0,000
1.Konservatuar / Hukuk				
2.İlahiyat Fakültesi	48,5	35,4	16,2	
3.Diğer Fakülteler	21,2	38,8	40	
Toplam	24,5	38,9	36,6	

Tablo 62: Fakülte ve Sosyal Medya Algısı Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 62’de görüldüğü üzere, “sosyal medyadan tanıştığım biriyle evlenebilirim” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%37) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%48,5) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%40) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ve sosyal medyadan tanışılan bir partnerle evlilik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sosyal medyadan tanışılan kişilerle evlenmeye sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin olumsuz bir tutumla yaklaştıkları anlaşılrken, buna karşın, hem konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin hem de diğer fakülte öğrencilerinin görece eşit ölçüde (%37,3-%40) sosyal medya evliliklerine olumlu yaklaştıkları anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar	1.Konservatuar / Hukuk	25,5	23,5	51	X ² =74,240 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	68,7	21,2	10,1	
	3.Diğer Fakülteler	27,1	33,4	39,5	
	Toplam	32,6	31,1	36,4	
2. Hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim	1.Konservatuar / Hukuk	15,7	29,4	54,9	X ² =109,317 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	68,7	24,2	7,1	
	3.Diğer Fakülteler	21	33,9	45,1	
	Toplam	27	32,3	40,7	
3. Aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir	1.Konservatuar / Hukuk	29,4	19,6	51	X ² =140,254 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	94,9	4	1	
	3.Diğer Fakülteler	33,2	28,3	38,5	
	Toplam	41,2	24,5	34,3	

Tablo 63: Fakülte ve Evlilik-Öncesi Cinselliğe Bakış Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 63’te görüldüğü üzere, Madde 1’deki “kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%51) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%68,7) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%39,5) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, öğrencilerin fakülteleri ile evlilik-öncesi cinsel yönden birbirini tanıma algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde evlilik-öncesi cinsel açıdan yakınlaşmaya sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin karşıt bir tutum benimsedikleri görülürken, buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin olumlu bir tutum benimsedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%11,5) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de evlilik-öncesi cinsel yakınlaşmaya olumlayıcı bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır.

Madde 2’deki “hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%54,9) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%68,7) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%45,1) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile öğrencilerin

hoşlandıkları kişilerle cinsellik hakkında konuşma algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde flört edilen partnerle cinsellik hakkında konuşma rahatlığı bakımından en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin olumlu bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın, sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin hoşlandıkları kişilerle cinsel hakkında konuşmaya karşı olumsuz bir tutum benimsedikleri görülmektedir. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%9,8) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de flört edilen partnerle cinsellik hakkında konuşma rahatlığına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Madde 3'teki "aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir" ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%51) "katılıyorum" lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%94,9) "katılmıyorum" lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%38,5) "katılıyorum" lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile aşk/güven-koşullu evlilik-öncesi cinselliğe yaklaşım arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde aşk/güven-koşullu evlilik-öncesi cinselliğe en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin olumlu bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır. Buna karşın, aşk-güven-koşullu evlilik-öncesi cinselliğe sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin büyük ölçüde karşıt bir tutum benimsedikleri görülmektedir. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%12,5) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de aşk/güven-koşullu evlilik-öncesi cinselliğe ilişkin olumlu bir tutum içinde oldukları anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır	1.Konservatuar / Hukuk	64,7	17,6	17,6	X²=106,145 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	22,2	18,2	59,6	
	3.Diğer Fakülteler	61,9	23,2	14,9	
	Toplam	56,8	22,2	21,1	
2. Bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının “namus” kavramıyla bir ilgisi vardır	1.Konservatuar / Hukuk	62,7	27,5	9,8	X²=94,362 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	22,2	19,2	58,6	
	3.Diğer Fakülteler	60,5	22,5	16,9	
	Toplam	55,5	22,4	22	
3. Evleneceğim kişinin bakir(e) olup olmaması benim için önemli değildir	1.Konservatuar / Hukuk	29,4	23,5	47,1	X²=89,142 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	81,8	9,1	9,1	
	3.Diğer Fakülteler	33,1	30,5	36,4	
	Toplam	39,3	27,2	33,5	

Tablo 64: Fakülte ve “Namus / Bekâret” Algıları Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 64’te görüldüğü üzere, Madde 1’deki “bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının ‘namus’ kavramıyla bir ilgisi vardır” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%64,7) “katılmıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%59,6) “katılıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%61,9) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile evlilik-öncesi cinsellik yaşayan erkeklerin namusla ilişkilendirilmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde erkeklerin evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin namus kavramıyla ilişkilendirdikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin erkeklerin evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını ‘namus’ kavramıyla ilişkili görmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%2,8) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de erkeklerin evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını ‘namus’ kavramıyla ilişkili görmedikleri anlaşılmaktadır.

Madde 2’deki “bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının ‘namus’ kavramıyla bir ilgisi vardır” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%62,7) “katılmıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%58,6) “katılıyorum” lehine ve

diğer fakülte öğrencileri (%60,5) “katılmıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile evlilik-öncesi cinsellik yaşayan kadınların namusla ilişkilendirilmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde kadınların evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ‘namus’ kavramıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin kadınların evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını ‘namus’ kavramıyla ilişkili görmedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%2,7) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de kadınların evlilik-öncesi cinsel ilişki kurmasını ‘namus’ kavramıyla ilişkili görmedikleri anlaşılmaktadır.

Madde 3’teki “evleneceğim kişinin bakir(e) olup olmaması benim için önemli değildir” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%47,1) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%81,8) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%36,4) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile ‘bekâret’ algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin bekârete büyük ölçüde bir önem atfettikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın, bekârete en az konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin önem atfettikleri görülmektedir. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri kadar olmasa da, diğer fakülte öğrencilerinin de bekâretin önemi konusunda olumsuz bir tutuma yakın oldukları anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Sevgilimin evine rahatlıkla giderim	1.Konservatuar / Hukuk	19,6	25,5	54,9	X²=140,366 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	70,7	21,2	8,1	
	3.Diğer Fakülteler	17,5	23,7	58,8	
	Toplam	24,7	23,5	51,8	
2. Sevgilim evinde rahatlıkla kalırım	1.Konservatuar / Hukuk	23,5	21,6	54,9	X²=137,776 S.D: 4 P = 0,000
	2.İlahiyat Fakültesi	80,8	15,2	4	
	3.Diğer Fakülteler	23,4	29,7	46,9	
	Toplam	31,1	27,2	41,8	

Tablo 65: Fakülte ve Partnerin “Evine Gitme / Evinde Kalma” Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 65’te görüldüğü üzere, Madde 1’deki “sevgilimin evine rahatlıkla giderim” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%54,9) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri ağırlıklı olarak (%70,7) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%58,8) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile partnerin yaşadığı bekar evine gitme davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin partnerlerinin yaşadıkları bekar evine gitmeye büyük ölçüde karşı oldukları görülmektedir. Buna karşın, en fazla diğer fakülte öğrencilerinin partnerlerinin yaşadıkları bekar evine gitme rahatlığına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, diğer fakülte öğrencilerinden (%3,9) daha az olmakla birlikte, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin de partnerlerinin yaşadıkları bekar evine gitme rahatlığına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Madde 2’deki “sevgilim evinde rahatlıkla kalırım” ifadesi için konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%54,9) “katılıyorum” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri ağırlıklı olarak (%80,8) “katılmıyorum” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (%46,9) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, fakülte ile partnerin yaşadığı bekar evinde kalma davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece ilahiyat fakültesi öğrencilerinin partnerlerinin yaşadıkları bekar evinde kalmaya büyük ölçüde karşı oldukları görülürken, buna karşın, en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin partnerlerinin bekar evinde kalma rahatlığına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%8) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencilerinin de partnerlerinin bekar evinde kalmaya ilişkin olumlu bir eğilim içinde oldukları görülmektedir.

(%)		VAR	YOK	$X^2 = 51,075$ S.D: 4 P = 0,000
Cinsel deneyim:	1.Konservatuar / Hukuk	74,5	25,5	
	2.İlahiyat Fakültesi	20,2	79,8	
	3.Diğer Fakülteler	54,1	45,9	
	Toplam	50,9	49,1	

Tablo 66: Fakülte ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 66’da görüldüğü üzere, çeşitli fakültelerden öğrencilere evlilik-öncesi cinsel deneyimleri sorulduğunda, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencileri (%74,5) “Var” lehine, ilahiyat fakültesi öğrencileri (%79,8) “Yok” lehine ve diğer fakülte öğrencileri (54,1) “Var” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, farklı fakülteler ile evlilik-öncesi cinsellik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Toplam popülasyon içinde en fazla konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinin evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip oldukları görülürken, buna karşın, evlilik-öncesi cinselliğe en mesafeli olanların ilahiyat fakültesi öğrencileri oldukları görülmektedir. Ayrıca, konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinden (%20,4) daha az olmakla birlikte, diğer fakülte öğrencileri arasında cinsel deneyime sahip olanların da yarıdan fazla olduğu görülmektedir.

(%)		Var	Yok
Cinsel deneyim	İlahiyat Fakültesi Dışındaki Fakülteler Toplamı	55,7	44,4

Tablo 67: İlahiyat Dışındaki Fakülteler ile Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 67, ilahiyat fakültesi dışarıda bırakıldığında araştırma popülasyonundaki diğer altı fakültenin cinsel deneyime ilişkin oranlarındaki değişimi incelemek için hazırlanmıştır. Buna göre, ilahiyat fakültesi dışarıda bırakıldığında popülasyondaki tüm diğer fakültelerden cinsel deneyime sahip olan öğrencilerin oranının %55,7’ye yükseldiği görülürken, cinsel deneyime sahip olmayan öğrencilerin oranının %44,3’e gerilediği görülmektedir.

Dolayısıyla Türkiye’de son 40 yılda artan sekülerleşmenin etkisiyle cinsel deneyim oranlarının yükseldiğini söylemek mümkün görünmektedir. Fakat yine de bu oranların modernleşmenin kökeni olan Avrupa ülkelerinin gerisinde olduğu görülmektedir. Zira 2014 yılında Pew Araştırma Merkezi tarafından 40 ülkeden 40 bin katılımcıyla yürütülen küresel bir araştırmada, Avrupa ülkelerinin evlilik-öncesi cinsel ilişkiyi “ahlaki olarak kabul edilemez” bulma oranları; Britanya için %13, İtalya için %11, Yunanistan için %11, İspanya için %8, Fransa için %6 ve Almanya için %6 olarak bulunmuştur (Pew, 2014). Yine 2021 yılında Birleşik Krallık’ta 50 bin üniversite öğrencisiyle yapılan bir başka araştırmada, üniversiteye başladığında henüz hiçbir cinsel ilişkide bulunmamış olduğunu

bildiren kızların oranı %44 ve erkeklerin %41 (ortalama %43) bulunmuştur (Hillman, 2021). Bu veriye göre, öğrencilerin ortalama %67'sinin henüz üniversiteye başlamadan önce cinsel deneyime sahip oldukları anlaşılmaktadır.

2.2.3.3. Fiziki Çevre ve Romantik İlişki

(%)		VAR	YOK	
Cinsel deneyim:	1. Ege B.	75,7	24,3	X² = 11,169 S.D: 6 P = 0,083
	2. Akdeniz B.	61,1	38,9	
	3. Güney Doğu Anadolu B.	53,8	46,2	
	4. Karadeniz B.	52,2	47,8	
	5. Marmara B.	48,9	51,1	
	6. İç Anadolu B.	47,7	52,3	
	7. Doğu Anadolu B.	46,7	53,3	
	Toplam	50,9	49,1	

Tablo 68: Coğrafi Bölge ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 68'de evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip olan ve olmayan öğrencilerin bölgelere göre dağılımı görülmektedir. Buna göre, evlilik-öncesi cinsel deneyim ile coğrafi bölgeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($P>0,05$). Dolayısıyla evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimlerinin coğrafi bölgelerden bağımsız olduğu anlaşılmaktadır.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar	Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	26,4	29,3	44,2	X²=21,759 S.D: 4 P =0,000
	Şehir Merkezi	32,3	32,6	35,1	
	Köy / İlçe vb. kırsal	45,6	30,9	23,5	
	Toplam	32,6	31,1	36,4	
2. Hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim	Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	21,7	32,2	46	X²=24,896 S.D: 4 P =0,000
	Şehir Merkezi	24,7	35,4	39,9	
	Köy / İlçe vb. kırsal	43,4	25	31,6	
	Toplam	27	32,3	40,7	

Tablo 69: Kentleşme ve Romantik İlişki Tutumları Arasındaki İlişki / 1

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 69’da görüldüğü üzere, Madde 1’deki “kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar” ifadesi için kırsalda yetişen öğrenciler (%45) “katılmıyorum” lehine, şehir merkezinde yetişen öğrenciler (%35) “katılıyorum” lehine ve metropolde yetişen öğrenciler (%44,2) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, kentleşme olgusu ile evlenmeden önce cinsel açıdan birbirini tanıma algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Sadece kırsalda yetişen öğrencilerin evlenmeden önce cinsel yönden birbirini tanımaya sıcak bakmadıkları görülmektedir. Buna karşın, en fazla metropolde yetişen öğrencilerin evlenmeden önce cinsel yönden birbirini tanımaya olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Ayrıca, metropolde yetişenlerden bir miktar (%9,1) daha az olmakla birlikte, şehir merkezinde yetişen öğrencilerin de evlenmeden önce cinsel yönden birbirini tanımaya ilişkin görece olumlu bir tutum içinde oldukları söylenebilir.

Madde 2’deki “hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim” ifadesi için kırsalda yetişen öğrenciler (%43,4) “katılmıyorum” lehine, şehir merkezinde yetişen öğrenciler (%39,9) “katılıyorum” lehine ve metropolde yetişen öğrenciler (%46) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, kentleşme olgusu ile hoşlanılan kişiyle cinsellik hakkında konuşma rahatlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Sadece kırsalda yetişen öğrencilerin hoşlandıkları kişilerle cinsellik hakkında konuşma rahatlığına sahip olmadıkları anlaşılrken, buna karşın, en fazla metropolde yetişen öğrencilerin hoşlandıkları kişilerle cinsellik hakkında konuşma rahatlığına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca, metropolde yetişenlerden bir miktar (%6,1) daha az olmakla birlikte, şehir merkezinde yetişen öğrencilerin de hoşlandıkları kişilerle cinsellik hakkında konuşma açısından belli bir rahatlığa sahip oldukları söylenebilir.

(%)		Katılmıyorum	Kısmen	Katılıyorum	
1. Sevgilimin evine rahatlıkla giderim	Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	21,4	19,2	59,4	X² = 34,889 S.D: 4 P = 0,000
	Şehir Merkezi	20,4	27,1	52,4	
	Köy / İlçe vb. kırsal	41,9	23,5	34,6	
	Toplam	24,7	23,5	51,8	
2. Sevgilimin evinde rahatlıkla kalırım	Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	26,8	23,6	49,6	X² = 31,286 S.D: 4 P = 0,000
	Şehir Merkezi	27,4	31,4	41,2	
	Köy / İlçe vb. kırsal	48,5	24,3	27,2	
	Toplam	31,1	27,2	41,8	

Tablo 70: Kentleşme ve Romantik İlişki Tutumları Arasındaki İlişki / 2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 70’de görüldüğü üzere, Madde 1’deki “sevgilimin evine rahatlıkla giderim” ifadesi için kırsalda yetişen öğrenciler (%41,9) “katılmıyorum” lehine, şehir merkezinde yetişen öğrenciler (%52,4) “katılıyorum” lehine ve metropolde yetişen öğrenciler (%59,4) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, kentleşme olgusu ile partnerin bekar evine gitme davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece kırsalda yetişen öğrencilerin partnerlerinin bekar evine gitmeye sıcak bakmadıkları anlaşılrken, buna karşın, en fazla metropolde yetişen öğrencilerin partnerlerinin bekar evine gitmeye önemli ölçüde olumlu baktıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, metropolde yetişen öğrencilerden bir miktar (%7) daha az olmakla birlikte, şehir merkezinde yetişen öğrencilerin de partnerlerinin bekar evine gitmeye ilişkin olumlu bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Madde 2’deki “sevgilimin evinde rahatlıkla kalırım” ifadesi için kırsalda yetişen öğrenciler (%48,5) “katılmıyorum” lehine, şehir merkezinde yetişen öğrenciler (%41,2) “katılıyorum” lehine ve metropolde yetişen öğrenciler (%49,6) “katılıyorum” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, kentleşme olgusu ile partnerin bekar evinde kalma davranışı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece kırsalda yetişen öğrencilerin partnerlerinin bekar evinde kalmaya karşı mesafeli bir tutum içinde oldukları anlaşılrken, buna karşın, en fazla metropolde yetişen öğrencilerin partnerlerinin bekar evinde kalmaya olumlu baktıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, metropolde yetişen öğrencilerden bir miktar (%8,4) daha az

olmakla birlikte, şehir merkezinde yetişen öğrencilerin de partnerlerinin bekar evinde kalmaya ilişkin olumlayıcı bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

(%)		VAR	YOK	
Cinsel deneyim:	Metropol (İst./Ank./İzm. vb.)	56,9	43,1	$X^2 = 16,188$ S.D: 4 P = 0,000
	Şehir Merkezi	52,1	47,9	
	Köy / İlçe vb. kırsal	36	64	
	Toplam	50,9	49,1	

Tablo 71: Kentleşme ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 71’de görüldüğü üzere, katılımcılara evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimlerine sahip olup olmadıkları sorulduğunda kırsalda yetişen öğrenciler (%64) “Yok” lehine, şehir merkezinde yetişen öğrenciler (%52,1) “Var” lehine ve metropolde yetişen öğrenciler (%56,9) “Var” lehine görüş bildirmişlerdir. Buna göre, kentleşme olgusu ile evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0,01$). Tüm popülasyon içinde sadece kırsalda yetişen öğrencilerin ağırlıklı olarak evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip olmadıkları anlaşıırken, buna karşın, evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine en fazla sahip olanların metropolde yetişen öğrenciler oldukları görülmektedir. Ayrıca, şehir merkezinde yetişen öğrenciler arasında; evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip olanların olmayanlara kıyasla görece bir miktar (4,2) daha fazla olduğu görülürken, metropolde yetişen evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip öğrencilerden de bir miktar (%4,8) daha az olduğu görülmektedir.

2.2.3.4. Sosyal Tabakalaşma ve Romantik İlişki

(%)		VAR	YOK	
Cinsel deneyim:	Üst sınıf	66,7	33,3	$X^2 = 7,547$ S.D: 4 P = 0,110
	Üst-orta sınıf	61,8	38,2	
	Orta sınıf	48,4	51,6	
	Alt-orta sınıf	55	45	
	Alt sınıf	37,5	62,5	
	Toplam	50,9	49,1	

Tablo 72: Toplumsal Tabakalaşma ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 72’de görüldüğü üzere, toplumsal tabakalaşma ile evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0,05$). Buna göre, evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyiminin toplumsal tabakalaşmadan bağımsız olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.3.5. Din ve Romantik İlişki

(%)	ANNESİ;	Çok Dindar	Dindar	Az Dindar	Dine İlgisiz	Dini İnancı Yok	Din Karşıtı
Katılımcı Cinsel Deneyimi	Var	45,6	47,7	68,2	90	-	-
	Yok	54,4	52,3	31,8	10	-	-
$X^2 = 22,748$ S.D: 3 $P = 0,000$							
(%)	BABASI;	Çok Dindar	Dindar	Az Dindar	Dine İlgisiz	Dini İnancı Yok	Din Karşıtı
Katılımcı Cinsel Deneyimi	Var	44,6	47,1	56,9	72,5	80	100
	Yok	55,4	52,9	43,1	27,5	20	0
$X^2 = 18,698$ S.D: 5 $P = 0,002$							
(%)	KENDİSİ;	Çok Dindar	Dindar	Az Dindar	Dine İlgisiz	Dini İnancı Yok	Din Karşıtı
Katılımcı Cinsel Deneyimi	Var	19,2	26,7	54,5	82	94,7	90,9
	Yok	80,8	73,3	45,5	18	5,3	9,1
$X^2 = 158,008$ S.D: 5 $P = 0,000$							

Tablo 73: Dinsel Tutumlar ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 73’de görüldüğü üzere, annelerinin dinsel tutumları ile katılımcıların cinsel ilişki deneyimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, “Çok Dindar” ve “Dindar” annelerin çocuklarında evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi bulunanların oranları sırasıyla %45,6 ve %47,7 iken; buna karşın, “Az Dindar”

annelerin çocuklarında %68,2 ve “Dine İlgisiz” annelerin çocuklarında %90 olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, babalarının dinsel tutumları ile katılımcıların cinsel ilişki deneyimleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, “Çok Dindar” ve “Dindar” babaların çocuklarında evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi bulunanların oranları sırasıyla %44,6 ve %47,1 iken; buna karşın, “Az Dindar” babaların çocuklarında %56,9; “Dine İlgisiz” babaların çocuklarında %72,5; “Dini İnancı Yok” olan babaların çocuklarında %80 ve “Din Karşıtı” olan babaların çocuklarında %100 olduğu görülmektedir.

Son olarak, katılımcıların kendi dinsel tutumları ile evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,01$). Buna göre, kendilerini “Çok Dindar” ve “Dindar” olarak bildiren öğrencilerde evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi bulunanların oranları sırasıyla %19,2 ve %26,7 iken; buna karşın, kendilerini “Az Dindar” bildiren öğrencilerde %54,5; “Dine İlgisiz” olduğunu bildirenlerde %82; “Dini İnancı Yok” bildirenlerde %94,7 ve “Din Karşıtı” bildirenlerde %90,9 olduğu görülmektedir. Tablo 73’te ortaya çıkan dindarlık oranlarının azalmasıyla evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyim oranlarını onaylama eğilimi, aynı zamanda, Türkiye genelinde 2200 katılımcıyla yapılan benzer bir araştırmanın sonuçlarıyla da önemli ölçüde örtüşmektedir (bkz. Yıldız & Yıldırım, 2023).

2.2.3.6. İdeoloji ve Romantik İlişki

(%)		VAR	YOK	
Cinsel deneyim: (Katılımcılar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)	1. Komünist	77,8	22,2	X ² = 424,612 S.D: 14 P = 0,000
	2. Kapitalist	73,2	26,8	
	3. Sosyal demokrat	69,6	30,4	
	4. Liberal	66,3	33,7	
	5. Laik	65,2	34,8	
	6. Atatürkçü	63,6	36,4	
	7. Feminist	59,6	40,4	
	8. Sosyalist	57,6	42,4	
	9. Demokrat	57	43	
	10. Milliyetçi	49,8	50,2	
	11. Dindar	28,3	71,7	
	12. Muhafazakâr	25,8	74,2	
	13. İslamcı	20,1	79,9	

Tablo 74: İdeolojik Yakınlık ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 74’te öğrencilerin ideolojik yakınlıkları ile evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimleri arasındaki ilişki gösterilmiş; sonuçlar, en fazla cinsel deneyimi bulunan öğrencilerden en az cinsel deneyimi bulunan öğrencilere doğru sıralanmıştır. Buna göre, ideolojik yakınlıklar ile evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0,01$). Cinsel deneyimi “Var” olan öğrencilerin ağırlıklı olarak öne çıktığı 1. - 9. sıralar arasında; 1. sırada “Komünist” (%77,8), 2. sırada “Kapitalist” (%73,2), 3. sırada “Sosyal demokrat” (%69,6), 4. sırada “Liberal” (%66,3), 5. sırada “Laik” (%65,2), 6. sırada “Atatürkçü” (%63,6), 7. sırada “Feminist” (%59,6), 8. sırada “Sosyalist” (%57,6), 9. sırada “Demokrat” (%57) dünya görüşlerine yakın öğrencilerin yer alırken, buna karşın, evlilik-öncesi cinsel deneyimi “Yok” olan öğrencilerin görece 10. sıradan itibaren öne çıkmaya başladığı 10. - 13. sıralar arasında; 10. sırada “Milliyetçi” (%50,2), 11. sırada “Dindar” (%71,7), 12. sırada “Muhafazakâr” (%74,2) ve 13. sırada “İslamcı” (%79,9) dünya görüşlerine yakın öğrenciler yer almıştır.

Dolayısıyla, evlilik-öncesi cinsel deneyimin ideolojik yakınlıklardan bağımsız olmadığı görülmekte; materyalizm eksenindeki rasyonalist dünya görüşlerine yakın öğrencilerin, idealizm eksenindeki tinsel dünya görüşlerine yakın öğrencilere kıyasla önemli ölçüde daha fazla evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimlerine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

2.2.3.7. İlişki Durumu ve Romantik İlişki

(%)		Evet Aldatıldım	Hayır Aldatılmadım	
Cinsel deneyim:	VAR	51,2	48,8	X ² = 68,907 S.D: 1 P = 0,000
	YOK	21,8	78,2	
	Toplam	36,8	63,2	

Tablo 75: Aldatılma ve Evlilik-Öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 75 romantik ilişkilerde evlilik-öncesi cinsellik ile aldatılma arasındaki ilişkiyi incelemek için hazırlanmıştır. Tablo 75’te görüldüğü üzere, evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimi ile aldatılma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0,01$). Buna göre, cinsel deneyiminin “Var” olduğunu bildiren öğrencilerin %51,2’sinin aldatıldıkları görülürken, buna karşın, cinsel deneyiminin “Yok” olduğunu bildiren öğrencilerin %78,2’si aldatılmadıkları görülmektedir. Evlilik-öncesi cinsel ilişkinin olduğu romantik bir ilişkide aldatılma olasılığının (görece yarı yarıya; %51,2-%48,8), evlilik-öncesi cinsel ilişkinin olmadığı romantik bir ilişkide aldatılma olasılığına (görece beşte bir; %21,8-%78,2) kıyasla, %29,4 daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, romantik bir ilişkide evlilik-öncesi cinsel ilişkinin deneyimlenmesiyle toplumsal değer ve normlardan bağımsız bir hazcılığın nasıl yükseldiğini göstermesi bakımından da dikkat çekicidir.

(%)	İlişki Sayısı:	0	1	2	3	4	5 +	
Cinsel deneyim:	VAR	-	43,2	59,8	71,3	85,7	92,9	X ² = 250,476 S.D: 5 P = 0,000
	YOK	100	56,8	40,2	28,7	14,3	7,1	

Tablo 76: Romantik İlişki Sayısı ve Evlilik-öncesi Cinsellik Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcılara ‘bugüne kadar kaç romantik ilişkiniz oldu?’ sorusu yöneltilmiş; romantik ilişki sıklığı ile evlilik-öncesi cinsellik arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Tablo 76 hazırlanmıştır. Bu bağlamda, romantik ilişki sıklığı ile evlilik-öncesi cinsel ilişki arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0,01$). Buna göre, toplam popülasyon içinde sadece “1” romantik ilişki sayısı bildiren öğrencilerin ağırlıklı olarak (%56,8) evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip olmadıkları görülmektedir. Buna karşın, “2” romantik ilişki bildiren öğrencilerin %59,8’inin; “3” romantik ilişki bildiren öğrencilerin

“%71,3’ünün; “4” romantik ilişki bildiren öğrencilerin %85,7’sinin ve “5 ve üzeri” romantik ilişki bildiren öğrencilerin %92,9’unun evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, romantik ilişki sıklığı fazlaştıkça gençlerin flört deneyimlerinin cinsel temelli bir anlam kazanmaya başladığı söylenebilir.



SONUÇ

Üniversite gençliğinin evlilik-öncesi romantik ilişki kurma ve yürütme deneyimlerinde benimseyip sergiledikleri tutum ve davranışları anlamaya ve açıklamaya odaklandığımız bu çalışmada, son yirmi yılda literatüre katkı sağlamış ilgili araştırmaların sonuçları ile kendi bulgularımız arasında aşağıda gösterildiği gibi birtakım benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmıştır:

Gençler için evlilik önemli ama aşk şart: Araştırmamızda gençlerin %90,8'inin evliliği büyük ölçüde hala önemsedikleri bulunmuştur (Tablo 26). Benzer şekilde, Bener ve Günay (2013) da gençler arasında evliliğin büyük ölçüde (%84) önemini koruduğunu tespit etmişlerdir. Yine Süleymanlı ve Demir (2022) ülke çapında yaptığı araştırmada aşk evliliği isteyen gençlerin oranını %64,3 olarak tespit etmiştir. Kendi araştırmamızın bulguları da bu durumla uyumlu olup; gençlerin %74,9'nun aşk olgusunu evlilik yapmanın önkoşulu olarak gördükleri anlaşılmaktadır (Tablo 26). Benzer şekilde, Evcili ve ark. (2013) da Sivas Üniversitesi'nden bir grup (n=181) öğrenciyle yaptıkları araştırmada katılımcıların ilk cinsel deneyimlerinde etkili olan faktörün “aşk” olgusu olduğunu bulgulamışlardır. Bu durum, gençler arasında evliliğe yüklenen aşk beklentisinin ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Gençler için evlilik göz korkutucu: Araştırmamızda gençlerin %73'ünün, sorumlulukları itibariyle evlilikten önemli ölçüde kaygı duydukları bulgulanmıştır (Tablo 31, Madde 12). Benzer şekilde, Teke (2017)'nin Konya ilindeki üç üniversiteden toplam 514 öğrenciyle gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularına göre de, gençlerin %57,1'i evlilikten korktuklarını bildirmişlerdir. Yine Keldal (2021)'in ülke çapındaki çeşitli üniversitelerden 1280 öğrenciyle gerçekleştirdiği araştırmanın bulgularına göre ise, gençlerin %76'sı günümüzde evliliği sürdürebilmenin geçmişe göre daha fazla çaba gerektirdiğine inandıklarını bildirmişlerdir.

Bekârete atfedilen değer azalma eğiliminde: Araştırmamızda gençlerin %52'si evlenecekleri kişinin bakire olup olmamasını önemsemediklerini bildirmişlerdir (Tablo 33, Madde 2). Ayrıca, farklı bir maddede gençler arasında aşk ve güven duymak koşuluyla evlilik-öncesi cinselliğin kabul edilme oranının görece aynı şekilde (%52,2) bulgulanmış olması da bu durumu doğrular niteliktedir (Tablo 35, Madde 20). Yirmi yıl önce yapılan bir araştırmada öğrencilere daha önce cinsel ilişkisi olan biriyle evlenip evlenmeyecekleri sorulmuş; %87,3 gibi yüksek bir oranla öğrenciler bu soruya “hayır”

yanıtını vermişlerdir (Mutlu, 2004). Buna karşın, 2021 yılında ülke çapında yürütülen farklı bir araştırmada ise daha önce başka biriyle duygusal birlikteliği olmuş biriyle “evlenirim” yanıtını veren öğrencilerin oranı %62,6 bulunmuştur (Süleymanlı & Demir, 2022). Benzer şekilde, 2022 yılında Kadına Yönelik Namus Algısı Ölçeği (KİNAÖ) kullanılan bir araştırmada, kadının evlilik yapmadan önce bakire olması gerektiğini düşünenler ile düşünmeyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuş ($N=303$, $t(227) = 8.74$, $p<.01$); kadının evlenmeden önce bakire olması gerektiğini düşünmeyenlerin KİNAÖ puanı düşünenlerden daha fazla bulgulanmıştır (Müezzın ve ark., 2023). Toplumdaki namus ve bekârete ilişkin algının çeyrek asırlık zaman diliminde önemli bir dönüşüm trendi içine girdiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, 2004 yılında Ankara Üniversitesi DTCT son sınıf öğrencilerinden tesadüfi örnekleme seçilen (57 kadın, 79 erkek) 137 kişilik örneklem grubuyla yapılan bir araştırmada, erkek öğrencilerin %64,6’sı ile kadın öğrencilerin %8,8’i tam bir cinsel deneyime sahip oldukları bildirilmiştir (Ceyhan, 2005). 2005 yılında Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) tarafından Adnan Menderes, Harran, Kırıkkale, Kocaeli, Mersin, Ondokuz Mayıs, Osman Gazi ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinde olmak üzere toplam 8 üniversitede yürütülen bir başka çalışmanın bulgularına göre, cinsel deneyime sahip erkek öğrencilerin oranı %31,9 ve kız öğrencilerin oranı ise %5,7 olarak tespit edilmiştir (CETAD, 2006). 2009 yılında Cumhuriyet Üniversitesi’nde 181 kişilik öğrenci grubuyla yürütülen bir araştırmanın bulgularına göre, tüm öğrencilerin %85,1’inin evlilik-öncesi cinsel deneyim yaşanmasını doğru bulmadıkları; kadınların %81,2’sinin ve erkeklerin %66,9’unun evlilik-öncesi cinselliğe karşı oldukları belirtilmiştir (Evcili ve ark., 2013). 2011 yılında Ege Üniversitesi’nde (144 kadın, 148 erkek) 292 kişilik son sınıf öğrencilerinden tesadüfi yöntemle seçilen örneklem grubuyla yapılan bir araştırmada, kızların %20,8’i ve erkeklerin %70,9’u evlilik-öncesi cinselliğe sahip olduklarını bildirilmiştir (Atan ve ark., 2012). Tüm bu çalışmaların ortak noktası, sadece gençlerin evlilik-öncesi cinsel deneyimlerinin kendi araştırmamıza kıyasla daha az bulunması ya da görece evlilik-öncesi cinselliğe daha karşıt bir tutum sergilemeleri değildir; aynı zamanda da, kız öğrencilerin önemli ölçüde evlilik-öncesi cinsel deneyime erkeklere kıyasla daha karşıt bir tutum içinde olmalarıdır. Buna karşın, bizim araştırmamızda erkek öğrencilerin %52,2’sinin ve kadın öğrencilerin %49,7’sinin evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip oldukları bulgulanmıştır (Tablo 55). Yine araştırmamızda evlenmeden önce cinsel

yönden birbirini tanımak isteyen gençlerin oranı %60 olarak bulgulanmış (Tablo 32, Madde 14); kadınların %68,2'si ile erkeklerin %43'ü bir kadının evlilik-öncesi cinsellik yaşamasının “namus” kavramıyla ilişkili olmadığını belirtirken, yine kadınların %67,4'ü ile erkeklerin %46,2'si bir erkeğin evlilik-öncesi cinsellik yaşamasının “namus” kavramıyla ilişkili olmadığını bildirmişlerdir (Tablo 53). Bu karşı-yükseliş durumu, evlilik-öncesi cinsellik açısından toplumsal cinsiyetler arası farklılaşmanın görece 10-15 yıl gibi bir zaman diliminde kapanma eğilimine girdiğini; yani kız öğrencilerin de en az erkek öğrenciler kadar evlilik-öncesi cinselliğe gitgide daha fazla onay verme durumuna geldiklerini göstermektedir.

Eş seçiminde maddi konfor beklentileri ön planda: Ceyhan (2005)'nin yirmi yıl önce yaptığı araştırmanın (n=137) bulgularına göre, erkeklerin %8,9'u ile kadınların %22,8'i eş seçiminde partnerlerinin sosyo-ekonomik durumunu önemsediklerini belirtirken, buna karşın, bizim araştırmamızda (n=740) erkeklerin %50'si ile kadınların %70'i önemli olanın evlilik yapmak değil, “iyi şartlarda” evlilik yapmak olduğunu bildirmişlerdir (Tablo 47, Madde 1). Benzer şekilde, yine Ceyhan (2005)'nin araştırmasında kadınların %26,3'ü ile erkeklerin %16,5'i fiziksel görünüş ve cinsel uyumu önemli bulduklarını belirtirken, buna karşın, bizim araştırmamızda kadınların 41,3'ü ile erkeklerin %48,4'ü partnerinin fiziksel görünüşünün güzel/yakışıklı ve çekici olması gerektiğini bildirmişlerdir (Tablo 48, Madde 1). Ayrıca, araştırmamızın farklı bir kısmında sağlaması yapılmış; partnerinin dış görünüşüne önem atfeden gençlerin toplam oranının %80,2 (Tablo 40, Madde 3) ve partnerinin maddi imkanlarına (gelir, ev, araba, mal varlığı vb.) öncelik atfeden gençlerin toplam oranının %60,3 olarak bulgulanmıştır (Tablo 40, Madde 1). Benzer şekilde, Teke (2017)'nin Konya'daki üç üniversiteden öğrencilerle gerçekleştirdiği (n=900) araştırmada da, evlenecekleri partnerleriyle ekonomik durumlarının “aynı olması” beklentisi içinde olan gençlerin toplam oranı %77,9 olarak bulunmuş, buna karşın, eş seçiminde ekonomik durumu önemsiz görenlerin oranı %22'de kalmıştır. Bu çalışmaya katılan öğrencilerden kadınların %92'si ile erkeklerin %63,4'ü ekonomik kriteri önemli bulduklarını bildirmişlerdir. Kaçar (2018) tarafından İstanbul'da (323 kadın 177 erkek) 500 öğrenciyle yürütülen bir gençlik araştırmasında da eş seçim stratejileri açısından çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada eş seçimine ilişkin gençlere sunulan 20 maddelik çok-seçenekli bir öncelik envanteri kullanılmış; ortalamalara yapılan sıralamada, âşık olmak ($\bar{X}=4,27$ ile) 2. sırada ve cinsel

çekicilik ($\bar{X}=3,81$ ile) 5. sırada yer alırken, buna karşın, bakir/bakire olma ($\bar{X}=2,70$ ile) 18. sırada ve dindarlık ($\bar{X}=2,63$ ile) 19. sırada yer almışlardır.

Modernleşme dinamikleri evlilik-öncesi cinselliğin artışında etkili: Sekülerleşme konusuyla ilgili çalışma yapan araştırmacılar, Türkiye'nin her geçen gün daha fazla sekülerleştiği yönünde bir konsensüs içinde görünmektedirler (bkz. Amman, 2010; Çapcıoğlu, 2018; Ertit, 2019). Ertit, 90'lı yılların Anadolu kentlerinde gençlerin nişanlılık döneminde, cinselliğe yakın tutumlar sergilemeleri şöyle dursun, baş başa kalmamaları için çiftin yalnız dışarıya çıkmalarına ve el ele tutuşmalarına bile çoğu kez izin verilmediğini vurgulamakta; bunu 1996 ve 2004 tarihli iki araştırmaya atıfla destekleyen Ertit, 1996 yılında erkek öğrencilerin sadece %19,9'unun tam bir cinsel ilişki deneyimine sahip olduğuna ve bu oranın 2004 tarihinde %34,4'e yükseldiğine; yine flört eden gençlerin oranının ise 1996'da %29,7'iken 2004 yılında %42,3'e yükseldiğine dikkat çekmektedir (Ertit, 2019:277-278). Benzer şekilde, kendi araştırmamızda da sekülerleşme temeline dayandırılabilir pek çok bulguya rastlanmıştır. İlk olarak, gençlerin dini hassasiyetleri ile evlilik-öncesi cinsel deneyim oranları arasında ters bir orantının olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, kendini “çok dindar” olarak tanımlayanlardan “din karşıtı” olarak tanımlayanlara doğru gidildikçe evlilik-öncesi cinsel deneyim oranlarında istikrarlı bir artış olduğu görülmektedir (Tablo 73). İkinci olarak, dünya görüşü ve yaşam tarzı açısından kendilerini maddi-seküler ideolojilere yakın hisseden gençlerin, tinsel ideolojilere yakın hisseden gençlere kıyasla, daha fazla evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip oldukları bulgulanmıştır (Tablo 74). Üçüncü olarak, gençlere evlenecekleri partnerlerde olmasını istedikleri özellikler açısından sunulan çok-seçenekli 14 maddelik maddi-manevi öncelikler envanterinde “dindarlık” seçeneği (“önemli” ve “çok önemli” toplamı %56,6) sonuncu sırada yer almıştır (Tablo 40). Dördüncü olarak, evlilik-öncesi cinsel deneyim oranları %20,2 ile en düşük ilahiyat fakültesi öğrencileri arasında yayginken, tüm öteki fakülte öğrencileri arasında (konservatuar ve hukuk fakültesi öğrencilerinde %74,5 ve diğer fakülteler toplamında %54,1) bu oranların yükseldiği tespit edilmiştir (Tablo 66).

Ayrıca, gençlerin içinde yetiştikleri (kırsal, şehir ve metropol) çevre ile evlilik-öncesi cinsel deneyim oranları arasında ters orantılı güçlü bir ilişki ($P<0,01$) ortaya çıkmış; evlilik-öncesi cinsel deneyime sahip olan gençlerin oranının kırsaldan (%36) şehir

merkezine (%52,1) ve metropole (%56,9) doğru gidildikçe iki katına yaklaşan istikrarlı bir artış eğilimi gösterdiği bulgulanmıştır (Tablo 71).

Yüksek sosyal medya kullanımı: We are Social (2023) adlı platformun küresel araştırma raporu verilerine göre, Türkiye internette geçirilen günlük ortalama süre bakımından 7 saat 24 dakika süreyle ve %83,4 oranla dünya sıralamasında 37. sırada yer almaktadır. Araştırmamızda öğrencilere sadece sosyal medya için ayırdıkları süreler sorulmuş olup yoğun kullanımın; 2-3 saat için %22,3; 3-4 saat için %21,4; 4-5 saat için %20,3 ve 5 saat üzeri için %16,4 olan 4 seçenekte toplandığı görülmektedir. Bu 4 seçeneğin toplamı ise %80,4'tür (Tablo 20, Madde 14). Öğrencilerin sosyal medya kullanımı toplam oranının (%80,4) Türkiye genelindeki internet kullanım ortalamasına (%83,4) bu denli yakın olması, öğrencilerin günlük internette geçirdikleri sürenin büyük bir bölümünü aslında sosyal medyaya ayırdıklarını göstermektedir. Süleymanlı (2022)'nin ülke çapında (N=3266) bir grup üniversite öğrencisiyle 2019 yılında yaptığı bir araştırmada, sosyal medyadan tanıştığı biriyle evlenebileceğini söyleyenlerin oranı %36,7 olarak tespit edilmiştir. Buna karşın, kendi araştırmamızda sosyal medya aracılığıyla tanıştığı biriyle evlenebileceğini bildiren katılımcıların (kadınların %56,5'i ve erkeklerin %72,9'u) oranı %64,7 olarak bulgulanmıştır (Tablo 31, Madde 11). Fakat, öte yandan, sosyal medya, tabiri caizse, iki ucu keskin bir bıçak gibidir; tanışmaları kolaylaştırması bakımından önemli bir akışkanlığı sağladığı kadar, ayrılıkları kolaylaştırması bakımından önemli bir kırılganlığa da yol açmaktadır. Köroğlu (2013) Karabük Üniversitesi'nden bir grup (N=570) öğrenciyle yaptığı araştırmada gençlerin %68,2'sinin sosyal medyayı boşanmalarda etkili olan önemli bir faktör olarak gördüklerini bildirmektedir.

Ayrıca, sosyal medyanın günlük hayatta aktif şekilde kullanıma girdiği geçen çeyrek asırlık zaman diliminde, zamanı ve mekânı aşan bu akışkan iletişim olanağının bireylerin hizmetine sunması, gençlerin “yabancılarla” tanışma seçeneklerini de artmıştır. Başka bir ifadeyle, sosyal medyanın gelişi, akraba evliliklerinin azalmasında önde gelen katalizörlerden birisi olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu, bireyler artık en yakınında bulunan akrabalarıyla yakın ilişkiler kurmak için kendilerini sınırlandırmak zorunda hissetmemeleri anlamına gelmektedir. TÜİK (2022) İstatistiklerle Aile raporu da, Türkiye’de akraba evliliklerinin 2010-2022 yılları arasında istikrarlı bir azalma eğilimine girdiğine işaret etmektedir. Dahası, bu zaman diliminin sosyal medyanın ülkemizde

yaygınlaşmaya başladığı zamanla örtüşmesi de manidardır. Bu bağlamda, kendi araştırmamızda da benzer bir sonuca ulaşılmış; gençlerin toplamda %78,5'inin (amca, teyze, dayı, hala, vb.) yakın akrabasının kızıyla/oğluyla evliliğe (kadınların 73,7'si ve erkeklerin 83,4'ü) sıcak bakmadıkları bulgulanmıştır (Tablo 30, Madde 10 ve Tablo 59).

Akışkan ve kırılğan ilişkiler artma eğiliminde: Konuyla ilgili literatürde gençlerin mevcut ilişki durumlarından çok, ileride yapacakları evlilik ve aile kurumuna yönelik algılarını ölçmeyi amaçlayan gelecek-yönelimli projeksiyonlara rastlanmaktadır. Buna ek olarak, kendi araştırmamızda gençlerin romantik ilişkilerinin akışkan ve kırılğanlığını ortaya koymak amacıyla evlilik-öncesi yaşanan mevcut olgusal durumlara da yer verilmiştir. Bu bağlamda elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Araştırma örneklemine dahil olan 740 katılımcıdan hiçbir romantik ilişkisi olmadığını bildiren öğrencilerin oranı %19,2'dir. Buna karşın, en azından bir romantik ilişki yaşadığını bildiren öğrencilerin oranı ise %80,8'dir. Katılımcılara en uzun ilişkileri (yıl bazında) sorulduğunda; ilişkisini en fazla 1 ila 2 yıla kadar sürdürmeyi başaran öğrencilerin toplam oranı %77,9 olarak tespit edilmiş, buna karşın, ilişkisini 3 ila 5 yıla kadar sürdürmeyi başaran öğrencilerin toplam oranının ise %22,2'de kalmıştır. Katılımcılara en kısa ilişkileri (ay bazında) sorulduğunda, ilişkisini en fazla 3 aya kadar sürdürmeyi başaran öğrencilerin toplam oranı %83,4 olarak tespit edilmiş, buna karşın, ilişkilerini 5 ila 11 aya kadar sürdürmeyi başaran öğrencilerin toplam oranı ise %16,6'da kalmıştır (Tablo 43).

Araştırmanın yapıldığı an itibariyle, 740 öğrencinin %59,7'si herhangi bir romantik ilişki içinde olmadıklarını bildirmiş, buna karşın, öğrencilerin %40,3'ü romantik bir ilişki içinde olduğunu bildirmiştir. Söz konusu katılımcıların %49,1'i cinsel ilişki deneyimine sahip olmadıklarını bildirirken, %50,9'u cinsel ilişki deneyimine sahip olduklarını bildirmişlerdir (Tablo 44). Ayrıca, ilahiyat fakültesi öğrencileri dışarıda bırakıldığında cinsel ilişki deneyimi olan öğrencilerin oranının %55,7'ye yükseldiği tespit edilmiştir (Tablo 67).

Katılımcıların %36,8'i partnerleri tarafından aldatıldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 44). Bu noktada, aldatma fiilinin gizli yapıldığı hesaba katılırsa, bu oranın sadece aldatma fiilinin itiraf veya yakalanma durumları söz konusu olduğunda ortaya çıkan sonucun bildirilme oranı olduğu da unutulmamalıdır. Ayrıca, partnerleri tarafından aldatıldığını bildiren erkeklerin oranı (%36,7) ile kadınların oranının (%37) görece eşit olduğu bulgulanmıştır (Tablo 58).

İlişkilerin akışkan ve kırılğan hale dönüşümünde, ilişki süresi kadar ilişki sıklığının da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmanın yapıldığı an itibariyle şimdiye kadar yalnızca 1 ilişki bildiren katılımcılardan evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip olanların oranı (%43,2) yarıdan az olduğu anlaşılrken, buna karşın, şimdiye kadar 2 ilişki bildiren öğrencilerden %59,8'inin; 3 ilişki bildirenlerden %71,3'ünün; 4 ilişki bildirenlerden %85,7'sinin ve 5 ve üzeri ilişki bildirenlerden %92,9'unun evlilik-öncesi cinsel ilişki deneyimine sahip olduğu tespit edilmiştir (Tablo 76). Buna göre, sık partner değiştirmenin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşama olasılığını artıran bir durum olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, gençlerin neden sık partner değiştirdiklerini anlamak amacıyla söz konusu katılımcılara biten ilişkilerinin nedenlerini sıralayabilecekleri çok-seçimli bir soru yöneltilmiş; %64,7 oranla “yalancılık/bencillik/aldatma” 1. sırada; %44,9 oranla “her şeyi çabuk tüketme/çabuk sıkılma” 2.sırada; %19,5 oranla “yaşam standartlarıyla ilgili yüksek beklentiler” 3. sırada; ve %12,8 oranla “dinsel/kültürel/ailevi farklılıklar” 4. sırada yer almıştır (Tablo 45). Buna karşın, katılımcılara sağlıklı bir ilişki sürdürmek için partnerlerinden beklentilerini sıralayabilecekleri çok-seçimli bir başka soru daha yöneltilmiş; buna göre, açık bir farkla %82 oranla katılımcıların partnerlerinden “duygusal istikrar ve ahlaki olgunluk” beklentileri 1. sırada; %23,8 oranla “dinsel/kültürel/ailevi yaşam tarzlarının örtüşmesi” beklentisi 2. sırada; %17 oranla “alışveriş, eğlence ve tatil zevklerinin örtüşmesi” beklentisi 3.sırada; ve %11,4 oranla “maddi imkanlar ve mesleki denklik” beklentisi 4. sırada yer almıştır (Tablo 46). Açıktr ki, gençlerin ilişkilerinde mevcut durumu inceleyen Tablo 45 ile onların nazarında olması gerekeni sorgulayan Tablo 46 arasında böylesi bir çelişkinin ortaya çıkması, değer-merkezli bir boşluğun altını çizmektedir. Başka bir ifadeyle, gençlerin romantik bir ilişkiden umdukları ile gerçekte buldukları arasındaki bu uyumsuzluk, sık partner değiştirme durumunu açıklamaktadır. Bununla birlikte, romantik ilişkilerin akışkanlığını ve kırılğanlığını ortaya koyma amacımıza ilişkin açık bir ifadeyi doğrudan gençlere yönelttiğimizde; “günümüzde duygusal açıdan yüzeysel; sadece cinsel hazza dayalı ilişkilerin arttığına” katıldığını bildiren gençlerin toplam oranı ise %86,4 olarak bulgulanmıştır (Tablo 36).

Modern insanlık durumunun araçsal akılla inşa edilmiş olması ve son kırk yılda ivme kazanan küresel neo-liberal politikaların da bu sürece eklemlenmesi, yeni kuşakların benlik ve toplumsal değer algılarını çeşitli biçimlerde etkilemiş ve etkilemeye de devam

etmektedir. Kuşkusuz, gençlerin romantik ilişki kurma ve sürdürme biçimleri de bu süreçten bağımsız değildir. Zira araçsal aklın rehberliğinde tesis edilen modernleşme deneyiminin yarattığı kültürel iklim, marazlı ilişkiler için mükemmel bir üreme alanı sağlamaktadır. Zira, sekülerleşme, bireyselleşme, kentleşme gibi olguların etkisiyle kurumsal dinin günlük yaşamdaki etkisi azalırken, kültür endüstrisinin kitlelere yeni din olarak pazarladığı bir aşk ideolojisi yükseliştir.

Neo-liberal kapitalizm, kültür endüstrisi aracılığıyla, marjinal karşı-kültür gruplarının (örneğin hippiler) yaşam tarzlarını yansıtan (uyuşturucu, çok-aşklılık, vb.) ayartıcı içeriği, özgürleşme vadeden cazip tüketim nesneleri olarak toplumun tüm üyelerine -özellikle de gençlere- pazarlama yollarını keşfetti. Bu özgürlük yanılsaması, utanma duygusunun toplumsal işlevini zayıflaması ve en mahrem konularda bile filtresiz söylem serbestliğinin zaferiyle sonuçlanmıştır.

Aşk tüketimini çeşitlendirme adına toplumsal değer ve normlar “modası geçmiş” ve “ayak bağı” olarak bir yana atıldığında, bundan böyle dengeyi korumanın tek yolu ilişkilerin hızlanmasıdır. Zira aşka her an her yerde rastlanır; ama aynı zamanda tam da mahrem bu reklam ve teşhiri yüzünden aşk artık hiçbir yerde varlık gösteremez; “aşkım” sözcüğü ve “seni seviyorum” ifadesi kadar büyüğü bozulmuş pek az şey vardır. Aynışma her an her yerde bu bireyselleşme yanılsamasının ipliğini pazara çıkarsa da kolektif vicdanın sessizliği hiç olmadığı kadar sağır edicidir.

Bu aşk ideolojisini empoze eden film, müzik ve reklam gibi kültürel metalar üzerinden gençlerin duyguları, normları, dil ve sembolleri yeniden düzenlenir. Tüketim arzusunu kışkırtan ve gençlerin hatırı sayılır bir bölümünü daha sığ niteliklere ve yüzeysel etkileşimlere çeken bu düzenlemelerin perspektifinden kadınlar için erkekler yeterince varlıklı, erkekler için kadınlar yeterince seksi, tatiller yeterince lüks ve ebeveynler de yeterince hoşgörülü ve destekleyici görülmezler.

Modernleşmenin gidişatında etkili olmak amacıyla bazı entelektüeller, ideal bir toplumsal düzen imkanını asrı saadet gibi tarihin müreffeh ve parlak zamanlarının çağdaş bir yorumunda ararken, ilerleme mitiyle bağlantılı umutlarını cılız da olsa koruyan diğerleri, çareyi teknik araçsallığa saplanmış modernleşme projesinin kültürel ayağının “tamamlanmasında” görmeye devam etmektedirler. Fakat, bu kısır döngüye girmiş politik ekonominin tam karşısında gençliğin günlük yaşamlarına hâkim olan mevcut toplumsal manzara hiç de parlak görünmemektedir. Psikolog Albert Bandura’nın sosyal

öğrenme kuramına göre çocuk gördüğü her şeyi taklit etmektedir. Ne yazık ki, kültür endüstrisinin gençlere pek de iyi örnekler gösterdiği söylenemez. Tersine, kültür endüstrisinin empoze ettiği sahte değerlerle kuşatılmış, kaygılı, öfkeli, bencil ve hazzcı tutumlarıyla birtakım kırılgan ilişkiler tecrübe ettikten sonra “az insan çok huzur” mottosuna uygun biçimde gittikçe yalnızlaşan bir gençliğe tanık olmaktadır.

Bu bağlamda, gerçekleştirdiğimiz araştırmamızın sonuçlarına göre bugün karşı karşıya olduğumuz üniversite gençliğinin, kültür endüstrisinin şekillendirdiği göreceli konfor alanının güvencesindeki narsistik bir profili yansıttığı; romantik ilişkilerinde mutluluğu önemli ölçüde dış görünüş güzelliği, cinsel hazzın tatmini ve maddi konforda aradıkları söylenebilir. Romantik ilişkilerinde de birer tüketici gibi davranan gençlerin canlarını sıkkan ufacık şeylere karşı bile tahammülü yoktur. Mantıklı ya da mantıksız bütün istekleri, hemen şimdi ve burada tatmin edilmelidir. Zaten “kültür endüstrisinin en önemli yasası, insanların arzuladıkları şeylere kavuşmalarını ve bu yoksunluk içinde gülerek doyuma ulaşmalarını sağlamaktır” (Adorno, 2020:74).

Toplumsal değer ve hayat amacı bütünlüğünden, sorumluluk bilincinden yoksun olan bireyselleşmiş gençlerin kısa yoldan zengin ve/ya ünlü olma arzuları trajik bedeller ödemelerine neden olabilmektedir. Eğlence ideolojisi, 90’lardan itibaren internetin yaygınlaşmasıyla birlikte hayatlarımıza girmeye başlamıştır. Erkeklerin aile evindeki göreceli konfor alanına sığınmalarının en büyük göstergelerinden biri oyun bağımlılığıdır. Sanal bir dünyada başarı elde etmek keyifli olduğu kadar gençlerin gerçek yaşam sorunlarından uzak kalmalarını da sağlamaktadır. Bir sosyal medya uygulaması olan instagram ise kızların ilgi arayışını tatmin etme konusunda önemli bir işlev görmektedir. Gösterişli kıyafetlerle beğeni toplama yarışı ve sayısız erkeğin tanışma taleplerini içeren yüzlerce mesaj, kızların kendini iyi hissetme ve hızlıca özgüven artırmanın bir yolu haline dönüşmüştür. Durvasula’nın (2021:105) da dediği gibi, “birçok insan hayatlarını Instagram’a hizmet etmek için yaşıyor.” Ayrıca, dijital devrimin gençlere kendi yaşamlarını daha kişiselleştirilebilir bir sahne olarak kurgulama imkânı vermesi, sahte bir “kendinin efendisi” olma tatmini sağlamanın yanı sıra, kamusal meselelere duyarlılığın körelmesine; kişinin bizatihi kendini ilgilendirmiyorsa herhangi bir olaya karşı duygudışı bir kayıtsızlık politikası geliştirmesine de yol açmaktadır.

Böyle bir manzarada, umutlarını kitle kültürünün empoze ettiği popüler hayallere bağlayan gençlerin özel yaşamlarında istikrarlı ilişkiler sürdürmesi ve bu ilişkilerin

evlilikle sonuçlanması güçleşmektedir. Araştırma bulgularımıza göre gençlerin romantik bir ilişkide rekor düzeyde ihtiyaç duydukları beş toplumsal değerin sırasıyla dürüstlük (%99,8); saygı (99,6); sadakat (%99,5); güven (%99,4) ve sevgi (%99,4) olması bir tesadüf değildir (Tablo 40). Zira bu durum, küresel kapitalizmin duygusal bedelini yansıtmaktadır. Gençlerin yakın ilişkilerindeki bu değişim ve dönüşümlerin, yakın bir gelecekte Türkiye’de aile kurma ve sürdürme biçimlerini derinden etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir. Zira, TÜİK (2023) Evlenme ve Boşanma İstatistikleri de, son yirmi yılda gerçekleşen evliliklerin sayısının yıllar içinde peyderpey azaldığını, gençler arasında ilk evlenme yaşının istikrarlı biçimde yükseldiğini ve boşanmaların büyük çoğunluğunun evliliğin ilk beş yılı içinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Araştırmamızın bulgularına göre hipotezlerimiz; kentleşmenin (H₂) evlilik-öncesi romantik ilişkilerin yaşanma biçimleri üzerinde etkili olduğu, gençlerin ebeveynleriyle arkadaş gibi bir ilişkiye sahip oldukları (H₃), akran grubu içinde romantik ilişkileri hakkında rahat bir şekilde konuşabildikleri (H₄), sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullandıkları (H₇) ve sosyal medyadan tanıştıkları kişilerle evliliğe sıcak baktıkları (H₈), eş seçiminde maddi konfor ve yüksek yaşam standartlarına sahip olmaya önem vermeleriyle (H₁₀) aslında evliliği bir statü atlama aracı olarak gördükleri, evlilik için aşkın bir önkoşul olduğu (H₁₁), romantik ilişkilerde ruh eşi arayışının önemli bir yere sahip olduğu (H₁₄), fakat yüklediği sorumluluklar nedeniyle evliliğin göz korkutucu bir durum olarak algılandığı (H₁₆), duygusal açıdan yüzeysel ve cinsel hazza öncelik veren ilişkilerin yaygın olduğu (H₁₃), dinsel/kültürel yönden kendilerine benzer kişilerle romantik ilişki kurmayı tercih ettikleri (H₁₅), akrabalarla evliliğe sıcak bakmadıkları (H₁₇), fakültelere göre evlilik-öncesi romantik ilişkileri yaşama biçimlerinin farklılaştığı (H₁₈), cinsel ilişki deneyimlerinin dünya görüşlerine (H₂₀) ve dinsel hassasiyetlerine (H₂₁) göre farklılaştığını göstermektedir. Buna karşın, gençlerin romantik ilişkileri yaşama biçiminde coğrafi bir farklılaşma bulunmamış (H₁), gençlerin arkadaş çevresinde mahrem konuları rahatlıkla konuşmadıkları (H₅), argo veya küfürlü bir dil kullanmadıkları (H₆), sosyal medyayı romantik ilişkiler kurmak için aktif biçimde kullanmadıkları (H₉), evlenmeden birlikte yaşamaya sıcak bakmadıkları (H₁₂), ait oldukları toplumsal tabaka ile evlilik-öncesi cinsel yaşamları arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı (H₁₉) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularımız ülkemiz gençliğinin hangi yönde ilerlediğini göstermesi bakımından dünyada ülkelerindeki genel manzarayla da örtüşmektedir. Örneğin, 2022 yılında AB ülkelerindeki gençlerin kök ailelerinin evinden taşınma yaşlarına ilişkin Eurostat tarafından yapılan en son araştırmada, gençlerin ebeveynlerinin evinden ortalama 26,4 yaşında ayrıldıkları tespit edilmiştir. Hepsi 30 yaşın üzerinde evden ayrılanların en yüksek yaş ortalamaları; Hırvatistan'da 33,4; Slovakya'da 30,8; Yunanistan'da 30,7; Bulgaristan ve İspanya'da 30,3; Malta'da 30,1 ve İtalya'da 30 olarak bulunmuştur. Buna karşın, hepsi 23 yaşın altında evden ayrılanların en düşük yaş ortalamaları; Finlandiya'da 21,3; İsveç'te 21,4; Danimarka'da 21,7 ve Estonya'da 22,7 olarak bulunmuştur. Bu araştırmanın sonuçları, geçen 10 yıl içinde AB ülkelerindeki gençlerin ebeveyn evinden ayrıldıkları yaş ortalamasının 14 ülkede önemli bir artış gösterdiğini; en belirgin artışların Hırvatistan'da (+1.8), Yunanistan'da (+1.7) ve İspanya'da (+1.6) yaşandığını, hatta, 2012'de AB ülkelerinde evden ayrılmalarda en düşük yaş ortalamasına sahip olan İsveç'te (19,9) bile 10 yıl içinde 1,5 yaş artışın kaydedildiğini göstermektedir (Eurostat, 2022). Gençlerin ebeveynlerinin evinden giderek daha geç bir yaşta ayrılmalarda, şüphesiz, istihdam sorunları, bitmeyen eğitim ve kariyer süreçleri, ergenliğin görece konfor alanını terk etmenin zorluğu, değişen tüketim alışkanlıkları, erken cinsellik pratikleri ve ağır sorumluluklarıyla gözde büyüyen evliliğin ertelenmesi gibi birbiriyle karmaşık biçimlerde ilişkili çok çeşitli faktörler rol oynamaktadır.

Modernite, tefekküre dayalı aklı selim bilgi ile dışarıdan edinip hızlıca doğru kabul ettiğimiz bilgi arasındaki ayrımı bulanıklaştırmakta; bu iki tür bilgiden ikincisi, günlük hayatlarımızda çoğu kez aleyhimize işleyecek şekilde üstün gelmektedir. Romantik ilişkiler özelinde hakikatlilik, içtenlik vb. değer kaybı, iki cinsiyetin de tinsel anlamda her geçen gün birbirinden daha da kopmasına yol açmaktadır. Bu sürecin varacağı nihai nokta itibarıyla, ilk önce Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan bir “yalnız yaşama/yaşlanma” olgusundan ve bu durumun yol açtığı -kimsesiz ölüm ve cesedin çürüdükten sonra bulunması gibi- trajik deneyimlerden söz edilmektedir (bkz. Klinenberg, 2013). Gerekli politikalarla harekete geçilmediği takdirde, birkaç on yıl içinde ülkemizde de bu durumun sonuçlarının belirgin biçimde hissedilmeye başlaması muhtemel görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (2022). *İnsanı tanıma sanatı*. (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.
- Adorno, T. W. (1994). *The stars down to earth and other essays on the irrational in culture*. Stephen Crook (Ed.). Routledge.
- Adorno, T. W. (1998). *Minima moralia: Sakatlanmış yaşamdan yansımalar*. (O. Koçak, A. Doğukan, Çev.). Metis Yayınları.
- Adorno, T. W. (2005). Kültür endüstrisini yeniden düşünürken. (B. O. Doğan, Çev.). *YKY Cogito Dergisi*, Sayı: 36, Sayfa: 76-83.
- Adorno, T. W. (2020). *Kültür endüstrisi – Kültür yönetimi*. (N. Ülner, M. Tüzel, E. Gen, Çev.). İletişim Yayınları.
- Adorno, T. W. & Horkheimer, M. (2010). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (N. Ülner, E. Ö. Karadoğan, Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Amman, M. T. (2010). Türkiye’de ailenin açık ve örtülü sekülerleşmesinin sosyolojik analizi. *Aile ve Eğitim*. (ed.) M. F. Bayraktar 41-70. İstanbul: Ensar Neşriyat, www.isamveri.org adresinden erişilmiştir. (5.09.2023)
- Amman, M. T. (2012). Din sosyolojisi açısından toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin çözüm önerileri. *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet II Tartışmalı İlmi İhtisas Toplantısı (26-27 Mayıs 2012 İstanbul)*, 53-61, İstanbul: Ensar Yayınları. <http://www.isamveri.org/> adresinden erişilmiştir. (23.08.2023)
- Ariés, P. (1962). *Centuries of childhood: A social history of family life*. (R. Baldick, Trans.). Alfred A. Knopf.
- Arnett, J. J. (2015). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arslantürk, Z. & Amman, M. T. (2020). *Sosyoloji: Kavramlar, kurumlar, süreçler, teoriler*. Çamlıca Yayınları.
- Asena, D. (2022). *Kadının adı yok*. Doğan Kitap.
- Atan Ş.Ü., Duran E.T, Şen S, Bolsoy, N. & Sevil, Ü. (2012). Üniversite öğrencilerinin cinsellik ve aile planlaması yöntemleri konusundaki bilgi, görüş ve uygulamaları. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 28(1):13-25.
- Aytaç, A. M. (2015). *Ailenin insicamı: Türkiye’de modern aile fikrinin oluşması*. Dipnot Yayınları.
- Bach, D. R. (2020). *The American counterculture: A history of hippies and cultural dissidents*. University Press of Kansas.

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory of mass communication. *Media Psychology*, 3(3), 265-299. https://doi.org/10.1207/S1532785XMEP0303_03
- Barnes, J. (2011). *Korkulacak bir şey yok*. (S. R. Kırkoğlu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (1991). *Sessiz yığınların gölgesinde ya da toplumsalın sonu*. (O. Adanır, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu*. (N. Tural, F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2019). *Baştan çıkarma üzerine*. (A. Sönmezay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Bireyselleşmiş toplum*. (Y. Alagon, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan aşk: İnsan ilişkilerinin dayanıksızlığı*. (I. Ergüden, Çev.). Alfa Yayınları.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. (M. Ritter, Trans.). Sage Publications.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. Sage Publications.
- Belge, M. (2014). *Militarist modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İletişim Yayınları.
- Bener, Ö. & Günar, G. (2013). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-16. <https://doi.org/10.14230/joiss9>
- Benjamin, W. (2018). *Son bakışta aşk*. (N. Gürbilek, Çev.). Metis Yayınları.
- Bentham, J. ([1823] 1907). *An introduction to the principles of morals and legislation*. Clarendon Press.
- Bentham, J. (2016). *Panoptikon: Gözün iktidarı*. (Z. Özarslan, B. Çoban, Çev.). Su Yayınları.
- Berger, P. L. (1967). *The Sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Garden City, NY: Doubleday.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası: Bilgi sosyolojisi üzerine bir inceleme*. (V. S. Öğütle, Çev.). Paradigma Yayınları.
- Berger, P. & Luckmann, T. (2015). *Modernite, çoğulculuk ve anlam krizi. Modern insanın yönelimi*. (M. D. Dereli Çev.). Heretik Yayınları.
- Berkes, N. (2017). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları.

- Berkowitz, E. (2013). *Seks ve ceza: Arzuyu yargılamanın dört bin yıllık tarihi*. (O. Düz, Çev.). Kolektif Kitap.
- Bernstein, J. M. (1991). "Introduction." In *Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*. Routledge.
- Bottomore, T. B. (2016). *Frankfurt okulu ve eleştirisi*. (Ü. H. Yolsal, Çev.). Say Yayınları.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2021). *Düşünümsel sosyolojiye davet*. (N. Ökten, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2023). *Pierre Bourdieu belgesi: Sosyoloji bir dövüş sporudur*. <https://youtu.be/saZQigTgpFU> adresinden erişilmiştir (09.09.2023).
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. Basic Books.
- Bowles, S. & Gintis, H. (1976). *Schooling in capitalist America: Educational reform and the contradictions of economic life*. New York: Basic Books.
- Brown, B. B. (2004). Adolescents' relationships with peers. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (2nd ed., pp. 363–394). John Wiley & Sons, Inc.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.
- Can, İ. & Ulutaş, E. (2021). *Teşhir toplumu: Bir duyu sosyolojisi denemesi*. Ketebe Yayınları.
- Canan, S. (2020). *İnsanın fabrika ayarları: Sınırları aşmak*. Cilt 3. Tuti Kitap.
- Çağan, K. (2018). Postmodern toplumda mahremiyetin dönüşümü. *Sosyoloji Divanı*, 6(11), 27-57.
- Çapçioğlu, İ. (2018). Sekülerleşen toplumda bireyselleşen aile. *Turkish Studies*, 13(2), 19-34. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13343>
- Çelikoğlu, N. (2007). *Türkiye'de üniversite gençliğinde mahremiyetin dönüşümü*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ceyhan, M. Ş. (2005). *Üniversite gençliğinin cinselliğe bakış açısı*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Cherlin, A. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848-861.
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD). (2006). Bilgilendirme Dosyası-7 "Gençlik ve Cinsellik". <https://www.cetad.org.tr/>

- Cirhinlioğlu, F. G. (ed.) (2020). *Duyguları anlamak*. Nobel Yayınları.
- Cohen, D. (1995). *Erkek olmak*. (Y. Alogan, Çev.). Alan Yayıncılık.
- Collins, R. (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton University Press.
- Cozarelli, T. (2018). Love and socialism. *Left Voice*. <https://www.leftvoice.org/adresinden-erişilmiştir>. (20.02.2024)
- Covey, S. R. (2021). *Etkili insanların 7 alışkanlığı*. (O. Deniztekin, F. N. Deniztekin, Çev.). Varlık Yayınları.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), Article 8.
- Creswell, J. W. (2015). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education Inc.
- De Beauvoir, S. (2011). *The second sex*. (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.). Vintage Books.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (2017). *Anti-Ödipus: Kapitalizm ve şizofreni 1*. (F. Ege, H. Erdoğan, M. Yiğitalp, Çev.). Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Desmurget, M. (2022). *Dijital ahmak fabrikası*. (Ö. K. Buhari, Çev.). İnsan Yayınları.
- Donovan, J. (2019). *Feminist teori*. (A. Bora, F. Sayılan, M. A. Gevrek, Çev.). İletişim Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2021). *Anne-babayı istismar: Talepkâr ve öfkeli gençler*. Epsilon Yayınları.
- Durkheim, E. (2023). *Toplumsal işbölümü*. (Çev. Ö. Ozankaya). Cem Yayınları.
- Durvasula, R. S. (2021). *Sen benim kim olduğumu biliyor musun? Narsisizm, ayrıcalık sanrısı ve kabalık çağında ruh sağlığımızı korumak*. (N. D. Ünalçın, Çev.). Görünmez Adam Yayıncılık.
- Efe, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin eş seçme eğilimleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Engels, F. (2021). *The origin of the family, private property and the state*. Verso.
- Ertit, V. (2019). *Sekülerleşme teorisi*. Liberte Yayınları.
- Eurostat. (2022). *When do young Europeans leave their parental home?* <https://ec.europa.eu/eurostat/> adresinden erişilmiştir (15.03.2024).
- Evcili, F., Cesur, B., Altun, A., Güçtaş, Z. & Sümer, H. (2013). Evlilik öncesi cinsel deneyim: Ebelik bölümü öğrencilerinin görüş ve tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(4).

- Fernández, N. G. (2017). Love and its contradictions: Feminist women's resistance strategies in their love narratives. *Journal of Popular Romance Studies*, 6. www.jprstudies.org adresinden erişilmiştir.
- Fromm, E. (1996). *Sağlıklı toplum*. (Y. Salman & Z. Tanrısever, Çev.). Payel Yayınları.
- Fromm, E. (2023). *Sevme sanatı*. (I. Gündüz, Çev.). Say Yayınları.
- Giddens, A. (1999). *İleri toplumların sınıf yapısı*. (Ö. Baldık, Çev.). Birey Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin dönüşümü*. (İ. Şahin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. & Sutton, P. W. (2019). *Sosyoloji*. (E. A. Kayhan, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Goode, W. J. (1963). *World revolution and family patterns*. Free Press.
- Goffman, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (B. Cezar, Çev.). Metis Yayınları.
- Göle, N. (2019). *Modern mahrem: Medeniyet ve örtünme*. Metis Yayınları.
- Gruen, A. (2006). *Empatinin yitimi: Kayıtsızlık politikası üzerine*. (İ. İgan, Çev.). Çitlembik Yayınları.
- Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (Eds.). (2015). *Handbook of socialization: Theory and research* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Gürbilek, N. (2020). *Vitrinde yaşamak: 1980'lerin kültürel iklimi*. Metis Yayınları.
- Harris, E.A. & Gormezano, A. M. & Van Anders, S. M. (2022). Gender inequities in household labor predict lower sexual desire in women partnered with men. *Archives of Sexual Behavior*. 51:3847–3870. Doi: 10.1007/s10508-022-02397-2
- Hayyam, Ö. (2019). *Rubailer*. (S. Eyüboğlu, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Heath, C. (2009). Mahcubiyet ve etkileşimsel örgütlenme. *Sosyoloji: Başlangıç Okumaları*. [A. Giddens (ed.), G. Altaylar, (Çev.)]. Say Yayınları.
- Hechter, M. & Opp, K. D. (Eds.). (2001). *Social norms*. New York: Russell Sage Foundation.
- Heywood, C. (2003). *Baba bana top at! Batı'da çocukluğun tarihi*. (E. Hoşsucu, Çev.). Kitap Yayınevi.
- Hillman, N. (2021). *Sex and relationships among students: Summary report*. Higher Education Policy Institute. HEPI Policy Note 30.
- Hodson, R. (2007). "Alienation." In *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. [G. Ritzer, (ed.)] Blacwell Publishing. Pp. 119-121.
- Hollis, J. (1998). *The Eden project: In search of the magical other*. Inner City Books.

- Holowchak, M. A. & Lavin, M. (2017). *Repetition, the compulsion to repeat, and the death drive: An examination of Freud's doctrines*. Lexington Books.
- Horkheimer, M. (2002). *Akıl tutulması*. (O. Koçak, Çev.). Metis Yayınları.
- Howard, J. R. (2011). The flowering of the hippie movement. *The Annals of The American Academy of Political and Social Science*, 382, 43-55. Sage Publications.
- Hooks, B. (1984). *Feminist theory: From margin to center*. South End Press.
- Hymowitz, K. S. (2012). *Manning up: How the rise of women has turned men into boys*. Basic Books.
- ISAPS Global Survey (2022). <https://www.isaps.org> adresinden erişilmiştir.
- Jacqueline, E. (2021). "How feminism affects relationships." *Urban Woman Magazine*. <https://urbanwomanmag.com/> adresinden erişilmiştir (23.09.2021).
- Johnson, R. L. & Morgan, G. B. (2016). *Survey scales: A guide to development, analysis, and reporting*. The Guildford Press.
- Jung, C. G. (2016a). *Feminen: Dişillığın farklı yüzleri*. (T. V. Soylu, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C. G. (2016b). *Maskülen: Erilliğin farklı yüzleri*. (D. G. Erdinç, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Kaçar, M. (2018). *Flört süresinin bireylerin eş seçme önceliklerine ilişkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi] İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Kahraman, H. B. (2010). *Cinsellik, görsellik, pornografi*. Agora Kitaplığı.
- Karandeshev, V. (2017). *Romantic love in cultural contexts*. Springer.
- Kaya, İ. (2006). *Sosyal teori ve geç modernlikler: Türk deneyimi*. İmge Kitabevi.
- Kaya, Ö. (2022). Modern zamanlarda kaybolan bağlar, aşk etiği ve yalnız yaşam üzerine sosyolojik tefekkürler. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 8(17), 185-215. DOI: 10.25306/skad.1149169
- Keldal, G. (2021). Üniversite öğrencilerinin gözünden evlilik. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 375-393.
- Kellner, D. & Best, S. (2011). *Postmodern teori*. (M. Küçük, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Kiley, D. (1997). *Peter Pan sendromu: Hiç büyümeyen erkekler*. (S. Kunt, Çev.). HYB Yayıncılık.
- Klinenberg, E. (2013). *Going Solo: The Extraordinary Rise And Surprising Appeal Of Living Alone*. Penguin Books.

- Köroğlu, T. (2013). *Üniversite gençliğinin evlilik, aile ve boşanma konusundaki düşünce ve görüşleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Karabük Üniversitesi örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi.
- Kuran, E. (2019). *Telgraftan tablete: Türkiye'nin 5 kuşağına bakış*. Destek Yayınları.
- Lasch, C. (2021). *Narsisizm kültürü*. (A. Tekşen, Çev.). Alfa Yayınları.
- Lelord, F. & Andre, C. (2020). *'Zor kişilikler'le yaşamak*. (R. Madenci, Çev.). İletişim Yayınları.
- Lokke, E. (2020). *Mahremiyet: Dijital toplumda özel hayat*. (D. Başak, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. Yale University Press.
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In [P. H. Mussen (Series Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.)] *Handbook of Child Psychology* (4th ed., Vol. IV, pp. 1-101). Wiley.
- Mažeikis, G. (2015). Approaches to romantic love in early Marxist tradition. In E. Kováts (Ed.), *Love and Politics*. Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest.
- Marcuse, H. (2007). *One-dimensional man: Studies in the ideology of advanced industrial society*. Routledge.
- Mardin, Ş. (2017). *Türkiye'de toplum ve siyaset*. (M. Türköne, T. Önder, Der.). İletişim Yayınları.
- Marshall, G. (ed.). (2020). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay, D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayıncılık.
- Marx, K. (1904). *A contribution to the critique of political economy*. (N. I. Stone, Trans.). International Library Publishing Co.
- Marx, K. & Engels, F. (2003). *Komünist partisi manifestosu*. (C. Karakaya, Çev.). Sosyal Yayınları.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, benlik ve toplum*. (Y. Erdem, Çev.). Heretik Yayıncılık.
- Mestrovic, S. G. (1999). *Duyguötesi toplum*. (A. Yılmaz, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S. & Ramnath, R. (2021). *Modern yaşamda kişilik bozuklukları*. (E. O. Gezmiş, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Minghui, L. (2021, Feb. 04). Pitting masculinity against femininity is a mistake. *China Daily*. <https://global.chinadaily.com.cn>

- Mitchell, S. A. (2010). *Aşk sürer mi? Zamana karşı romantik aşkın kaderi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Murdock, G. P. (1949). *Social structure*. Macmillan.
- Mutlu, M. (2004). *Üniversite gençliğinin evlilik ve aile kurumuna yaklaşımı (Fırat Üniversitesi uygulaması)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Müezzın, E. E., Üzü, G. & Yiğit, C. (2023). Toplumda kadına yönelik namus algısının incelenmesi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 15(1), 65-78. <https://doi.org/10.55978/sobiadsbd.1230224>
- Myers, D. G. (2019). *Sosyal psikoloji*. (S. Akfırat, Çev. Ed.). Nobel Yayınları.
- Niedzwiecki, H. (2010). *Dikizleme günlüğü*. (G. Gündüç, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Niedzwiecki, H. (2011). *Ben özelim!* (S. Erduman, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Nock, S. L. (1995). A comparison of marriages and cohabiting relationships. *Journal of Family Issues*, 16(1), 53-76.
- Ovidius. (1994). *Dönüşümler*. (İ. Z. Eyüpoğlu, Çev.). Payel Yayınları.
- Offen, K. (1988). Defining feminism: A comparative historical approach. *Signs*, 14(1), 119-157.
- Önderman, M. (2020). *Utanç: Sosyo-kültürel bir fenomen*. Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Özbek, M. (2012). *Popüler kültür ve Orhan Gencebay arabeski*. İletişim Yayınları.
- Parker, R. (2010). Reinventing sexual scripts: Sexuality and social change in the twenty-first century. (The 2008 John H. Gagnon Distinguished Lecture on Sexuality, Modernity and Change) in *Sexuality Research and Social Policy*. Vol.7:58-66.
- Parsons, T. (1949). The social structure of the family. In R. N. Anshen (Ed.), *The family: Its function and destiny*. Pp. 173-201. Harper.
- Peplau, L. A. & Fingerhut, A. W. (2007). The close relationships of lesbians and gay men. *Annual Review of Psychology*, 58, 405-424.
- Pew Research Center (2014). *Global views on morality*. Global Attitudes Project.
- Pinker, S. (2008). *The stuff of thought: Language as a window into human nature*. Penguin Books.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster Publication.
- Rank, O. (2020). *Doğum travması*. (S. Yücesoy, Çev.). Metis Yayınları.

- Rea, L. M. & Parker, R. A. (2014). *Designing and conducting survey research*. Jossey-Bass.
- Reisman, D. (2019). *Yalnız kalabalık: Amerikan toplumsal karakterinin değişimi üzerine bir inceleme*. (Y. Erdem, Çev.). Heretik Yayınları.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014). *Sociological theory*. McGraw-Hill Companies.
- Rosenfeld, M. J. (2017). How Tinder and the dating apps are and are not changing dating and mating in the U.S. In J. Van Hook, S. M. McHale, & V. King (Eds.), *Families and Technology* (pp. 213-228). Springer.
- Ruskin, J. (2014). *Susam ve zambaklar*. (E. M. Bozer & M. Erşen, Çev.). Zeplin Kitap.
- Sammond, N. (2007). "Commodities, commodity fetishism, and commodification." In *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* [G. Ritzer, (ed.)] Blackwell Publishing. Pp. 607-612.
- Sayer, L. C., Bianchi, S. M., & Robinson, J. P. (2004). Are parents investing less in children? Trends in mothers' and fathers' time with children. *American Journal of Sociology*, 110(1), 1-43.
- Segal, L. (2020). *Radikal mutluluk: Müşterek neşe anları*. (B. S. Aydaş, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Sennett, R. (2021). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerine etkileri*. (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Simon, W. & Gagnon, J. H. (1986). Sexual scripts: Permanence and change. In *Archives of Sexual Behavior*. Plenum Publishing Corporation. Vol.15:97-120.
- Slaterry, M. (2017). *Sosyolojide temel fikirler*. (Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Smith, A. ([1759] 2020). *Ahlaki duygular kuramı*. (D. Kızılay, Çev.). Pinhan Yayıncılık.
- Smith, B. (2020). *MGTOW: The men going their own way*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Smith, T. W. (2018). *Duygular sözlüğü: "Acıma"dan "zevklenme"ye*. (H. Şirin, Çev.). Kolektif Kitap.
- Spinoza, B. (2014). *Ethica*. (Ç. Dürüşken, Çev.). Alfa Yayınları.
- Stearns, P. N. (2021). *Çocukluğun tarihi*. (H. Dikmen, Çev.). İndie Kitap.
- Steinberg, L. (2018). *Fırsatlar dönemi olarak ergenlik: Yeni ergenlik biliminden dersler*. (E. Boynueğri, Çev.). İmge Kitabevi.

- Stone, S. (1999). *Hippies from a to z: Their sex, drugs, music, and impact on society from the sixties to the present*. Hip Inc.
- Süleymanlı, E. & Demir, A. (2022). Türkiye’de üniversite gençliğinin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Social Research Scientific-Analytical Journal*, 2(1), 11-26.
- Sunar, L. (2019). *Sosyal tabakalaşma: Kavramlar, kuramlar ve temel meseleler*. Nobel Yayıncılık.
- Şahin, V. (2010). Peyami Safa’nın ‘Fatih-Harbiye’ adlı romanında simgesel değerler. *BİLİG: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 147-164.
- Taylor, C. (2003). *The ethics of authenticity*. Harvard University Press.
- Taylor, C. (2019). *Seküler çağ*. (D. Körpe, Çev.). Türkiye İşbankası Yayınları.
- Teke, E. (2017). *Üniversite öğrencilerinin evlilik ve aileye bakışı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Selçuk Üniversitesi.
- Tocqueville, A. (2019). *Amerika’da demokrasi*. (S. S. Özdemir, Çev.). İletişim Yayınları.
- Tomassi, R. (2013). *The rational male: Positive masculinity*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Tolstoy, L. V. (2021). *Anna Karenina*. (E. Atalay, Çev.). İletişim Yayınları.
- Tunç, A. (2023). *Bir maniniz yoksa annemler size gelecek / 70’li yıllarda hayatımız*. Can Yayınları.
- Tunçdemir, N. O. (2018). *Üniversite gençliğinin evlilik öncesi cinselliği inşası ve ataerkil değerler*. [Yayımlanmamış doktora tezi] Ege Üniversitesi.
- Turner, B. S. (2004). Religion, romantic love, and the family. J. Scott, J. Treas, & M. Richards (Eds.), *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*. Blackwell Publishing.
- TÜİK (2023). *Evlenme ve boşanma istatistikleri*. data.tuik.gov.tr adresinden erişilmiştir.
- TÜİK (2022). *İstatistiklerle aile*. data.tuik.gov.tr adresinden erişilmiştir.
- Twenge, J. M. (2013). *“Ben” nesli*. (E. Öztürk, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J. M. (2018). *I-Nesli*. (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2015). *Asrın vebası: Narsisizm illeti*. (Ö. Korkmaz, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Ünal, Ş. (2021). *Üniversite öğrencilerinin aile kurumu ve değerleri hakkındaki yaklaşımları: Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Wagner, P. (2003). *Modernliğin sosyolojisi*. (M. Küçük, Çev.). Doruk Yayınları.
- We Are Social. (2023). *Digital 2023 Global Overview Report*. www.wearesocial.com adresinden erişilmiştir. (20.03,2024).
- White, A. (2009). *From comfort zone to performance management: Understanding development and performance*. White & Maclean Publishing.
- Wiederman, M. W. (2005). The gendered nature of sexual scripts. In *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*. Sage Publications. Vol.13: 496-502.
- Williams, R. (1985). *Orwell*. (N. Bayramoğlu, Çev.). Afa Yayınları.
- Wilson, B. (2016). *Religion in a secular society*. (S. Bruce, Ed.). Oxford University Press.
- Wohl, A. S. (2016). *The Victorian family: Structure and stresses*. Routledge.
- Yellen, J. L. (2017). "Remarks." *So We All Can Succeed: 125 Years of Women's Participation in the Economy*. www.federalreserve.gov adresinden erişilmiştir. (2.09.2023)
- Yıldız, R. & Yıldırım, E. (2023). *Türkiye'de cinsiyet algısı araştırması*. Nobel Yayınları.
- Yunusoğlu, Y. T. (2021). *Yatak odasındaki kalabalık. Türkiye'de kadınların vajinismus deneyimleri*. Metis Yayınları.
- Zeldin, T. (2016). *Hayatın gizli hazları*. (A. Çavdar, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Zeldin, T. (2020). *İnsanlığın mahrem tarihi*. (E. Özsayar, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Zelditch, M. (1964). On the family as a sociological problem. *American Sociological Review*, 29(4), 518-527.

İnternet Kaynakları

- <https://ourworldindata.org/> E.T. 10/02/2021
- <https://www.youtube.com> E.T. 14/03/2022
- <https://dictionary.cambridge.org/tr/> E.T. 21/06/2022
- <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/self-esteem> E.T. 11/08/2022
- <https://www.antoloji.com/insanin-yedi-cagi-siiri/> E.T. 17/08/2022
- <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2010-title18/html/USCODE-2010-title18-partI-chap110A-sec2261A.htm> E.T. 10/05/2022
- <https://qualtricks.com> 24.10.2022

<https://www.takvim.com.tr> E.T. 18/03/2023

<https://www.isaps.org> E.T. 19/11/2023



EK

Ek 1: Rektörlük Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.10.2023-296301



T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük



Sayı : E-35955870-044-296301
Konu : Anket

18.10.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 16.10.2023 tarihli ve 295425 sayılı dilekçe.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi Özgür KAYA'nın "Üniversite Gençliğinde Romantik İlişkilerin Dönüşümü" başlıklı doktora çalışmasında Üniversitemizde öğrenim gören lisans öğrencilerinden seçilecek altı yüz kişilik bir örneklem grubu üzerinde anket araştırması yapması Rektörlüğümüzce uygun görülmüş olup, gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Özer KÖSEOĞLU
Rektör Yardımcısı

Ek: Dilekçe ve Ekleri (9 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu : BSDKVL0MRE Pin Kodu : 88682

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd/ek=5783&eD=BSDKVL0MRE&eS=296301>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauiversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31
e-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Fatma Betül Uygun
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni



Ek 2: Etik Kurul İzni



T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu



Sayı : E-61923333-050.99-294383
Konu : 62/20 Özgür KAYA

12.10.2023

Sayın Özgür KAYA

İlgi : 05.10.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 11.10.2023 tarihli ve 62 sayılı toplantısında alınan "20" nolu karar ile Özgür KAYA'nın başvurusu uygun görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu : BSRKTUIV5E Pın Kodu : 88572

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSRKTUIV5E&eS=294383>

Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

sakaryasiuniversitesi@hs01.kep.tr

Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31

e-Posta: ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu



Ek 3: Araştırmada Kullanılan Soru Kağıdı

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE YAKIN İLİŞKİLER ANKETİ

KATILIMCI BİLGİ FORMU	
AÇIKLAMA: Değerli Katılımcı, bu araştırma formu, üniversite gençliğinin romantik ilişkilere yaklaşımlarını belirlemek amacıyla bir doktora tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Toplanan veriler söz konusu araştırmanın dışında başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Ayrıca, soruları <u>icтенlikle</u> yanıtlayabilmemiz için sizden herhangi bir kimlik bilgisi talep EDİLMEKTEDİR.	1. Fakülteniz: _____ 2. Bölümünüz: _____ 3. Sınıfınız: 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐
4. Cinsiyetiniz: Erkek ☐ Kadın ☐ Diğer ☐ 5. Yaşınız: 18 ☐ 19 ☐ 20 ☐ 21 ☐ 22+ ☐	6. Mezun Olduğunuz Lise: Genel Lise/Anadolu Lisesi/Fen Lisesi ☐ Meslek Lisesi ☐ İmam Hatip/Anadolu İmam Hatip Lisesi ☐ Özel Lise ☐ Diğer ☐
7. İçinde Yetiştığınız Coğrafi Bölge: Marmara B. ☐ Karadeniz B. ☐ Ege B. ☐ İç Anadolu B. ☐ Akdeniz B. ☐ Doğu Anadolu B. ☐ G. Doğu Anadolu B. ☐	8. İçinde Yetiştığınız Çevre: Metropol (İst./Ank./İzm. vb.) ☐ Şehir merkezi ☐ Köy/ilçe vb. kırsal ☐
9. Ailenizle birlikte hangi toplumsal tabakada yer aldığınızı düşünüyorsunuz?	Üst Sınıf ☐ Üst-Orta Sınıf ☐ Orta Sınıf ☐ Alt-Orta Sınıf ☐ Alt Sınıf ☐
10. Babanızın EĞİTİM durumu: Temel eğitim ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Diğer: _____	
11. Annenizin EĞİTİM durumu: Temel eğitim ☐ Lise ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Diğer: _____	
12. Babanızın MESLEĞİ: İşçi ☐ Çiftçi ☐ Memur ☐ Küçük esnaf/tüccar ☐ Büyük girişimci ☐ Diğer: _____	
13. Annenizin MESLEĞİ: İşçi ☐ Çiftçi ☐ Memur ☐ Küçük esnaf/tüccar ☐ Büyük girişimci ☐ Ev hanımı ☐ Diğer: _____	

Dine İlgili Tutumlar	Çok Dindar	Dindar	Az Dindar	Dine İlgisiz	Dini İnancı Yok	Din Karşıtı
ANNENİZİN dine yönelik tutumunu yansıtan en uygun seçeneği işaretleyiniz lütfen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BABANIZIN dine yönelik tutumunu yansıtan en uygun seçeneği işaretleyiniz lütfen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
KENDİNİZİN dine yönelik tutumunuzu yansıtan en uygun seçeneği işaretleyiniz lütfen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Aileyle İlgili Tutumlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ailemle her konuyu rahatlıkla konuşabilirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ailemle romantik ilişkim hakkında konuşabilirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ailemle partnerimi rahatlıkla tanıştırabilirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ailemle cinsel konuları rahatlıkla konuşabilirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ailem kiminle, nerede, ne yaptığımı daima bilmek ister	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ailem otoriter olduğu için romantik ilişkiyi saklamayı tercih ederim	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Arkadaş Çevresi	Hiçbir zaman	Nadiren	Ara sıra	Sıklıkla	Çoğu zaman	Her zaman
Arkadaşlarıma, ilişkileri hakkında rahatlıkla eleştiri ve yorum yaparım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arkadaşlarım, ilişkim hakkında rahatlıkla eleştiri ve yorum yaparlar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cinsellik dahil romantik ilişkilerde yaşanan her şey, yakın arkadaşlar arasında enine boyuna konuşulur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cinsellik dahil bir ilişkide yaşadığım pek çok şeyi yakın arkadaşlarımla paylaşıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arkadaş çevremde sıklıkla küfürlü ve/ya argo bir dil kullanılır	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arkadaş çevremde sıklıkla küfürlü ve/ya argo bir dil kullanırım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sevgilisi olan arkadaşlar, arkadaş ortamında öpüşme, sarılma vb. yakın davranışlar sergilerler	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arkadaş ortamında sevgilimle öpüşme, sarılma vb. yakın temaslarda bulunurum	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Sosyal Medyayla İlgili Tutumlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Sosyal medyada oyuncu, şarkıcı vb. ünlüleri yakından takip ederim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İlişkim yoksa arkadaşlık kurmak için Tinder, OkCupid vb. uygulamaları kullanırım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Günlük yaşam aktivitelerimin çoğunu sosyal medyada paylaşıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İlişkim olduğunda sevgiliyle mutlu anlarımı sosyal medyada paylaşıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Denizde veya havuzda çekildiğim fotoğraf/video vb. görüntülerimi sosyal medyada paylaşıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal medya, çok sayıda seçenek arasından kısa sürede en uygun flörtü/sevgiliyi bulmak için kullanışlı bir araç işlevi görür	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bir kişinin sosyal medya paylaşımları, o kişiden hoşlanıp hoşlanmayacağıma karar vermem için yeterli ip uçlarını verir	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eski sevgilimi sosyal medyadan stalk'larım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Birinden etkilendiğimde tanışmak için sosyal medyadan DM atarım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sıklıkla tanışma, flört ve cinsellik talepleri içeren çok sayıda DM alırım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Whatsapp, Instagram vb. uygulamalar üzerinden şimdiye dek <u>en azından</u> 1 kez çıplak fotoğraf/video vb. görüntülerimi partnerimle paylaştım	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Whatsapp, Instagram vb. uygulamalar üzerinden şimdiye dek <u>en azından</u> 1 kez, çıplak fotoğraf/video vb. görüntülerini partnerim benimle paylaştı	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sanal ortamda ara sıra da olsa pornografik/erotik içerikler izlerim	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal medyayı bir günde <u>toplam</u> ne kadar sıklıkla kullanırsınız? Hiç kullanmıyorum ☐ 1 saatten az ☐ 1-2 saat arası ☐ 2-3 saat arası ☐ 3-4 saat arası ☐ 4-5 saat arası ☐ 5 saat ve üzeri ☐						

Eş Seçimiyle İlgili Tutumlar	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Önemli olan evlilik yapmak değil; iyi şartlarda bir evlilik yapmaktır	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Evleneceğim kişi, kültürel olarak benden daha donanımlı olmalı	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Evleneceğim kişi, finansal açıdan benden daha iyi durumda olmalı	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Evleneceğim kişi, benden daha iyi bir mesleki kariyere sahip olmalı	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Benim yoksa evleneceğim kişinin bir evi ve/ya arabası olmalı	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evleneceğim kişi, güzel/yakışıklı ve çekici olmalı	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evleneceğim kişi, seçkin/varlıklı bir aileden geliyor olmalı	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evlilik, (alışveriş, eğlence, tatil vb.) yaşam standartlarımı yükseltmeli	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Alışık olduğum belli bir yaşam standartım var ve evliliğimde bunun altına düşersem mutsuz olurum	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Söz, nişan, düğün gibi seremoniler en iyi/en kaliteli şekilde yapılmalı	[]	[]	[]	[]	[]	[]



Evlilik, Cinsellik ve Romantik İlişki Tutumları	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Aşk duygusu olmadan evlilik yapılmamalıdır	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evlenileceği zaman resmi nikah yapılmalıdır	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evlenileceği zaman dini nikah yapılmalıdır	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Sevgi ve güven olduktan sonra nikahsız birlikte yaşanabilir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Çocuğu olmaması koşuluyla ilk evliliğimi boşanmış biriyle yapabilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Çocuğu olsa da ilk evliliğimi boşanmış biriyle yapabilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Farklı dinden biriyle evlenebilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Farklı kültürden (Alevi, Sünni, Caferi vb.) biriyle evlenebilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Müslüman olmayan (ateist) biriyle evlenebilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Seviyorsam (amca, teyze, dayı, hala vb.) yakın akrabamın kızıyla/oğluyula evlenirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Sosyal medyadan tanıştığım biriyle evlenebilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Yüklediği sorumluluklar nedeniyle evlilik, gözümü korkutuyor	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evli biriyle romantik ilişki yaşanabilir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Kişiler, evlenmeden önce cinsel yönden birbirlerini tanımalıdırlar	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Hoşlandığım kişiyle cinsellik hakkında rahatlıkla konuşabilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evleneceğim kişinin bakir(e) olup olmaması benim için önemli değildir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Bir kadının evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının "namus" kavramıyla bir ilgisi vardır	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Bir erkeğin evlilik-öncesi cinsel ilişki yaşamasının "namus" kavramıyla bir ilgisi vardır	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Sadece biyolojik ihtiyacı karşılamak için tek gecelik ilişkiler yaşamakta bir sakınca yoktur	[]	[]	[]	[]	[]	[]

Aşk ve güven duygusu varsa evlenmeden de cinsellik yaşanabilir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Günümüzde duygusal açıdan yüzeysel; yalnızca cinsel hazza dayalı ilişkiler artıyor	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Birinden hoşlandığımda, bunu o kişiye rahatlıkla söyleyebilirim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Benim için ruh eşi veya doğru kişi, bir konudaki duygu ve düşüncelerimi açıkça söylemeden beni anlayan kişidir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Sevgilimin evine rahatlıkla giderim	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Sevgilim evinde rahatlıkla kalırım	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Bir kimsenin kendine daha uygun/denk birini bulana kadar bazı flörtlerini 'yedekte' bekletmesinde bir sakınca görmüyorum	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Evliliğinde mutsuz olan kişi, başkasıyla duygusal yakınlık kurabilmelidir	[]	[]	[]	[]	[]	[]
Yakın arkadaşımın eski sevgiliyle çıkmakta benim için bir sakınca yoktur	[]	[]	[]	[]	[]	[]

Romantik bir ilişkiye başlama kararı verirken aşağıdaki özelliklerden sizin için EN ÖNCELİKLİ olanları önem derecesine göre işaretleyiniz lütfen.	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Önemli	Çok Önemli
Maddi imkânlar (gelir, ev, araba, malvarlığı, vb.)	[]	[]	[]	[]
Statü (unvan, kariyer, şöhret, vb.)	[]	[]	[]	[]
Dış Görünüş (tip, kilo, boy, vb.)	[]	[]	[]	[]
Yaş Farkı	[]	[]	[]	[]
Cinsellik	[]	[]	[]	[]
Saygı (aile terbiyesi, görgü kuralları, vb.)	[]	[]	[]	[]
Sevgi	[]	[]	[]	[]
Güven	[]	[]	[]	[]
Empati (anlayış, hoşgörü, vb.)	[]	[]	[]	[]
Nezaket	[]	[]	[]	[]
Dürüstlük	[]	[]	[]	[]
Sadakat	[]	[]	[]	[]
Merhamet	[]	[]	[]	[]
Dindarlık	[]	[]	[]	[]

Aşağıdaki din, ideoloji ya da dünya görüşlerinden kendinizi yakın hissettiklerinizi (X) koyarak işaretleyiniz lütfen. (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)			
Atatürkçü	☐	Laik	☐
Demokrat	☐	Liberal	☐
Dindar	☐	Milliyetçi	☐
Feminist	☐	Muhafazakâr	☐
İslamcı	☐	Sosyal demokrat	☐
Kapitalist	☐	Sosyalist	☐
Komünist	☐	Diğer: (yazınız) _____	

Mevcut ilişki durumunuz:	Var	☐	Yok	☐								
Cinsel deneyiminiz:	Var	☐	Yok	☐								
Şu ana kadar hiç aldatıldınız mı?	Evet	☐	Hayır	☐								
Şu ana kadar hiç aldattınız mı?	Evet	☐	Hayır	☐								
(Lütfen aşağıdaki soruları yanıtlarken EN YAKIN sayısal değeri işaretleyiniz.)												
Bugüne kadar KAÇ romantik ilişkiniz oldu?	0	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5 ve üzeri	☐
En uzun romantik ilişkiniz kaç YIL sürdü?	0	☐	1	☐	2	☐	3	☐	4	☐	5 ve üzeri	☐
En kısa romantik ilişkiniz kaç AY sürdü?	0	☐	1	☐	3	☐	5	☐	7	☐	9 ve üzeri	☐

Çevrenizdeki kişilerin sağlıklı romantik ilişkiler yürütmesini engelleyen En Temel neden sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- Yaşam standartlarıyla ilgili yüksek beklentiler
- Yalancılık/Bencillik/Aldatma
- Ailevi/Kültürel/Dinsel farklılıklar
- Her şeyi çabuk tüketme/Çabuk sıkılma
- Diğer: _____

Romantik bir ilişkinin sürdürülebilir olması için partnerlerde olması gereken EN ÖNEMLİ özellik sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- Maddi imkanlar ve mesleki denklik
- Ailevi/kültürel/dinsel yaşam tarzlarının denkliği
- Alışveriş, eğlence ve tatil zevklerinin örtüşmesi
- Duygusal istikrar ve ahlaki olgunluk
- Diğer: _____

ZAMAN AYIRDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Özgür KAYA	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Dumlupınar Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	Dumlupınar Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyoloji A.B.D
Programı	Sosyoloji
Makale ve Bildiriler	
1. Kaya, Ö. (2022). “Sanat Sosyolojisi Üzerine Bir Derkenar: Sosyologlar Sanat ile Toplum İlişkisini Nasıl Görünür Kılar?” <i>Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)</i>, 8 (16), 89-119 DOI: 10.25306/skad.1072782 2. Kaya, Ö. (2022). “Modern Zamanlarda Kaybolan Bağlar, Aşk Etiği ve Yalnız Yaşam Üzerine Sosyolojik Tefekkürler”. <i>Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)</i>, 8 (17), 185-215. DOI: 10.25306/skad.1149169	